

**Відділення дошкільної і
початкової освіти**

Міністерство освіти і науки України
Черкаська обласна рада

Управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»

Відділення дошкільної і початкової освіти

Управління освіти та гуманітарної політики Уманської міської ради
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Я. А. КОМЕНСЬКИЙ – ФУНДАТОР НАУКОВОЇ ПЕДАГОГІКИ
(з нагоди 430-річчя від дня народження видатного педагога)

Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної
онлайн-конференції з міжнародною участю
10-11 листопада 2022 року

**YA. A. KOMENSKYI IS THE FOUNDER OF
SCIENTIFIC PEDAGOGICS**

(dedicated to the 430th anniversary of an outstanding teacher's birth)
Proceedings of the Seventh All-Ukrainian Scientific and Practical
Online-Conference With International Participation
November, 10-11, 2022

УМАНЬ
ВПЦ «Візаві»
2022 рік

Міністерство освіти і науки України
Черкаська обласна рада
Управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»
Відділення дошкільної і початкової освіти
Управління освіти та гуманітарної політики Уманської міської ради
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Ministry of Education and Science of Ukraine
Cherkasy Regional Council
The Department of Education and Science of the Cherkasy Regional State
Administration
Municipal Institution «Uman Taras Shevchenko Professional College of
Education and Humanities of Cherkasy Regional Council»
The Department of Pre-school and Primary Education
Department of Education and Humanitarian Policy of the Uman City Council
National University «Chernihiv Collegium» named after T.H. Shevchenko
The Faculty of Preschool, Primary Education and Arts

**Я. А. КОМЕНСЬКИЙ – ФУНДАТОР НАУКОВОЇ ПЕДАГОГІКИ,
(з нагоди 430-річчя від дня народження видатного педагога)**

**Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної
онлайн-конференції з міжнародною участю**

10-11 листопада 2022 року

**YA. A. KOMENSKYI IS THE FOUNDER OF SCIENTIFIC
PEDAGOGICS**

(dedicated to the 430th anniversary of an outstanding teacher's birth)

**Proceedings of the Seventh All-Ukrainian Scientific and Practical
Online-Conference With International Participation**

November, 10-11, 2022

**УМАНЬ
ВПЦ «Візаві»
2022 рік**

УДК: 37.091.4

К63

Редакційна колегія:

Крамська З. М. – доктор філософії, в.о. директора коледжу, заступник директора з навчальної роботи, КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

Зайченко І. В. – доктор педагогічних наук, професор, викладач, КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»

Стрілець С. І. – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Білошкурський В. В. – заступник директора з соціально-гуманітарної та виховної роботи, викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист, КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»

Троян Н. Д. – завідувач навчально-методичного кабінету, КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради», викладач вищої кваліфікаційної категорії.

Любченко І. І. – кандидат педагогічних наук, голова циклової комісії педагогіки, психології та методик дошкільної освіти, КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

Фещенко Г. В. – кандидат педагогічних наук, завідувач заочного відділення, КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

Малишева Л. С. – кандидат педагогічних наук, голова циклової комісії педагогіки та методик початкової освіти, КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради», викладач вищої кваліфікаційної категорії

Лебідь І. В. - доктор філософії, кандидат педагогічних наук, доцент, викладач іноземної мови, КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»

Поштарук Л. І. – завідувач відділення дошкільної і початкової освіти, КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист, магістр

Козак Н. Д. – голова циклової комісії образотворчого мистецтва та методик навчання, КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради», викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

Я. А. Коменський – фундатор наукової педагогіки (з нагоди 430-річчя від дня народження видатного педагога): Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції з міжнародною участю, 10-11 листопада 2022 р. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2022. – 294 с.

© КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради», 2022 р.

ЗМІСТ

Алатиренко М. А.	9
Я. А. Коменський і Конфуцій як європейська класика і древня традиція (освітня і військово-реалістична філософія на принципі порівняльної педагогіки)	
Алфімова Л. Д., Душкін В. Д., Мельник В. М.	19
Організація професійно орієнтованого навчання природничих дисциплін при підготовці майматніх офіцерів	
Атаманчук Н. М.	21
Освітній процес здобувачів вищої освіти в умовах війни	
Бегас Л. Д.	23
Дидактика Яна Амоса Коменського	
Ганаба С. О.	26
«Повернення до людини» у педагогіці Яна Амоса Коменського у контексті модернізації освіти	
Душкін В. Д.	28
Роль викладача в організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти в умовах змішаного та дистанційного навчання	
Жизномірска О. Я.	31
Психоемоційна підтримка дітей в умовах війни	
Зайченко І. В.	34
Про деякі теоретико-методологічні основи педагогічної системи Я. А. Коменського	
Зайченко Н. І.	53
Коменіана в контексті політичної педагогіки	
Канарова О. В., Нікіренкова А. Ю.	56
Розвиток сучасної педагогіки на основі головних ідей формування особистості Нового часу	
Княжева І. А.	58
Визначальні принципи розвитку особистості в педагогічній системі Яна Амоса Коменського	
Кочерга О. М., Кейбал А. М.	61
Дидактичні погляди Я. А. Коменського	
Кочерга О. М., Холод С. О.	64
Ян Коменський про вимоги до особи вчителя	
Крамська З. М.	67
Ідеї Я. А. Коменського про використання краєзнавчих матеріалів у процесі навчання і виховання учнів початкових класів	

Кучай А. І., Кучай А. Ю.....	70
Ян Амос Коменський новатор педагогічної думки: минуле і сучасність	
Лебідь І. В.....	73
Минуле і сучасність: таксономії Блума і Фінка та «Велика дидактика» Я. А. Коменського».	
Любченко І. І.....	85
Ян Амос Коменський – перший теоретик дошкільного виховання	
Любченко І. І., Звариченко В. В.....	88
Загально-педагогічні ідеї Яна Амоса Коменського	
Любченко І. І., Дехканбаєва Д. Р.....	93
Дидактичні погляди Яна Коменського	
Любченко І. І., Малаховецька А. Ю.....	97
Коменський – батько дидактики та педагогічної науки	
Малишева Л. С.....	101
Значення ідей Я. А. Коменського для педагогічної науки	
Малишевська І. А.....	104
Стратегічні напрями розвитку інклюзивної освіти в Україні	
Мельничук Т. Ф.....	107
Роль сім'ї у формуванні системи цінностей і духовного виховання особистості: Ян Коменський і сьогодення	
Піковець Н. В.....	112
Актуальність ідеї народності у педагогічній спадщині Яна Амоса Коменського в реаліях сьогодення	
Романовський С. В.....	116
Старе і нове, класика і новшества на ХХ-ХХІ століть. Золото і срібло (Чи стане срібло платиною? ... «До» і «для» роздумів над минулим, сьогоденням і майбутнім)	
Рябініна О. В., Харламов М. І.....	126
Роль та місце соціального працівника у дошкільній та шкільній освіті в умовах війни	
Свиридова Г. Г.....	128
Ідея взаємозв'язку морального та естетичного виховання людини Нового часу в педагогічній спадщині Я. А. Коменського	
Семеновська Л. А.....	131
Ідея політехнізму: виклики доби Нового часу	
Ткачук Л. В.....	134
Філософсько-педагогічна творчість Яна Амоса Коменського	

Трубавіна І. М., Чередниченко О. Ю., Недря К. М.....	139
Робота педагогічних парцівників ЗЗСО з внутрішньо переміщеними дітьми в умовах війни	
Фещенко Г. В.....	142
Освітня філософія Яна Амоса Коменського	
Фещенко Г. В., Амірбеков П. Е.....	146
Значення педагогічної спадщини Я. А. Коменського для розвитку світової, у тому числі української педагогічної науки	
Фещенко Г. В., Голуб Д. М.....	151
Сучасність основних дидактичних принципів Яна Амоса Коменського	
Хорошев О. М.....	154
Григорій Сковорода як ідейний нащадок педагогічної системи Яна Амоса Коменського	
Чекан О. І.....	157
Наступність у корекційній роботі ЗДО та школи як один із сучасних векторів освіти дітей дошкільного віку	
Чекан О. І., Біличко В. А.....	158
Проблема мовленнєвої готовності дитини з порушенням мовлення до навчання в школі	
Чекан О. І., Дербай А., Довбня С.....	161
Роль та значення дисфонії у розвитку дитини	
Чекан О. І., Одошевська Є. С.....	163
Використання наочності для розвитку мовлення дітей із синдромом Дауна	
Чекан О. І., Паньків Е.....	166
Формування і розвиток особистості	
Чехратова О. А.....	168
Викладач-ментор закладу вищої освіти в умовах війни	
Ювковецька Ю. О.....	171
Нагальна проблематика студента і викладача під час війни	
Яковишин Р. Я., Piotr Sochacki.....	174
KONCEPCJE WYCHOWANIA DZIECI W TEORIACH I POGLĄDACH WYBITNYCH NAUKOWCÓW I PEDAGOGÓW	
Бабич О. О., Бабич Д. С., Семиволос Д. О.....	179
Ян Амос Коменський – основоположник сучасної педагогічної системи	
Барабаш В. І.....	183
Роль і значення творчості Яна Коменського в педагогіці	

Барабаш В. І., Кухарчук Н. В.	186
Значення спадщини Я. А. Коменського для розвитку світової педагогіки	
Бистранівська О. С.	189
Ян Амос коменський – учитель мудрості та людяності	
Бистранівська О. С., Базилевська С.	192
Особливості професійної підготовки майбутніх педагогів	
Білаш А. В.	195
Актуальність ідей Я.А. Коменського про виховання моральності для сучасної педагогіки	
Вдовиченко О. В.	198
«Золоте правило дидактики» Я. А. Коменського з дітьми з ООП	
Войтенко Г. М., Седлецький М. О.	201
Система гідності й сумління людини під час війни сформована у «Порадах» Я. А. Коменського	
Гурієнко В. Г.	203
Теорія становлення особистості дитини засобами читання	
Заболотенко О. В., Заболотенко В. О., Прищеп А. В.	205
Застосування дидактичних принципів Яна Коменського в сучасній початковій школі	
Іотковська М. О.	208
Історико-педагогічне коло науково-освітнього процесу: супровід та підтримка колективу кафедр	
Коврова Є. Б.	212
Золоте правило дидактики Я. А. Коменського як один із шляхів формування естетичної культури особистості	
Козак Н. Д.	214
Я. А. Коменський про виховання молоді на прикладах мистецтва	
Крупенко І. М., Кравець Д. С.	217
Значення ідей Я. А. Коменського для педагогічної науки	
Крупенко І. М., Поштарук Л. І.	221
Актуальність положень та ідей Я.А.Коменського	
Крупенко І. М., Тарасов Я. В.	224
Значення спадщини Я. А. Коменського для розвитку світової педагогіки і для розбудови системи національної освіти в Україні та інших суверенних державах Європи і світу	
Крупенко І. М., Черненко Н. М.	226
Роль і місце педагога в освітньому процесі в умовах війни	

Куценко Т. І.	229
Проблема викладання іноземних мов у педагогічній спадщині Яна Амоса Коменського	
Лебідь В. П., Шарапанюк А. Й.	233
Ян Амос Коменський про «Материнську школу» та її значення для сучасної сім'ї	
Малахова О. Г.	237
Роль рухливих ігор та фізичних вправ у духовному та естетичному вихованні особистості дитини за Яном Коменським	
Мартинюк Л. І., Мартинюк В. В.	242
«Сучасне значення «Поради» Яна Амоса Коменського»	
Савранська О. М., Бурковська А. М., Савчук Д. О.	245
Проблема розвитку здібностей та обдарованості у педагогічній теорії Яна Амоса Коменського	
Савранська О. М., Дунь А. М., Дзвониська О. В.	248
Технології освіти у педагогічній спадщині Яна Амоса Коменського	
Савранська О. М., Коржук Д. Л., Нагірняк К. В.	250
Педагогічні ідеї Яна Амоса Коменського та його внесок у розвиток сучасних освітніх закладів України	
Сіроштан О. П., Сіроштан С. В.	254
Деякі філософські аспекти педагогічної системи Я. А. Коменського	
Слупіцька С. М., Грушецька А. С.	257
Вплив епохи на педагогічні ідеї Яна Амоса Коменського	
Соболенко О. І.	260
Соціально-філософський аспект соціальної роботи	
Троян Н. Д.	263
Ідеї «Материнської школи» Я. А. Коменського у сучасний заклад дошкільної освіти	
Харченко І. М., Замашна Д. О.	266
Актуальність світоглядних ідей Яна Амоса Коменського на виховання особистості дитини	
Ходак Т. В.	268
Виховання особистості людини в спадщині Я. Коменського	
Ходак Т. В., Москаленко М. В.	272
Сучасність дидактики Я. А. Коменського	
Хорольська О. Г.	276
Проблема духовності в спадщині Я. А. Коменського очима сьогодення	

Хорольська О. Г.	279
Досвід Я. А. Коменського в педагогічних технологіях сьогодення	
Черевко Л. В., Черевко О. Д.	282
Ідеї пансофічної освіти Я. А. Коменського у сучасній педагогіці	
Черненко Л. П., Обміняна Г. Л.	284
Ян Амос Коменський – фундатор наукової педагогіки	
Яценко Т. В.	286
Загальнопедагогічні ідеї Яна Амоса Коменського	
Яценко Т. В., Скрипар А. В.	290
Дидактика Яна Амоса Коменського	

АЛАТИРЕНКО Мирослава Андріївна,
кандидат педагогічних наук, доцент

**Я. А. КОМЕНСЬКИЙ І КОНФУЦІЙ ЯК ЄВРОПЕЙСЬКА КЛАСИКА
І ДРЕВНЯ ТРАДИЦІЯ (ОСВІТНЯ І ВІЙСЬКОВО-РЕАЛІСТИЧНА
ФІЛОСОФІЯ НА ПРИНЦИПІ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ)**

*Мартін Коменський був досить заможною людиною, користувався
повагою
співгромадян і належав до релігійної громади „Чеських братів» –
послідовників гуситського протестантського руху. Саме він, займаючись
навчанням маленького
сина вдома (головним чином, за Біблією), прищепив йому любов
до знань і розумових занять
Я. А. Коменський – Вчителі минулого (google.com)*

Твори та ідеї класика педагогіки Яна Амоса Коменського вивчали і вивчають дослідники філософії, освіти і культурологічно-релігійних напрямків. Стільки написаних публікацій, здавалось, що б ще можна написати про відому особистість. Але кожного разу чи то до ювілеїв, чи з інших причин, дослідники знову і знову переосмислюють історичний доробок вченого-педагога Чехії, Польщі й Угорщини (Європи), перечитуючи його твори і, знайомлячись зі спадщиною великого Яна в аналітико-літературних статтях інших дослідників. Я.Коменський ліг на чужій землі (м. Амстердам, Нідерланди), а на його батьківщині довелось полишитись великій духовній і культурно-освітній діячці України – С.Русовій (народилась в с.Олешні, Чернігівщина). Перебуваючи у Чехії, в еміграції С.Русова, маючи міцне європейське коріння (Швеція і Франція) продовжувала творити. Багато творів написала українська просвітителька, сумуючи за землею в якій народилась, але, перебуваючи під надійним крилом натхнення європейських культурно-освітніх діячів. Тільки від перегляду перших сторінок інформаційного листа-запрошення на конференцію 430-річчя (дня народження) Європейської Освіти (Я. Коменського) думки і серце поринають у безліч думок і ідей – незліченних творчих хвиль наукової класики і романтизму освітніх періодів. Але потрібно визначитись, зупинитись і вибудувати логічно-художній мистецький витвір на науково-дидактичну

тематику. Перед очима у внутрішньому «взорі» за лічені секунди пролітають усі експозиції музеїв педагогічного й історичного профілів з портретами класиків і їх фрагментів життя. Стільки думок і це після 7 місяців щоденної «бомбёжки», вживаю слово цілеспрямовано! Дійсно, перший електронний лист за 7 місяців, який спонукає до життя і творчості (саме творчості!)

Переходячи до наукової стилістики просто згадаємо, що безліч вчених і творчих дослідників заглиблювались у ці класичні для освітянина і культурної особистості речі. Світ речей є нескінченим і вічно живучим в свідомості багатьох творчих осіб, не зважаючи на оточуючі умови.

Тому Метою даної публікації стане найактуальніше завдання для більшості вчених і педагогів на окупованих і де окупованих територіях – «знайти педагога» у мішках, коробках і пакунках «згорнутих у крапку відліку» перед від'їздом речей і думок ... Після бомбардувальної перерви на частково житловій площі.

А от і тема – лежить на запилених полицках напівпустої кімнати (в якій усе у пакунках, пакетах, сумках і клунках, бо знову просили списки для евакуації!) Мініатюра мікро-Конфуцій, розмір – 56 X 43 міліметри, важкість і висота (товщина) – 0,1 см. [6.А]. УВАГА... ПОВІТРЯНА... Тепер МЕТА.UA і тільки Науковою мовою – визначити особливості моделей особи педагога засобами порівняльної педагогіки в контексті філософського світогляду. За зразком «Конфуцій & Коменський» (Лунь-Юй, Вислови, Велика Дидактика, вибрані уривки) великих вчителів багатьох поколінь.

Про твори Я.Коменського зазначалось у працях дослідників освітньої і філософсько-культурологічної спрямованості, таких як Белкіна Н. І., М. Бечкова, Коваленко, Є. І. Кравець, Ю. Кузьмінська., Б. Мітюров, В. Д. Скільський, С. Соучек, А. Хуторський, Д. Чижевський, П. Щербань та інших.

На конференції українсько-китайської освітньої тематики щодо майбутніх мистецьких проектів в освіті (грудень 2018 р.), який проходив під висловом «Єдиний пояс – єдиний шлях» (м. Київ), укладались домовленості між китайськими й українськими різногалузевими вченими щодо майбутніх

співпраць у напрямку здійснення мистецької освіти (культури і діалогу засобами освіти і мистецтва). Раніше, коли був рік Японії в Україні, ми вже намагались здійснити оглядовий аналіз особливостей моделі освіти східних і західних традицій, враховуючи різницю культурних і світоглядних позицій східної і західної (західно-європейської) особистості, про що частково зазначалось у попередніх публікаціях [1], [2], [3, С. 142-156; С. 228-232]. Подібні фрагментарні дослідження не уявляються можливими без попередньо здійснених ґрунтовних праць фахівців з практичного порівняння культурної моделі східної і західної особистості і психології особи, яка в усіх каїнах формується у шкільному і дошкільному віці переважно освітніми інституціями держав. 20-річне дослідження ґрунтовно висловлене у друкованій праці американської китаянки Цзинь Лі, (матеріали докторської дисертації у російськомовному перекладі з англійського видання) «Схід і Захід ... 2018 р.» [4], Дружини посла України в Японії Олени Кулініч «Мій Токіо», в якій крізь призму української православної особистості здійснено спробу філософсько-публіцистично описати світоглядні позиції представників далекосхідної країни.

Отже, за попередніми спостереженнями, які ґрунтуються на досвіді роботи в ліцеї «Інтелект», м. Києва люди, що належать до різних моделей культури можуть «вживатися» тільки за умов спеціально зорганізованого середовища для безконфліктних ситуацій спілкування. Такі умови створено викладачами ліцею «Інтелект», (в якому за весь час існування навчалось близько 17 національностей) для дітей шкільного віку, де мовне середовище дозволяє уникати міжкультурних конфліктів уніфікацією англійської мови як робочої і української, - як державної. Багато дітей з індійських ведично-буддиських родин і інші азійські, які належать до мусульманських сімей навчались в одних класах по багато років. До 10 класу вивчається багато предметів, але спецкурс «Історія світових релігій» знайомить ліцеїстів з основами світогляду і особливостями 5 основних світових культур-релігій – Мусульманства, Християнства, Іудаїзму, Індуїзму, і Буддизму, що ми спільно обговорювали у попередніх наукових «діалогах» [1], [2].

Так, Я. А. Коменський був вихований у протестантській родині християнсько-реформаторського світогляду людини Європейського Відродження (Середній період). Тому модель мислення відповідає, як і характер його реформаторських праць, культурній моделі Заходу. Подивимось як різницю моделей проілюстровано у зарубіжній колеги в модерній дисертаційній монографії.

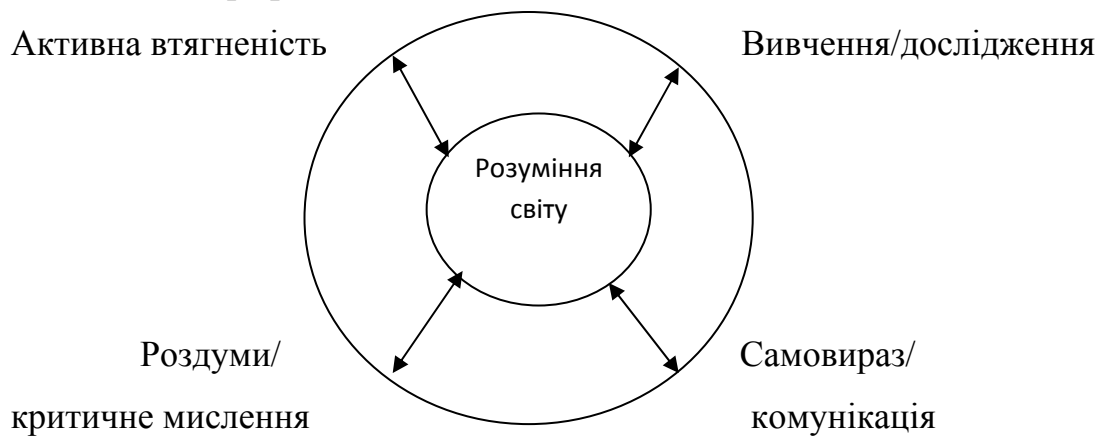

Рисунок 1.А. Діаграма орієнтованих на розум навчальних процесів на Заході
Джерело: Цзинь Лі [4, С. 152].

Хоча сучасний аналіз моделей освітньої діяльності і відрізняється від тих, які б могли бути у часи життя двох великих вчителів, але сутність відмінностей і схожостей (яка проілюстрована у цих двох діаграмах на зразку орієнтації освітньої діяльності) спостерігається і в змісті праць згадуваних педагогів.

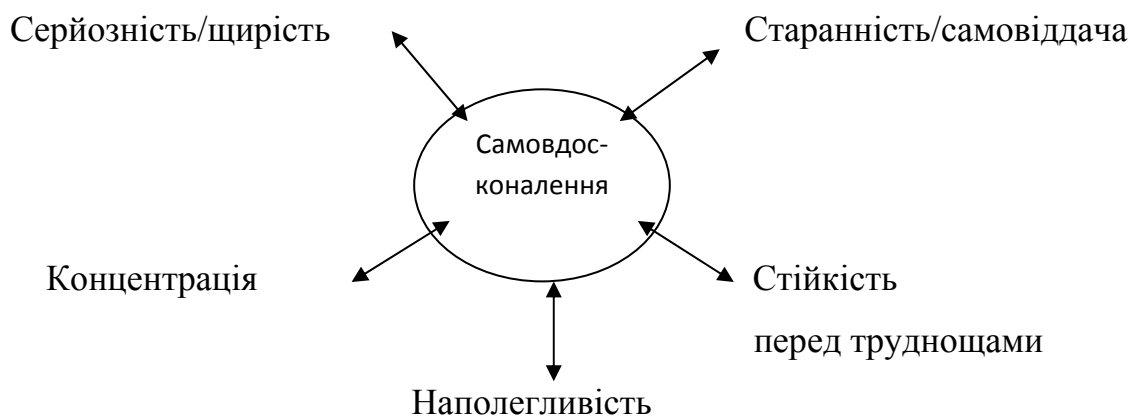

Рисунок 1.Б. Діаграма орієнтованих на доброчесність навчальних процесів у Китаї/Східній Азії
Джерело : там само [4, С. 171].

У одній з газетних публікацій, яку в 2016 році ще можна було віднайти у електронних дубляжах газетних статей на освітню тематику, авторами зазначалось, «чому китайські учні можуть здаватись нашим педагогам відстаючими, навіть дурними». При цьому в короткій газетній публікації також порушувалось питання різниці моделей поведінки східних школярів і наших, українських, які в багатьох випадках більше нагадують західну модель, що зумовлюється не лише учнями, а й роками складених моделей поведінки вчителів. Але це вже тема для іншої публікації.

Отже, зосередимо увагу на важливих «знайденнях» у перекладених на доступну нам мову слово виразах східної і європейської мудрості.

Таблиця 1.1.

Моральність, чесноти (доброчесність), виховання	
А. Конфуцій	Б. Коменський
У. с.(Учитель сказав): у навчанні немає різниць між людьми <i>Див. 6.Б., С. 11</i>	Виховання потребують і тупі, і обдаровані... <i>Див.7.А, С. 103</i>

Змістовні філософські думки про навчання знаходимо у працях Я.Коменського і уважних, чуючих і писемних учнів Конфуція, що проілюструємо у наступній таблиці 1.2., таблиці дидактичних принципів.

Таблиця 1.2.

Навчання, державність (*людяність)	
А. Коменський	Б. Конфуцій
<p>Шість здібностей.</p> <p>Тут якраз маємо нагоду пригадати дещо про відмінність здібностей, а саме: в одних здібності гострі, у інших – тупі...</p> <p>I. є учні з гострим розумом, які прагнуть до знання і податливі...;</p> <p>II. Є діти, які мають гострий розум, але мляві, хоч і слухняні;</p> <p>III. Є учні, які мають гострий розум і прагнуть до знання, але невгамовні ...; (опираючись на Плутарха) «... вказує нам на те, що багато прекрасних природних обдарувань гине з вини</p>	<p>Записки про навчання</p> <p>У.с.: «У людяності не поступайся й учителю» <i>Див.6.Б.,С. 11</i></p> <p>I*...У.с: «Людина нелюдяна не може довго витерплювати бідність і не може постійно перебувати в радості. Людинолюбний знаходить спокій в людяності, а мудрий знаходить в ній користь».</p> <p>II ... У.с: «Тільки людяний може і любити людей і ненавидіти їх».</p>

<p>наставників, які з коней роблять ослів, не вміючи керувати високими і вільними істотами»;</p> <p>IV є учні, слухняні і охочі до навчання, але в'ялі і забарливі. І такі учні можуть іти слідами тих, що йдуть попереду</p> <p>V є учні тупі, й крім того, байдужі і в'ялі. Їх ще можна виправити, аби тільки вони не були вперті. Але при цьому потрібна велика розсудливість і терпіння.</p> <p>VI на останньому місці стоять учні тупі з зіпсованою і злобною натурою; здебільшого ці учні безнадійні...</p> <p>*Повну версію див. 7.А, С. 105-106.</p>	<p>III ... У. с: Якщо у кого є справжнє прагнення до людяності, той не зробить зла».</p> <p>IV ... У.с: Я не бачив, щоб у людини не достало сил бути людяною, коли вона прикладала до цього старанність. Може такі люди є, але я їх не бачив».</p> <p>V .. У.с: «Шляхетний муж знає обов'язок, а низька людина знає вигоду».</p> <p>VI... У.с: «Доброчинність не буває одинокою, у неї неодмінно є послідовники (...)»...</p> <p>6.Б, С. 10</p>
---	---

(I римська нумерація у графі Б.Конфуцій наводиться автором публікації для зручності сприйняття матеріалів)*

Як бачимо, принцип порівняльної педагогіки більше приховується у змісті виразів шляхетних мудреців минувшини. Але методика! Додамо зіставну таблицю для унаочнення порівняння методики, що і є основною особливістю різниці моделей особистості двох культур.

Таблиця 1.3.

Софійність, Питання відповіді, Державотворчість	
А. Конфуцій	Б. Коменський
<p>Бесіди і сурдження</p> <p>Цзи-гун запитав: «Чи є слово, яким можна було б керуватися протягом всього життя?»</p> <p>... Учитель відповів: «Це взаємність. Чого собі не бажаєш, того не роби іншим»</p> <p>... Учитель сказав: «Людина може зробити великою істину, але не істина людину»</p> <p>... Учитель сказав: «Помилки, які не виправляються, це і є справжні помилки» Див. 6.А</p>	<p>Багаті і бідні.</p> <p><i>Чим є багаті без мудрості, як не відгодованими висівками свинями, чим виявляються бідні без розуміння речей, як не віслюками, приреченими носити тягарі? Що таке красивий неук, як не прикрашена пір'ям папуга або, як сказав хтось, золоті піхви, в які вкладено свинцевий меч.</i></p> <p>7, С. 103</p> <p>Отже, всі без винятку</p> <p>... цей розділ ми закінчимо словами Премудрого: «Той хто нехтує мудрістю і наукою – нещасний, і марна надія його (саме досягти своєї мети), і труди його марні, і діла його даремні»</p> <p>7, С.104</p>

Ключові слова великої дидактики великого педагога перелічуються у

художньо-поетичному мікрокосмі – пташка, архітектор, художник, садівник. Освітні категорії – школа, методика. Ключове слово концепції мудрості вчителя 10 000 поколінь – Учитель. Окрім важливих діалогів у творах двох визначних осіб Історії живе постійний рух – від минулого до майбутнього, але через живу історичну мудрість! Так, у основоположеннях чеського мудреця ланцюг філософської думки це пункт 15 – батьки, п.16 – учителі, 17 – сама школа, 18 – навчальні предмети, 19 – самий метод, 20., 21 природа, 22 – Дерево. Хотілося б і мені запитати у читачів: Що значить наступний вислів: «Так, дерево якої завгодно величини цілком міститься як у зерні свого плоду, так і в живці останнього пагону своїх гілок. Таким чином, якщо цей останній посадити в землю, то з нього через внутрішню діючу силу знову виросте ціле дерево» (А. М.:а раптом я – останній?)?

А от після п.22 [7, С. 121] відбуваються серйозні перестороги про порушення у школах проти основоположення 22. І так до законів про дотримання законів, які налічують 6 пунктів і сьомий абзац післяслово (Див. 7Б., П.6 - ...терпіти у шкільному товаристві...). Такі Спостереження за текстами цілком діалогічні і культуро відповідні. Але стиль викладу думок і ритмічність у двох педагогів-філософів занадто різна, в чому і є основна особливість і цікавість подібних дослідницько-філософських спостережень.

Для того, щоб структура цієї публікації менше нагадувала рисочки китайської книги перемін (змін), те що останні 500 років називають мудрістю і філософією – з грецьк. Філео – любов і софос – мудрість, унаочнимо (за принципом чеського педагога) східним сонцем мудрості і картиною ВЦІЛЛОГО МОСТУ! Які лишилися у автора публікації «вцілілими» після де окупації м.Чернігова (зразкова картка із завданнями для «учнів» і «наочність» у цій конференційній «Задачі»). Нехай це стане висновками і перспективами

Конфуцій

Сказав: «Хто у стані виконати п'ять вимог, той буде людяним».

«Дозвольте запитати що це таке?» Конфуцій сказав: «Шанобливість, великодушність, щирість, кмітливість і доброта. Якщо людина шаноблива, то вона не зазнає зневаги, якщо людина великодушна, то вона приваблює до себе всіх, якщо вона чесна, то люди покладаються на неї, якщо вона кмітлива, то вона буде мати заслуги, якщо вона милостива, то буде в стані розпоряджатися людьми»

Те, що ми не досягаємо успіхів у чеснотах, не усвідомлюємо собі того, що вивчаємо, не можемо линути на поклик обов'язку і не в змозі позбутися своїх недоліків - ось про що я вболіваю серцем

Учитель сказав: «Коли *благородний муж* *учить і виховує, він веде, але не тягне за собою, спонукає, але не змушує, вказує шлях, але не дозволяє учневі йти самому. Оскільки він веде, а не тягне, він перебуває у злагоді з учнем. Оскільки він лише відкриває шлях, він надає учневі можливість розмірковувати. Злагода між учителем і учнем, легкість навчання і можливість для учня (учениці) думати самому і складає те, що зветься умілим наставництвом»*

*6.Б., С. 11, 12

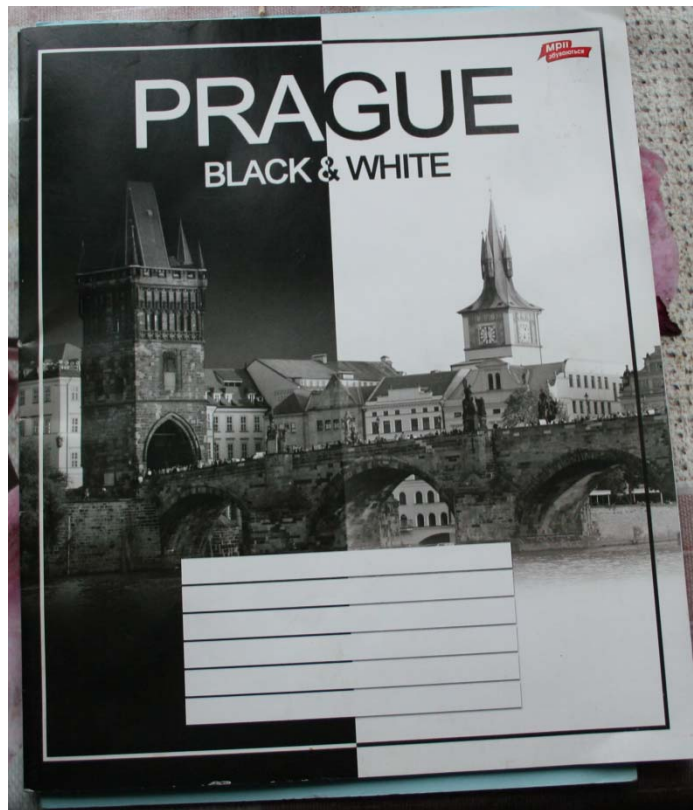
Так, те що можна сказати своїми словами вже сказав Учитель.

«Перспективи»

... ну от, тиждень вимикали світло... ледь встигла добрати текст. ...

Зошит закритий, єдиний Чистий зошит після ракет і дронів... вчора майже цілий день була у б-сховищі... можливо щось додати, сходить в квартиру, поритись...

... Ой! А он там, на маленькому журнальному столику моєї вцілілої кімнати під столешницею (де мають бути чайник і посуд для чаювання) ще з 2020 року лежить замість цеглини новюсінький словник! Десять років, ні, - дванадцять! Купувала для конференції з нагоди ювілейної дати С. Русової,

більше «Для душі», ніж для науки:

Новак Іржи Чесько-український словник – понад 100 000 слів та словосполучень, Київське видавництво «Чумацький шлях», 2008. – 586 с. (На глянцевої другій обгортці – помітка «NEW»)

... от почекаємо увімкнення опалення, померзнемо,.. а потім як доведуть! Візьму словник, вивчу жменьку слів Світової Слави, і.... поїду до Чехії до визначення політичного курсу «європейської України і Росії» - так, саме так, саме з маленьких літер! А чому сидить у напівпустому місті (лишилось близько 40% населення) без роботи і умов для «нормальної» творчості української пересічної вченої, яка має стаж, трудовий, більше 20 років у свої 44... а вони ж, ті Зеленські – одногодки, а чим їх «там» «годують»,.. теж «гуманітарною»...

Коли-небудь і я «зможу» (підбадьорливо) прочитати золоті роботи класичної і сучасної літературної чеської мови - твори класика «Мудре красномовство», і повний словник чеської мови («Скарбниця чеської мови»), «Лабіринт світу і рай серця». Такий він... Коменський...

А По Мосту йдуть люди, живі... європейські.... Це філософсько-психологічні рефлексії на політичні реалії країни (враховуючи що в тій фото-Європі нема педагогіки, а є гучне і красномовне «філософія освіти!»!). А

пам'ятаєте як у ті часи говорили – «фільософія, психольогія...»

Як кажуть японці Перепрошую, « сумімасен...», а китайці «сі йу сун» (побачимось!)

Список використаних джерел:

1. Мирослава Алатиренко, Наталя Гордєєва, Сергій Романовський. Освітня діалогічність: як це вирішується в освітній діяльності ліцею «інтелект» (досвід, реалії, перспективи) // Український вимір. Міжнародний збірник науково-педагогічних, методичних статей і матеріалів з України та діаспори [Число XVI] До збірника увійшли матеріали науково-практичної конференції «Другі Ушинські читання: українська освіта і культура в історичному розвитку та в умовах викликів інформаційного суспільства» (Чернігів 29-30 травня). Чернігів. – 2019. – С. 139-145.

2. Барило О. А., Романовський С. В. Розвиток високого рівня свідомості сучасної молоді засобами спеціальних навчальних предметів / О. А. Барило, С. В. Романовський // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: збірник наукових праць/ В. М. Мадзігон (голов.ред.) та ін., Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017. Вип. 1 (18). С. 20–28.

3. А. Особливості освіти південних країн та країн Сходу // Романовський монографія Романовський С. В. Теоретико-методичні основи управління якістю освіти в комплексі «Школа-ліцей-Технічний університет»: монографія. Вид-во ТОВ «СІК ГРУП УКРАЇНА». Київ, 2018. – С. 142-156.

3. Б. Гордєєва Н. М. Історія світових релігій (10 клас). Навчальна програма для ЗНЗ зпоглибленим вивченням іноземних (англійської) мов. – Київ. Ліцей «Інтелект». – 2017. –10 с.

4. Цзинь Лі. Культурні основи навчання: Схід і Захід / пер. з англ. А. Аполонова, Т. Котельнікової; під наук. ред. С. Філоновича; Нац. дослід. ун-т «Вища школа економіки», Москва: Вид. дім Вищої школи економіки, 2015 (російською мовою). 464 с.

5. Олена Кулініч. Мій Токіо у свята і будні. К.: САММІТ-КНИГА, 2017. - 328 с.

6. А. Конфуцій. Изречения. Текст отпечатан по изданию: Конфуций. Изречения. Книга песен и гимнов. Харьков: Фолио. Москва: ООО «Издательство АСТ», 2000. [Перевод с китайского: И. И. Семенович], Харьков. «ФОЛИО», 2008. 270 с.

6. Б. КОНФУЦІЙ. БЕСІДИ І СУДЖЕННЯ (ФРАГМЕНТИ) // Коваленко Є.І., Белкіна Н.І. ІСТОРІЯ зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: Навчальний посібник / Уклад. І автори вступних статей Є. І. Коваленко, Н. І. Белкіна, Заг.ред. Є. І. Коваленко – Київ, Центр навчальної літератури, 2006. – С 9-12.

7. А. Коменський Я. А. ВЕЛИКА ДИДАКТИКА // Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. ІСТОРІЯ зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: Навчальний посібник / Уклад. І автори вступних статей Є. І. Коваленко, Н. І. Белкіна, Заг. ред. Є. І. Коваленко – Київ, Центр навчальної літератури, 2006. С 100-183.

7. Б. КОМЕНСЬКИЙ Я. А. ХХУ. ЗАКОНИ ПРО ДОТРИМАННЯ ЗАКОНІВ // Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. ІСТОРІЯ зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: Навчальний посібник / Уклад. І автори вступних статей Є. І. Коваленко, Н. І. Белкіна, Заг.ред. Є. І. Коваленко – Київ, Центр навчальної літератури, 2006. С.184-185.

АЛФІМОВА Людмила Дмитрівна,

кандидат хімічних наук, доцент;

ДУШКІН Володимир Давидович,

кандидат фізико-

математичних наук, доцент;

МЕЛЬНИК В'ячеслав Миколайович,

старший викладач,

Національна академія Національної гвардії України

(м. Харків, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

Виконання службово-бойових завдань офіцером неможливо без вільного володіння сучасною зброєю, технікою та засобами зв'язку, вміння швидко опанувати нові види озброєнь та можливості оцінювати озброєння противника. Таким чином, сучасний офіцер повинен мати значний рівень технічної грамотності, основа якої формується під час вивчення природничих дисциплін.

Застосування традиційних (аудиторних) методів навчання є неможливим у сучасних умовах. Тому система військової освіти потребує пошуку нових підходів до організації освітнього процесу у військовому виші, здатних створити умови для підготовки кваліфікованих офіцерських кадрів. Складність цієї задачі обумовлюється низьким початковим рівнем засвоєння шкільних

курсів у майбутніх курсантів підготовки і створює пізнавальний бар'єр, який важко подолати і знижує мотивацію до вивчення вищої математики та інших фундаментальних дисциплін [1]. Також негативним чином на якість освіти впливає загальне зменшення часу, відведеного на вивчення природничих дисциплін.

Основним шляхом вирішення цієї проблеми полягає у поєднанні фундаментальності й професійної орієнтованості навчання фундаментальним дисциплінам майбутніх офіцерів [1-3]. Це дозволить викликати інтерес до дисциплін природничого циклу, підвищить творчу активність здобувачів вищої освіти, сприяє інтересу до вивчення спеціальних дисциплін і майбутньої професійної діяльності.

Формування цілей фундаментальної підготовки повинно здійснюватись на базі компетентнісного підходу, задачею якого є виявлення і формування в освітньому процесі найбільш універсальні якості й здібності особистості. Цілі фундаментальної підготовки повинні бути наслідком цілей професійної освіти, повинні забезпечити фундаментальну, професійну і практичну підготовку, формування у здобувачів вищої освіти якостей компетентного професіонала [3 - 5].

Ці задачі вимагають ґрунтовного аналізу, які саме елементи наукового знання є професійно важливі для майбутніх офіцерів, але раніше не входили до навчальних програм, а розгляду можливостей їх введення до курсів фундаментальних дисциплін у військовому виші. Важливу роль також відіграє встановлення між предметних зв'язків дисциплін фундаментального напрямку із загальнопрофесійними та спеціальними дисциплінами. В якості основного засобу реалізації розглядаються професійно орієнтовані завдання, вирішення яких дозволяє моделювати основні види діяльності майбутнього офіцера. Для цього необхідно використовувати будь-які можливості для ілюстрації зв'язку освітнього процесу з майбутньою професійною діяльністю, шляхом включення в базові дисципліни конкретних прикладів, зрозумілих і цікавих курсантам [1, 6].

Список використаних джерел:

1. Мельник В. Професійно орієнтоване навчання вищої математики при підготовці майбутніх офіцерів національної академії Національної гвардії України / В. Мельник, Л. Алфімова // Молодь і ринок. - 2019. - № 9. - С. 133-137.
2. Герасимчук В. С. Професійно спрямоване викладання математики та методи його реалізації / матеріали четвертої науково-методичної конференції «Навчання математики в технічному університеті» Донецьк, 09.06.2011.
3. Гризун Л. Е. Дидактичні основи проектування модульної структури навчальної дисципліни : монографія. Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2008. 302 с.
4. Семеніхіна О. В. До проблем організації навчального процесу у вищих навчальних закладах. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал. голов. ред. А. А. Сбруєва. Суми, 2010. № 2 (4). С. 247–252.
5. Семеніхіна О. В., Чкана Я. О. Моделювання процесу формування предметної компетентності вчителя математики на засадах компетентнісного підходу. Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць. Харків, 2017. № 4 (84). С. 112–125.
6. Алфімова, Л. Д. Формування у першокурсників мотивації до вивчення дисциплін математичного циклу за допомогою професійно-орієнтованих задач [Текст] / Л. Д. Алфімова, І. І. Сидоренко // Методологія викладання математичних дисциплін для нематематичних спеціальностей у сучасних умовах : Тези доповідей Всеукраїнської науково-методичної конференції (Суми, 16-18 грудня 2009 року) / Ред. кол.: К. М. Левківський, В. О. Ячменьов. — Суми : СумДУ, 2009. — С. 97-98.

АТАМАНЧУК Ніна Михайлівна,

кандидат психологічних наук, доцент,

***Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка»***

(м. Полтава, Україна)

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах війни надзвичайно важливо створити комфортне освітнє середовище та надати психоемоційну підтримку студентській молоді. Адже воєнні події в Україні є стресом для всіх учасників освітнього процесу. Наразі важливо продовжувати навчання, наскільки б важко психологічно це не було.

Адже відроджувати Україну після війни – молодим фахівцям; на них чекає багато роботи. Отже, освітній фронт надзвичайно важливий.

Функціонування вищої освіти в умовах війни характеризується пошуком інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій. Для викладачів ЗВО активне упровадження інновацій в освітню галузь під час війни є одним із ключових напрямів роботи.

Переконані, надважливо наголошувати на психоемоційному стані студентів, встановленні з ними довірливих взаємин та підтримки, створенні відчуття безпеки де можна ділитися своїми думками та емоціями. Дружні бесіди та вправи для зняття психологічної напруги мають стати складовими занять у ЗВО.

Викладачі ЗВО проводячи заняття мають враховувати такі факти:

- сильні емоційні переживання спричиняють погіршення когнітивних можливостей мозку, тому студентів набагато складніше сприймати нову інформацію і відтворювати раніше засвоєну;
- наслідки стресу можуть проявлятися у вигляді надмірної дратівливості, агресії чи навпаки – апатії й замкнутості;
- страх перед майбутнім (чинник стресу) сприяє розвитку підвищеної тривожності, невпевненості у собі, провокує депресивні настрої, нав'язливі негативні думки та відчуття безпорадності;
- життєві обставини та неможливість їх змінити, постійні новини про війну призводять до збільшення негативних емоцій, які, нагромаджуючись, формують стресові стани;
- студентам важко сконцентруватися на навчанні, засвоїти потрібну інформацію, вони не завжди спроможні виконувати завдання, втрачають почуття відповідальності, а звідси – паніка, роздратування, перевтома, внутрішнє обурення, незадоволення собою, небажання працювати, вкладати свої ресурси в майбутнє тоді, коли навіть теперішнє не чітке.

Наші спостереження показують, що долучення до мистецтва допомагає студентам відволіктися від проблем, позбутися депресії, поганого настрою, не

впадати у відчай у складній життєвій ситуації та знаходити з неї вихід, зняти напругу. Художня творчість дозволяє ідентифікувати й оцінити свої почуття, спогади, образи майбутнього, знайти час для відновлення життєвих сил та спосіб спілкування із самим собою.

Вважаємо, сьогодні для учасників освітнього процесу важливо:

- знайти діяльність, яка допоможе відчувати себе такими, котрі приносять користь іншим;
- планувати своє життя хоча б на короткий проміжок часу – це допоможе проявляти активність;
- не втрачати віру в перемогу; допомагати іншим людям та приймати самим допомогу від інших;
- уявляти мирне майбутнє, щоб не втратити надію [1, С. 13-22].

Отож продовжуємо навчання. Разом до Перемоги!

Список використаних джерел:

1. Атаманчук Н. М. Подолання студентською молоддю стресу, викликаного воєнною агресією: ресурс творчості. The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022. 1421 p. P. 1316-1322.

БЕГАС Людмила Дмитрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини
Черкаської міської ради

(м. Умань, Україна)

ДИДАКТИКА ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО

Ян Амос Коменський – творець першої у світі цілісної теорії виховання та навчання – народився у 1592 році у Південній Моравії (на території сучасної Чехії). Роки його життя припали переважно на XVII століття – на перехідну епоху, що поєднувала риси середньовіччя та нового часу, коли відбувалися великі наукові відкриття, і водночас ще горіли багаття інквізиції [3].

Головною метою виховання та навчання Коменський вважав розвиток та

вдосконалення людини на користь самій собі та іншим людям. На думку Коменського, у процесі виховання та навчання необхідно одночасно розвивати у дитини інтелект, моральність (чесноту) та релігійність.

В основі педагогічної системи Коменського лежала критика існуючого на той час порядку навчання та виховання дітей. Він вважав, що сучасні йому вчителі «цілком не знали, як треба вчити, і внаслідок цього, бажаючи виконати свій обов'язок, мучили себе і виснажували свої сили працьовитістю та старанністю [1, С. 244].

Основні концепції своєї педагогічної теорії Коменський виклав у своєму головному творі, який носить довгу та вичерпну назву «Велика дидактика, що містить універсальне мистецтво вчити всіх усьому, або вірний і ретельно обдуманий спосіб створювати по всіх громадах, містах та селах кожної християнської держави такі школи, яких би все юнацтво тієї й іншої статі, без будь-якої, де б там не було, винятку, могло навчатися наукам, удосконалюватися в звичаях, виконуватися благочестя ... [1, С. 242]. Основні положення педагогічної теорії Коменського, викладені у «Великій зводяться до наступного.

Людину потрібно формувати, тобто. навчати та виховувати. Коменський так обґрунтував це положення: «Людина з боку тіла створена для праці. Але ми бачимо, що разом із ним народжується лише здатність до цього: людину треба поступово вчити і сидіти, і стояти, і ходити, і рухати руками до роботи. [1, С. 282].

При цьому, на думку Коменського, освіта потрібна всім людям без винятку. «Виховання потребують і тупі, і обдаровані, – писав він. – ... хто засумнівався б у тому, що виховання необхідне людям тупим, щоб звільнити їх від природної тупості... [1, С. 286].

Формування людини необхідно здійснювати у ранньому віці. Коменський вважав, що «Природа всіх істот, що народжуються така, що вони є гнучкими і всього легше набувають форми, поки вони в ніжному віці; зміцнівши, вони не піддаються формуванню... [1, С. 286]. Діти повинні формуватись спільно, і для

цього потрібні школи. Навчання у школах має бути універсальним, тобто, у школах необхідно навчати дітей усьому. Він вважав, що навчання в школах має бути спрямоване на те, «щоб усіх, які з'явилися у світ не тільки як глядачів, але також і як майбутніх діячів, навчити розпізнавати підстави, властивості і цілі найважливішого з усього існуючого і того, що відбувається... [1, С. 295].

Основні завдання освіти у школах Коменський бачив у тому, щоб навчити дітей знанням, чесноті та релігії. «Нещасна та освіта, яка не переходить у моральність та благочестя. Адже що таке освіта без моральності? Хто встигає в павуках, а відстає в добрих правах (стародавня приказка), той швидше відстає, ніж встигає... [1, С. 298].

При цьому Коменський говорить про те, що в сучасних йому школах, навпаки, «переважно застосовувався настільки суворий метод, що школи перетворювалися на пугало для дітей і на місце катування для умів. Тому більшість учнів переймалася відразу до наук і книжок і віддавала перевагу школам майстерні ремісників чи якісь інші життєві заняття. А тим, хто затримується в школі, ... [1, С. 301]. Причини цього Коменський вбачав у тому, що, по-перше, школи орієнтовані лише на навчання знанням, ігноруючи виховання моральності та релігійності, по-друге, навіть навчання знанням здійснювалося у школах неефективними методами.

Таким чином, Ян Амос Коменський зробив величезний внесок у розвиток педагогіки, створивши першу у світі цілісну теорію навчання та виховання та детально та всебічно розглянувши не лише теоретичні, а й практичні питання освіти. Незважаючи на те, що діяльність Коменського припала на XVII століття, на думку фахівців, Коменський випередив свій час щонайменше на 200 років [3], а найбільший інтерес до його теорії виник лише наприкінці XIX - XX столітті. Багато аспектів теорії Яна Амоса Коменського актуальні й у наш час.

Список використаних джерел:

1. Коменський Я. А. Велика дидактика / Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори: У 2-х т. т. 1. - М.: Педагогіка, 1982. - С. 242-476. – (Педагогічна бібліотека).

2. Коменський Я. А. Закони добре організованої школи / Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори: У 2-х т. т. 2. - М.: Педагогіка, 1982. - С. 133-163. – (Педагогічна бібліотека).

3. Піскунов А. І. Життя, діяльність та педагогічна спадщина Я. А. Коменського / Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори: У 2-х т. т. 1. - М.: Педагогіка, 1982. - С.7-24. – (Педагогічна бібліотека).

ГАНАБА Світлана Олександрівна,
*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін,
Національна академія Державної прикордонної служби України імені
Богдана Хмельницького*

(м. Хмельницький, Україна)

«ПОВЕРНЕННЯ ДО ЛЮДИНИ» У ПЕДАГОГІЦІ ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО У КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Сучасна система освіти перебуває у ситуації перманентних змін, які зумовлені стрімким розвитком наукоємних, інформаційних технологій на тлі виникнення й поглиблення низки глобальних проблем, які виходять за межі контрольованих та прогнозованих суспільством. Одним із концептуальних орієнтирів розвитку освітньої сфери є її поступ у напрямку від людини, яку навчають, до людини, яка навчається. Мова йде про здатність людини до розвитку й саморозвитку, розкриттю свого внутрішнього потенціалу, турбота про себе як про унікальність та самобутність.

Осмилення проблем сучасної освіти неможливе без звернення до надбань мислителів попередніх епох. Їх думки та ідеї щодо організації й реалізації освітньої діяльності містить потужний потенціал. Необхідність здійснення аналізу минулого з тим, щоб у подальшому використати як методологічні стратегії та методичні ідеї у процесах модернізації освіти. Евристичний потенціал мають педагогічні ідеї чеського вчителя Я. А. Коменського. У центрі освітнього процесу, згідно поглядів чеського педагога, є дитина як частина природи. Вона — це світ у зменшеному вигляді,

своєрідний мікрокосмос. У своїй праці «Велика дидактика» він зазначає, що основна місія освіти полягає у розвитку особистості, яка є спроможною до духовного і морального самовдосконалення. Навчання, як і природа, повинні перебувати у постійному русі вперед, продовжувати, удосконалювати вже розпочате. Процес навчання — це розвиток органічних природних сил дитини [1]. Відповідно, основою навчання має бути порядок запозичений в природи. Цей порядок враховує два принципи: необхідно дотримуватися строгого порядку у всьому; слід запозичити цей порядок від природи. Очевидно, освіта має враховувати індивідуальну природу, її можливості та потреби. Така орієнтація освіти робить її по справжньому гуманною й близькою для людини. Навчання є життєвим, природним та легким.

Дослідник Я. А. Коменський віддавав перевагу вихованню, до якого відносив наукову освіту, моральне, трудове, а також фізичне і релігійне виховання. До методів морального виховання відносив приклад, наставляння, вправляння, систематичне привчання дітей до корисної діяльності й виконання встановлених правил поведінки. Чеський педагог теоретично обґрунтував єдину шкільну систему (материнська школа, школа рідної мови, латинської (або гімназія) й академія (університет), класноурочну форму навчання, дидактичні принципи, особливо виділяючи принцип наочності («золоте правило дидактики»), методи навчання.

Ян Амос Коменський своїми поглядами й діями отримав визнання та любов. Він вирішував важливі педагогічні проблеми не умоглядно, а виходив зі свого професійного досвіду, ґрунтуючись на здобутках тогочасної практики й теорії виховання. Велика заслуга чеського педагога полягає в тому, що він запропонував низку продуктивних концептуальних ідей, які надовго випередили практику свого часу. Педагогічна мудрість й наукове передбачення — це складові визнання його вчення багатьма поколіннями дослідників та освітян-практиках.

Список використаних джерел:

1. Коваленко Є. І. Коменський Ян Амос. Енциклопедія освіти. Академія пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. Київ, Юрінком Інтер, 2008. С. 407-408.

ДУШКІН Володимир Давидович,
кандидат фізико-математичних наук, доцент,
Національна академія Національної гвардії України
(м. Харків, Україна)

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА В ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО ТА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

В сучасних умовах, яких живе Україна, дистанційне навчання стало основною формою організації учбового процесу багатьох навчальних закладів. У дистанційному навчанні, в умовах відсутності безпосереднього спілкування з викладачем, визначальну роль відіграє організація самостійної роботи студентів та курсантів за допомогою спеціально спроектованих і сконструйованих засобів [1-2].

Дослідники звертають увагу [1-2], що дистанційне навчання вимагає особливої побудови навчального курсу, яке враховує психологічних особливостей студентів до сприйняття інформації, виважених підходів в організації он-лайн та оф-лайн комунікації викладачів та студентів. Вони застерігають від сліпого механічного перенесення традиційного навчання в інтернет-середовище.

Одночасно з цим у роботах [3-5] підкреслюється, що змішана та дистанційна форма навчання має ряд суттєвих переваг над традиційною формою навчання. Зокрема автори цих робіт вони відзначають, що змішане та дистанційне навчання дозволяє використовувати різноманітність інформаційно-комунікаційних технологій, для індивідуалізації процесу навчання. Здобувач освіти сам визначає темп навчання, може проробляти певні розділи декілька разів, підключаючи потрібні саме йому спеціальні ресурси. Слухач вивчає навчальний матеріал в процесі всього часу навчання, він позбавлений від пасивного сприйняття матеріалу лекцій та інших аудиторних занять. Ця система навчання вимагає від студента вмінь працювати самостійно, виробляє навички самоосвіти і забезпечує більш глибокі залишкові знання.

Навіть при застосуванні традиційних форм навчання, сучасні студенти з кожним роком все більше довіряли Інтернет ресурсам у якості основного джерела інформації при виконанні наукових проектів, написанні рефератів та підготовці до складання заліків та іспитів. У 2019-21 роках викладачами нашої кафедри було проведено опитування курсантів одного з факультетів з метою виявлення пріоритетних джерел отримання інформації під час відпрацювання нового матеріалу та підготовці до здачі модульного контролю при вивченні дисципліни Вища математика [6]. Під час опитування їм було запропоновано попарно порівняти п'ять можливих джерел інформації: 1-«підручник», 2-«навчальний посібник», 3-«власний конспект», 4-«Інтернет (Google Classroom або інші джерела)», 5-«допомога товариша».

В опитуванні прийняло участь 128 осіб (85% тих, хто вивчає цей курс). Для проведення аналізу отриманих результатів було застосовано метод вагових множників. В результаті обчислень джерела інформації отримали наступні вагові множники: $K_1 = 0,115625$, $K_2 = 0,258594$, $K_3 = 0,222656$, $K_4 = 0,291406$, $K_5 = 0,111719$ (індекс є номером джерела інформації). Тому що початкові данні виміряні за порядковою шкалою, вони лише відображають загальну тенденцію і не є відображають пропорції у використанні відповідних джерел інформації.

Отримані результати підтверджують факт, що матеріали, які надходять до курсантів через Інтернет є основним джерелом інформації для більшої частини курсантів. Також помітне бажання здобувачів освіти користуватись спеціалізованими посібниками невеликого обсягу, а не товстими підручниками.

Також курсантам було запропоновано у довільній формі дати відповідь на питання «Наявність яких додаткових джерел інформації допомогла би Вам під час самостійного опрацювання матеріалу?» Значна кількість опитаних (30% від тих, хто навчається на 4-5) написали, що їм бракує інтерактивних тестових завдань для самодіагностування з можливістю миттєвої оцінки виконаних завдань.

Проведене дослідження довело, що для успішного засвоєння учбового

матеріалу курсантами при використанні змішаної та дистанційної форми навчання зусилля викладачів повинні бути направлені на створення матеріалів, що подані у формі невеликих за обсягом посібників, які створені у відповідності до специфіки курсу а також інтерактивних тестових завдань для прогностичного оцінювання засвоєння матеріалу.

Список використаних джерел:

1. Технологія створення дистанційного курсу : навч. посібник / В. Ю. Биков [та ін.]; ред.: В. Ю. Биков, В. М. Кухаренко ; АПНУ, ННВК Акад. дистанційної освіти, Ун-т Лондон Метрополітан, Харківський політехнічний ін-т, нац. техн. ун-т, Ін-т інформац. технологій і засобів навч. – Київ : Міленіум, 2008. – 324 с.

2. Семеріков С. О. Нові засоби дистанційного навчання інформаційних технологій математичного призначення / Семеріков С. О., Теплицький І. О., Шокалюк С. В. // Вісник. Тестування і моніторинг в освіті. – 2008. – № 2. – С. 42-50.

3. Шевченко, В. Е. (2020). Організація онлайн-навчання під час карантину через COVID19. Технологія і техніка друкарства, 1-2(67-68), 87–96. [https://doi.org/10.20535/2077-7264.1-2\(67-68\).2020.201623](https://doi.org/10.20535/2077-7264.1-2(67-68).2020.201623)

4. Teo, Sarah Siew Chin and Williams, Jeremy B. A Theoretical Framework for Effective Online Learning // U21Global Working Paper №009/2005. October, 1, 2005. Retrieved from SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1614626> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1614626>.

5. Гарбич-Мошора О. Впровадження дистанційного навчання в навчальний процес для підготовки фахівців з інформаційних технологій / Ольга Романівна Гарбич-Мошора // Інформаційні технології і засоби навчання, 2015. Том 45. № 1. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <file:///E:/1185-Article%20Text-4387-1-10-20150228.pdf>.

6. Душкін В. Д., Зуб О. В., Мельник В. М. Використання сервісу SERVICE GOOGLE FORMS для проведення опитування здобувачів освіти // Збірник наукових праць конференції «Застосування інформаційних технологій у підготовці та діяльності сил охорони правопорядку». – Харків, НАНГУ, 15.03.2022. – С. 35-36

ЖИЗНОМІРСЬКА Оксана Ярославівна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри педагогіки і психології та інклюзивної освіти,
Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної
педагогічної освіти

(м.Тернопіль, Україна)

ПСИХОЕМОЦІЙНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сьогодні, українці перебувають у стані війни..., яка вона насправді? Ці та інші питання нас хвилюють, оскільки кожна людина це відчула на собі, - біль, страх, страждання, горе, плач, смерть. Це неповний перелік усіх «болей», відчаю людини (дитини та дорослого), які ми «несемо» за свою країну – вільну та незалежну. Зламани та скривджені душі, долі дітей, зранені серця, які невпинно кричать, та, зрештою, - прагнуть побачити рідні, усміхнені обличчя батьків, опікунів, знайомих, та, більше того, - просто ЛЮДИНУ, яка жива, яка дихає, яка щось промовляє до тебе.... Наші діти в очікуванні мирного життя, добра та душевного благополуччя в соціальному вимірі....

З нашої точки зору, війна зробила «маленьких» вихованців такими сильними, мужніми, сміливими; загострила почуття обов'язку, справедливості та відповідальності; у них відбулася переоцінка своїх цінностей та пріоритетів; вони усвідомлено почали цінувати себе як націю сильної, вольової та гідної держави; так швидко наші діти подорослішали, що ми - дорослі не маємо знесилюватися у боротьбі, а навпаки, бути вмотивованими та позитивно налаштованими до перемоги, досягнення позитивних результатів. Війна очима дорослого та дитини, вона завжди різна і набуває яскравих барв, кольорів, що знаменуються власною картинкою світу «мислення», «емоцій», «почуттів», «переживань» .

У цей непростий час для нас, ми потребуємо якомога більше підтримки, допомоги (емоційної, почуттєвої, моральної, мотиваційної, психологічної), різновекторного спілкування із дітьми різного віку, що вселяє у них надію, впевненість, рішучість завтрашнього дня, майбутнього. Вважаємо, що ролі

сучасного педагога в умовах війни - різноманітні: фасилітатора, коуча, тренера, помічника, друга-підтримки, наставника, керівника, де особистість дитини прагне відчувати спокій, душевну рівновагу, гармонію та емоційне благополуччя.

Як зазначають психологи та психотерапевти, діти будь-якого віку, які пережили психологічну травму, здебільшого, проявляють труднощі в увазі, зосередженості, поведінці. Деякі з них може яскраво демонструвати злість, агресію, інші, навпаки, - спокій, врівноваженість, замкнутість, невпевненість, не комунікабельність. Варто розуміти, що діти з різномодальними проявами, таки потребують допомоги від дорослого (учителя, керівника гуртка, класовода) щодо запобігання деструктивних форм у спілкуванні та підвищенні їхньої мотивації до навчання.

Аналізуючи різні рекомендації щодо спілкування учителя з дітьми-війни, можна передбачити наступні кроки (позиції), яких варто дотримуватися:

- деякий час плануйте уроки короткими, менш інтенсивними, а домашні завдання - менші за обсягом;

- корисно цілісно обговорити знаменну дату (початок війни) із дітьми та розпочати міні-урок-спогад, спомин полеглих за країну (гордість, мужність наших героїв);

- доречно запросити до школи батьків дітей, щоб краще зрозуміти учнів, їх проблеми, причини змін поведінки, спілкування емоційного реагування;

- постійно треба бути щирими, правдивими, проявляти свої емоції, бо діти також прагнуть зрозуміти і ресурси вчителя для відновлення сил та набуття натхнення до завтрашнього дня [4; 5].

Основні тези педагогів, класних керівників, керівників гуртків щодо психологічної підтримки дітей:

- головне – це слухати дитину;

- згідно її віку подавати правдиву інформацію;

- чіткі, зрозумілі пояснення, які варто при потребі повторити;

- дорослі мають проявляти свої почуття та емоції;
- діти мають ставити запитання до дорослих або дорослі запитують у дітей;
- допомога дітям засобами комунікації, гри, малювання, співу, танців, поезії, ліпки;
- поради дорослих як реагувати на запити дітей та прояви жалю дорослими;
- відпочинок від родичів, що сумують;
- загальна підтримка;
- щоденний графік роботи, що підтримує особистість відновити свої ресурси, нормальні відчуття реальності [4; 5].

Цілком переконані, що кожен громадянин нашої країни має цілеспрямовано виконувати свої професійні обов'язки, ролі та функції; бути вірним, щирим та відповідальним у спілкуванні з учнівською та педагогічною спільнотами; бути вмотивованим до своєї праці; намагатися проявляти власну гідність, сміливість, впевненість у всіх своїх починаннях.

Список використаних джерел:

1. Играя, побеждаем стресс. Игры для детей и их взрослых. Детский фонд ООН (ЮНИСЕФ). К., 2015. 68 с.
2. Психологическая травма: как помочь ребенку. Методическое пособие для педагогов. Детский фонд ООН (ЮНИСЕФ). К., 2015. 54 с.
3. Психосоциальная поддержка в кризисной ситуации. Методическое пособие для педагогов. Детский фонд ООН (ЮНИСЕФ). К., 2015. 76 с.
4. Як не панікувати під час війни. Поради психолога. URL: <https://healthcenter.od.ua/2022/03/01/yak-ne-panikuvaty-pid-chas-vijny-vazhlyvi-porady-psyhologa/> (дата звернення: 25.04.2022).
5. Як підтримати дитину, якщо ви опинилися в зоні активних бойових дій: способи зниження стресу URL: <https://tsn.ua/ukrayina/yak-pidtrimati-ditinu-yakscho-vi-opinilis-u-zoni-aktivnih-boyovih-diy-sposobi-znizhennya-stresu-2000875.html> (дата звернення: 22.04.2022).

ЗАЙЧЕНКО Іван Васильович,
доктор педагогічних наук, професор,
**Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»**
(м. Умань, Україна)

ПРО ДЕЯКІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ Я. А. КОМЕНСЬКОГО

Як відомо, система – це «Сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням ... Сукупність принципів, які є основою певного вчення» [1, С. 1126].

Під поняттям «педагогічна система Я. А. Коменського» розумітимемо сукупність структурних і функціональних педагогічних компонентів, об'єднаних спільною метою функціонування та управління педагогічним процесом, які перебувають у відносинах і зв'язках один з одним і з середовищем, утворюють певну цілісність, єдність і спрямовані на реалізацію завдань формування «людини в людині».

Найважливішими складовими педагогічної системи Я. А. Коменського вважатимемо учасників педагогічного процесу (учні, вчителі, сім'я, школа, церква, державні й громадські інституції), мету, завдання, принципи, зміст, методи, форми, засоби, організацію освіти, навчання й виховання.

Педагогічну систему Я. А. Коменського обумовлювала низка факторів:

По-перше, для епохи Я. А. Коменського притаманні були переплетіння найтьмяніших пережитків середньовіччя і вільнодумства ідеалів молодії буржуазії; містики, теології і досягнень дослідницької науки.

Я. А. Коменський був сучасником Т. Кампанелли і Р. Декарта, Дж. Бруно і Галілео Галілея, Ф. Бекона і Б. Спінози; він жив у перехідну епоху від середньовіччя до нового часу, коли здійснювалися видатні наукові відкриття (астрономічні, нові дані про землю, розкопки пам'ятників скульптури й архітектури, літературні твори античного греко-римського періоду; відкриття нових водних шляхів в Індію й Америку; винайдення пороху, компасу,

книгодрукування, збільшувальних лінз; виникнення національних творів усної і письмової літературної творчості та ін.) і в той же час на вогнищах палали еретики.

По-друге, прискорений розвиток капіталістичних відносин у XVI-XVII ст. і пов'язане з ним машинне виробництво, вимагали змін у галузі технологій, що, у свою чергу, вимагало принципівих змін у поглядах і ставленні до природничих наук, які раніше вважалися другорядними.

По-третє, матеріалістичний елемент філософських вчень Ф. Бекона, Б. Телезія, Т. Кампанелли і Р. Декарта, відмова від умоглядної філософії середньовіччя, визнання найновішим джерелом пізнання відчуттів, які отримує людина від зовнішнього світу за допомогою органів відчуття, стали ґрунтом природничонаукової концепції Я. А. Коменського і основою його педагогічної системи, яка так чітко проявилася у «Великій дидактиці».

Оформлення сенсуалістичних позицій у питанні про походження знань стало вирішальним моментом усієї його подальшої педагогічної співпраці. «Сенсуалізм і тісно пов'язаний з ним емпіризм слугували філософською основою для реалізму в педагогіці і для обґрунтування ним реалізму в навчанні», – справедливо відзначав А. О. Красновський [3].

По-четверте, ідеї соціальних утопій Т. Мора, Т. Кампанелли, І. Андрее, що відобразилися в підході Я.А. Коменського до розв'язання проблем освіти, навчання й виховання, визначенні мети і завдань виховання.

По-п'яте, чи не вирішальною мірою на світогляд Я. А. Коменського вплинули ідейні прагнення селянсько-плебейських сектантських рухів, спрямованих проти онімечування чеської нації і католицизму. У Чехії це рух гуситів і найрадикальніших їх послідовників – таборитів. Чимало їхніх ідей були успадковані релігійною общиною чеських братів, останнім єпископом яких був Я. А. Коменський. У цій ідейній спадщині найхарактернішими були вимоги встановлення загальної рівності людей, усунення спадкових привілеїв, визнання рівноправності жінок та ін. Чеські брати відмовилися від збройної боротьби і вважали, що, організовуючи своє життя в дусі християнства, вони

зможуть захопити своїм прикладом інших людей і таким чином встановити справедливість у суспільстві й створити нову державу.

Національні й демократичні традиції сектантських рухів значною мірою характерні в їх ставленні до освіти й навчання: негативне ставлення до схоластики, яка насаджувалася католицькою церквою. В епоху Я. А. Коменського більшість протестантів були освіченими людьми, навчання дітей рідною мовою в сім'ях і братських школах вважали обов'язком. Діти навчались також ремеслам і сільському господарству.

Світогляд Я. А. Коменського надзвичайно складний, суперечливий, неоднозначний і, разом з тим, досить цільний. Стрижневими ідеями його філософсько-соціальних і педагогічних поглядів були ідеї гуманізму, демократизму і пансофії, які й визначали соціальні, політичні і педагогічні погляди мислителя. У філософських поглядах – глибока релігійність і не менш глибокий матеріалістичний елемент, гуманізм і демократизм. У гносеології – матеріалістичний сенсуалізм. Визнання трьох джерел пізнання – відчуття, розуму і віри. Найважливішого значення Я. А. Коменський надавав відчуттям, органам відчуттів, завдяки яким людина сприймає предмети і явища навколишнього світу. У розвитку пізнання розрізняв три ступені: емпіричний, науковий і практичний. У соціально-політичних поглядах – протест проти феодальних привілеїв, соціальної нерівності; вимога національної незалежності народів світу, боротьби за збереження миру в усьому світі, утвердження миру й рівноправ'я у світі; гуманізм, демократизм. У педагогічних – загальна освіта для всіх народів світу, кожного члена суспільства, нації (ідея всеобучу); створення нової школи, яка виховувала б у душі гуманізму, морального вдосконалення молоді; визначення особливої ролі виховання; спільне навчання дівчаток і хлопчиків та ін.

Визначальною рисою педагогічних поглядів Я. А. Коменського було те, що він розглядав виховання, як одну з важливих передумов справедливих і дружніх відносин між людьми і народами; що виховання й освіта людини не повинні закінчуватися після виходу її з школи, шкільне виховання та освіта

повинні готувати юнацтво до майбутньої самоосвіти й самовиховання.

При визначенні мети і завдань виховання Я. А. Коменський керувався гуманістичним положенням про те, що «Людина є найвище, найдосконаліше і найпрекрасніше створіння Боже, повне завершення його творінь, дивний мікрокосм і намісник Бога серед його творінь, вінець його слави» [2. Т. 1. С. 262].

Прагнучи до кінцевої мети – підготовки людини до вічного існування в потойбічному світі, людина в процесі земного життя повинна постійно й систематично удосконалюватися і самоудосконалюватися, а також удосконалювати навколишнє життя, Я. А. Коменський виділив три найважливіші завдання виховання: розумове, моральне, релігійне.

Людина створена для того, щоб бути:

- 1) розумним створінням;
- 2) створінням, пануючим над іншими створіннями;
- 3) створінням, що являє собою образ і радість свого творця [2. Т. 1, С. 268].

Звідси випливає, що істинні вимоги, які висуваються до людини, полягають у тому, щоб вона:

- 1) знала всі речі,
- 2) володіла речами і собою,
- 3) себе і все співвідносила до Бога – джерела всіх речей.

Ці вимоги, іншими словами, означають:

- 1) освіту;
- 2) добродійність, або моральність;
- 3) релігійність, або благочестя.

Під освітою Я. А. Коменський розумів пізнання всіх речей, мистецтв і мов; під добродійністю – не тільки зовнішню вихованість, але й всю внутрішню і зовнішню основу спонукань, а під релігійністю – те внутрішнє богошанування, яким дух людини пов'язується і поєднується з вищими почуттями [2. Т. 1, С. 269].

Головне завдання розумового виховання впливає з його ідеї пансофії, а саме забезпечення кожному учневі системи енциклопедичних знань.

Людині притаманна жадоба й прагнення до знань. Це проявляється вже в ранньому дитячому віці і супроводжується майже все життя. Очі, вуха, орган дотику, розум, безупинно спрямовані в зовнішній світ, і для живої природи немає нічого більш нестерпного, як бездіяльність. «Тому нехай буде для учнів золотим правилом: все, що тільки можна представлять для сприймання відчуттями, а саме: видиме – для сприйняття зором, звукове – слухом, запахи – нюхом, що можна смакувати – смаком, доступне дотику – шляхом дотику. Якщо якісь предмети одночасно можна сприймати кількома відчуттями, нехай вони охоплюються кількома відчуттями» [2. Т. 1, С. 384].

Це положення Я. А. Коменського має в педагогіці назву «Золотого правила дидактики». Початок пізнання завжди впливає з відчуттів (адже немає нічого в розумі, чого раніше не було б у відчуттях). А тому варто було б розпочинати навчання не з словесного тлумачення про речі, а з реального спостереження над ними. І тільки після ознайомлення з самим предметом, нехай іде про нього мова, з допомогою якої з'ясовується справа більш всебічно. «Правильно ж розвинутим розумом варто вважати той розум, який дійсно освітлений блиском божественної мудрості, щоб людина, визнаючи в самій себе велич божественного образу, охороняла і зберігала в собі цю перевагу» [2. Т. 1, С. 206].

Головне завдання морального виховання – виховання «людяності в людині» Я. А. Коменський вважав, що людина не народжується з готовими моральними принципами і свідомістю, а здобуває їх у процесі життя.

Моральне виховання передбачало виховання мудрості, помірності, мужності і справедливості, а також гуманізму, загальнолюдських і патріотичних почуттів, працелюбства, правдивості, чесності.

Найголовнішим у вихованні гуманізму вчений вважав взаємну любов і повагу в сім'ї і школі: взаємовідносини між батьками й дітьми, між учителями й учнями, які повинні будуватися на взаємоповазі і любові. Вчення

Я. А. Коменського про виховання гуманізму і патріотизму органічно пов'язане з вихованням любові до своєї батьківщини і людства. Служіння батьківщині і людству – одне з найважливіших призначень людини.

Я. А. Коменський висловив багато глибоких думок про виховання таких якостей, як чесність, ввічливість, доброта, скромність, стриманість, помірність, благодійність, терпіння, привітливність, повага до старших і виділяв такі основні методи виховання:

- 1) особистий приклад,
- 2) повчання,
- 3) вправи,
- 4) заохочення,
- 5) покарання.

Важливого значення надавав бесідам морального характеру, казкам, байкам, легендам, художній літературі, організації театральних вистав, диспутів, гри.

«Школа без дисципліни є млин без води» [2. Т. 1, С. 434], «Адже що таке дисципліна, як не той метод, завдяки якому учні становляться дійсно учнями». Дисципліна повинна бути предметом постійної уваги вчителів та вихователів. Дисципліна повинна панувати в школі не стільки заради викладання наук (які при правильному методі викладання є для людського розуму насолодою і наживою), скільки заради моралі [Т. 1, С. 404-409].

У «Правилах поведінки, зібраних для юнацтва у 1653 році» відзначено низку законів, правил і порад, як себе вести юнацтву в школі і поза нею, при природних потребах, яку носити зачіску й одяг, як поводити себе з учителями, старшими, товаришами, за столом, під час гри і відпочинку [Т. 2, С. 164-173]. Всі ці правила і в наш час не втратили своєї актуальності. І в цьому полягає їх важливе значення для нашого сьогодення.

Я. А. Коменський, як представник християнської релігії, особливе місце відводить релігійному вихованню, яке нерозривно пов'язане з розумовим і моральним. «Є дві сторони небесної мудрості (до якої людина повинна

прагнути і яку у неї треба розвивати), – писав він. – Перша – ясне істинне пізнання Бога і всіх його чудних справ. Друга – уміння обережно і розумно керувати самим собоюі всіма зовнішніми і внутрішніми своїми діями, що стосуються сучасного і майбутнього життя» [Т. 1, С. 206].

У кожній людині необхідно виховувати такі якості, як благочестя, богобоязливість й віру.

Благочестя полягає в тому, що після правильного сприйняття поняття віри і релігії, серце наше уміло скрізь шукати бога. Для цього існує три джерела і три способи. Джерелами є: Священне письмо, світ, ми самі. Способами черпання з цього джерела благочестя є: роздуми, молитва, спокуса. Себе саму постійно повинна випробовувати людина, чи міцна вона у вірі. Необхідно, щоб нас випробовували і люди – друзі і вороги.

Аналіз праць Я. А. Коменського показує, що у своїй спадщині й поглядах, крім виділених розумового, морального й релігійного виховання, вчений важливого значення надавав проблемам естетичного, трудового й фізичного виховання.

Головним завданням естетичного виховання Я. А. Коменський вважав виховання у дітей і молоді естетичних почуттів, естетичних смаків, естетичних уподобань; вироблення здатності сприймати, відчувати й оцінювати красу в навколишній дійсності, в природі, формування й розвиток у дітей художньо-творчих здібностей, намагань, здатності й потреби вносити красу в навколишнє середовище. Найважливішими засобами естетичного виховання вважав музику, вірші, пісні, малювання, письмо.

«Музика для нас – справа найбільш природна, – писав він. – Як тільки ми з'являємося на світ, ми відразу ж виконуємо райську пісню, яка нагадує нам про наше падіння: А! а! Е! е! ... На другому році діти починають отримувати задоволення також від сторонньої музики, тобто співу, тріску, гри на музичних інструментах. ... потрібно їм давати в руки сопілку, бубен, дитячий струнний інструмент, щоб свистячи, дзвенячи, тріщачи, вони привчали слух до сприйняття різних звуків чи навіть наслідували їх» [2. Т. 1, С. 226].

Важливим завданням Я. А. Коменський вважав трудове виховання, підготовку підростаючого покоління до праці і в процесі праці. Він відзначав, що вже в материнській школі дітей надзвичайно корисно привчати до праці, щоб вони звикли уникати лінивого дозвілля [Т. 1, С. 210]. «Початком будь-якого ремесла і праці буде, якщо діти навчаться тому, що їм так властиво: рубати, колоти, сікти, будувати, розставляти, зв'язувати, розв'язувати, звалювати в кучу, розвалювати», – писав він [Т. 1, С. 212]. То ж «Нехай вони будуть тими мурашками, які завжди зайняті; що-небудь катають, несуть, тягнуть, складають, перекладають; потрібно тільки допомагати дітям, щоб все, що відбувається, здійснювалося розумно, і, граючи з ними, вказувати їм навіть форми тих ігор» [Т. 1, С. 224].

Виходячи з положення про те, що в здоровому тілі здоровий дух, Я. А. Коменський особливу увагу приділив проблемам фізичного виховання дітей і молоді.

Мета фізичного виховання за Я. А. Коменським – боротьба за продовження життя людини. XV розділ «Великої дидактики» називається: «Основи для продовження життя», а найважливішими завданнями при цьому є: «вживання всіляких заходів для того, щоб I. Оберігати тіло від хвороб і смерті. II. Пристосовувати розум до управління всім» [Т. 1, С. 322]. Збереженню здоров'я і життя можуть сприяти: помірне харчування, «вправи тіла», тобто спеціальні заняття фізкультурою, гімнастика, ігри; «допомога природи» (свіже повітря, вода, сонце, ліс), режим дня, сон, дотримання санітарно-гігієнічних вимог, розслаблення після трудових навантажень за допомогою бесід, ігр, жартів, музики та ін. [Т. 1, С. 324- 325].

У «Материнській школі» у п'ятому розділі під назвою «Яким чином потрібно розвивати у дітей здоров'я й силу» вчений подав низку рекомендацій про те, як треба поводитися вагітній жінці, щоб виносити й народити здорову дитину. [Т. 1, С. 213-219].

Проблеми фізичного виховання висвітлюються також у працях Я. А. Коменського «Про культуру природних обдарувань», «Пансофічна

школа» та інших.

Отже, вважаючи, що в земному житті людина має удосконалюватися, самоудосконалюватися й удосконалювати навколишню дійсність, Я. А. Коменський виділив і детально розробив завдання розумового, морального, релігійного, художньо-естетичного, трудового і фізичного виховання.

Важливу роль А. Я. Коменський відводив сімейному вихованню. Він наголошував, що кожен, хто хоче жити на користь Бога і людей повинен бути вихований у благочесті, моральності й корисних науках, тому основи цих трьох умов батьки повинні закладати в наймолодшому віці дітей. Вони не повинні відкладати виховання своїх дітей до навчання учителями і служителями церкви, а самі повинні вивчати способи поводження зі своїми дітьми, щоб за їх власного керівництва діти починали виростати в мудрості і любові до Бога й людей [Т. 1, С. 209].

Я. А. Коменський вважається першим теоретиком, який обґрунтував принцип природовідповідності виховання, і з того часу цей принцип не сходить зі сторінок педагогічних праць аж до наших днів. Попередниками в даному питанні були Ф. Рабле, М. Монтень, Т. Кампанелла. У творах Я. А. Коменського зустрічаються цитування праць Цицерона, Сенеки і інших.

У розумінні Я. А. Коменського принцип природовідповідності виховання передбачає відповідність виховання природі і тим закономірностям, які існують у ній незалежно від нас. Природа ретельно готується до зручного часу. Природа не змішує своїх дій, виконує їх окремо і в певному порядку. Всяке формування природа розпочинає з найзагальнішого і закінчує найбільш особливим. Природа не робить стрибків, а йде вперед поступово. Розпочавши що-небудь, природа не зупиняється, доки не доведе справу до кінця. Природа ретельно уникає всього суперечливого і шкідливого [Т. 1, С. 328-338]. Ці та низку інших положень Я. А. Коменський переносить на процес освіти, навчання й виховання дітей.

Розкриваючи питання природничого процесу пізнання, Я. А. Коменський відзначав, що людина наділена здатністю сприймати образи речей. Для цього їй

дані органи відчуття, використання яких є першою соціальною вимогою принципу природовідповідності.

У розділ «Великої дидактики» присвячений аналізу властивостей і якостей людської природи з найрізноманітнішими здібностями людини до пізнання навколишньої дійсності. Я. А. Коменський відзначає природжену здатність людини до пізнання, перенесення труднощів і прагнення до знань. Тому він радив уважно вивчати природні прагнення і потреби людей, сприяти забезпеченню їхньої природної потреби в пізнанні. Виховання не передбачає ніяких інших завдань, крім розвинутку природних здібностей дитини, шляхом залучення її до діяльності.

Я. А. Коменський вважав, що все властиве людині від природи, вирізняється невичерпною силою спонтанного, самодовільного розвитку в певному напрямку. При реалізації природовідповідного виховання, не повинно здійснюватися ніякого примусу. Учитель, як і лікар, лише слуга природи. Виховання не передбачає ніяких інших завдань, крім розвитку дитячих природних задатків. Я. А. Коменський намагався знайти такий метод, який би максимально забезпечував природовідповідність виховання й освіти.

Головний критерій природовідповідності полягає в спонтанності. Спонтанність людських почуттів є пробним каменем всякого природовідповідного виховання. Вихованець потребує лише переконання, щоб він бажав того, що від природи є благим, і не бажав того, що від природи є злим.

Принцип природовідповідності виховання пронизує всю педагогічну систему Я. А. Коменського – мету, завданн, зміст, методи, засоби, організаційні форми освіти, навчання й виховання. Подальший розвиток світової освітньої практики показав, до яких негативних наслідків може привести недотримання одного з найважливіших методологічних принципів педагогіки – принципу природовідповідності виховання.

Принцип народності виховання нерозривно пов'язаний з принцип природовідповідності виховання і передбачає виховання в дусі національного світогляду, філософії, ідеології, родинного виховання, рідної мови, культури та

ін. Принцип природовідповідності виховання Я. А. Коменського впливає з філософського погляду вченого на людину як частину природи. Розглядаючи специфіку і підкреслюючи рівність людської природи, він відзначав, однак, відмінності людських натур в емпіричних формах свого існування, так чи інакше обумовлених історичним досвідом кожної нації, кожного народу і, отже, необхідності врахування національних особливостей у багатогранному навчально-виховному процесі.

Вимоги Я. А. Коменського про те, що освіта, виховання і навчання повинні здійснюватися рідною мовою і мати на меті формування гармонійно розвиненої, високоморальної людини, яка понад усе ставить добробут своєї батьківщини і готова навіть життя своє віддати за її свободу і незалежність, за встановлення на всій землі миру та співробітництва між народами; «навчати всіх усьому», чоловіків і жінок, багатих і бідних, в усіх селах і містах; пансофія, як результат всього людського знання, і навчання мають бути спрямовані на виховання «людини в людині», а школа має бути «майстерністю гуманності» – у їх єдності й взаємодії визначають сутність принципу народності виховання в розумінні Я. А. Коменського.

Навчання рідною мовою є найважливішою і найнеобхіднішою умовою забезпечення принципу природовідповідності, а також принципу народності, гуманізму, демократизму й індивідуалізації виховання. Вивченню рідної мови Я. А. Коменський надавав особливого значення і наголошував, кожна людина повинна досконало знати свою рідну мову [Т. 1, С. 398].

У «Великій дидактиці» і «Материнській школі» Я. А. Коменський рішуче висунув ідею освіти рідною мовою для всіх народів світу.

Рідна мова – основа універсального методу знань для кожного народу; вивчення іноземних мов – засіб спілкування національного єднання молоді однієї й тієї ж нації у справі здійснення високо ідейних культурних зв'язків.

Засвоєння рідної мови здійснюється в сім'ї, в природній обстановці. Я. А. Коменський розглядав мову як вираження спостережень дитини над реальною дійсністю, спостережень і досвіду, почерпнутих і накопичених

розумом. Він чи не першим порушив питання про літературне оформлення не лише своєї національної мови, але й мови інших народів, які ще не мали своєї писемності. У праці «Провісник загальної мудрості» «заклинав» читачів «щоб мудрість вивчалась не лише латинською мовою». «Нехай кожному народу все передається його рідною мовою» і молодь могла займатися мистецтвом не заради почестів і багатства, як це нерідко бувало, розтрачуючи свої сили і гублячи своє життя й душу. І нехай разом з науками та мистецтвом розвиваються й самі ці мови [Т. 1. С. 526-527].

У творі «Новітній метод вивчення мов» Я. А. Коменський звертався до вчених усіх націй з проханням не нехтувати вивченням рідної мови, рекомендував у кожній країні організувати академії для розробки національної мови і вивчати спочатку рідну мову, а потім іноземні, і в першу чергу мови сусідніх народів, послідовно, одна за одною, а не разом.

Ідея загального всеобучу. Вважаючи, що всі діти здібні навчатися, Я. А. Коменський пропонував «навчати всіх усьому», «включаючи ремісників, селян, носильників і жінок». «Щоб уся молодь нашого народу, багата й бідна, обох статей, без будь-якого винятку, не лише навчалася читанню й письму, але й найрізноманітніших справ божих і людських, які саме людині в земному і майбутньому допомагають», – писав він у творі «Коротка пропозиція про відновлення шкіл у Чеському королівстві» [Т. 1, С. 194].

Школа повинна давати дітям всебічну освіту, яка розвивала б їх розум, мораль, почуття, волю. Вчений мріяв про таку школу, яка була б «істинною майстернею людей, де розум учнів осяває блиском мудрості». Він рішуче засуджував школи, в яких процес навчання обмежувався зубрінням незрозумілих дітям релігійних текстів, називав їх «страховищем для хлопчиків і катівнею для умів» і вимагав їх докорінної перебудови.

Ідея загального всеобучу реалізується через систему шкіл і зміст освіти в них («Велика дидактика», «Материнська школа»).

Я. А. Коменський вперше в історії педагогіки запропонував чітку систему шкіл, аргументуючи її розробленою ним же віковою періодизацією від

народження до зрілості, виділивши чотири періоди в розвитку людини – дитинство, отроцтво, юність, змужніння, по шість років у кожному, якому відповідає своя школа:

1. Материнська – від народження до 6 років.

2. Школа рідної мови – створена в кожній общині, містечку, селі, місті, щоб кожна дитина з 6 до 12 р. могла навчатися.

3. Латинська школа – в кожному центрі області.

4. Академія – для досконалого набуття тієї професії, до якої хто здатний буде: медицини, богослов'я, юриспруденції, філософії. «Кожна з цих шкіл повинна навчати тим трьом речам, які роблять людину людиною (благочестю, моралі й освіті, що передбачає знання предметів і мови)» [Т. 1, С. 196].

Головне завдання материнської школи – розвиток органів відчуттів, мови, руки, збагачення уявлень про навколишнє середовище. У материнській школі повинні закладатися основи фізичного, морального й розумового виховання дітей. Питанням фізичного виховання дітей цього періоду Я. А. Коменський приділяв особливо багато уваги, запропонував конкретні поради догляду за малюками, щодо їх харчування, одягу, режиму. Гру Я. А. Коменський розглядав як необхідну форму діяльності дитини.

У галузі розумового виховання Я. А. Коменський висував перед материнською школою завдання сприяти накопиченню у дітей за допомогою органів відчуттів якомога більшого запасу конкретних уявлень про навколишній світ, розвивати мислення і мову з метою підготувати їх до подальшого систематичного навчання у школі.

Моральне виховання ґрунтується на релігійній основі. Я. А. Коменський радив з раннього віку виховувати у дітей помірність, охайність, шанобливе ставлення до старших, «завжди негайно й охоче підпорядковуватися наказам і заборонам» [Т. 1, С. 445], неухильну правдивість, справедливість, любов і готовність до самопожертвування, готовність «до постійної праці і постійним заняттям», терпіння, «услужливість і готовність служити іншим», ввічливість та інші. Засобами морального виховання вчений вважав розумні настанови і

вправи дітей в позитивних вчинках, а також позитивний приклад старших.

У «Материнській школі» Я. А. Коменський подав конкретну методику ознайомлення учнів з природними процесами, подіями, явищами і фактами, а також низку цінних дидактичних і практичних порад.

Далі Я. А. Коменський вимагав, щоб «всі діти шести-дванадцяти років» спочатку навчалась у школі рідної мови, оскільки необхідно:

- 1) прагнути до загальної освіти кожного, хто народився людиною;
- 2) щоб в усіх формувалися найважливіші добродієвці, а саме: скромність, злагода, готовності до взаємопослуг.

Третій ступень шкільної освіти гімназія або латинська школа повинна бути у кожному місті і розрахована на юнаків 12-18 років, які виявили схильність до наукових занять у школі рідної мови.

Мета латинської школи – «разом з чотирма мовами вичерпати всю енциклопедію наук» [Т. 1, С. 454].

З цієї школи повинні вийти:

- 1) знавці граматики, які міцно засвоїли усі явища мови і в змозі досконало пояснити їх латинською і рідною мовою, а також достатньою мірою грецькою і єврейською мовами;
- 2) діалектики...;
- 3) ритори;
- 4) знавці арифметики;
- 5) геометри...;
- 6) музиканти...;
- 7) астрономи...;
- 8) фізики, які б розуміли будову світу, силу елементів, відмінності тварин, властивості рослин і металів, будову людського тіла тощо;
- 9) географи...;
- 10) хронологи...;
- 11) історики...;
- 12) моралісти...;

13) нарешті ми бажаємо, щоб вони були богословами, які не лише б добре знали основи своєї віри, але й могли б захистити їх за допомогою Священного письма [Т. 1, С. 455].

Завершальним ступенем освіти є академія – вищий навчальний заклад для молодих людей віком 18-24 років, які виявили особливі обдарування. Академії передбачали три традиційні факультети: богословський, юридичний і медичний. Для зарахування в академію Я. А. Коменський вимагав від молоді вияву надзвичайних розумових здібностей, «посилать лише особливо обдарованих, цвіт людства», а решту – «до плуга, ремесел, торгівлі, зважаючи на їхні природні нахили» [Т. 1, С. 460]. Він пропонував при закінченні класичної школи влаштовувати публічні виступи, на основі яких директор школи міг би рекомендувати, кому з випускників вступати до академії і на який факультет, а кому – в інші заклади.

В академії студенти повинні набути всебічної освіти в галузі своєї спеціальності. Вони мусять виховувати в собі такі якості, як працьовитість, чесність, мудрість. В академії неприпустимо тримати лжестудентів, які подають приклад бездіяльності і розкоші.

Основним методом занять в академії повинна бути самостійна робота студентів над першоджерелами і діяльна участь в обговоренні питань, що виникли в процесі вивчення першоджерел.

Лише такі молоді люди, які проявляють всебічність освіти, доведену до мудрості, при наявності в них працелюбства і чесності, удостоюються закінчення академії і допускаються до високих суспільних посад. Лише таким людям можна довіряти «управління людськими справами».

Перевірку працелюбства і якості підготовки студентів Я. А. Коменський пропонував здійснювати публічно на особливих іспитах самими вченими і вже випробуваними в практиці досвідченими людьми.

Створення Я. А. Коменським класно-урочної системи є особливою складовою його педагогічної системи і надзвичайно важливим засобом реалізації сформульованої ним мети і завдань виховання.

Запропонована вченим система навчання дітей одного віку і приблизно однакового рівня знань за загальним керівництвом вчителя забезпечувала просування вперед до єдиної для всіх освітньої мети. Так виникли класи з постійним складом учнів, навчальним роком з суворо обумовленим початком і кінцем, певна тривалість навчального дня від чотирьох уроків у школі рідної мови до шести уроків на день у латинській школі. Все це нагадує загальну організацію навчання у сучасній школі. Достатньо чітко свою модель нової школи з класно-урочною системою навчання Я. А. Коменський організував в угорському містечку Шарош-Патоці у 1650-1954 р р.

Я. А. Коменський дав вказівки, як планувати і проводити урок, приділяючи частину його опитуванню учнів, частину – поясненню нового матеріалу і вправам, спрямованим на його закріплення. Кожний урок повинен мати чітко визначену тему і мету, вчитель повинен забезпечувати належну трудову дисципліну активну роботу на уроці кожного учня.

Дидактичні принципи також є особливою й своєрідною складовою педагогічної системи Я. А. Коменського. Виходячи з позиції сенсуалізму, Я. А. Коменський в основу пізнання і навчання поставив чуттєвий досвід і теоретично обґрунтував та детально розкрив принцип наочності. Оскільки в школі потрібно вивчати саме речі, а не слова, які їх означають, то необхідно починати навчання «не з словесного тлумачення про речі, а з реальних спостережень за ними. І лише після ознайомлення з предметом нехай іде мова про нього більш конкретно» [Т. 1, С. 384]. Ця думка Я. А. Коменського повторюється неодноразово в різній формі і резюмується в його знаменитому «Золотому правилі» дидактики [Т. 1, С. 384]. Вчений рекомендував широко використовувати різноманітні наочні засоби – картини, макети, моделі, карти і т. д. Він обґрунтував, узагальнив, розширив і поглибив наявний практичний досвід наочного навчання, широко застосував наочність на практиці, спорядив свої підручники малюнками. І з часів Я. А. Коменського в теорії і практиці принцип наочності зайняв тверді позиції і довго слугував важливим засобом боротьби проти шкільної схоластики.

Я. А. Коменський надавав важливого значення розкриттю причинних взаємозв'язків між явищами зовнішнього світу, привчання учнів до аналізу: «Все необхідно вивчати і шляхом вивчення причинних зв'язків... знати – це означає зрозуміти речі через пізнання причин; причина є провідником розуму» [Т. 1, С. 388]. Догматичності навчання протиставив принцип свідомості навчання. «Нічого не варто змушувати вивчати напам'ять, крім того, що добре сприйняте розумом». «На кожному предметі необхідно зупинитися доти, поки не буде зрозумітися», – радив він [Т. 1, С. 389].

У творах Я. А. Коменського чітко вирізняється принцип систематичності знань. У навчанні треба просуватися від фактів до висновків, від прикладів до правил, від конкретного до абстрактного, від загального до окремого; спочатку давати загальне уявлення про предмет чи явище, а потім переходити до вивчення окремих його елементів. Наукові знання повинні бути розподілені так, щоб становили собою єдину енциклопедію, в якій все повинно впливати з загального кореня і перебувати на своєму місці [Т. 1, С. 359].

З принципом систематичності тісно пов'язаний принцип послідовності навчання: «Все необхідно вивчати, послідовно зосереджуючи увагу у кожний момент тільки на чомусь одному» [Т. 1, С. 389]. Я. А. Коменський радив розвивати відчуття дітей, «формуєвати, по-перше розуміння речей, по-друге, пам'ять, і, по-третє, мову і руки» [Т. 1, С. 334].

Принцип доступності навчання забезпечується врахуванням вікових особливостей дітей, ясністю, чіткістю, логічністю викладання, розумним дозуванням того, що потрібно запам'ятати і зрозуміти. «Учитель повинен дотримуватися усіх способів розкриття пізнавальних якостей і використання їх у відповідності з обставинами» [Т. 1, С. 334].

Назва XVIII розділу «Великої дидактики», «Основи міцності навчання і учіння», свідчить про ту роль, яку відводив Я. А. Коменський принципу міцності засвоєння знань учнями. Міцність знань можна забезпечити у випадках, коли: вивчатиметься лише те, що принесе користь тепер і в майбутньому; учень навчатиметься не лише наукам, а й моральності і

благочестю; вчителі забезпечуватимуть допитливість і уважність, знайомитимуть їх з метою і завданнями уроку, добре роз'яснюватимуть знання про предмет чи явище, виховуватимуть в учнів любов до даного предмету, знань в цілому; постійно й цілеспрямовано розвиватимуть пам'ять; забезпечуватимуть систематичне повторення й закріплення раніше вивченого матеріалу за допомогою вміло визначених запитань і вправ; учні допомагатимуть один одному в навчанні. «Хто навчає інших – навчається сам», оскільки це допомагає глибше проникнути в сутність речей.

Таким чином, дидактичні принципи і методи, які розробив і пропагував Я. А. Коменський, характеризуються прагненням зробити весь педагогічний процес розумно організованим і цілеспрямованим. Принципи навчання Я. А. Коменського руйнували основи схоластичної школи, сприяли збудженню у дітей радості навчання, перетворюючи оволодіння знаннями в приємне заняття, дозволяючи пройти шлях до вершин науки «без труднощів, скуки, окриків і побоїв, немовби граючись і жартома».

У педагогічній системі Я. А. Коменського учитель є однією з ключових фігур педагогічного процесу. До вчителя Я. А. Коменський висував надзвичайно високі вимоги. Вчителі повинні бути прикладом в усьому для своїх вихованців. Той, хто присвятив себе вихованню юнацтва, повинен вміти переносити труднощі і систематично виховувати любов до своєї професії, бути вчителем і залишатися ним не заради грошей, а постійно пам'ятати, «що йому доручена прекрасна посада, вище за яку нічого не може бути під сонцем» [Т. 2, С. 154].

Особистий приклад вчителя це основа навчання й виховання молодого покоління, «бо немає нічого природнішого, ніж те, щоб наступні ступали по слідах попередників і щоб учні виховувалися за прикладом учителя» [Т. 2, С. 154]. Учений застерігав учителів не бути схожими «на тих придорожних Меркуріїв, які показують протягнутою рукою, куди потрібно йти, а самі не йдуть» [Т. 2, С. 154]. Вчитель повинен знати, хотіти і вміти зробити «розум усіх своїх учнів мудрим, мови – красномовними, руки – майстерними для письма й

інших дій, і знов-таки, з допомогою постійних прикладів, настанов і практики» [Т. 2, С. 155].

Кожен педагог повинен постійно тримати в полі зору мету і завдання виховання учнів свого класу, чітко уявляти, яких учнів він повинен виховати і все робити для цього. І лише тоді він виправдає своє покликання, коли кожного учня доведе до цієї благородної мети бути високоосвіченою, морально вихованою людиною, в іншому випадку він заслужить неславу.

Значення вчення Я. А. Коменського полягає в тому, що він власне вперше осмислив і узагальнив накопичений досвід виховання й освіти підростаючого покоління в сім'ї і школі, розкрив корінні недоліки практики виховання свого часу і розробив струнку педагогічну систему, яка враховувала особливості природного розвитку дітей, і яка сприяє цьому розвиткові. Створивши педагогічну теорію на основі нової концепції виховання, вчений спробував організувати школи нового типу, склав низку підручників, які ще за його життя набули розповсюдження в усій Європі, у тому числі й в Україні, використовувались в країнах Америки й Азії.

Я. А. Коменський заклав основи наукової педагогіки. Актуальними і для нашого сьогодення є проблеми формування всебічно й гармонійно розвиненої особистості, реалізації завдань розумового, морального, релігійного, художньо-естетичного, трудового і фізичного виховання, а також сімейного і суспільно-громадського. В умовах воєнного часу й загарбницької політики Росії проти України гостро постало питання реалізації принципів народності, природовідповідності, культуро відповідності виховання, оновлення й удосконалення змісту освіти, особливо гуманітарних і суспільно-політичних дисциплін. Не знято з порядку денного проблеми удосконалення методів, форм, засобів виховання, підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів для системи національної освіти в Україні та низка інших проблем. І взагалі, над розвитком мистецтва навчати всіх усьому швидко, приємно, ґрунтовно і з гарантією успіху педагогічній науці доводиться ще дуже багато працювати. У цих працях великою допомогою для неї є звертання знову і знову до своїх

першоджерел, до накреслених Я. А. Коменським основ і ще не вичерпаних можливостей.

Останні роки свого життя Я. А. Коменський присвятив боротьбі за мир, закликав при урегулюванні спалахуючих між народами конфліктів керуватися принципами доброї волі і незастосування сили.

15 листопада 1670 р. Я. А. Коменський помер в Амстердамі далеко від батьківщини. Підводячи підсумок життя, у книзі «Єдино необхідне» він висловив задоволення тим, що йому все життя судилося бути «людиною прагнень»: «Все моє життя проходило не на батьківщині, а в мандрах, моє пристанище постійно змінювалось, і ніде не знаходив я собі затишного притулку».

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
2. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения: в 2 т. Т. 1. М.: Педагогика, 1982. 656 с.; Т. 2. М.: Педагогика, 1982. 576 с.
3. Красновский А. А. Ян Амос Коменский. М., 1953. 323 с.

ЗАЙЧЕНКО *Наталія Іванівна,*

*доктор педагогічних наук, доцент кафедри
соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук,*

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т. Г. Шевченка

(м. Чернігів, Україна)

КОМЕНІАНА В КОНТЕКСТІ ПОЛІТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Спектр напрямів новітньої європейської педагогічної думки був би неповним без політико-педагогічного напрямку. На жаль, по сьогодні політична педагогіка є однією з найменш досліджених педагогічних галузей. На погляд іспанського педагога Лоренсо Лузуріаги (Lorenzo Luzuriaga Medina), політична педагогіка спрямована на дослідження відношення «виховання – держава», а ідеї стосовно цього відношення висловлювалися вже античними філософами [1, С. 102].

Творча спадщина славетного педагога, гуманіста-реформатора Яна Амоса Коменського – скарбниця політико-педагогічних ідей. У ранніх працях «Воскреслий Аггей» та «Коротка пропозиція про відновлення шкіл у Чеському королівстві» (написана 1632 р.) педагог накреслив цілісну програму реформування чеської освіти. Він наголошував, що владі належно зайнятися, по-перше, передачею школам доходів єзуїтів і монастирів; по-друге, зведенням шкіл у селищах, де їх раніше не було; по-третє, забезпеченням дітей бідних батьків та сиріт; нарешті, установленням інспектування і попечительства шкіл [2, С. 199–200].

У «Великій дидактиці» (латинський варіант завершений 1638 р.) Я. Коменський зазначав з-поміж іншого, що «правильно побудована дидактика важлива для держав» [2, С. 243]; що державна влада має найбільше жертвувати на освіту людей – на «справу важливу, котра стосується слави божої і загального спасіння народів» [2, С. 475].

У промові «Про розвиток природних дарувань», проголошеній педагогом у 1650 році в Шарош-Патаці на церемонії початку навчальних занять у гімназії, він доводив, що освіта – то є шлях спасіння не тільки окремої людини, але всього народу. Порівнюючи освічені й неосвічені народи, Я. Коменський зауважував: «Освічені, піклуючись і про прийдешнє, забезпечують себе всім необхідним для життя, навіть для непередбачуваних випадків, що можуть статися: неврожаю, нападу ворогів, морової виразки чи інших хвороб. Вони своєчасно протиставляють їм облаштовані житниці, арсенали, аптеки. У варварів же немає жодного розумного піклування про життя, здоров'я, безпеку; живуть вони день від дня, від випадку до випадку; все в них необдуманно й випадково» [3, С. 10].

Найвиразніше політико-педагогічні ідеї Я. Коменського виявляються в роботі «Всезагальна порада про виправлення справ людських». У частині «Панортосія» мислитель вів мову про «нову всезагальну політію», себто про універсальний суспільний устрій – «громадянствування святих» [3, С. 465].

Найвищою метою нової всезагальної політії має стати всевітня гармонія.

Суспільство житиме в мирі, припиняться війни і навіть зникнуть причини їх розпочинати. Щоби досягти цього, необхідно просвітити всіх. Ключ до суспільної гармонії – у самій людській природі, наділеній Богом свободою. Будучи свobodною, людська природа не терпить примусу і перебуває в рівновазі з ближнім, теж свobodним в усіх відношеннях [3, С. 466].

Я. Коменський наголошував, що людям і не знадобилися б правові закони, якби вони слідували божим заповідям. «Політику-християнину буде соромно встановлювати будь-що, окрім почуття, розуму та божественного авторитету», – підкреслював він [3, С. 466].

Ідеальну політию педагог окреслював як «розумне і мирне співжиття всіх людей при постійному, уважному та благочинному прагненні нікому не шкодити, віддавати кожному належне й незмінно підтримувати самого себе, своїх ближніх, інших та усе в світі в найкращому можливому стані» [3, С. 468].

Зосереджував увагу мислитель і на тому, що нова політія означатиме повернення до першооснов – загальності, простоти, природності, порядку, іншими словами – «повернення до первісної райської простоти, якій вчить і на якій наполягає Бог у Писанні» [3, С. 468].

На переконання Я. Коменського, усі форми правління за ідеальної політії розквітатимуть у трьох станах: монархія – тому що Христос правитиме царями, єпископами, філософами; аристократія – бо кращі люди вестимуть усюди справи; і демократія, адже кожний без виключення буде в своєму домі і в глибині власної совісті і цар, і священик, і мудрець для себе та для інших [3, С. 469].

Таким чином, велична коменіана в контексті політичної педагогіки відкривається новими гранями. Політико-педагогічна концепція мислителя зведена на цінностях християнського гуманізму, демократизму та суспільної справедливості, саме тому вона не втрачає актуальності у віках.

Список використаних джерел:

1. Luzuriaga L. *Pedagogia social y politica*. Buenos Aires: Ed. Losada S. A., 1958. 230 p.
2. Коменский Я. А. *Избранные педагогические сочинения*: в 2 т. Т. 1.,

Москва: Педагогика, 1982. 656 с.

3. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения: в 2 т. Т. 2. Москва: Педагогика, 1982. 576 с.

КАНАРОВА Ольга Вікторівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
НІКІРЕНКОВА Анастасія Юріївна,
аспірант,

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

(м. Мелітополь, Україна)

РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ НА ОСНОВІ ГОЛОВНИХ ІДЕЙ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ НОВОГО ЧАСУ

Сьогодні, освітня діяльність базується на кращих зразках гуманістичних традицій, альтруїзму, демократизму, принципах свободи, рівності, гармонійного всебічного розвитку людини, вільнодумства, філантропії та ввібрала в себе передові ідеї сучасності, проте сфера педагогіки пройшла тернистий шлях. Минуле явно чи опосередковано впливає на процеси сучасності, трансформуючи її повністю або фрагментарно, зберігаються в ній самій частково або складають її основу. У першу чергу, йдеться про те, що лише на зламі сімнадцятого сторіччя людина почала розглядатися як досконале творіння, з індивідуальним набором талантів, здібностей, нахилів та різним рівнем інтелектуальних можливостей.

Передові ідей виховання, які й досі посідають чільне місце у сфері освіти належать всесвітньовідомому новатору свого часу, людині, яка створила суттєво нову модель навчання, це – Ян Амос Коменський [3, С. 251]. Позиція педагога на соціальну функцію освіти дуже актуальна у наш час. Його ідея універсальної освіти для всіх і кожного має не лише філософське підґрунтя, а й чималу практичну направленість, реалізація основних принципів має віддзеркалення майже у всіх базових документах, що регулюють освітню діяльність на всіх рівнях [2]. На нашу думку, важливо провести аналогію між прийнятою в Україні концепцією неперервної освіти та ідеєю Я. А. Коменського, згідно якої

освіта не завершується школою, тобто загальною середньою освітою чи фаховою професійно-технічною освітою, саме друга ланка освіти повинна таким чином підготувати людину, щоб, жага до навчання та бажання до самоосвіти не зникали упродовж всього життя, включаючи навіть старість. Наступним принципом навчання, що проходить крізь усі освітні рівні, виступає чітка послідовність опанування навчальним матеріалом, вміннями та навичками, іншими словами, саме тісна переплетеність між етапами розвитку, а не оволодіння окремими блоками, створює стійку платформу для постійного збагачення знаннями, тобто від елементарного до багатокомпонентного, від простого до поступового ускладнення [1, С. 129 - 130]. Спираючись на філософське вчення – пансофізм, батько дидактики наголошував, що навчання повинно відбуватися рідною мовою, а матеріал який подається, необхідно уніфікувати, уникаючи расових, соціальних, гендерних, політичних та інших розбіжностей. Також, ми не можемо залишити поза увагою, принцип природовідповідності, трактуючи його зараз як принцип відповідності навчального матеріалу віковим та психо-фізіологічним особливостям учнів.

Як бачимо, навіть великий часовий проміжок між становленням людини Нового часу та людини сьогодення не змінив базові догмати та доміанти, однак проблема розвитку самої особистості людини в умовах інформаційної реальності все-ж-таки вимагає певного переосмислення форм і методів навчання. Глобалізація стала рушієм, коли виникла необхідність інтегрування давно усталеної педагогіки з передовими поглядами світової думки. Серед найважливіших чинників, що мають значний вплив на психічний, психологічний, соматичний, емоціональний та інтелектуальний стан слід зазначити інтенсивний натиск інформаційно-комунікаційних потоків, телебачення та Інтернету, все це формує появу нового типу соціального індивіда – користувача, а не створювача віртуальної культури. Адже кожне наступне покоління шукає та знаходить оптимальний варіант розвитку, максимально комфортний для себе, а у XXI сторіччі, маючи для цього всі ресурси, опрацьований багатовіковий досвід та досягнення у галузі науки, це

зробити значно легше, однак, істотно нове формування освіти повинно бути орієнтоване на ключові аспекти, які тісно поєднують нас із кращими зразками європейської культури та випадними вітчизняними здобутками.

Список використаних джерел:

1. Ковшар О. Наступність і перспективність навчання у системі безперервної освіти. Педагогічні науки. Херсон, 2016. Вип. 74 (1). С. 128-132. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2016_74%281%29__28 (дата звернення 24.10.22)
2. Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 14.08.2013 р. № 1176 URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/
3. Сопівник Р., Пабат В. Розвиток ідей про виховання особистості в добу Нового часу (XVI- XIX ст.). Витоки педагогічної майстерності: зб. наук. праць. Полтава, 2015. Випуск 16. С. 250-259. Режим доступу: <https://disk.yandex.ru/i/WiQiyMBJ3Agtop> (дата звернення 24.10.22)

КНЯЖЕВА Ірина Анатоліївна,
доктор педагогічних наук, професор,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
(м. Одеса, Україна)

ВИЗНАЧАЛЬНІ ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СИСТЕМІ Я. А. КОМЕНСЬКОГО

Розуміння розвитку як складного системно-організованого процесу, що має різні стадії, періоди, етапи, фази, сторони, рівні, що здійснюється спіралеподібно і багатоступінчасте, дискретно та безперервно, диференційовано й інтегровано, як перехід кількості в якість і назад, при тенденції руху від нижчого до вищого, при повторюваності, спадкоємності та незворотності, в єдності та боротьбі протилежностей, має найважливіше значення для теоретичного осмислення і практичного оволодіння та свідомого управління процесами розвитку особистості [4].

Аналіз філософської та психолого-педагогічної літератури показав, що стрижнем розвитку є принцип розвитку від загального до конкретного та закон

системної диференціації.

Ідея розвитку від загального до конкретного та ідея диференціації як основного закону розвитку були чітко сформульовані ще Я. А. Коменським у «Великій дидактиці». Як відомо, Я. А. Коменський на основі власного життєвого та педагогічного досвіду, а також узагальнень щодо перебігу суспільного розвитку, висунув і відстоював як провідний у навчанні та вихованні принцип природовідповідності. Відповідно до цього принципу, якщо навчання буде відповідати законам і закономірностям, самому порядку розвитку Природи, до якої, безперечно, належать і люди, воно здійснюватиметься легко, швидко, ефективно і ґрунтовно. Це і є основа «природного методу» у навчанні, який включає положення про те, що навчання має забезпечувати умови наступності, у тому числі й у формі «природонаслідування», постійного збагачення знань та інтелектуального потенціалу учнів [1].

Отже, щоб успішно навчати, потрібно знати закони та порядок розвитку Природи. Я. А. Коменський вважав, що природа виводить усе з джерел, може й незначних за обсягом, але потужних за внутрішньою силою [2].

Природний хід розвитку Я. А. Коменський порівнював зі зростанням і розвитком дерева, на якому «хоча б воно росло сотні років, зовсім не виростають нові гілки, а тільки вирости спочатку поширюються все в нові гілки» [2, С. 166].

Порівняння ходу розвитку із зростанням дерева несе у системі Я. А. Коменського велике теоретичне та практичне навантаження. Це не зовнішня аналогія, але образ, що вказує на глибоку внутрішню єдність природних процесів розвитку. За Я. А. Коменським, «природа виводить все з кореня і – з чогось іншого» [2, С. 167].

Якщо звернутися до образу зростання дерева, то з кореня росте стовбур, а зі стовбура «всі ті головні гілки, які в нього потім повинні бути, тому потім їм доводиться тільки розростатися» [2, С. 170]. Аналогічно цьому, якщо ми хочемо забезпечити людину на все життя можливостями розвивати своє

пізнання, насамперед необхідно виростити ці «головні гілки» його знань і пізнавальних здібностей і тоді навчання піде легко і успішно.

Головна теза Я. А. Коменського: від «злитого» до особливого, від загального до одиничного та спеціального. Інші положення педагогічної системи видатного педагога розвивають цю загальну ідею. Слідуючи цій аналогії, запропонованій видатним педагогом, якщо природний хід розвитку пізнання можна порівняти зі зростанням та розвитком дерева, то й у навчанні, із самого його початку, у розум дитини повинні бути вкладені деякі базові «кореневі та стовбурові» загальнонаукові основи. Це означає, що розташування навчального матеріалу має бути таке, щоб усе подальше впливало з попереднього, було його розвитком, а не якимось зовсім новим знанням [2].

Отже, навчання має починатися з небагатьох найпростіших елементів, проте таких, які містять у собі ціле, яке потім виростає і розвивається. Все буде засвоєно ясно, точно і міцно, вважав Я. А. Коменський [3], якщо всьому буде покладене міцне підґрунтя, якщо ця основа буде закладена глибоко, якщо все, що допускає відмінність, буде розрізнятися якомога точніше, а все, що має взаємний зв'язок, постійно з'єднуватися.

Зі сказаного вище можна зробити наступне узагальнення: закон природовідповідного розвитку полягає в тому, що складна велика розвинена система, до якої, безперечно належить освіта, ніколи не складається з простої сукупності окремих елементів. Вона дробиться на елементи в процесі свого розвитку, розчленовується на дедалі більш дрібні частини з дедалі більш специфічною будовою та функціями, пізнання й урахування яких забезпечують ефективність та потужність функціонування зазначеної системи, що безпосередньо значною мірою забезпечує розвиток її суб'єктів.

Список використаних джерел:

1. Вашак О. О. Принцип природовідповідності як визначальна засада у вихованні особистості. Наука і освіта. № 6, 2014. С. 21–26.
2. Коменський Я. А. Велика дидактика. Закони добре організованої школи. Історія зарубіжної педагогіки : хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Укл. Є. І. Коваленко, Н. І. Белкіна ; М-во освіти і науки України,

Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. Київ: Центр учбової літератури, 2006. С. 155 - 185.

3. Коваленко Є. Коменський Ян Амос. Енциклопедія освіти. Академія педагогічних наук України. Гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юніком Інтер, 2008. С. 407–408.

4. Папуча М. В., Наконечна М. М. Проблема розвитку в психології особистості: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 52 с.

КОЧЕРГА Ольга Миколаївна,
кандидат педагогічних наук,
КЕЙБАЛ Анастасія Миколаївна,
здобувач освіти III курсу
відділення дошкільної та початкової освіти,
Комунальний заклад «Прилуцький гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж імені Івана Франка» Чернігівської обласної ради»
(м. Прилуки, Україна)

ДИДАКТИЧНІ ПОГЛЯДИ Я. А. КОМЕНСЬКОГО

Ян Амос Коменський належить до видатних людей минулого, імена яких із вдячністю і глибокою пошаною зберігає в пам'яті все прогресивне людство. Мислитель і засновник нової прогресивної педагогічної системи Я. А. Коменський є славою і гордістю не тільки чеського народу, але й великої сім'ї слов'янських народів і всього людства.

Заслуга Я. А. Коменського полягає у тому, що він одним із перших розробив закінчену теорію навчання – дидактику, або як він пише у передмові до «Великої дидактики»: «універсальне мистецтво всіх вчити всьому легко, швидко, ґрунтовно, притому вчити так, щоб неуспіху бути не могло» [1].

Зупинимось на тих найголовніших дидактичних проблемах, які розробив чеський педагог-класик.

Я. А. Коменський цілком правильно поставив питання про загальнопедагогічні основи навчання. В основу його дидактичного вчення покладено три найважливіших принципи: виховуючий характер навчання; зв'язок навчання з життям; відповідність навчання віку учнів.

Педагог по-науковому підійшов до обґрунтування питання про сутність

та завдання освіти. У праці «Велика дидактика» він наступним чином визначав цю проблему: «А наукова освіта нехай служить людині для удосконалення одночасно її розуму, мови і рук, щоб вона могла все потрібне розумно споглядати, висловлювати словами і здійснювати в дії... Знати, діяти і говорити – ось у чому сіль мудрості» [1].

Багато уваги Я. А. Коменський приділяв проблемі визначення змісту освіти. Шкільна освіта, на його думку, повинна бути універсальною: «У школах потрібно вчити всіх усьому... Але не вимагати знання всіх наук і мистецтв, адже це безглуздо і за малою тривалістю нашого життя неможливо, а прагнути навчити розпізнавати основи, властивості і цілі всього найважливішого, що існує і розвивається, щоб у цьому світі не зустріти нічого, про що б вони (учні) не могли скласти бодай скромного судження» [1]. Він виступав за енциклопедичність, посиленість, доцільність змісту навчання.

У дидактичному вченні Я. А. Коменського важливе місце займає питання про загальні принципи навчання. Чеський педагог розкрив сутність таких принципів навчання, як наочності, свідомості і активності в навчанні, систематичності і послідовності, і міцного засвоєння знань і навичок, посиленості навчання та вказав на необхідність керуватися ними у навчанні.

Дидактичні положення Я. А. Коменський ґрунтує, передусім, на сенсуалістичній основі, тому найголовнішим принципом вважає принцип наочності, з якого виводить «золоте правило дидактики»: «Нехай буде золотим правилом для тих, хто навчає: все, що тільки можна, надавати для сприймання чуттями: видиме – зором, чутне – слухом, запахи – нюхом, доступне смакові – смаком, доступне дотикові – дотиком. Якщо якісь предмети можна сприйняти одразу кількома чуттями, нехай вони зразу ж і відчуються кількома чуттями» [1]. Основним завданням наочного навчання педагог вважав не лише полегшення свідомого, осмисленого засвоєння знань учнями, але й розвиток у них різних здібностей, а в зв'язку з цим – органів чуття.

Одним із центральних питань в дидактиці Я. А. Коменського є питання про методи навчання. З точки зору успішності навчання педагог надає

особливого значення використанню таких методів, які забезпечують свідоме, легке, ґрунтовне засвоєння матеріалу, що вивчається. З точки зору ґрунтовності навчання важливими є вказівки педагога про самостійну роботу учня і про виконання необхідних записів. Він радить, щоб учні переписували у свої щоденники, пам'ятні зошити чи збірники те, що вони чувають чи читають в книгах.

Ян Коменський цілком справедливо вказував, яке велике значення для міцного оволодіння знаннями має переказування учнями вивченого матеріалу, його передача, взаємний обмін знаннями. Одним із способів забезпечити ґрунтовність знань педагог вважав практику питань з боку учнів. «Якомога більше питати, запитане засвоювати, тому, що засвоїв, навчати – ці три правила дають можливість учневі перемагати вчителя» [2].

На особливу увагу в теорії навчання Я. А. Коменського заслуговує його вимога того, щоб у процесі навчання була врахована обдарованість учня і щоб метод навчання повністю відповідав завданню розвитку цієї обдарованості в потрібному напрямку.

Одна з найбільших заслуг Я. А. Коменського у галузі дидактики – розробка найважливіших питань класно-урочної системи навчання, обґрунтування уроку як форми організації навчання у школі.

Ряд дидактичних поглядів Яна Коменського знайшли відображення у сформульованих ним вимогах до підручників та власне у самих підручниках, ним складених.

Список використаних джерел:

1. Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори. У 2-х т. / Я. А. Коменський – М.: Педагогіка, 1982. – Т.2. – 576 с.
2. Педагогічна система Я.А. Коменського. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://ukped.com/materialy/istoriia-pedahohiky/2639-pedagogichna-sistema-jana-amosa-komenskogo.html>

КОЧЕРГА Ольга Миколаївна,

кандидат педагогічних наук,

ХОЛОД Софія Олександрівна,

здобувач освіти I курсу

відділення дошкільної та початкової освіти,

**Комунальний заклад «Прилуцький гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж імені Івана Франка» Чернігівської обласної ради»**

(м. Прилуки, Україна)

ЯН КОМЕНСЬКИЙ ПРО ВИМОГИ ДО ОСОБИ ВЧИТЕЛЯ

У педагогічній спадщині Яна Амоса Коменського почесне місце займає вчення про роль учителя у вихованні особистості.

Педагог-класик вважав, що вся робота школи, її успіхи та невдачі залежать від учителя. Порівнюючи вчителя із скульптором, Я. Коменський писав, що функція педагога-наставника полягає у вихованні з різних за своїми властивостями і здібностями учнів людей, здатних вірно служити Батьківщині. Коли школа працює незадовільно, то в цьому, на думку Я. А. Коменського, винні, насамперед, вчителі, які не привертають уваги до себе учнів своєю ласкавістю і дружнім ставленням. Саме педагог формує з дитини майбутню людину і повинен бути добрим, уважним і одночасно суворим і вимогливим. «Ти не можеш діяти як учитель, якщо ти не ставитимешся як батько», – писав у одному із своїх творів Ян Коменський [2].

У своїх працях Я. А. Коменський неодноразово наголошує на важливій ролі вчителя у житті суспільства: «Вчителю надано чудову посаду, вищу за яку нічого не може бути під сонцем»; «Наступне століття буде саме таким, якими будуть виховані для нього майбутні громадяни» [2].

Я. А. Коменський виділив цілий ряд вимог до особистості педагога. Ось його думки: «Учитель повинен добре знати життя народу, бути чесним, правдивим, активним, наполегливим у роботі, мати добру освіту, любити свою професію і дітей»; «Учителями повинні бути люди чесні, діяльні, працьовиті, не тільки для годиться, а й насправді вони мають бути живими взірцями чесності, що їх вони повинні прищепити іншим»; «Хорошим учителем є той, хто

намагається не тільки вважатися, а й бути таким, тобто вчителем, а не самою лише машкарою вчителя».

У праці «Про вигнання з шкіл косності» чеський педагог висловлює своє категоричне ставлення до учителів-неуків: «Що таке неук-учитель, пасивний керівник інших? Це тінь без тіла, хмара без дощу, джерело без води, лампа без світла, тобто пусте місце, і хай буде йому соромно!.. Виставляєш себе вчителем – так учи або зніми з себе цю маску!» [1].

Ян Амос Коменський був глибоко переконаний, що учитель не повинен відштовхувати дітей від себе надто суворим ставленням, а привертати їх побатьківськи. Коли він з любов'ю поводитиметься з учнями, то легше завоює їх серця, і дітям приємніше буде перебувати в школі, ніж дома. Необхідно вміти збуджувати увагу, завдяки чому учні сприймають все відкритим, прагнучим до знань розумом. Ось як про це пише педагог-класик: «Коли учителі будуть привітні і ласкаві, не будуть відштовхуватися від дітей своїм суворим поведженням, а будуть приваблювати їх своєю прихильністю, манерами і словами... словом, коли вчитель буде ставитися до учнів з любов'ю, тоді він легко завоює їх серце так, що дітям буде приємніше бути в школі, ніж дома» [2]. Учитель повинен бути відданим справі навчання й виховання дітей, любити свою професію, не бути заробітчанином, а прагнення покинути цю професію в погоні за грошима веде до того, що він не може бути «живим зразком» для учнів.

Ян Коменський закликав учителів розвивати пізнавальні здібності учнів, особливо турбувався про вироблення у них прагнення до самостійної активної роботи по набуттю знань і застосуванню їх у житті. «У своїх учнів я завжди розвивав самостійність у спостереженні, в мові, в практиці і в застосуванні як єдину основу для досягнення міцного знання», – писав він у своїй праці «Вихід із схоластичних лабіринтів». Учений підкреслював, що треба вміло залучати всіх учнів до навчальної роботи: «Музикант не б'є кулаком або палицею по струнах, не вдаряє інструментом об стіну, коли струни ліри, цитри або арфи дають десонанси, а терпеливо настроює їх, прикладаючи все своє мистецтво

доти, поки не приведе струни до гармонії. Так само повинні ми пристосовуватись до властивостей розуму, приводячи уми до гармонії і любові до наук, коли ми не хочемо з лінивих зробити упертих, а із в'ялих – зовсім дурнів» [2].

Успішне виховання і навчання визначається в першу чергу всебічністю освіти вчителя, його широкою ерудицією і високим авторитетом. Вчителі – це люди, які добре знають свою справу і вміють використовувати всі свої знання на практиці.

Великого значення надавав педагог-гуманіст естетичному вигляду й поведінці вчителя, який повинен володіти не тільки почуттям прекрасного, але й бути прикладом у створенні всього прекрасного у житті. У зв'язку з цим він вказував на необхідність залучення вихованців до читання художньої літератури, занять музикою і співами, навчання колективному декламуванню.

Ян Коменський наголошував, що не все залежить від учителя, його освіченості, високої моральності, педагогічної майстерності, але й від об'єктивних умов, від престижності професії вчителя і його суспільної оцінки, від керівництва школи, яке всіляко повинно підтримувати його авторитет.

Велика заслуга Яна Коменського полягає в тому, що він пов'язав педагогічну професію із соціальними явищами. Він підкреслював думку про те, що діяльність педагога зумовлюється вимогами, які суспільство ставить до школи, і вимагав, щоб, з одного боку, населення ставилося з повагою до вчителя, а з другого – сам учитель розумів, яку важливу благородну державну функцію він виконує, і був сповнений почуттям власної гідності.

Список використаних джерел:

1. Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори. У 2-х т. / Я. А. Коменський – М.: Педагогіка, 1982. – Т.2. – 576 с.
2. Слово про вчителя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://school93.dnepredu.com/uk/site/slovo-pro-vchitelya.html>.

КРАМСЬКА Зоя Михайлівна,
доктор філософії,
в.о. директора,
заступник директора з навчальної роботи,
Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»
(м. Умань, Україна)

**ІДЕЇ Я. А. КОМЕНСЬКОГО ПРО ВИКОРИСТАННЯ
КРАЄЗНАВЧИХ МАТЕРІАЛІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

Нині, коли як ніколи посилюється значущість національно-патріотичного виховання молодого покоління, що відбувається на тлі соціально-економічної і духовної кризи суспільства, повномасштабної війни російської федерації проти України, анексії автономної республіки Крим, посилюється інтерес до питань краєзнавчої роботи. Як і сто років тому назад відбувається реформування змісту початкової освіти, а українська школа шукає і знаходить нові методи і форми організації освітнього процесу, створення такого середовища, у якому гармонійно розвиватимуться основні компетентності особистості XXI століття.

Краєзнавчий матеріал стає органічним складником природничої освітньої галузі, змістові лінії якої реалізуються при вивченні інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Це, своєю чергою, оптимізує формування таких компетентностей, як соціальна і громадянська, обізнаність і самовираження у сфері культури, екологічна грамотність і здорове життя, потреба в опануванні якими безпосередньо пов'язує молодших школярів із природними ресурсами і творами мистецтва, іншими елементами національної культури українського народу загалом і конкретного регіону зокрема.

Останнім часом увага педагогічних працівників зосереджена на реалізації «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді» (наказ МОН України від 06.06.2022 р. за № 527 Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України (Із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 586 від 23.06.2022), де

зазначається, що реформаційні зміни, які торкаються різних сфер суспільного життя «відбуваються на тлі сплеску інтересу і прояву патріотичних почуттів і нових ставлень до історії, культури, релігії, традицій і звичаїв українського народу». У цьому контексті актуалізується пріоритетна роль краєзнавчої роботи у школі, що посилює результативність освітнього процесу, а, отже, і національно-патріотичного виховання учнівства.

Ідея використання краєзнавчих матеріалів у процесі навчання була обґрунтована ще в працях відомого чеського педагога Я. А. Коменського.

Я. А. Коменський у десятому розділі «Великої дидактики» звертає увагу на необхідність вивчати природу, яка оточує учня. Причому спочатку повинно засвоюватись те, що є найбільш близьким, потім не дуже у віддаленим, а потім – більш віддаленим і, врешті-решт, найбільш віддаленим [1].

Прогресивні педагоги завжди розглядали краєзнавство як одну з форм зв'язку навчання з оточуючим життям. У 60-х роках ХІХ ст. з винятково важливими педагогічними краєзнавчими ідеями та науковими положеннями виступає видатний педагог К. Д. Ушинський. З його ім'ям пов'язане проникнення в школу ідей Я. А. Коменського та Й. Г. Песталоцці.

На перше місце в розвитку освіти педагоги в цілому ставлять знання про рідний край. Сьогодні погляди видатного Я. А. Коменського перегукуються з поглядами сучасних науковців.

Ми поділяємо методологічну позицію Н. Кравець, яка вважає, що краєзнавчий принцип є одним із пріоритетних дидактичних принципів, який передбачає конкретизацію, розкриття та підтвердження наукових понять прикладами з навколишнього середовища. Не випадково серед першочергових завдань організації краєзнавчої роботи в Новій українській школі стає всебічне вивчення природи, культури і традицій рідного краю в ході накопичення та узагальнення зібраного краєзнавчого матеріалу. Також методологія реалізації краєзнавчого принципу передбачає систематичне встановлення зв'язків між вивченням навчальних предметів і тими знаннями, які здобувають учні в результаті безпосереднього дослідження краю.

Умовами реалізації принципу краєзнавства передбачено: оволодіння знаннями про рідний край, бачення його географічної специфіки, володіння прийомами встановлення органічного зв'язку програмового матеріалу з явищами і процесами навколишнього середовища; здатність застосовувати методи організації та проведення краєзнавчої роботи; наявність достатнього обсягу знань про особливості регіону [7].

Наголосимо також на комплексності організації краєзнавчої роботи в Новій українській школі, що впливає зі змісту інтегрованого курсу «Я досліджую світ», його узгодження з іншими навчальними предметами, різними за змістом і методами досліджень, що у своїй сукупності ведуть до наукового і всезагального пізнання природи, традицій і культури рідного краю. Не менш специфічним для організації краєзнавчої роботи є принцип регіональності, що ґрунтується на врахуванні регіональних особливостей краю (природних, культурних, історичних, економічних).

Відмітною ознакою організації краєзнавчої роботи в Новій Українській школі має стати органічне поєднання дослідництва і творчості, що передбачає урізноманітнення практичної діяльності молодших школярів, зокрема, поєднання пошуку фактів і даних із подальшим аналізом, систематизацією, творчим осмислення та практичним застосуванням.

Розглянуті методологічні вимоги щодо реалізації краєзнавчого принципу створюють підґрунтя для подальших наукових пошуків, що стосуються необхідності обґрунтування особливостей упровадження краєзнавчого підходу в історико-педагогічних дослідженнях.

Список використаних джерел:

1. Вибрані педагогічні твори: у трьох томах. Т. 1. Велика дидактика / Ян Амос Коменський ; під ред. з біограф. нарисом і примітками проф. Красновського А. А. — К.: Рад. школа. 1940. — 248 с.
2. Дзюба Л. П. Використання краєзнавчого матеріалу в навчанні та вихованні молодших школярів. Антологія краєзнавства Полтавщини : науково-метод. посіб. / за ред. П. І. Матвієнка ; Полт. обл. ін-т післядипломної пед. освіти імені М. В. Остроградського. Полтава, 2007.
3. Ключова О. Розвиток особистості учня засобами краєзнавства.

Тренінгова діяльність. Краєзнавство. Географія. Туризм. 2016. Трав. (№ 10). С. 7–14.

4. Кравець Н. В. Краєзнавча робота в контексті навчально-виховної діяльності сучасного закладу освіти : методичний посібник. Дубно, 2016. 156 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/turistsko-kraeznavca-robot-a-v-konteksti-dialnosti-sucasnogo-zakladu-osviti-1938.html>

5. Крамська З. М. Зміст краєзнавчої роботи в початковій школі : Інновації в початковій освіті : проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 23-24 травня 2018 р.). Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. С. 68–71.

6. Крамська З. М. Методологія, етапи і структура краєзнавчого дослідження. Вісник Черкаського університету : серія «Педагогічні науки». 2018. № 12. С. 68–74.

7. Крачило М. П. Краєзнавство і туризм : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1994.- 191 с.

8. Нова українська школа : poradnik dla vchitelja / під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

КУЧАЙ Алла Іванівна,

кандидат педагогічних наук, викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист,

Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім.Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»

(м. Умань, Україна),

Kuchai Alona,

Studentka,

Akademii Pomorskiej w Słupsku

Studiuje filologię germańską

(м. Слупськ, Польща)

ЯН АМОС КОМЕНСЬКИЙ НОВАТОР ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ:

МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ

Ян Амос Коменський (1592–1670) належить до видатних людей минулого, яких із вдячністю і глибокою пошаною зберігає в пам'яті все прогресивне людство. Мислитель і засновник «нової прогресивної педагогічної системи Я. А. Коменський є славою і гордістю не тільки чеського народу, але й великої сім'ї слов'янських народів і всього людства» [5].

Він здійснив великий вплив на розвиток педагогічної теорії та практики у всьому світі. Працював і пропагував свою унікальну освітню технологію у країнах світу, як-от: Швеція, Англія, Угорщина та ін. Його підручники були перекладені на багато мов світу, і деякі з них близько півтори сотні років слугували зразками для підготовки й створення наукової літератури іншими прогресивними педагогами.

Одна із найвидатніших праць Я. А. Коменського, то «Велика дидактика», яка започаткувала й окреслила окрему галузь педагогічних знань – дидактику. Інші праці – «Вихід із шкільних лабіринтів», «Всезагальна рада», «Материнська школа», «Пансофія», «Правила легшої граматики», «Листи до неба», «Шлях світла» Єдине необхідне», «Продовження братського заповіту», стали основою для прогресивного розвитку не тільки теорії та практики педагогіки, а й світоглядної основи для представників багатьох поколінь освітян.

Фундаментальною ідеєю його педагогіки був пансофізм, тобто узагальнення усіх здобутих цивілізацією знань і донесення цього узагальненого знання через школу рідною мовою до всіх людей, незалежно від суспільної, расової, релігійної приналежності [1].

Для виконання такого завдання і розроблялася система дидактичних поглядів, в основі якої лежала низка дидактичних принципів. Одним із найважливіших є принцип наочності, який був покладений в основу пізнання і навчання. Я. А. Коменський першим теоретично обґрунтував його, розуміючи наочність не тільки як зорову, а й як залучення всіх органів відчуття до повноцінного і всебічного сприйняття речей та явищ. У зв'язку з цим він сформулював «золоте правило» дидактики: «Усе, що тільки можливо, представляти для сприйняття відчуттями: видиме для сприйняття – зором; те, що можна чути, – слухом, запахи нюхом; те, що належить брати на язик, – смаком; доступне огляду – шляхом огляду. Якщо які-небудь предмети зразу можна сприймати декількома відчуттями, нехай вони зразу ж схоплюються декількома відчуттями» [3].

Навчання повинно розпочинатися не з розповіді, а з конкретних

спостережень за предметом вивчення. У випадку неможливості безпосереднього спостереження цей предмет потрібно замінювати картинками, моделями, малюнками.

Я. А. Коменський опирався і на принцип свідомого навчання. Стосовно цього він писав: «Нічого не потрібно примушувати вивчати напам'ять, окрім того, що добре зрозуміле розумом. Тому, на кожному предметі потрібно зупинятися до тих пір, поки він не буде зрозумілим» [2].

Важливе значення мав також «принцип систематичності навчання. Згідно з ним необхідно доводити учнів до розуміння зв'язку між явищами і так організовувати навчальний матеріал, щоб він не здавався учням хаосом. У навчанні слід іти від фактів до висновків, від прикладів до правил, від конкретного до абстрактного, від легкого до важкого, від загального до часткового. Спочатку слід давати загальне уявлення про предмет чи явище і лише згодом переходити до вивчення окремих його сторін» [4].

Значну увагу приділяв «принципу послідовності навчання, згідно з яким вивчення навчального матеріалу потрібно планувати таким чином, щоб засвоєння нового було підготовлене попередніми заняттями. З огляду на вікові особливості дітей рекомендувалося спочатку розвивати відчуття, потім пам'ять, далі мислення і, зрештою, мову і «руку», оскільки діти повинні уміти правильно виразити засвоєне і застосувати його на практиці» [6].

Не менш вагомий і принцип міцності засвоєння навчального матеріалу. Тому варто застосовувати вправи на повторення.

Отже, педагогічні погляди Я. А. Коменського величезною мірою вплинули на розвиток світової педагогіки і шкільної практики. Більшість педагогічних положень є актуальними й сьогодні. Весною виповнилося 420 років від дня народження видатного митця, новатора педагогічної думки і, понад 400 років від часу виходу в світ творів Я. А. Коменського. Всі вони й донині зберігають своє величезне значення для педагогічної спільноти світу. Я. А. Коменський – не лише історія, а й наша сучасність, бо його ідеї, критично переосмислені, увійшли в систему української педагогіки, українського

національного виховання. Тому українські освітяни в спадщині Я. А. Коменського знаходять безцінний скарб для творчої праці в такий складний і відповідальний час.

Список використаних джерел:

1. Історія педагогіки За ред. М. В. Левківського, О. А. Дубасенюк. - Житомир, 1993.
2. Кравець В. П. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва. - Тернопіль, 1996.
3. Левківський М. В. Історія педагогіки. - К., 2003. - С. 23-38.
4. Мітюров Б. И. Педагогічні ідеї Я. А. Коменського на Україні. - К., 1971.

Електронні джерела:

5. https://pidru4niki.com/19110522/pedagogika/komenskiy_suchasna_pedagogichna_nauka
6. https://pidru4niki.com/1822100435399/pedagogika/didaktichni_poglyadi_komenskogo

ЛЕБІДЬ Ірина Владиславівна,

доктор філософії, кандидат педагогічних наук,

доцент, викладач іноземної мови,

Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т.Г.Шевченка Черкаської обласної ради»

(м. Умань, Україна)

МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ: ТАКСОНОМІЇ БЛУМА І ФІНКА ТА «ВЕЛИКА ДИДАКТИКА» Я.А. КОМЕНСЬКОГО

Анотація

На основі аналізу головних тенденцій, зумовлених четвертою промисловою революцією, обґрунтовується необхідність зміни вектору навчання з розвитку навичок мислення нижчого рівня до розвитку навичок мислення вищого рівня у рамках Таксономії Блума та її модифікацій. Здійснюється дослідження єдності і послідовності основних ідей «Великої дидактики» Я. А. Коменського і Таксономії Освітніх Цілей Блума і Таксономії Значущого Навчання Фінка.

Ключові слова:

Дидактика; когнітивна складова; навички мислення нижчого рівня;

навички мислення вищого рівня; запам'ятовування; розуміння; застосування; аналіз; освіта; оцінювання; творчість; переглянута таксономія; цифрова таксономія; таксономія значущого навчання.

Вступ

Сучасне суспільство пропагує новаторські ідеї у навчанні. Знання множаться і застарівають з космічною швидкістю. Розрив поколінь, недосконалість системи освіти, життя в умовах стресу і фейкової інформації. Здається, нам необхідно винайти щось таке, чого до цих пір не існувало в педагогічній системі. А чи це так? А чи дійсно не існувало? Можливо, «колесо вже винайдено» і всі наші винаходи - це відображення вже існуючих речей. Недаремно ще до нашої ери цар Соломон зазначив, що «буває щось, про що говорять: «дивись, ось це нове», але це було вже у віках, що були до нас» (Екк. 2:16, Екк. 9:5) [18].

Проблема якісної освіти, засвоєння знань, розвитку мислення молодого покоління була актуальною до нас, є актуальною наразі і такою, вірогідно, і залишиться. Звідси впливає головна наша мета, яка проходить крізь століття: навчити мислити, творити, бути самобутнім, прагнути вчитися. Ця задача хвилює Я.А.Коменського у 17 столітті, Бенджаміна Блума (Benjamin Bloom) у 20 столітті і Ді Фінка у 21 столітті (Dee Fink).

«Велика дидактика» була видана Я.А. Коменським у 1657 році, а Таксономія Блума вперше була представлена у 1956 році, її розробниками були Блум (Bloom), Інґелхарт (Engelhart), Фьорст (Furst), Хілл (Hill), [7], наразі таксономія привертає увагу сучасних дослідників: Х'юїт (Huitt) [11], Фохенд (Forehand) [10], Орей (Orey) [14]; позиції таксономії коригуються та розробляються нові модифікації, зокрема Переглянута Таксономії Блума (Андерсон (Anderson) та Красвол (Krahwol) [6]), Цифрова Таксономії Блума (Чьочіз (Churches) [8]) та Таксономія Значущого Навчання (Фінк (Fink) [9]).

У низці сучасних вітчизняних публікацій розглядається Таксономія Блума та її переглянута версія (Дементієвська Н. П., Малафіїк І. В., Морзе Н. В., Пометун О. І., Черних О. Б., Черних Ю. О) [2; 3; 4; 5]. Наразі спроб

розглянути положення «Великої дидактики» Я. А. Коменського в контексті сучасних таксономій не робилось.

Мета статті: здійснити теоретичний аналіз наявних інтерпретацій Таксономії Блума та основних положень «Великої Дидактики» Я. А. Коменського як методологічної основи процесу навчання у добу четвертої індустріальної революції.

Четверта промислова революція фундаментально змінює спосіб нашого життя, праці і спілкування. Її складність, масштаб і обсяг не мають аналогів у всьому попередньому досвіді життєдіяльності людства. Перед нашими очима розгортаються приголомшлива реальність: розумні міста, штучний інтелект, роботизація, трьохмірний друк, неймовірні дослідження мозку, нанотехнології, біотехнології, поява криптовалюти Bitcoin і технології Blockchain тощо. Віртуальна реальність (virtual reality) – світ, створений технічними засобами, що передається людині через відчуття: зір, слух, нюх, дотик тощо. Віртуальна реальність імітує не тільки вплив, а й реакції на вплив. Доповнена реальність (augmented reality) передбачає можливість додавати фізичним об'єктам віртуальні якості, як наприклад інформація про них, яка до того ж, може бути індивідуалізована під конкретного суб'єкта сприймання.

Зрозуміло, що в таких умовах людина звільниться від важкої і рутинної праці, але цілковита незалежність виробництва від людей призведе до масової втрати робочих місць. У найближчому майбутньому низький рівень автоматизації будуть мати професії, які вимагають соціальних і творчих навичок, зокрема прийняття рішень в умовах невизначеності і розробка новаторських ідей. Особлива увага також буде приділена здатності працівників до постійної адаптації і засвоєння навичок і підходів у різноманітних контекстах [15]. Недаремно на Світовому Економічному Форумі в Давосі у 2020 були озвучені 10 топ необхідних навичок для успішного працевлаштування у 2025 році, в п'ятірці лідерів опинились: аналітичне мислення та інновації; активне навчання і активні стратегії; комплексне вирішення проблем; критичне мислення; креативність, оригінальність та

ініціативність [17].

Українське суспільство не може бути осторонь світових викликів і пропонує свої рішення. Одним із таких кроків є розробка Концепції Нової Школи, в якій центральне місце у системі освіти відводиться саме школі, яка має бути в авангарді змін і розвивати необхідні для XXI століття навички: «уміння читати і розуміти прочитане; уміння висловлювати думку усно і письмово; критичне мислення; здатність логічно обґрунтовувати позицію; ініціативність; творчість; уміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення; уміння конструктивно керувати емоціями, застосовувати емоційний інтелект та здатність до співпраці в команді» [1, С. 16].

Постає питає: чи ідеї висловлені майже 400 років тому втратили свою актуальність в добу четвертої постіндустріальної революції? Чи так сильно змінилась природа людина за цей період часу?

Отже, розпочнемо з аналізу основних положень «Великої дидактики», педагогічного твору Я. А. Коменського, який писався між 1627 і 1638 роками, а виданий був у 1657 році.

Сучасний світ вимагає від нас навчання упродовж життя і дослідницьких навичок, але майже 4 століття тому Я.А. Коменський зазначав, що «бути розумним – це значить усе досліджувати і всьому давати імена і все злічувати, тобто знати і мати можливість назвати все, що є в світі» [3, С. 67].

Я. Коменський продовжує філософські міркування того часу і називає людину мікрокосмом (малий світ), який обіймає в стислій формі все те, що є в макрокосмі (великий світ) [3, С. 70]. Він зазначає, що розум безмежний, а мозок майстерня думок, він відбиває образи всього того, що міститься в світі [3, С. 72]. А душу визначає як триєдину цілісність розуму, волі і пам'яті.

Думки провідного педагога 17 століття цілком відвідають потребам школи 21 століття: авжеж, Я. А. Коменський називає школу істинною майстернею людей, в якій уми учнів мають освітлюватися блиском мудрості, душі і рухи мають спрямовуватися до загальної гармонії добродетелей, а серця насичуватися божественною любов'ю [3, С. 92]. Він наголошує на тому,

що «юнацтво повинне здобути освіту не позірну, а істинну, не поверхову, а ґрунтовну, тобто, щоб розумна істота – людина – привчалась керуватись не чужим розумом, а своїм власним, не тільки вичитувати з книг і розуміти чужі думки про речі або навіть зачувати і відтворювати їх у цитатах, але розвивати в собі здібність проникати в корінь речей і виробляти істинне розуміння їх і вживання їх» [3, С. 95]. І мудро розвиває цю думку: «Правильно навчати – це не значить вбивати в голову зібрану з авторів мішанину слів, фраз, висловів, думок, а це значить – розкривати здібність розуміти речі, що саме з цієї здібності, ніби з живого джерела потекли струмені (знання), подібно до того, як з бруньок дерев виростають листя, квітки, плоди, а на другий рік з кожної бруньки виростає ціла нова гілка з своїм листям, квітками і плодами» [3, С. 136]. І це одним з головних методологічних принципів побудови сучасних таксономій, основою інноваційного мислення – «не дивитися чужими очима, не мислити чужим розумом». «Людина, яка навчена ґрунтовно, є дерево, що має свій власний корінь, що живить себе власним соком і тому постійно (дужче і дужче день від дня) росте, зеленіє, цвіте, приносить плоди» [3, С. 137]. Ця думка є не лише влучною метафорою, а відображає сутність активного навчання і креативності.

Наразі ми постійно наголошуємо на розвитку креативного і критичного мислення як необхідних навичок 21 століття (нижче розглянемо в аналізі сучасних таксономій). Але знову ж такі знаходимо методологічне підґрунтя у «Великій дидактиці». Все, що викладається, повинно бути так обґрунтоване аргументами, щоб не залишилось ніякого місця ні сумніву, ні забуттю [3, С. 139]. «Підкріпляти все підставами розуму – це значить усього навчати, вказуючи на причини, тобто не тільки показувати, як що-небудь відбувається, але також і показувати, чому воно не може бути інакше. Адже, знати що-небудь – це значить пізнати річ у причинному зв'язку [3, С. 140]. Все має вивчатися спочатку в цілому, а потім частинами. Сутність з'ясовується за допомогою питань: що? як? чому? «Чому?» - це творча сила, яка надає речі сенсу існування [3, С. 162].

Я. А. Коменський зазначає, що школи вчать словам раніше ніж речей, а їх потрібно давати одночасно, тобто розум потрібно розвивати раніше за мову. Одним з недоліків освіти зазначає те, що правила спочатку дають абстрактно і потім тільки їх роз'яснюють, наводячи приклади, «хоч світло повинно йти перед тим, що освітлюється, і звідси виводить такі актуальні постулати:

1. Підготовляти книги і все інше навчальне приладдя.

2. Розвивати ум раніше мови.

3. Ніякої мови не вивчати з граматики, а кожну мову слід вивчати з підхожих творів письменників.

4. Реальні навчальні предмети передпосилати формальним.

5. Приклади передпосилати правилам» [3, С. 116-117].

Отже, по-перше, потрібно забезпечити розуміння речей, по-друге – пам'ять, а по-третє – мову і руки [3, С. 118], оскільки спочатку розвивається розуміння, а потім вже виникають судження.

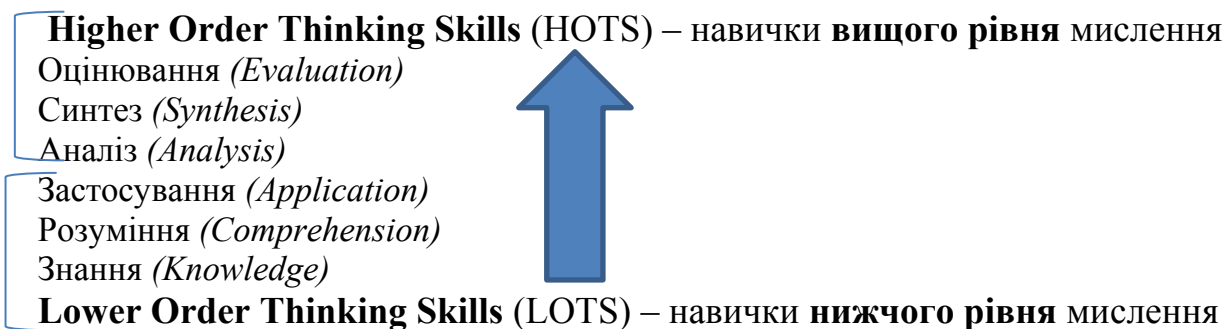
Проаналізуємо як ці методологічні положення відобразились у сучасних підходах. У 1956 році комітет освітян, очолюваний психологом Бенджаміном Блумом (Benjamin Bloom) з Чиказького університету, працював над розробкою системи мислення, яка б виходила за межі традиційного навчання і заохочувала розвиток мислення «вищого порядку» ('higher-order' thinking). Таксономія, яку вони розробили, названа Таксономією Блума (Bloom's Taxonomy). В подальшому вона була вдосконалена і адаптована, проте, серцевиною Таксономії залишається серія навичок, яку вчителі повинні розвинути в своїх учнів для того, щоб навчання відбувалося ефективніше.

Отже, в інтерпретації Блума таксономія має назву Таксономії Освітніх Цілей (Taxonomy of Educational Objectives), яка стала ключовою в структуруванні і розумінні процесу навчання. Оригінальна Таксономія складається з трьох психологічних доменів: когнітивного (the Cognitive Domain) – обробка інформації, знання та розумові навички; афективного (the Affective Domain) – ставлення і почуття; психомоторного (the Psychomotor Domain) – мовні, писемні та фізичні навички.

Когнітивний домен більш відомий, і саме він здебільшого

використовується, коли йдеться про Таксономію Блума. Цей домен ранжує навички мислення і цілі навчання. Це безперервний процес від навичок нижчого рівня мислення (Lower Order Thinking Skills (LOTS)) до навичок вищого рівня мислення (Higher Order Thinking Skills (HOTS)). Кожна категорія у Блума є іменником. Категорії розташовані у порядку зростання від нижчого до вищого рівня.

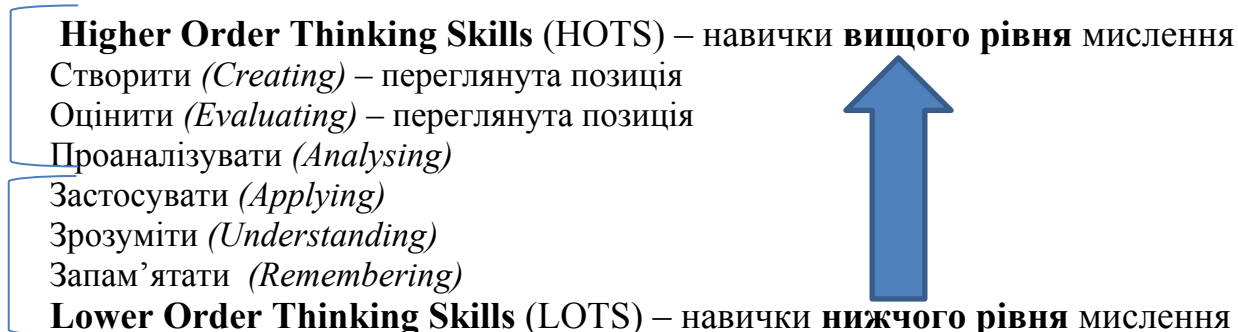
Таксономія Блума:

У 1990-х роках колишня студентка Бенджаміна Блума, Лорін Андерсон (Lorin Anderson) з Девідом Красволом (David Krathwohl) [6], переглянули Таксономію Блума і опублікували Переглянуту Таксономію Блума (Bloom's Revised Taxonomy) у 2001 році.

Автори використали дієслова у назві категорій замість іменників для того, щоб підкреслити, що кожен рівень таксономії є дією з боку того, хто навчається, також вони змінили порядок всередині самої таксономії. Категорії розташовані у тому самому порядку зростання від нижчого до вищого рівня.

Переглянута Таксономія Блума:

Андерсон і Красвол вважають, що креативність є вищою ніж оцінювання всередині когнітивного домену.

У XXI столітті надзвичайної актуальності набуває творення безпосередньо нових знань. Ми повинні давати знання або зміст знань у

певному контексті лише у завданнях або видах діяльності, у яких студенти самі будуть брати участь. Тільки таким чином вони зможуть відповідати на сучасні виклики. Подача знань вчителем повинна підтримувати процес навчання і забезпечувати основу для різноманітної діяльності. Як відомо, зміст або поняття без контексту або застосування у діяльності має низький рівень збереження у пам'яті.

Наступну спробу перегляду Таксономії Блума здійснив у 2009 році Андрю Чьочіз (Andrew Churches) [8]. Ця потреба була зумовлена проникненням цифрових технологій в наше життя і в процес викладання і навчання зокрема. Таким чином, з'явилась Цифрова Таксономія Блума (Bloom's Digital Taxonomy). Цифрова таксономія не обмежена когнітивним доменом, вона містить когнітивні елементи так само як методи і інструменти. Ця таксономія не про інструменти і технології, вони виступають лише засобами для кращого запам'ятовування, розуміння, застосування, аналізу, оцінювання і творчості.

Цифрова Таксономія Блума (Andrew Churches)

	Навички мислення вищого рівня Higher Order Thinking Skills (HOTS)		
<i>Ключові категорії</i>	Традиційні	Нові	Комунікативний спектр
Творчість Creating	проекувати, конструювати, планувати, виробляти, винаходити, вигадувати	програмувати, фільмувати, створювати анімацію, блоги, влоги, публікувати подкасти, відеокласти, розробка матеріалів для вікіпедії	<i>Співробітництво Модерація Переговори</i>
Оцінювання Evaluating	перевірити, припустити, критикувати, тестувати, експериментувати, моніторити	коментувати блоги, робити огляди, пости, нетворкінг	<i>Дебати Коментування</i>
Аналіз Analysing	структурувати, розбити на частини, зіставити, окреслити, знаходити, інтегрувати, визначити	аналізувати медіа контент, визначити правдивість інформації в Інтернеті за допомогою спеціальних програм	<i>Зустрічі в мережі Скайпінг</i>
Застосування Applying	використати, виконати, імплементувати, продемонструвати	завантажувати інформацію з та до Інтернету, оперувати цією інформацією, редагувати та розповсюджувати її	<i>Відео конференції Огляди Запитання</i>
Розуміння Understanding	пояснити, описати, розпізнати, розташувати, обрати, перекласти, перефразувати, пояснити, класифікувати, навести приклад	просунутий пошук інформації, написання коментарів, анотування, підписка на отримання інформації з Інтернету, категоризація Інтернет інформації, теггінг	<i>Відповіді Пости і блоги Нетворкінг</i>
Запам'ятовування Remembering	визначити, повторити, скласти перелік, знайти, показати, переказати, перерахувати, назвати, відтворити, зафіксувати	виділяти ключові елементи, виділяти кольором важливу інформацію, додавати сторінки в закладки, використовувати соціальні мережі	<i>Спілкування в Чатах І-мейли Твіттерінг/Мікроблоггінг Тектові повідомлення</i>
	Навички мислення нижчого рівня Lower Order Thinking Skills LOTS		

Отже, Андрю Чьочіз у Цифровій Таксономії зіставляє цифрові технології з традиційним стандартом Таксономії Блума і додає комунікаційний спектр.

На основі Таксономії Блума Л. Ді Фінк (L.Dee Fink) з університету Оклахоми розробив власну концепцію Значущого Навчання (Significant Learning) [9]. Фінк вважає, що Таксономія Блума, яка з'явилася понад півстоліття тому, не втратила своєї актуальності, але потребує доповнень, необхідних і співзвучних вимогам сьогодення, як наприклад у вигляді таких ключових складових: навчитися як вчитися, здобути навички лідерства і міжособистісних взаємин, здобути етичні і комунікативні навички, бути толерантним, бути здатним адаптуватися до змін тощо. Інтерпретації автором концепції цих складових полягає у потребі нових видів навчання, видів, що сягатимуть поза когнітивну категорію Таксономії Блума і поза когнітивне навчання як таке.

Таксономія Значущого Навчання Л. Ді Фінка

Фінк створив таксономію, що містить шість видів значущого навчання. В основі таксономії покладено перспективне навчання, автор визначає навчання в термінах змін, він зазначає: щоб навчання відбулося, мають відбутися зміни у того, хто навчається. Немає змін, немає навчання. Значуще навчання вимагає того, щоб були тривалі зміни, які є надзвичайно важливими у житті того, хто навчається.

Кожна категорія значущого навчання містить певну кількість більш специфічних ознак навчання, які пов'язані між собою і мають особливу цінність для того, хто навчається.

Розглянемо детальніше головні категорії Таксономії Значущого Навчання.

Фундаментальні знання (foundational knowledge) – це розуміння і запам'ятовування інформації та ідей. Сьогодні важливо, щоб люди володіли не тільки достовірними базовими знаннями у різних галузях, а й розуміли головні ідеї та перспективи. Специфічна цінність фундаментальних знань

полягає у забезпеченні базового розуміння того, що необхідно для інших видів навчання.

Застосування (application) – залучення учнів/студентів до нового виду діяльності, котрий може бути інтелектуальним, фізичним, соціальним тощо. Важливою формою застосування результатів навчання є навчання того, як користуватися різними видами мисленнями (критичним, креативним, практичним). Ця категорія значущого навчання також стосується розвитку певних навичок (наприклад, навичок спілкування, гри на музичному інструменті тощо), а також навчання як керувати складними проектами. Специфічна цінність полягає у тому, що застосування результатів навчання дозволяє іншим видам навчання ставати корисними.

Інтеграція (integration) – це встановлення зв'язків між ідеями, людьми і сферами життя. Специфічна цінність полягає у тому, що встановлення нових зв'язків дає тим, хто навчається, нову форму сили, особливо інтелектуальної сили.

Людський вимір (human dimension) – це пізнання себе та інших, це спроможність зрозуміти себе краще, отримати чіткіше розуміння власних життєвих прагнень і водночас зрозуміти чому інші поведуться або чинять так чи інакше, що дає можливість взаємодіяти ефективніше з самим собою та з іншими людьми. Специфічна цінність полягає у тому, що цей вид навчання повідомляє учням/студентам про людську значущість того, що вони вивчають.

Уважність (caring). Інколи досвід навчання змінює міру ставлення до певних речей, що може виявлятися у формі появи нових почуттів, інтересів і/або цінностей. Будь-яка з цих змін означає, що учні/студенти наразі більш уважні до того, до чого не були уважні раніше. Специфічна цінність полягає у тому, що коли учні/студенти уважні до чогось чи то піклуються про щось, у них з'являється енергія, яка їм потрібна для вивчення більше про це і це стає частиною їхнього життя. А без енергії для навчання, нічого значущого не трапляється.

Навчитися як вчитися (learning how to learn) відбувається тоді, коли

учні/студенти дізнаються щось про сам процес навчання. Вони навчаються як стати кращими учнями/студентами, як бути зацікавленими у певному предметі або як самонавчатися і самоудосконалюватися. Специфічна цінність полягає у тому, що цей вид навчання уможливує продовження навчання учнями / студентами у майбутньому і дає змогу робити це набагато ефективніше [9].

Таким чином, місія школи майбутнього полягає у тому, щоб навчити прийдешнє покоління пристосовуватися до мінливого середовища, в якому йому доведеться жити. Розвинене критичне і креативне мислення є необхідною умовою існування. Тому, одним з першочергових завдань сучасної школи є навчити учнів мислити. Таксономія Блума та її інтерпретації можуть слугувати методологічними підвалинами у цьому процесі. Але, чи є ці проблеми лише проблемами сучасного суспільства? Звісно, ні. Ці філософські проблеми були підняті набагато раніше і суспільство, далеке від цифрового простору, намагалося знайти відповіді на поставлені вічні виклики. Принцип природовідповідності, висловлений Я. А. Коменським майже 400 років тому, є актуальним і в XXI столітті. А думки щодо правильної побудови навчання і виховання молодого покоління, всебічного розвитку мислення цілком перегукуються з сучасністю. Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому аналізі спадку Я. А. Коменського крізь призму викликів XXI століття та у розробці дослідниками практичних навчальних посібників для розвитку навичок мислення вищого рівня та власних таксономій, придатних для української школи.

Abstract

The article is concerned with necessity of developing of higher order thinking skills instead of lower order thinking skills as a basis of successful existence in the society on the brink of the fourth industrial revolution. Analysis of main principles of 'The Great Didactic' by John Amos Comenius, which are relevant to modern challenges, and Bloom's Taxonomy and its modifications are offered as a methodological basis of modern learning.

Key words

Cognitive domain; didactics; education; knowledge; lower order thinking skills; higher order thinking skills; remembering; understanding; applying; evaluating; creating; revised taxonomy; digital taxonomy; the taxonomy of significant learning.

Список використаних джерел:

1. Концепція нової української школи. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf>
2. Дементієвська Н. П., Морзе Н. В. Компютерні технології для розвитку учнів та вчителів. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/160/>
3. Коменський Я. А. Велика Дидактика. Т. 1 – Видавництво «Радянська школа», Київ, 1940, 249 с.
4. Малафіїк І. В. Дидактика: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2005. – С. 173-176.
5. Пометун О. І. Що таке таксономія Блума і як вона працює на уроці. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.criticalthinking.expert/usi-materialy/shho-take-taksonomiya-bluma-i-yak-vona-pratsyuue-na-urotsi/>
6. Черних О. Б., Черних Ю. О. Застосування таксономії Блума при формуванні у слухачів навиків мислення високого рівня. [Електронний ресурс] Режим доступу: file:///C:/Users/Admin/Downloads/vios_2013_2_23.pdf
7. Anderson, L.W., and D. Krathwohl (Eds.) (2001). A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessing: a Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives. Longman, New York. Retrieved 11 March, 2012 from www.natefacs.org/JFCSE/v25no1/v25no1Pickard
8. Bloom, B. S.; Engelhart, M. D.; Furst, E. J.; Hill, W. H.; Krathwohl, D. R. (1956). Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook: Cognitive domain. New York: David McKay Company
9. Churches A. (2009) Bloom's Digital Taxonomy Retrieved from: <http://edorigami.wikispaces.com/Bloom%27s+Digital+Taxonomyedorigami.wikispaces.com>
10. Fink, L. Dee, Creating significant learning experiences: an integrated approach to designing college courses/L. Dee Fink.—1st ed. p. cm. — (Jossey-Bass higher and adult education series)
11. Forehand, M. (2005). Bloom's taxonomy: Original and revised. In M. Orey (Ed.), Emerging perspectives on learning, teaching, and technology. Retrieved 29

November 2011, from <http://projects.coe.uga.edu/eppltt/>

12. Huitt, W. (2009). Bloom et al.'s taxonomy of the cognitive domain. Educational Psychology Interactive. Valdosta, GA: Valdosta State University. Retrieved 20 May 2011, from <http://www.edpsycinteractive.org/topics/cogsys/>.

13. Krathwohl, D., R. (2002). A Revision of Bloom's Taxonomy: An Overview. Theory Into Practice, 41(4), 212-264

14. Krathwohl, D. & Anderson, L. (2003). Bloom's Taxonomy. Retrieved 12 April 2012, from <http://www.education.com/reference/article/blooms-taxonomy>.

15. Orey, M. (2010) Emerging on Learning, Teaching, and Technology. Retrieved from https://textbookequity.org/Textbooks/Orey_Emergin_Perspectives_Learning.pdf

16. Schwab, K. The Fourth Industrial Revolution. Penguin Books, Limited, 2017

17. The Future of Jobs Employment, Skills and Workforce Strategy for the Fourth Industrial Revolution // Global Challenge Insight Report// World Economic Forum. Retrieved from https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020/infull/infographicse4e69e4de7?_gl=1*uqeazt*_up*MQ..&gclid=Cj0KCQjwteOaBhDuARIsADBqReg8Z6acYdrlYkE8SGxS1uzKlHjXqwstktO2ffwekpfZ06_qLKwK9kaAkdrEALw_wcB

18. Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/ZB000021> // Книга Екклесиаста, или Проповедника

ЛЮБЧЕНКО Інна Іванівна,

кандидат педагогічних наук,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач-методист, голова циклової комісії

педагогіки, психології та методик дошкільної освіти,

Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий

коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»

(м. Умань, Україна)

ЯН АМОС КОМЕНСЬКИЙ – ПЕРШИЙ ТЕОРЕТИК

ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Повага людини починається з поваги до дитини

Ян Амос Коменський

Великий чеський педагог Ян Амос Коменський (1592 - 1670) жив у той час, коли його Батьківщина переживала тяжкий національний гніт з боку німецьких феодалів. Він народився в сім'ї мельника, рано осиротів і лише на

16-му році життя зміг поступити в середню латинську школу. Після блискучого закінчення школи він продовжив освіту в Німеччині за рахунок релігійної секти, до якої раніше належав його батько. Повернувшись на батьківщину, Коменський стає священником, займається наукою та прагне зробити її надбанням народу. Ховаючись від переслідування католицької церкви, він зазнав багато поневірянь і горя, у вогні пожежі загинула його бібліотека і найцінніші рукописи.

Коменський написав низку педагогічних праць, що дали йому світову популярність, - «Велика дидактика», «Материнська школа». Він відкидав церковні положення про гріховність дитячої природи, але вважав, що всі діти мають від народження певні здібності, «дари божі», і підкреслював величезну роль виховання у розвитку людини.

Коменський є одним з перших теоретиків дошкільного виховання. Для дитини до 6 років він призначав материнську школу, рекомендував матерям годувати немовлят материнським молоком, давати дітям гратися, бігати. Він вважав, що в дошкільному віці повинні бути закладені перші основи загальної освіти. Заняття з розвитку мови він радив проводити у вигляді гри. Вчення про материнську школу Коменського є першою спробою створити продуману систему виховання дошкільнят в умовах сім'ї.

Я. А. Коменський є першим педагогом, який докладно й реалістично розробив зміст освіти й виховання дітей дошкільного віку у спеціальному фундаментальному творі «Материнська школа». Цікаві поради в цій галузі:

- дати знання з природознавства, оптики, географії, арифметики, геометрії, музики, мови;
- місцем материнської школи є сім'я, а вихователем - мати;
- змалку слід дитину привчати до праці;
- перший день у школі повинен бути радісною і світлою подією в житті дитини [1].

У своїх працях Я. А. Коменський виклав прогресивні ідеї про розвиток і виховання дитини:

- вказав на необхідність врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей;

- розробив вікову періодизацію, що включає чотири вікових періоди: дитинство, отрочтво, юність, змужнілість. Кожному періоду, який охоплює шість років, відповідає певна школа.

- створив для допомоги дітям «Видимий світ у малюнках», що поклало початок наочному ознайомленню дітей з предметами і явищами навколишнього життя;

- обґрунтував необхідність широкого використання наочних методів у освітньо-виховній роботі з дітьми;

- запропонував завдання виховання дітей до 6 років для розвитку органів чуттів, мови і уявлень про навколишній світ;

- запропонував програму знань, що готують дитину до систематичного навчання в школі, яка містила початкову базу знань з усіх областей наук. Знання та навички розташовувалися за принципом послідовного переходу від простого до складного, від легкого до важкого [2].

Відстоюючи право людини на власні погляди та звички, Ян Коменський виступив проти гедоністичної спрямованості (зорієнтованості на отримання насолод), оскільки, за його словами, прагнення до задоволення суперечить розумному, осмисленому життю, породжує зневагу до інших людей. Тому виховання покликане передбачити міру позитивних емоцій і тверезого обмеження, вчити дітей стриманості у словах, бажаннях і вчинках. Розвиток добродійностей з раннього віку пов'язаний з необхідністю попередження недоліків поведінки. Для цього Коменський рекомендує такі методи виховання, як роз'яснення і вправляння у моральних вчинках, завдяки чому дитина усвідомлює необхідність правильної поведінки, оцінює свої вчинки з точки зору загальноприйнятих вимог та очікувань оточуючих. Важливо, щоб діти усвідомлювали обов'язковість дотримання моральних норм усіма людьми і не вбачали у вимогах дорослих насильства. Вправляння у моральних вчинках має бути природним способом поведінки дітей. Реалізується воно участю в добрих справах, привчанням до стриманості у словах і вчинках. Педагоги і батьки

мають захищати дитину від шкідливих впливів, оскільки «погані товариші, порожні розмови, беззмістовні книги» руйнують їхні добрі наміри. Основою формування моральних якостей має бути таке ставлення до інших людей, як до самого себе.

Ян Амос Коменський першим у педагогіці обґрунтував головний принцип гуманістичного виховання, суть якого зводиться до твердження, що «повага людини починається з поваги до дитини». Актуальною є його ідея, згідно з якою до особистості, яка формується, слід ставитися серйозно й уважно, взаємодіючи з нею на рівних. Тому, крім прикладу батьків, який дитина природно наслідує, важливий і благородний приклад вихователя. Професію педагога Коменський вважав «найпочеснішою під сонцем», тому оволодівати нею можуть «найкращі з-поміж людей».

Список використаних джерел:

1. Коменський Я. А. Велика дидактика. Закони добре організованої школи. Історія зарубіжної педагогіки : хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Укл. Є. І. Коваленко, Н. І. Белкіна ; М-во освіти і науки України, Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. Київ: Центр учбової літератури, 2006. С. 155–185.
2. Коваленко Є. Коменський Ян Амос. Енциклопедія освіти. Академія педагогічних наук України. Гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юніком Інтер, 2008. С. 407–408.

ЛЮБЧЕНКО Інна Іванівна,

кандидат педагогічних наук,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач-методист, голова циклової комісії

педагогіки, психології та методик дошкільної освіти,

ЗВАРИЧЕНКО Вікторія Вадимівна,

здобувач освіти I курсу освітнього ступеня бакалавр,

*Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»*

(м. Умань, Україна)

ЗАГАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО

Я. А. Коменський — син своєї епохи. Це був період переходу від

середньовіччя до нового часу, який супроводжувався сутичками нового проти старих порядків. В його світогляді відбилися суперечності цього перехідного періоду від феодалізму до капіталізму, боротьби прихильників Реформації і Контрреформації. Отже, світогляд педагога формувався під впливом джерел, які часто суперечили одне одному.

Походження й існування природи та людини він розглядав з релігійних позицій. Але під впливом епохи Відродження Коменський виробив новий погляд на людину. На противагу середньовічному аскетизму, людина, на думку великого педагога, останнє і найдосконаліше творіння Бога. Її призначення не тільки підготувати себе до майбутнього небесного життя, а й жити справжнім життям земним.

На суспільні погляди Коменського впливала його участь в демократичному народному русі Чехії, що у доповненні з ідеями Відродження сформували у нього демократизм, гуманізм, народність, глибоку симпатію до простих людей.

Коменський бачив, відчував на собі і глибоко переживав недосконалість та несправедливість тогочасного суспільного устрою. Єдиним доцільним засобом реформування суспільства він називає зразкове виховання молоді. «Людина робиться людиною тільки завдяки вихованню». Справу виховання молоді покладає на школи [5].

Ідея створення цілісної педагогічної теорії виступає у системі поглядів Коменського як частка загального плану удосконалення людства. У його багатій педагогічній спадщині, і передусім у «Великій дидактиці», вперше у світі педагогічна теорія набула якості науки. Тут розглянуті всі найважливіші питання педагогічної науки.

Всі складові частини знань про формування людини у цьому творі пов'язано між собою, а також вперше у світі під них підведено науковий фундамент у вигляді законів. Методологічною основою педагогічної теорії Коменського виявився принцип природовідповідності виховання. Йому підпорядковані всі теоретичні положення «Великої дидактики».

Фундаментальною ідеєю його педагогіки був пансофізм, тобто узагальнення всіх здобутих цивілізацією знань і донесення цього узагальненого знання через школу рідною мовою до всіх людей, незалежно від суспільної, расової, релігійної приналежності.

Коменський опирався на принцип свідомого навчання. Стосовно цього він писав: «Нічого не потрібно примушувати вивчати напам'ять, окрім того, що добре зрозуміле розумом». А для цього «... на кожному предметі потрібно зупинитися до тих пір, поки він не буде зрозумілим».

Важливе значення мав також принцип систематичності навчання. Згідно з ним необхідно доводити учнів до розуміння зв'язку між явищами і так організовувати навчальний матеріал, щоб він не здавався учням хаосом. У навчанні слід іти від фактів до висновків, від прикладів до правил, від конкретного до абстрактного, від легкого до важкого, від загального до часткового. Спочатку слід давати загальне уявлення про предмет чи явище і лише згодом переходити до вивчення окремих його сторін.

Значну увагу приділяв Коменський принципу послідовності навчання, згідно з яким вивчення навчального матеріалу потрібно планувати таким чином, щоб засвоєння нового було підготовлене попередніми заняттями. З огляду на вікові особливості дітей рекомендувалося спочатку розвивати відчуття учнів, потім пам'ять, далі мислення і, зрештою, мову і «руку», оскільки учень повинен уміти правильно виразити засвоєне і застосувати його на практиці [1].

Принцип посильності навчання для учнів. Дітей потрібно навчати тільки тому, що доступне для їхнього віку. А цього досягнути можна лише за умови ясності викладу навчального матеріалу і повідомлення основного без зайвих деталей.

Принцип міцності засвоєння учнями навчального матеріалу. Педагог радив не поспішати у навчанні, а краще закладати «міцну основу» для засвоєння наступного.

Новаторство ідей Коменського ні в якому разі не вичерпано минулими

сторіччями. Далеко не всі його розробки належать історії. Ще не вирішено багато «задач Коменського»: немає педагогіки, що дає стовідсоткову гарантію успіху. Не зняті з повістки дня педагогічної науки і питання формування пізнавальної активності і творчої самостійності; зміцнення міжнаочних зв'язків, створення єдиного, цілісного, системного, впорядкованого знання про світ; школа часом залишається місцем принижень і розчарувань для деяких учнів, замість того щоб бути «будинком радості», де людина навчається насолоджуватися пізнанням ества речей і явищ, зміцнює свої сили і відчуває своє зростання. Над розвитком «мистецтва вивчати всіх всьому швидко, приємно, ґрунтовно і з гарантією успіху» психолого-педагогічній науці належить ще багато потрудитися [3].

В долі ідей Коменського і всієї його педагогічної спадщини можна виділити три основні етапи.

Перший - прижиттєвий, коли Коменський набув світову популярність як автор кращих підручників, перш за все латинської мови.

Другий - пов'язаний з святкуванням 300-ліття з дня народження, коли виник величезний інтерес до педагогічної теорії Коменського. В цей час в багатьох країнах світу переводилися і видавалися багато його теоретичних праць, передусім «Велика дидактика». В Німеччині в 90-ті роки було навіть створено Науково-педагогічне суспільство ім. Коменського. При Музеї військово-учбових закладів в Петербурзі був відкритий відділ Коменського. Саме в ці роки Коменський був одностайно визнаний основоположником школи і педагогіки нового часу.

Третій етап доводиться на 60-70-ті роки ХХ століття, коли була вперше опублікована і стала піддаватися всесторонньому аналізу підсумкова праця Коменського «Загальна порада про виправлення справ людських» [4].

Коменський був основоположником педагогіки нового часу. В його теоретичних працях з питань навчання і виховання дітей («Материнська школа», «Велика дидактика», «Новітній метод мов», «Пансофічна школа» і др.) розглянуті всі самі найважливіші педагогічні проблеми. В дидактичному

навчанні Коменського одне з важливих місць займає питання про загальні принципи навчання, які звичайно називають дидактичними принципами. Принципами навчання маються на увазі ті положення загально-методичного характеру, на які спирається навчання і навчання взагалі. В педагогічній літературі розрізняють дидактичні (загальні) принципи навчання і методичні (приватні) принципи навчання.

Коменський вперше в історії дидактики не тільки вказав на необхідність керуватися принципами в навчанні, але розкрив єство цих принципів:

- 1) принцип свідомості і активності;
- 2) принцип наочності;
- 3) принцип поступовості і систематичності знань;
- 4) принцип вправ і міцного оволодіння знаннями і навиками [2].

Виховання активності і самостійності Коменський вважає самою найважливішою задачею: «Щоб все робилося за допомогою теорії, практики і застосування, і притому так, щоб кожний учень вивчав сам, власними відчуттями, пробував все вимовляти і робити і починав все застосовувати». В своїх учнів я завжди розвиваю самостійність в спостереженні, в мові, в практиці і в застосуванні, як єдиної основи для досягнення міцного знання, чесноти, і нарешті, блаженства» [2].

Отже, видно, що Коменський наочність вважав не тільки принципом повчальним, але і полегшуючим навчання. Для здійснення наочності Коменський вважав необхідним використовувати: реальні предмети і безпосереднє спостереження над ними; коли це неможливо, моделі і копію предмета; картинки як зображення предмета або явища.

Великий слов'янський педагог здійснив великий вплив на розвиток педагогічної теорії та практики у всьому світі. Свідченням цього, насамперед, є те, що з метою поліпшення шкільної справи його запрошували у різноманітні країни (Швецію, Англію, Угорщину та ін.). Його підручники були перекладені на багато мов світу, і деякі з них близько півтори сотні років слугували зразками для підготовки підручної літератури іншими прогресивними педагогами.

Список використаних джерел:

1. Коменський Я. А. Избранные педагогические сочинения: В 2 т. - М., 1982.
2. Коменський Я. А. Великая дидактика. Пампедия // Я. А. Коменський, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, И. Песталоцци. Педагогическое наследие. -М., 1987. - С. 5-137.
3. Кравець В. П. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва. - Тернопіль, 1996.
4. Левківський М. В. Історія педагогіки. - К., 2003. - С. 23-38.
5. Мітюров Б. І. Педагогічні ідеї Я.А. Коменського на Україні. - К., 1971.

ЛЮБЧЕНКО Інна Іванівна,

*кандидат педагогічних наук,
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист, голова циклової комісії
педагогіки, психології та методик дошкільної освіти,*

ДЕХКАНБАЄВА Дар'я Романівна,

*здобувач освіти IV курсу ОКР молодший спеціаліст,
Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»*

(м. Умань, Україна)

ДИДАКТИЧНІ ПОГЛЯДИ ЯНА КОМЕНСЬКОГО

Центральною працею педагогічної теорії Яна Амоса Коменського по праву вважається «Велика дидактика». Задумана ним ще в молодості, вона виношувалася довгі роки, обростала різними доповненнями і додатками. Для свого часу вона являла собою воістину революційний підручник педагогічної теорії.

Фундаментальною ідеєю його педагогіки був пансофізм, тобто узагальнення всіх здобутих цивілізацією знань і донесення цього узагальненого знання через школу рідною мовою до всіх людей, незалежно від суспільної, расової, релігійної приналежності.

Для виконання цього завдання і розроблялася система дидактичних поглядів, в основі якої лежала низка дидактичних принципів. Одним із найважливіших є принцип наочності, який був покладений в основу пізнання і

навчання. Коменський першим теоретично обґрунтував його, розуміючи наочність не тільки як зорову, а й як залучення всіх органів відчуття до повноцінного і всебічного сприйняття речей та явищ. У зв'язку з цим він сформулював «золоте правило» дидактики: «Усе, що тільки можливо, представляти для сприйняття відчуттями: видиме для сприйняття - зором; те, що можна чути, - слухом, запахи нюхом; те, що належить брати на язик, - смаком; доступне огляду - шляхом огляду. Якщо які-не-будь предмети зразу можна сприймати декількома відчуттями, нехай вони зразу ж схоплюються декількома відчуттями» [1].

Важливе значення мав також принцип систематичності навчання. Згідно з ним необхідно доводити учнів до розуміння зв'язку між явищами і так організовувати навчальний матеріал, щоб він не здавався учням хаосом. У навчанні слід іти від фактів до висновків, від прикладів до правил, від конкретного до абстрактного, від легкого до важкого, від загального до часткового. Спочатку слід давати загальне уявлення про предмет чи явище і лише згодом переходити до вивчення окремих його сторін [2].

Значну увагу приділяв Коменський принципу послідовності навчання, згідно з яким вивчення навчального матеріалу потрібно планувати таким чином, щоб засвоєння нового було підготовлене попередніми заняттями. З огляду на вікові особливості дітей рекомендувалося спочатку розвивати відчуття учнів, потім пам'ять, далі мислення і, зрештою, мову і «руку», оскільки учень повинен уміти правильно виразити засвоєне і застосувати його на практиці [2].

Принцип посильності навчання для учнів. Дітей потрібно навчати тільки тому, що доступне для їхнього віку. А цього досягнути можна лише за умови ясності викладу навчального матеріалу і повідомлення основного без зайвих деталей.

Принцип міцності засвоєння учнями навчального матеріалу. Педагог радив не поспішати у навчанні, а краще закладати «міцну основу» для засвоєння наступного. Все, що має зв'язок, повинне подаватися «у зв'язку».

Кожну тему слід резюмувати у коротких точних правилах. Для міцності засвоєння вивченого матеріалу широко використовувати вправи на повторення. «Тому, що належить виконувати, потрібно вчитися на дім», - говорив Коменський, визначаючи правила, згідно з якими слід придумувати вправи [2].

Головна педагогічна праця Коменського - «Велика дидактика» - була почата ним ще на батьківщині і завершена в Лешно, вже у вигнанні. Цей всесвітньо відомий трактат багато разів перекладався на російську мову (вперше - в 60-ті роки минулого століття). Дидактика, школознавство, теорія виховання і педагогічна психологія вперше в історії педагогічної думки знайшли у «Великій дидактиці» свій предмет і склали в сукупності особливу науку, раніше не існуючу в якості самостійної області знання. Ця наука уявлена тут цілісно: виділені цілі, задачі, зміст, психологічні чинники і передумови, методи і організаційні форми освіти, становлення і вдосконалення здібностей особи. Розв'язання цих проблем набуло статус загального і необхідного, достовірного і доведеного знання, що констатує закони і, у свою чергу, ґрунтується на їхній непохитності. «Велика дидактика» - грандіозна система, цілісна теорія укупі з її обґрунтуванням («філософією виховання») [1].

В долі ідей Коменського і всієї його педагогічної спадщини можна виділити три основні етапи.

Перший - прижиттєвий, коли Коменський набув світову популярність як автор кращих підручників, перш за все латинської мови.

Другий - пов'язаний з святкуванням 300-ліття з дня народження, коли виник величезний інтерес до педагогічної теорії Коменського. В цей час в багатьох країнах світу переводилися і видавалися багато його теоретичних праць, передусім «Велика дидактика». В Німеччині в 90-ті роки було навіть створено Науково-педагогічне суспільство ім. Коменського. При Музеї військово-учбових закладів в Петербурзі був відкритий відділ Коменського. Саме в ці роки Коменський був одностайно визнаний основоположником школи і педагогіки нового часу.

Третій етап доводиться на 60-70-ті роки ХХ століття, коли була вперше

опублікована і стала піддаватися всесторонньому аналізу підсумкова праця Коменського «Загальна порада про виправлення справ людських» [2].

Коменський цілком правильно поставив питання про загальнопедагогічні основи навчання. Основу його дидактичного вчення становлять три найважливіших принципи:

- виховуючий характер навчання;
- зв'язок навчання з життям;
- відповідність навчання віку учнів.

Багато уваги Коменський надавав проблемі визначення змісту освіти. Він виступав за енциклопедичність, посиленість, доцільність змісту навчання. Він пропонував концентричний спосіб розміщення навчального матеріалу. Виступаючи за єдність і наступність усіх типів шкіл, Коменський писав: «У перших двох школах все буде викладатися у більш загальних рисах, а в наступних – все більш детально і чітко».

Шкільна освіта повинна бути універсальною: «У школах потрібно вчити всіх усьому... Але не вимагати знання всіх наук і мистецтв, адже це безглуздо і за малою тривалістю нашого життя неможливо, а прагнути навчити розпізнавати основи, властивості і цілі всього найважливішого, що існує і розвивається, щоб у цьому світі не зустріти нічого, про що б вони (учні) не могли скласти бодай скромного судження» [2].

Дидактичні положення Коменський ґрунтує, передусім, на сенсуалістичній основі, тому найголовнішим принципом вважає принцип наочності. Він першим у світі теоретично обґрунтував і детально розкрив цей принцип, хоч на емпіричному рівні його застосовували й інші педагоги. «Початок пізнання завжди впливає з відчуттів, тому навчання починати не із словесного тлумачення про речі, а з реального спостереження за ними».

З цього принципу виводить «Золоте правило дидактики»: «Нехай буде золотим правилом для тих, хто навчає: все, що тільки можна, надавати для сприймання чуттями: видиме – зором, чутне – слухом, запахи – нюхом, доступне смакові – смаком, доступне дотикові – дотиком. Якщо якісь предмети

можна сприйняти одразу кількома чуттями, нехай вони зразу ж і відчуються кількома чуттями».

Список використаних джерел:

1. Коменський Я. А. Велика дидактика // Вибр.. пед. твори .: В 2 т. - М., 1982. - Т. 2.- С. 45.
2. Коменський Я. А. Велика дидактика. Закони добре організованої школи. Історія зарубіжної педагогіки : хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Укл. Є. І. Коваленко, Н. І. Белкіна ; М-во освіти і науки України, Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. Київ: Центр учбової літератури, 2006. С. 155–185.
3. Коваленко Є. Коменський Ян Амос. Енциклопедія освіти. Академія педагогічних наук України. Гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юніком Інтер, 2008. С. 407–408.

ЛЮБЧЕНКО Інна Іванівна,

кандидат педагогічних наук,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач-методист, голова циклової комісії

педагогіки, психології та методик дошкільної освіти,

МАЛАХОВЕЦЬКА Анастасія Юріївна,

здобувач освіти III курсу

освітнього ступеня фаховий молодший бакалавр,

Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий

коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»

(м. Умань, Україна)

КОМЕНСЬКИЙ – БАТЬКО ДИДАКТИКИ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

Понад триста років тому на світі жив професійний педагог і нещаслива людина — Ян Амос Коменський (1592—1670). За життя доля ганяла його з місця на місце. Коменський ще в XVII столітті докладно описав у своїх працях сучасну школу: урок, навчальний рік, чверть, дзвоник, підручник, щоденник, наочне приладдя, парту, наганяй від учителя, обов'язкові предмети для вивчення.

Гуманіст Коменський вважав людину образом Божим і був упевнений, що учень бажає пізнати про світ усе. Тому в школі «за Коменським» учителі впихали в дитину стільки знань, на скільки вистачало сил. Шкільна система, що

зійшла з конвеєра в XVII столітті, згодом зносилася. З'ясувалося, що людина — не образ Божий. Крім того, інформації про світ ставало все більше, і щоб викладати її дитині, потрібно було прив'язувати її до столу і стільця [1].

Ян-Амос Коменський (1592—1670) — фундатор наукової педагогіки, видатний чеський мислитель. Жив і творив у період переходу від середньовіччя до нового часу, для якого була характерна боротьба між феодалізмом і капіталістичними елементами, що зароджувались і бурхливо розвивалися.

Педагогічним поглядам й педагогічній діяльності Коменського були притаманні демократизм, гуманізм, життєрадісність, релігійність — визнання Бога як першопричини появи природи і людини; сенсуалізм, згідно з яким началом пізнання є відчуття, досвід. У його світогляді сенсуалізм вступав у суперечність з релігійністю, демократизмом, просвітительством, що зумовило двоїстість підходу вченого до основних питань педагогіки.

Педагогічна спадщина Коменського охоплює всі найважливіші питання педагогічної науки. Але передусім вирізняються ідеї, які визначають необхідність навчання і виховання у школі. Згідно з ними, у школі повинні навчатися хлопчики і дівчатка, бідні й багаті. У процесі виховання людина вчиться пізнавати себе і навколишнє життя (розумове виховання), володіти собою (моральне виховання), вірити в Бога (релігійне виховання). Майбутнє держави і народу залежить від того, як організовано освіту, навчання і виховання підростаючого покоління [2].

Вважаючи людину частиною природи, Коменський зазначає, що її виховання має враховувати закони природи, тобто бути природовідповідним. Цей принцип став методологічною засадою трактування ним процесу навчання і виховання та побудови шкільної системи. Він перший у світі піднявся до усвідомлення особливих законів у вихованні й навчанні. Згодом до цього принципу з різних позицій зверталися інші педагоги, він і сьогодні знаходить своє застосування у сучасній прогресивній педагогіці.

Я. А. Коменський запровадив вікову періодизацію розвитку дітей і, згідно з нею, систему шкільної освіти та її зміст. Він запропонував таку періодизацію

в системі народної освіти: дитинство, отрочтво, юність, змужніння. Кожний період триває 6 років.

У дитинстві (від народження до 6 років) діти виховуються вдома, під наглядом матері. У цей час треба розвивати їх мову, збагачувати запас уявлень про навколишнє життя, привчати до самообслуговування, поміркованості, охайності, пошани до батьків і старших, правдивості, справедливості, слухняності.

Підлітки (від 6 до 12 років) навчаються у початкових школах, де опановують читання рідною мовою, письмо, арифметику з елементами геометрії, початки природознавства, географію, історію, співи, ручну працю, закон Божий. Такі школи повинні бути в кожному населеному пункті, їх відвідують хлопчики і дівчатка всіх станів. Юнаки (від 12 до 18 років) навчаються у загальноосвітній середній школі (гімназії), де вивчають «сім вільних мистецтв»: фізику, географію, історію, хронологію, етику, релігію, а також рідну, латинську та одну з нових мов.

Люди змужнілого віку (від 18 до 24 років) навчаються у вищих навчальних закладах (академія або університет) у великих містах країни. В університетах є три факультети: богословський, юридичний і медичний, які готують студентів до майбутньої наукової діяльності. На думку Коменського, після закінчення академії (університету) молоді люди можуть здійснити подорож для вивчення економічного і політичного життя народів, їх мови, культури і побуту [2].

Я. А. Коменського вважають батьком дидактики. Він уперше створив ґрунтовне вчення про сутність, основні принципи і методи навчання, класно-урочну систему. У «Великій дидактиці» учений визначив сутність і завдання освіти, яка покликана служити людині для вдосконалення її розуму, мови і рук, щоб вона могла все потрібне розумно споглядати, висловлювати словами і здійснювати в дії. Коменський виступав за енциклопедичність, посиленість і доцільність змісту освіти, єдність і наступність шкіл усіх типів, пропонував концентричний спосіб розміщення навчального матеріалу.

У своїх творах він обґрунтував основні принципи навчання: наочності, свідомості, міцності, послідовності та систематичності, посильності, емоційності. На його думку, їх дотримання зробить навчання легким, ґрунтовним і коротким.

Видатний педагог запровадив поняття навчального року з поділом його на чверті та канікули, запровадив перевідні іспити в кінці року, різні види контролю й перевірки успішності учнів, розмірковував про організацію навчального дня в школі. Велика його заслуга в тому, що він запровадив класно-урочну систему навчання; вимагав починати навчання в школах щороку в один день і час; старанно розподіляти навчальний матеріал за роками навчання, одночасно вчити певну кількість учнів (клас) і переводити їх з одного класу до іншого. Класно-урочна система навчання утвердилася в школах усього світу [2].

Я. А. Коменський створив нові підручники замість застарілих середньовічних. Найвідоміші з них — «Відкриті двері мов і всіх наук», «Видимий світ у малюнках». Вважав, що підручники мають бути окремими для кожного класу, доступними для розуміння учнями, написані гарною мовою, відповідати віковій дітей; у них не повинно бути нічого зайвого.

Видатний педагог багато уваги приділяв моральному вихованню та шкільній дисципліні, був переконаний, що освіта людини повинна сприяти підвищенню її моральності, формуванню мудрості, помірності, мужності й справедливості — головних моральних якостей гуманної людини.

До основних засобів морального виховання відносив приклади порядного життя батьків, учителів, товаришів, вправи, привчання, дисципліну. Особливу увагу звертав на шкільну дисципліну, яку розглядав і як незмінний порядок шкільного життя, обов'язковий для всіх, і як умову правильної організації навчання й виховання, і як систему покарань, засіб впливу на школярів («школа без дисципліни є млин без води»). Головним засобом дисциплінування вважав авторитет учителя, у крайніх випадках допускав і тілесні покарання (за богохульство, за вперту неслухняність і свідому непокору вчителю, за пиху,

недоброзичливість, відмову допомогти товаришеві в навчанні) [2].

Я. А. Коменський наголошував на тому, що успіхи школи в навчанні й вихованні учнів залежать передусім від учителя. Ця професія є «найпочеснішою під сонцем», а тому «найкращі з-поміж людей нехай будуть учителями». Педагог повинен любити свою справу, бути працьовитим, ентузіастом, сповненим життя, діяльним і чуйним, любити учнів, ставитися до них по-батьківськи, бути високоосвіченою людиною, живою бібліотекою і завжди прагнути до збагачення своїх знань і досвіду, добре володіти методикою передання знань учням. У педагогові він бачив не лише вчителя, а й вихователя.

Список використаних джерел:

1. Коменський Я. А. Велика дидактика // Вибр.. пед. твори .: В 2 т. - М., 1982. - Т.2.- С. 45.
2. Коменський Я. А. Велика дидактика. Закони добре організованої школи. Історія зарубіжної педагогіки : хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Укл. Є. І. Коваленко, Н. І. Белкіна ; М-во освіти і науки України, Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. Київ: Центр учбової літератури, 2006. С. 155–185.
3. Коваленко Є. Коменський Ян Амос. Енциклопедія освіти. Академія педагогічних наук України. Гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юніком Інтер, 2008. С. 407–408.

МАЛИШЕВА *Леся Сергіївна,*

кандидат педагогічних наук,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач-методист,

голова циклової комісії педагогіки та

методик початкової освіти,

*Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім.Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»*

(м. Умань, Україна)

ЗНАЧЕННЯ ІДЕЙ ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО ДЛЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

Творча спадщина видатних зарубіжних й вітчизняних педагогів минулих

століть завжди була предметом дослідження істориків педагогіки. Досліджуючи науково-педагогічний доробок відомих педагогів минулого, вчені сучасності намагаються, перш за все, визначити перспективи розвитку національної системи освіти й виховання та шляхи вдосконалення навчально-виховного процесу. Серед найбільш досліджуваних зарубіжних педагогів в Україні й світі була й залишається постать видатного чеського педагога Яна Амоса Коменського.

Коменський ще в XVII столітті докладно описав у своїх працях сучасну школу: урок, навчальний рік, чверть, дзвоник, підручник, щоденник, наочне приладдя, парту, наганяй від учителя, обов'язкові предмети для вивчення *et cetera*.

Вся світова педагогіка XIX—XX століть намагалася у той або інший спосіб відправити модель Коменського в брукт. Це не вдалося нікому, але в Європі і США стало застосовуватися безліч паралельних педагогічних моделей.

Педагогічним поглядам й педагогічній діяльності Коменського були притаманні демократизм, гуманізм, життєрадісність, релігійність — визнання Бога як першопричини появи природи і людини; сенсуалізм, згідно з яким началом пізнання є відчуття, досвід. У його світогляді сенсуалізм вступав у суперечність з релігійністю, демократизмом, просвітительством, що зумовило двоїстість підходу вченого до основних питань педагогіки.

Педагогічна спадщина Коменського охоплює всі найважливіші питання педагогічної науки. Але передусім вирізняються ідеї, які визначають необхідність навчання і виховання у школі. Згідно з ними, у школі повинні навчатися хлопчики і дівчатка, бідні й багаті. У процесі виховання людина вчиться пізнавати себе і навколишнє життя (розумове виховання), володіти собою (моральне виховання), вірити в Бога (релігійне виховання). Майбутнє держави і народу залежить від того, як організовано освіту, навчання і виховання підростаючого покоління [3, С. 98].

Вважаючи людину частиною природи, Я. А. Коменський зазначає, що її виховання має враховувати закони природи, тобто бути природовідповідним.

Цей принцип став методологічною засадою трактування ним процесу навчання і виховання та побудови шкільної системи. Він перший у світі піднявся до усвідомлення особливих законів у вихованні й навчанні. Згодом до цього принципу з різних позицій зверталися інші педагоги, він і сьогодні знаходить своє застосування у сучасній прогресивній педагогіці.

Я. А. Коменський запровадив вікову періодизацію розвитку дітей і, згідно з нею, систему шкільної освіти та її зміст. Він запропонував таку періодизацію в системі народної освіти: дитинство, отрочтво, юність, змужніння. Кожний період триває 6 років.

Великого педагога Я. А. Коменського вважають батьком дидактики. Він уперше створив ґрунтовне вчення про сутність, основні принципи і методи навчання, класно-урочну систему. У «Великій дидактиці» учений визначив сутність і завдання освіти, яка покликана служити людині для вдосконалення її розуму, мови і рук, щоб вона могла все потрібне розумно споглядати, висловлювати словами і здійснювати в дії [1, С. 252]. Я. А. Коменський виступав за енциклопедичність, посиленість і доцільність змісту освіти, єдність і наступність шкіл усіх типів, пропонував концентричний спосіб розміщення навчального матеріалу.

У своїх творах Я. А. Коменський обґрунтував основні принципи навчання: наочності, свідомості, міцності, послідовності та систематичності, посиленості, емоційності. На його думку, їх дотримання зробить навчання легким, ґрунтовним і коротким.

Я. А. Коменський перший увів поняття навчального року з поділом його на чверті та канікули, запровадив перевідні іспити в кінці року, різні види контролю й перевірки успішності учнів, розмірковував про організацію навчального дня в школі. Велика його заслуга в тому, що він запровадив класно-урочну систему навчання; вимагав починати навчання в школах щороку в один день і час; старанно розподіляти навчальний матеріал за роками навчання, одночасно вчити певну кількість учнів (клас) і переводити їх з одного класу до іншого. Класно-урочна система навчання утвердилася в школах усього світу.

Учений наголошував на тому, що успіхи школи в навчанні й вихованні учнів залежать передусім від учителя. Ця професія є «найпочеснішою під сонцем», а тому «найкращі з-поміж людей нехай будуть учителями» [2, С. 107]. Педагог повинен любити свою справу, бути працьовитим, ентузіастом, сповненим життя, діяльним і чуйним, любити учнів, ставитися до них по-батьківськи, бути високоосвіченою людиною, завжди прагнути до збагачення своїх знань і досвіду, добре володіти методикою передання знань учням. У педагогові він бачив не лише вчителя, а й вихователя.

Список використаних джерел:

1. Коменский Я. А. Великая дидактика // Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения. Т. Москва: Педагогика, 1982. С. 242–476.
2. Коменский Я. А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие /сост. В. М. Кларин, А. Н. Джуринский. – М.: Педагогика, 1989. – С. 6-137.
3. Кравець В. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва. – Тернопіль, 1996. – 436 с.
4. Хрестоматія по історії зарубіжної педагогіки / Под ред А. И. Пискунова. – М., 1981. – С. 80-192.

МАЛИШЕВСЬКА Ірина Анатоліївна,
доктор педагогічних наук, професор,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Черкаської міської ради
(м. Умань, Україна)

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Сьогодні трансформація освітніх цілей відбувається на міжнародному рівні, коли основні пріоритети та завдання освіти проголошуються у міжнародних конвенціях та законах і є стратегічними орієнтирами міжнародної спільноти. Внаслідок світової глобалізації, демократизації і гуманізації у сучасній українській освітній системі формується інклюзивна модель освіти, яка базується на визнанні рівноправності та урахуванні дитячої розмаїтості.

Новим і стратегічним поступом України в галузі освіти є забезпечення

рівних прав на освіту для всіх. У Національній стратегії розвитку інклюзивної освіти в Україні на 2020–2030 роки проголошено, що «освіта має бути спрямована на отримання життєвих компетентностей та всебічний розвиток людини як особистості: її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей громадян, здатних до свідомого суспільного вибору» [1]. У документі зазначено, що розбудова інклюзивної освітньої системи в Україні відповідає міжнародним зобов'язанням та сприяє формуванню авторитету нашої держави у світі.

У Національній стратегії розвитку інклюзивної освіти в Україні на 2020–2030 роки визначено стратегічні напрями розвитку освітньої інклюзії. До найважливіших відносять:

- створення цілісної нормативно-правової бази у сфері інклюзивної освіти;
- налагодження системи менеджменту та управління в інклюзивному освітньому процесі;
- забезпечення доступності до якісної освіти;
- забезпечення інформування суспільства про важливість та переваги впровадження інклюзії в освіті;
- впровадження гнучкого фінансового механізму комплексного задоволення потреб здобувачів освіти з особливими освітніми потребами з урахуванням рівнів підтримки;
- запровадження ефективної системи міжвідомчої координації з питань впровадження інклюзивного навчання;
- забезпечення володіння педагогічними працівниками та фахівцями інших галузей компетентностями для роботи з особами з особливими освітніми потребами та інші [1].

Запорукою ефективного виконання Національної стратегії розвитку інклюзивної освіти є не лише усвідомлення сучасних світових тенденцій, новітніх науково-методичних розробок і досягнень, а й необхідність формування нового мислення, спрямованого на синтез наукових знань і

толерантного ставлення до осіб з особливими освітніми потребами, кваліфікованих і вмотивованих педагогічних фахівців Нового часу, які здатні надавати якісні послуги з урахуванням потреб здобувачів освіти в умовах інклюзивного навчання. Такий підхід вимагає від освіти подолання усталених стереотипів щодо сприйняття дитини з особливими освітніми потребами як пасивного об'єкта освітнього процесу, пошуку нових моделей їхнього навчання та виховання, модернізації професійної підготовки педагогічних фахівців до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Реформування національної системи освіти актуалізує проблеми підготовки педагогічних фахівців, здатних працювати відповідно до нових методологічних орієнтирів, які окреслює Концепція Нової української школи. Документом визначено, що «... у Новій школі буде заохочуватися інклюзивна освіта ...», для учнів з особливими освітніми потребами «... буде створено умови для навчання спільно з однолітками ...» [2]. Новою шкільною реформою передбачено підготовку педагогічних фахівців, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі, виконувати нову роль (фасилітатора, тьютора, модератора) в індивідуальній освітній траєкторії кожної дитини, зокрема і з особливими освітніми потребами. Концепцією передбачено збільшення кількості моделей підготовки вчителя, форми підвищення кваліфікації (курси підвищення кваліфікації, семінари, вебінари, онлайн-курси, конференції, самоосвіта тощо) [2].

Вищезначене засвідчує, що проблеми формування професіоналізму педагогічних фахівців до роботи в умовах інклюзивної освіти пов'язані з висуненням високого рівня вимог, пропонованих суспільством і професійним співтовариством, до їх фахової компетентності. Це викликає необхідність постійного вдосконалення особистісних характеристик педагогічних фахівців, підвищення наявних і придбання нових знань, орієнтацію на особистісне зростання і професійну майстерність. Засобом розв'язання цього завдання є концепція неперервної освіти, яка визначає нові підходи до проектування

системи освіти, до змісту педагогічного процесу, наступності його рівнів.

Отже, зростання ролі вищої освіти на сучасному етапі розвитку українського суспільства зумовлює її структурне реформування, спрямоване на забезпечення держави кваліфікованими педагогічними фахівцями у галузі інклюзивної освіти.

Список використаних джерел:

1. Національна стратегія розвитку інклюзивної освіти на 2020-2030 роки. / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/210719-strategiya-inklyuziya.pdf>.

2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

МЕЛЬНИЧУК Тетяна Федорівна,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри культурології,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

РОЛЬ СІМ'Ї У ФОРМУВАННІ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ І ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ: ЯН КОМЕНСЬКИЙ І СЬОГОДЕННЯ

В своїй фундаментальній праці «Велика дидактика» у 28 главі Коменський Я. А. виклав ідею дошкільного виховання дітей в сім'ї, саме виховання, значення якого на зростання людини для держави висловив римський філософ Цицерон: «Правильне виховання юнацтва – основа сильної, сталої та гармонійної держави» – і вам стане зрозуміло, як діяти». У 1630 році Коменський завершив, а в 1632 – видав свою працю «Материнська школа», яку повністю присвятив дошкільному вихованню дітей у сім'ї. Материнська школа, на погляд педагога – це виховання в родині з народження і до шести років, де необхідно закласти міцний фундамент для наступного виховання і освіти дитини, де родинне виховання він розглядав як засіб охорони дітей від шкідливого впливу оточуючого середовища, комфортну платформу

формування важливих принципів життєдіяльності людини. Здорова нація – це показник цивілізованості суспільства, рівень соціально-економічного розвитку держави.

Чеський педагог Коменський запровадив вікову періодизацію розвитку дітей, згідно з якою система освіти розповсюджується на дитинство, отрочтво, юність, змужніння, де кожний період триває 6 років. Саме, дитинству з народження до 6 років він присвятив «Материнську школу», як путівник для матері – основного вихователя дитини. В цей важливий період пізнання оточуючого середовища дитиною необхідно розвивати його мову, словарний запас, давати поняття про природні явища, привчати себе обслуговувати, формувати принципи правдивості, справедливості, слухняності, охайності, тобто сучасні етичні норми поведінки людини. Великого значення педагог надавав фізичним вправам, здоровому способу життя і харчування дитини, що теж входило в опіку дитини матір'ю і батьком. Особливої уваги потребує період виношування матір'ю майбутньої дитини, стан її здоров'я, харчування, фізичне навантаження, відпочинку, режим. Важливого значення надавав Коменський годування немовлят молоком матері, особливо першими краплинами цього цілющого напою як еліксиру закладання імунітету дитині, що досліджено зараз нашими сучасними біохіміками. Період материнської школи повинен бути використаний для формування основ морального, фізичного, розумового розвитку, причому з індивідуальним підходом – одна дитина здатна сприйняти певні знання і навички рано, а іншому це буде доступно пізніше, коли його мозок фізіологічно дозріє, що не є вадю в дошкільному періоді. Ми знаємо сучасні приклади, коли батьки поспішають, навантажують свою дитину зайвою інформацією, перевантажують її психологічно, готуючи її як дитину – індиго (особливо обдаровану), чим наносять зло молодому організму.

В період 4-5 років дитина повинна в ігровій формі навчитися вірно вимовляти слова, розуміючи їх значення, навчити співати дитячі пісні і ознайомити з музичними інструментами (дудочка, бубен, барабан), в ігровій рухливій формі відслідковувати і піклуватися природою, тваринами,

рослинами, проводячи паралель із власним здоров'ям дитини і станом живої природи. На таких прикладах формуються принципи любові, турботи про менших і слабкіших істот. Це уроки моральності, доброти, жертвності.

Тільки батьки закладають своїй дитині елементи відношення до дорослих, старих людей, вміння бути ввічливими, бережливими, правдивими, справедливими, чесними, тому батьки мають бути домашніми педагогами і розбиратися в кожному випадку індивідуально, вміти критично оцінити вчинок дитини і або похвалити, або осудити, тільки справедливо і чесно. Про це все писав у XVII ст. видатний Ян Коменський [1].

Необхідно відзначити, що родина стає середовищем виховання, прикладом для наслідування, життєвим практичним досвідом, а яким буде це середовище – це вже залежить від багатьох чинників. Відомо, що історія формування української сім'ї зазнала різних форм: матріархат, патріархат, змішаний тип, навіть однотипний варіант, коли в сім'ї дітей виховує одна матір, або один батько. Сімейне виховання – одна із форм виховання дітей, координуючий елемент між школою, суспільством в цілому, в якому батьки відповідають за вихованість своїх нащадків. З моменту народження людина стає соціальною істотою, формування якої закладається в сім'ї, яка традиційно виконує такі функції: репродуктивну – продовження роду; господарсько-економічну – організацію життя і побуту; регенеративну – відновлення і спадкування соціального статусу, прізвища, передачу родинних духовних цінностей; освітньо-виховну – самореалізація батьків у дітях; первинного соціального контролю – відповідальність у зобов'язаннях членів родини; рекреативну – дозвілля, оздоровча; духовного спілкування – духовне взаємозбагачення, формування особистості; соціально-статусну – набуття певного соціального статусу членів сім'ї.

Родинне виховання в українській етнопедагогіці досліджується як першооснова становлення і розвитку педагогічної науки через народні традиції, де народ відтворює себе, свою духовну культуру, формує психологічний стан своїх дітей. Мати, яка співає свої колискові, є першим педагогом дитини, стає для неї авторитетом і прикладом для наслідування.

Проблеми, які виникають в українській сім'ї не повинні бути проблемою тільки самої сім'ї, це стає першочерговим завданням держави. Сімейно-родинне виховання повинне мати соціальну підтримку, і від того, кого ми виховуємо, залежатиме економічний, політичний, культурний стан країни і економити на цьому не можна (саме про це наголошував в свій час знаний римлянин Цицерон, а чех Коменський таку думку висловив в своєму творі «Материнська школа»).

Однією із складових духовного життя українців, основою світоглядних їх уявлень є релігійні вірування та повір'я, які ставали традиційними в побуті та сюжетами літературних творів, котрі зберегли і донесли це до сучасного українця. Прийняття християнства, віра в особливу природну силу, магичні дії захисту врожаю, лікування хворого, збереження домашнього вогнища тощо викликало у людей необхідність створювати нові обряди, дійства, формувати звичаї. Утворюється календар із своїми святами, які отримали назву – календарні свята. Українська родина, а особливо це спостерігається у селах, живе по розкладу народних свят і обрядів, що вносить свій колорит і певну організацію укладу сім'ї.

Коменський, який був священником, вірив в Бога, дітей називав «Божим насінням», яких треба виховувати в вірі та благочесті, в добрих звичаях, і тільки потім – знання мов і наук. Виховання він, як і багато інших педагогів різних епох ставили на перше місце.

Сім'я повинна не тільки вимагати від держави підтримки і допомоги, а бути відповідальною за вчинки і спосіб життя родини. Так, не всі батьки мають педагогічну чи психологічну освіту, але більшість з них мають вищу освіту і життєвий досвід, тому треба усвідомити, що виховання народжених дітей на перших кроках особливо, і протягом всього життя потім лягає на батьків. Дорослі діти самі повинні відповідати за свої вчинки перед законом, але є вищий суд – Божий, коли батьки відчують свою провину перед своєю дорослою дитиною за недовихованість, за недоданість уваги [2].

Сухомлинський В. О. про відповідальність батьків перед суспільством говорив про те, що ніяка відповідальна державна робота батьків не дає їм право

перекладати відповідальність за виховання дітей на плечі школи, суспільства в цілому.

В сучасному житті XXI ст., включилася в норми соціального життя гендерна компонента, де обов'язки виховання дитини розподіляються на двох батьків одночасно. Нам відомі, так звані, шведські сім'ї, в якій догляд за народженою дитиною може здійснювати батько, чи, навіть бабуся, оформлюючи декретну відпустку. Така ж ситуація і в інших Європейських країнах, наприклад, Німеччина, де в сім'ї є культ дитини, якій дозволяється досить вільна поведінка, зауваження батьки не роблять, якщо ці дії не загрожують її життю.

Виховання – процес тривалий, протягом всього життя людина вчиться і виховується одночасно. К. Д. Ушинський про виховання писав так: «Мистецтво виховання – має ту особливість, що майже всім воно здається справою знайомою і зрозумілою, а деяким навіть справою легкою. І тим зрозумілішим і легшим здається воно, чим менше людина з ним обізнана, теоретично чи практично. Майже всі визнають, що виховання вимагає терпіння; дехто думає, що для цього потрібні вроджена здібність і вміння, тобто навичка, але дуже небагато хто переконався, що, крім терпіння, природженої здібності та навички потрібні ще й спеціальні знання» [3, С. 338].

Сухомлинський В. О. про відповідальність батьків перед суспільством говорив так, що ніяка відповідальна державна робота батьків не дає їм право перекладати відповідальність за виховання дітей на плечі школи, суспільства в цілому. Здорова нація – це показник цивілізованості суспільства, рівень соціально-економічного розвитку держави. Здоровий спосіб життя як елемент загальної культури повинен стати нормою поведінки людини у плані раціонального харчування, рухливості, відмовою від шкідливих звичок (тютюнопаління, алкоголь, наркотики), знанням основних принципів збереження здоров'я, статевого виховання тощо.

Формування особистості, її духовності в сім'ї побудовані на традиціях, звичаях, обрядах, які бувають суто родинними, регіональними і загальнонаціональними, шанування яких об'єднують всі покоління в сім'ї.

Здоровий спосіб життя як елемент загальної культури повинен стати нормою поведінки людини в сім'ї, об'єднання єдиною ідеєю покращення умов життя, загальних мандрівок, піклуванням і доглядом за тваринами, вивчення іноземних мов, заняття музикою і багато інших цікавих справ. Сім'я формує свідомість, прищеплює культурні та гігієнічні навички, любов до книг, музики, природи, тварин, спорту, здатність до захисту слабих, стає першим прикладом наслідування авторитетних особистостей (часто – батьків).

Висновок хочеться зробити словами Яна Амоса Коменського з його «Материнської школи» (переклад): «Итак, поскольку каждому близко к сердцу благо его потомства, а руководителям человеческих дел в политическом и церковном управлении – благополучие человеческого рода, постольку пусть своевременно примут меры, чтобы начать насаждать, подрезывать, орошать и разумно направлять небесные растения для достижения хороших успехов в науке, нравственности и благочестии» [1].

Список використаних джерел:

1. Коменский Я. Материнская школа. М.: Учпедгиз, 1947. (С сокращениями дореволюционного оригинала).
2. Мельничук Т. Ф. Формування творчої особистості студента у системі культурно-просвітницької діяльності університетів природоохоронного профілю: теорія і практика: [монографія] / Т. Ф. Мельничук. – К.: Видавництво Ліра-К, 2017. – 392 с.
3. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори. К.: Рад. Школа, 1949.

ПІКОВЕЦЬ Наталія Вікторівна,

кандидат психологічних наук, викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист, завідувач навчально-виробничою практикою,

Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»

(м. Умань, Україна)

АКТУАЛЬНІСТЬ ІДЕЇ НАРОДНОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ Я. А. КОМЕНСЬКОГО В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

Ідея національного виховання, вибудована впродовж усієї української

історії, наразі є особливо актуальною та зумовлена об'єктивними потребами українського суспільства. Психолого-педагогічна історія має чималий досвід і напрацювання з важливості формування у підростаючого покоління національної ідентичності, розвитку патріотизму, володіння рідною мовою.

Зокрема, Я. А. Коменський як один з творців сучасної педагогічної системи у своїх численних працях виступив палким і послідовним прихильником загальної демократизації освіти. Ним вперше в історії світової педагогічної думки було створено систему раціональної і прогресивної дидактики та обґрунтовано значний вплив рідної мови на процеси навчання і виховання.

Аналіз вчення Я. А. Коменського дає підстави стверджувати, що запропонована ним система виховання і освіти повною мірою відповідає потребам народу та проникнута ідеєю народності. Це ґрунтується на таких вимогах стосовно змісту виховання:

- виховання, освіта і навчання покликані формувати гармонійно розвинену високоморальну людину, найвище ставить благополуччя своєї батьківщини і готовність навіть віддати своє життя за її свободу і незалежність;
- навчання рідною мовою повинно становити основу освіти.
- вся освіта і навчання мають бути спрямовані на виховання «людини в людині», школа має бути майстернею гуманності.

В ієрархії завдань виховання на вищій щаблі видатний педагог визначав безпосереднє звернення до внутрішнього світу людини, виховання її духовності. На кожній віковій ступені ним вводяться етичні та теологічні уявлення і правила, норми поведінки, призначення яких – одухотворити внутрішнє життя учня ціннісним ставленням до людей, до самого себе.

Я. А. Коменський розглядав рідну мову і школи рідною мовою як засіб національного об'єднання усього юнацтва одного і того ж народу в найбільш високоідейних зв'язках. Саме в школі рідної мови він вбачав один із шляхів піднесення національної самосвідомості народу і розвитку національної культури. Погляди Я. А. Коменського на питання навчання рідною мовою

засвідчують життєвість запропонованої ним ідеї народності, що не лише не втрачає своєї актуальності, а отримує своє істине втілення в багатомісячній історії боротьби українського народу за свою незалежність та автентичність.

Рідну мову видатний педагог і філософ розглядав як засіб спілкування, і як засіб засвоєння на цій основі і більш глибокого розуміння іноземної мови. Він радив утримувати у чистоті і блиску велелюбну, сповнену сердечним теплом мову батьків, залишаючи недоторканими її дух, твердість і характер.

Розвиток мовлення у дітей Я. А. Коменський розглядав нарівні з розвитком розумових здібностей. Розум і мовлення вчений характеризував як дві особливості, що відрізняють людину від тварин; до розвитку і вдосконалення їх у дітей необхідно виявляти однакову турботу. Розкриваючи роль сім'ї і виховання, Я. А. Коменський підкреслює, що школа має бути майстернею людяності, а виховання в сім'ї, перш за все, має слугувати цій великій задачі. Дитина в сім'ї має виховуватися на благо народу, батьківщині, усьому людству. Водночас вчений вимагав від батьків, перш за все, глибокої любові до дитини, уваги до її особистості і поваги до її гідності.

Виховання громадянина і патріота займає провідне місце у педагогічній системі видатного педагога. Коменський вважав, що найголовніша мета школи – стати «майстернею виховання людей...», звідки вийде нове покоління громадян, здатних «служити без кінця вітчизні» [1, С. 404].

Ідеологи культурницького, народницького етапу розвитку української педагогічної думки – представники «Громад», просвітницьких організацій ставили за мету формування національної ідеї та національної ментальності, розвиток і збереження української культури як окремого специфічного утворення» [2, С. 57]. У цей час виникає сам термін «народність» і стає дуже популярним. У згаданий період розгорнула свою просвітницьку діяльність на ниві становлення національної системи виховання ціла плеяда культурно-громадських діячів, письменників, педагогів: В. Антонович, М. Драгоманов, О. Кониський, М. Костомаров, П. Куліш, М. Лисенко, І. Нечуй-Левицький, О. Потебня, Т. Рильський, М. Старицький, П. Чубинський і багато інших.

У боротьбі за національну школу, як провідний соціальний інститут національного виховання, вирішальний вплив справляла суспільно-політична думка, виразниками якої були Б. Грінченко, М. Грушевський, С. Єфремов, О. Пчілка, Л. Українка, І. Франко [3]. Вони проголошували у своїх творах ідеї, які були співзвучними з поглядами Я. А. Коменського, наголошували на необхідності навчання рідною мовою [(3, С. 27)].

Пріоритетними педагогічними цінностями цього періоду розвитку педагогічної думки, зазначає О. Сухомлинська, стали «українська (рідна) мова, патріотизм, історизм, народність, релігійні морально-етичні постулати» [2, С. 11].

Отже, в сучасних реаліях військової агресії з боку росії, в умовах модернізації та оновлення сегментів системи вітчизняної освіти актуалізується проблема усвідомленого розгляду місця рідної мови в системі освіти, формування справжнього громадянина своєї країни. Унікальна і багатоманітна спадщина Я. А. Коменського, плідні педагогічні та методологічно окреслені дидактичні ідеї мають розглядатися науково-педагогічною громадськістю України як переконлива стратегія формування та розвитку сучасної української освіти.

Отже, в сучасних умовах модернізації та оновлення різних сегментів системи вітчизняної освіти відповідно до європейських вимог і критеріальних чинників значно актуалізується проблема творчого, конструктивнокритичного осмислення фахівцями, теоретиками і практиками освітнього процесу унікальної і багатоманітної педагогічної спадщини Яна Амоса Коменського.

Список використаних джерел:

1. Коменский Я. А. Великая дидактика // Избранные педагогические сочинения : в 2 т. / Коменский Я. А. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 1. – 656 с.
2. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О. В. Сухомлинська. – К. : А.П.Н., 2003. – 68 с.
3. Ткачук М. Співзвучність ідей Я. А. Коменського та представників української педагогічної думки другої половини ХІХ – початку ХХ століття щодо змісту національного виховання / М. Ткачук // Історико-педагогічний альманах. - 2014. - Вип. 1. - С. 25-28. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ipa_2014_1_4.

РОМАНОВСЬКИЙ Сергій Васильович,
*кандидат фізико-математичних наук, доцент,
директор, член-кореспондент АПН України,
Лицей «Інтелект»*

(м. Київ, Україна)

**СТАРЕ І НОВЕ, КЛАСИКА І НОВШЕСТВА МЕЖІ ХХ-ХХІ СТОЛІТЬ.
ЗОЛОТО І СРІБЛО (ЧИ СТАНЕ СРІБЛО ПЛАТИНОЮ? ... «ДО» І «ДЛЯ»
РОЗДУМІВ НАД МИНУЛИМ, СЬОГОДЕННЯМ І МАЙБУТНІМ)**

*Щороку навесні, щойно птахи беруться рахувати рибу в
Дунаї, на усті ріки в море проростає білий очерет. (Він
Росте лише три дні, в час, коли ...
(М. Павич) [7, С. 260]*

Про Велику дидактику чули і знають усі педагогічні працівники. Імя Я. А. Коменського для будь-якого освітянина пов'язано з трудовою діяльністю як священник з біблійними творами та писемністю. Класно-урочна система, принцип наочності, сім вільних мистецтв і дидактика у реформації європейської освіти є основним термінологічним й ідейним введенням у педагогічне середовище історії шкільництва європейських країн XVI - XVII століть. Європа завжди мала хвильову рефлексію на будь-яке новшество серед освітніх кіл і авторів вагомих праць. Кожне виявлення виникаючого світла природно й історично складеною традицією завжди підхоплювалось сусідніми колегами, однодумцями і просто діячами спільних галузей. Так сталося і з творами і діяльністю Я. Коменського. Ідеї поширювались, думки і праці знаходили своїх прибічників і зацікавлених осіб релігійно-філософського і освітнього кіл.

Великий спадок його ідей у сучасних надбаннях освіти, багато досліджених аспектів життя і діяльності педагога містять статті, монографії і дисертації. Перекладами його творів, редагуванням, висвітленням педагогічних, філософських і релігійних поглядів, особливостей і напрацьовок займалися такі дослідники як М. Арцишевська, А. Баран, М. Бечкова, Я. Д. Ісаєвич, Я. Квачала, В. Кравець, А. А. Красновський, Д. Лордкіпанідзе, Є. Мединський, Б. Н. Мітюров, Я. Паточка, Й. Полішенський, Д. Скільський, С. Соучек та ін.

Дослідження актуальності ідей чеського класика освіти в педагогічній реальності останніх 30 років висвітлено також у працях Е. Александрова, І. Зайченко, Ю. Кузьмінської, Б. Мітюкова, А. Хуторського, П. Щербаня та інших. Тому, з огляду на 30-річний досвід діяльності в експериментальному закладі освіти ліцею «Інтелект» (м. Київ), тезисно висвітлимо порівняльне обґрунтування застосування дидактичних (науково-методичних) методів в управлінні і контролі якості освіти класичними і новими авторськими, у чому і буде полягати мета нашої публікації (даної наукової розвідки).

Метод наочності, введений у вжиток дидактичних категорій Я. А. Коменським, став основним ведучим методом для педагогів останніх трьох сотен років.

Окрім класичної класифікації методів навчання існують різні форми їх вияву. За бінарною класифікацією є три форми вияву – словесна, наочна і практична. Нагадаємо, що застосування різних видів наочного методу може відбуватись на різних рівнях, що залежить від характеру і міри самостійності пізнавальної діяльності учнів.

Зокрема наочна форма вияву методу навчання в освітньому середовищі має три рівні застосування. Тобто:

1) найнижчий рівень – коли наочність і технічні засоби є додатковим засобом у передаванні інформації;

2) вищий – коли наочність поєднується із словом педагога і створює проблемну ситуацію (наочно-проблемний), яку, в свій час, вдало ілюструвала вчителька географії Л.Світлична 67-ї київської школи, пояснюючи в 5 класі тему «Атмосферний тиск»;

3) найвищий – коли наочність стає засобом залучення до пошукової діяльності наочно-евристичний і наочно-дослідницький. [1, С. 188]. Наведемо приклад з раритетного видання з класичної дидактики.

Успішна вчителька Червінської школи Ф. Нечепа (Андрушівський район, Житомирська область), яка впродовж 10 років не мала другорічників завдяки застосуванню елементів евристики в унаочненні уроків з математики.

Алгебра. VIII клас. Тема: «Визначення квадратного рівняння. Повні і неповні квадратні рівняння».

Після перевірки домашнього завдання учням пропонується така задача: «З листа жерсті, що має форму прямокутника, довжина якого в 1,5 рази більша за ширину, зроблено відкриту зверху коробку. Для цього з кутів листа вирізали квадрати зі стороною 20 см, а краї листа загнули. Знайти розміри листа, якщо об'єм коробки дорівнює 6400 см³».

Після демонстрації з аркуша цупкого паперу, учні в зошитах малювали і складали рівняння:

$$3x^2 - 20x + 560 = 0.$$

Для вирішення даної задачі у учнів бракує знань. Учителька пропонувала учням порівнювати з попередніми задачами, та учні намагались щось робити самостійно, поки не «помітили», що невідоме входить у рівняння не тільки в першому, а й у другому степені. Учні після поміченого наводять ще кілька прикладів рівнянь:

$$4x^2 - x - 10 = 0; \quad 2x^2 - 5x = 0; \quad 4x^2 = 0; \quad x^2 - 16 = 0.$$

Ф.Нечепача зауважує на спільному й загальному, залежності від коефіцієнтів. Потім даються означення квадратного рівняння, а також повних і неповних квадратних рівнянь [Див.1, С. 188-189].

Такими виявились останні зразки найвищого рівня застосування наочного методу [1, С. 188-189]. Та нові технічні засоби другої половини ХХ і їх форми модифікацій упродовж першої третини ХХІ століть так заповнили освітній простір, що для обґрунтування будь-яких результатів дослідження з освітянської тематики, стосовно її практичної частини, важливо застосовувати і створювати не просто існуючі, а, насамперед ефективні методи математичної статистики і обробки статистичних даних, що значно полегшує сприйняття матеріалів багаторічних і поточних періодичних досліджень колегами, які більше опікуються іншими науковими тематиками і проблемами.

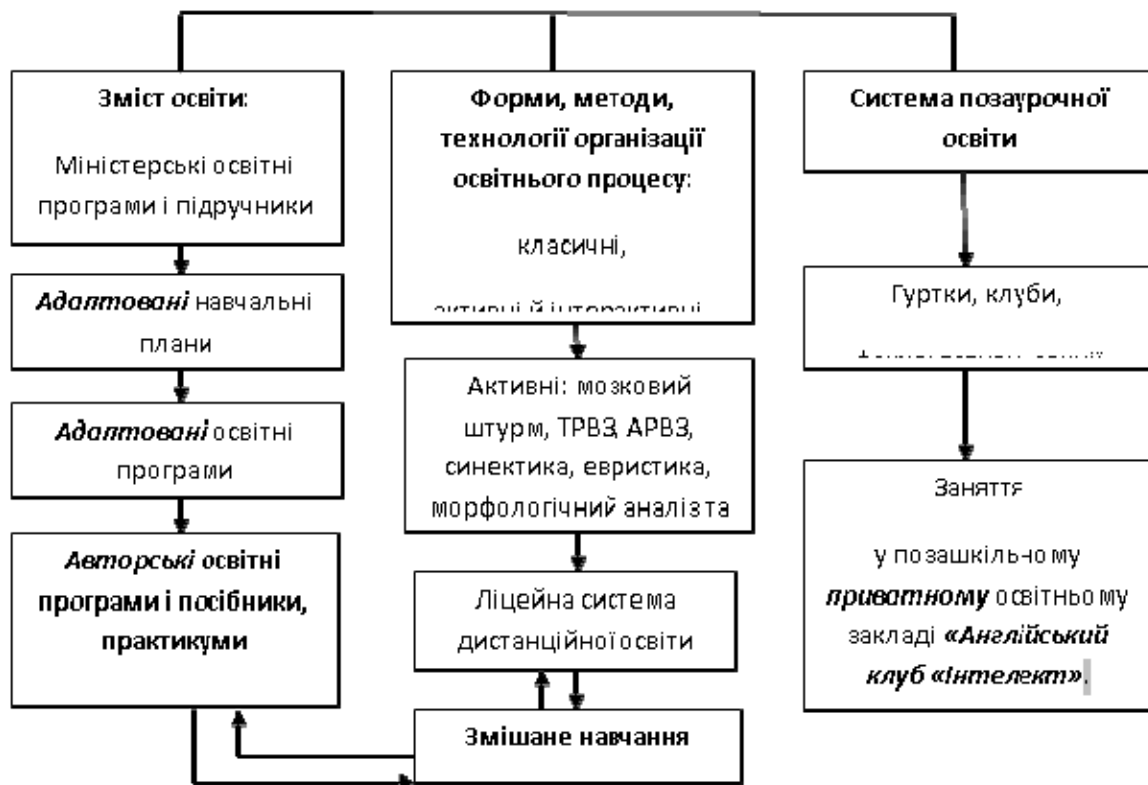
Так, зокрема, у параграфі 3.1.1, 3.1.2. нашої роботи ми обґрунтовуємо теоретико-термінологічний апарат своєї експериментально-дослідної освітньої

праці, спираючись на класифікації вагомих і ефективних, створених вже в умовах ІКТ освітнього середовища довоєнного періоду (до 2021 р), моделі НМС (науково-методичного супроводу, див. схему 1) і методів математичної статистичної обробки даних, які зумовлюють теоретичні визначення сучасної освітньої термінології.

Для ілюстрування наступних обґрунтувань теоретичних понять нашої праці наведемо схематичний опис загальної дидактичної системи (діюча модель НМС і модель дидактичного забезпечення) освітнього комплексу (далі - ОК) «Школа-ліцей-Технічний університет», яка відрізняється від класичних і загальноосвітніх шкіл сучасності. При чому варто зауважити, що в основі класичні дидактичні засоби і методами, але обумовлені експериментально-створеним освітнім середовищем з посиленням контролем за систематичною діяльністю і модифікаціями у напрямку якісних результатів освіти.

Узагальнено, інноваційно-створену модель дидактичного забезпечення освітнього процесу в експериментальному ОК ліцей «Інтелект» можемо представити у вигляді наступної схеми 1 (Див. 2 Ром., С. 276).

Схема 1. Модель дидактичного забезпечення освітнього процесу

в ОК ліцей «Інтелект»

Джерело: розроблено автором дослідження [2, С. 276].

Ефективність роботи такої моделі залежить від якості підготовки кадрів і відповідної діяльності моделі науково-методичного супроводу управління якістю освіти (УЯО).

Загальну модель науково-методичного супроводу УЯО в ліцеї «Інтелект» можна представити у наступній схемі 2.

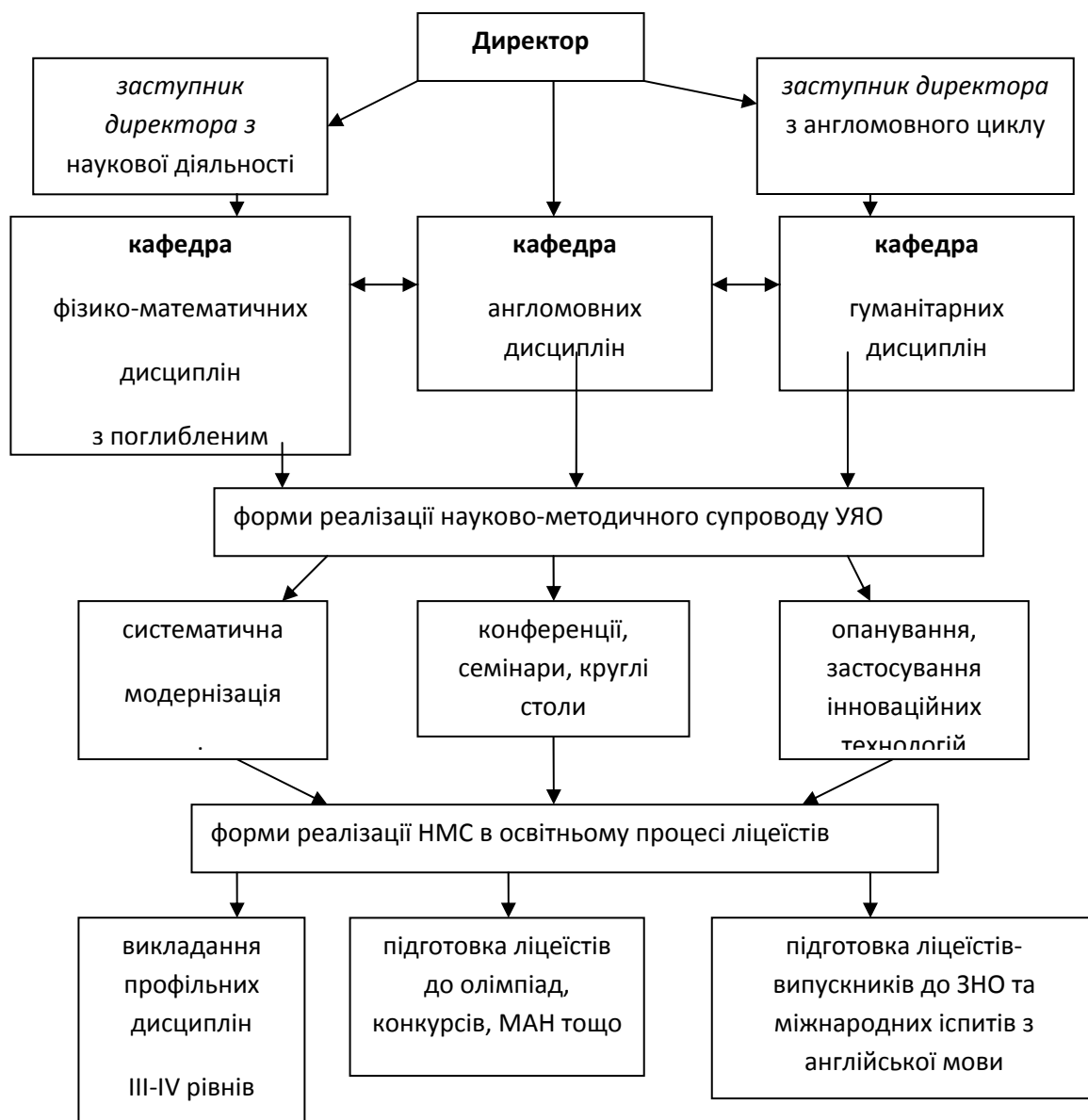

Схема 2. Модель науково-методичного супроводу УЯО в ліцеї «Інтелект»

Джерело: розроблено автором дослідження [2, С. 167].

Реалізація роботи наведеної вище діючої моделі здійснюється під

безпосереднім керівництвом директора ліцею (канд. фіз-мат. наук, доцент), заступника директора з наукової діяльності (канд. фіз-мат. наук, доцент) та заступника директора з англomовних дисциплін.

Теоретичні обґрунтування понять освітньої менеджмент – інновації в сучасній експериментальній дидактиці, яку ми проілюстрували вище, мають де-що спільне і, відповідно нове, - відмінне, – що відрізняється від звичних і загальноприйнятих термінів, у зв'язку з тим, що в ліцеї поєднується синтезуючим принципом моделі школи й університету.

Так, наприклад, у електронній вільній енциклопедії один з ключових термінів нашої експериментальної праці над створенням ефективного освітнього середовища освітнього комплексу «Школа – ліцей – Технічний університет» «Управління якістю» обґрунтовується як «скоординована діяльність, що полягає у спрямуванні та контролюванні організації щодо якості» [3].

Поряд з цим, маркетинговий підхід як основний важіль управління якістю обґрунтовується дописувачами вільної електронної енциклопедії визначенням поняття «Комплексне керування якістю» як «програми, спрямовані на безупинне поліпшення якості товарів, обслуговування і маркетингової діяльності» [4].

У ліцейній моделі УЯО зміст цього поняття більш ніж на 70% залежить від згаданої вище, представленої у монографії (у параграфі 3.1) [2, С. 167] авторської моделі НМС. При цьому зміст освітніх (за Я.Коменським – дидактичних) програм є постійно-вдосконалюваним основним інструментом управління і контролю якості.

Також у вільній енциклопедії обґрунтування термінів «якість» і «якість управління» пояснюється у взаємозв'язку з семи методами статистичного контролю та управління якістю (Контрольний листок, Стратифікація (розшарування), Гістограма, Аналіз Парето, Причинно-наслідкова діаграма Ісікава, Діаграма розкиду, Контрольна карта) в інтерпретації японських фахівців з менеджменту (проф. К. Ісікава), які зазначали: «Ґрунтуючись на

досвіді своєї власної діяльності, можу сказати, що 95% всіх проблем фірми можуть бути вирішені за допомогою цих семи прийомів" (див. Таблицю 1.) [5].

Таблиця 1.

**Сім Методів статистичного контролю та управління якістю
(за класифік. Проф. К.Ісікава)**

№	Назва	Зміст
	<u>Контрольний листок</u>	інструмент для збору даних і їх автоматичного упорядкування для полегшення подальшого використання зібраної інформації;
	<u>Стратифікація (розшарування)</u>	інструмент, що дозволяє зробити селекцію даних у відпо-відності з різними факторами. Цей метод, заснований тільки на достовірних даних, застосовується для отримання коректної інформації, виявлення причинно-наслідкових зв'язків.
	<u>Гістограма</u>	інструмент, що дозволяє візуально оцінити розподіл статистичних даних, згрупованих за частотою попадання даних у певний (заздалегідь заданий) інтервал.
	<u>Аналіз Парето</u>	інструмент, що дозволяє об'єктивно представити і виявити основні фактори, що впливають на досліджувану проблему і розподілити зусилля для її вирішення.
	<u>Причинно-наслідкова діаграма Ісікава</u>	інструмент, який дозволяє виявити найбільш істотні фактори (причини), що впливають на кінцевий результат (дослідство);
	<u>Діаграма розкиду</u>	інструмент, що дозволяє визначити вид і тісноту зв'язку двох розглянутих параметрів процесу;

	Контрольна карта	інструмент, що дозволяє відслідковувати хід протікання процесу і впливати на нього (за допомогою відповідної зворотного зв'язку) попереджаючи його відхилення від висунутих до процесу вимог.
*	Ці методи можна розглядати і як окремі інструменти, і як систему методів. Послідовність застосування семи методів може бути різною залежно від поставленої мети.	

Джерело: Розроблено автором дослідження за матеріалами електронної вільної енциклопедії [7 методів, К. Ісікава, Див. 5].

У здійснюваному внутрішньому контролі і самоконтролі за станом діяльності створеної в ОК «Школа-ліцей-Технічний Університет» моделі НМС нами застосовуються методи статистичного контролю та управління якістю (грунтуючись на математичній статистиці). Щодо актуальності і вагомості цих методів важливі моменти зазначені україномовними дописувачами Вікіпедії, з опорою на досвід японських фахівців у сфері якості: «Японські фахівці вибрали з усієї безлічі сім методів. Їх заслуга полягає в тому, що вони забезпечили простоту, наочність, візуалізацію цих методів, перетворивши їх фактично в ефективні інструменти контролю якості» [5, 7 методів].

Як зазначалось у п. 1.3.1 нашої монографії, освітнє середовище в ОК Ліцей «Інтелект», є складною взаємодією основних складових, де зміст дисциплін гуманітарних і природничих профілів перебувають у постійній динаміці, перетинаючись з викладачами й учнями, враховуючи пряму дію учитель-учень і їх латентні зворотні зв'язки (2, схема 1.3). При цьому усі учасники освітньо-розвивальної дії (діяльності) мають спільну мету й докладають зусиль для її досягнення [Див. 2, С. 63-64].

Тому, враховуючи попередній аналіз фахових джерел і результати власних спостережень під час експериментальної педагогічної діяльності в ЗЗСО – ВЗО, на нашу думку, сутністю дефініції «якість освіти» на сучасному етапі розвитку педагогічної галузі необхідно вважати рівень відображення

кінцевої мети освіти в змісті освіти (В. Мадзігон) [6, С. 5]. При цьому ефективність застосовування освітніх програм ліцейної діяльності забезпечується методами контролю і управління, про які зазначалось у монографії, і зауважено у даній публікації.

Без електронних засобів в умовах останніх 2 років роботи закладів освіти в режимі пандемічного «карантину», а також останні 6 місяців «он-лайн роботи» у військовому режимі не уявлялись можливими. Тому методи математичної обробки статистичних даних і згадані 7 методів є не лише актуальними, а й необхідними у скрутних умовах роботи зруйнованої української реальності. Що може бути перспективним, на сьогодні важко однозначно визначити. З упевненістю можна зауважити тільки на необхідності продовження різновидів дистанційної форми навчання в освітній діяльності будь - яких закладів. І хоча живе спілкування з реалістичним педагогом і спілкування живих учнів з живими викладачами за ці три роки стали більш цінними як класичні форми аудиторних занять, акцентуємо увагу на такій наступності:

Таким чином, як у стані військового режиму, так і після нього, тільки час «покаже» що буде і зможе стати більш актуальним і принагідним в освітній практиці українсько-європейської теперішності і майбутності – 7 методів (за згаданою класифікацією проф. Ісікави) або повторне звернення до класичних книжково-словесних евристичних бесід які описані у праці, яку презентував великий педагог, починаючи з 1656 р., під час шведсько-польської війни, свої 7 томів (більш ніж 3000 сторінок) «Загальна порада про виправлення справ людських» де висвітлено демократично-гуманістичну програму реформи людської спільності – Пансофії, Пампедії...

Вбачаємо перспективами наймістичніший дидактичний зміст (науковий супровід) гуманістичного значення уривків гуманітарної праці, які вважаємо за необхідне навести наприкінці публікації, під грифом «висновки і перспективи» в очікуванні мирних умов повноцінної освітньої діяльності закладів Європи.

У своєму покої вона (LUCCARI, Лукаревич Євфросинія,) тримала

*клітку з пташкою сойкою, чия присутність у домі оберігає від хвороб,
а на стіні – грецького годинника, який на свята виконував тропарі й
кондаки.*

*Вона говорила, що відкривання кожних нових дверей у житті – щоразу
така ж невідомість, як ворожіння на картах, а про свого заможного чоловіка
– що вечеряє він тишею і водою.*

*... з добродійкою Євфросинією все це діялось через те, що вона сіла на
хліб і підтримувала таємний зв'язок з одним євреєм...
... добродійка Євфросинія з презирством відповідала, що не збирається
питатися чужого розуму.*

*– Істину рече, же сотня паничків сладкия, кріпкия, вчення та
достойния, ...*

*Чи викинути цю «строчку»... Но, у Рагузі й за сто літ дзбана не
наповниш, все часу мало.
... сто літ ждуть – хто має?*

**9 «Хозарський словник» С. 257, 258 (Див.7)*

Список використаних джерел:

1. Алексюк А. М. Загальні методи навчання в школі. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Рад. Школа, 1981. - 206 с. – (Пед. б-ка).
2. Романовський С. В. Теоретико-методичні основи управління якістю освіти в комплексі «Школа-ліцей-Технічний університет»: монографія. Вид-во ТОВ «СІК ГРУП УКРАЇНА». Київ, 2018. 532 с.
3. А) Управління якістю [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://uk.wiki>. Управління якістю // [https://uk.wikipedia.org/wiki/Управління якістю/](https://uk.wikipedia.org/wiki/Управління_якістю/) дата запити: 05 2020
4. Б) Комплексне керування якістю якістю [Електронний ресурс] Режим доступу: // <https://uk.wikipedia.org/wiki>
5. В) методи статистичних контролю та управління якістю; проф.К.Ісікава // [Електронний ресурс] Режим доступу: // [https://uk.wikipedia.org/wiki/Управління якістю](https://uk.wikipedia.org/wiki/Управління_якістю) дата запити: 05 2020
6. Мадзігон М. В. Продуктивна педагогіка / Василь Мадзігон // монографія, Київ,: «Педагогічна думка», 2007 . 360 с.
7. Жовта книга // Хозарський словник: роман-лексикон на 100 000 слів: чоловічий примірник / Милорад Павич; пер. з серб. О. Рось; худож.-оформлювач В. М. Карасик. – Харків: Фоліо, 2018. – 351 с. – (Карта світу).

РЯБІНІНА Олена Володимирівна,
доктор філософських наук,
кандидат педагогічних наук, професор,
ХАРЛАМОВ Михайло Іванович,
доктор історичних наук, доцент,
Національний університет цивільного захисту України
(м. Харків, Україна)

РОЛЬ ТА МІСЦЕ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА У ДОШКІЛЬНІЙ ТА ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Роль і місце соціального працівника в сфері освіти в умовах війни доцільніше визначати залежно від специфіки освітніх установ. Діяльність фахівця із соціальної роботи в установах системи дошкільної освіти залежить, з одного боку, від вікових особливостей дітей-дошкільників, а з іншого боку – від наукових уявлень про необхідні умови, що сприяють нормальному включенню дитини трьох – семи років у систему освіти.

Тому предметом піклування соціального працівника є потреби дошкільників і можливості їх батьків, особливо в тих випадках, коли поведінка дитини і його навчально-ігрова діяльність створюють проблеми для однолітків і вихователів або він має матеріальні й соціальні проблеми. У таких ситуаціях соціальний працівник стає учасником кампанії з розробки заходів профілактики й усунення симптомів проблемності в долі дитини, бере на себе роль посередника й комунікатора між освітньою установою й родиною, дитиною й батьками, дитиною й вихователями [1, С. 79].

Це особливо важливо, якщо дитина часто хворіє або не відвідує дошкільні установи без пояснення причин, є недоглянутою, а також якщо відомо, що вона піддається в родині жорсткому поводженню. Коли проблема виходить за рамки компетенції освітньої установи, соціальний працівник вправі і повинен звернутися у відповідні повноважні соціальні інстанції. У період включення дитини в систему дошкільної освіти найчастіше вперше виявляються його відхилення в розвитку – фізичному, емоційному, пізнавальному. У таких випадках соціальний працівник повинен організувати

допомогу своєму підопічному, залучаючи відповідних кваліфікованих фахівців – медичних працівників, психолога, соціального педагога, працівника поліції тощо. І в такий спосіб вчасно усунути симптоми проблемності.

Це, мабуть, чи не єдиний дійсно ефективний спосіб скорочення кількості дітей «групи ризику», що мають у три – семирічному віці ряд передумов для отримання в недалекому майбутньому діагнозу «соціальна дезадаптація». Не повинна залишитися без уваги соціального працівника й та категорія дітей, що педіатри називають «неорганізованою», тобто дітей, що не відвідують дитячі дошкільні установи.

Соціальна робота в школах забезпечує учням сприятливий соціальний розвиток при отриманні ними початкової, основної загальної і середньої загальної освіти. Як і під час роботи в дошкільних установах, соціальний працівник, що здійснює діяльність на наступному освітньому рівні, керується чинним законодавством, прагне задовільнити потреби учнів і при цьому враховує можливості їхніх родин. У даних умовах він перетворюється в політика й стратега з організації соціальної допомоги дітям, що потребують допомоги та фахівця з оздоровлення родинного середовища [1, С. 116].

У полі його зору мають перебувати: динаміка відвідуваності школи учнями, успішності, матеріального й соціального стану учнів «групи ризику», у першу чергу з малозабезпечених родин, а також їхні відносини з однолітками, учителями й батьками. У посадові обов'язки соціального працівника входить також: – піклування про дітей, остаточно або тимчасово виключених зі школи. А також надання допомоги й підтримки батькам при переході дитини в інший навчальний заклад, система освіти в якому більшою мірою відповідає особливостям дитини, зокрема в тих випадках, коли обдарована дитина виховується в родині, що є малозабезпеченою через багатодітність, хвороби батьків, відсутності одного з батьків, захист у дітей, що є представниками національних меншин, є тимчасово переміщеними особами. Соціальний працівник в системі середньої освіти має також виявляти дітей, які незаконно зайняті на роботі в навчальний час, має спостерігати за їх повноцінним

навчанням, підтримувати дітей, що отримують освіту поза школою, має вживати заходів щодо припинення випадків жорстокого поводження з дітьми. Соціальний працівник має допомагати дітям і батькам отримувати та використовувати соціальні пільги, що надаються школярам [2, С. 187].

В умовах війни роль та місце соціального працівника в освіті набуває особливого значення, ті самі проблеми, що існували в мирний час подвоюються чи навіть потроюються. Тому соціальний працівник має працювати для вирішення проблем дошкільників та школярів у тісному поєднанні з представниками інших державних установ, залучати благодійні та волонтерські організації, міжнародну допомогу.

Список використаних джерел:

1. Практика соціальної роботи / Під редакцією К. Ханвея. – Київ, 1996. – 216 с.
2. Теорія й методологія соціальної роботи: Навчальний посібник для вищих навчальних закладів / Під ред. проф. С. И. Григор'єва. – Київ, 2016. – 319 с.

СВИРИДОВА Галина Григорівна,
кандидат педагогічних наук,

ІДЕЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МОРАЛЬНОГО ТА ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЛЮДИНИ НОВОГО ЧАСУ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ Я. А. КОМЕНСЬКОГО

У наш час, в умовах складної суспільно-політичної кризи в Україні, що спричиняє крах гуманістичних ідеалів та викриває болючі недоліки виховання, особливо гостро постає проблема формування розумної, високоморальної, творчої особистості, здатної позитивно впливати і змінювати на краще оточуючий світ. У світлі даної проблеми особливої актуальності набуває ідея взаємозв'язку морального та естетичного виховання молоді, що володіє безліччю потужних засобів впливу на особистість, даючи змогу швидко домогтися надійних результатів виховання без докорінної зміни існуючої освітньо-виховної системи [4].

Надзвичайно цінний внесок у розвиток означеної ідеї здійснив видатний чеський вчений XVII ст., засновник педагогічної науки Ян Амос Коменський. У роки розбудови сучасної педагогічної системи в Європі, коли ще відчутними були залишки старих, схоластичних традицій в освіті, що вбачала у людині пасивний об'єкт педагогічного впливу і ставила під сумнів саму можливість дієвого виховного впливу на особистість, Я. Коменський зазирнув на століття вперед, одним із перших в історії педагогічної думки поставивши питання гуманізації освітнього процесу, обґрунтував принцип природовідповідності у вихованні, задовго до представників німецької просвітницької літератури кінця XVIII ст. сформулювавши принцип освіти як розвитку природних сил людини, покладений в основу всієї нової європейської педагогіки і визначивши у такий спосіб орієнтир на виховання людини Нового часу.

Важливими елементами освіти Я. Коменський вважав виховання моральності й естетичної досконалості особистості. Так, у одній зі своїх педагогічних промов видатний мислитель пояснював, що мудрість – це перевага добра над злом, вміння знайти кращі засоби для досягнення благих намірів, прагнення бути «людиною прекрасної моральності, щасливою і блаженною» [3, т. 2, С. 127]. Він висловлював думку, що виховання повинне формувати у молодого покоління «істинну людяність», тобто такі якості, як справедливість, повага до людей, здатність до самопожертви тощо. У праці «Про розвиток природних дарувань» він зазначав: «Відніми утворення духу й ти побачиш, що люди хоч і пасуться, і гладшають черевом, але бідніють духом, здоровішають тілом, але хворіють душею, блищать шкірою, але брудні совістю» [2, т. 2, С. 13].

Розмірковуючи про природу людини й універсальний метод виховання, що підходить для всіх учнів попри існуючі етнічні й соціальні відмінності, Я. Коменський заохочував постійну тягу до знань людини, що стає «ученою, чесною, підприємливою і красномовною», ставлячи естетичний розвиток в один ряд з розвитком розумових, моральних і ділових якостей особистості, підкріплюючи цю думку висловом відомого римського поета Овідія: «одне

лише вивчення мистецтв шляхетних пом'якшує норози завжди і дикими бути не дає» [2, С. 15]. Учений відмічав, що недостатній рівень духовного розвитку народу вочевидь пов'язаний з майже повним виключенням із більшості шкіл «витончених мистецтв», підкреслюючи, що шкода від такої «оптимізації» не менша, ніж від недопущення у шкільні програми таких найвищих галузей знань, як філософія і богослов'я [2, С. 21].

Таким чином, ідея взаємозв'язку морального та естетичного виховання органічно увійшла в педагогічне учіння Я. Коменського. Він вперше в історії педагогіки обґрунтував доцільність формування моральної та естетичної культури учнів засобами навчання (літератури, малювання, музики). Мислитель наполягав на тому, що виховання моралі повинно відбуватися поступово, подібно до лагідної шліфовки художнього твору скульптором, а розвиток художньо-естетичних смаків дітей повинний стати предметом піклування школи і сім'ї, обстоюючи необхідність цілісного формування людини, гармонізації інтересів навколишнього життя і суспільства [1, С. 144-145].

Задля практичної реалізації даної ідеї педагог закликав до докорінної реформи сучасного суспільства, висловивши новаторську думку щодо об'єднання у справі виховання молоді зусиль практично всіх існуючих на той час соціальних інститутів – сім'ї, закладів освіти, держави (в особі її правителів) та церкви. Засобами розвитку природних дарувань молоді автор вважав повсюдне відкриття шкіл, оснащених «вірними методами і мудрими вчителями», що дозволить створити не звичайні школи, а справжні «майстерні гуманності», де замість тілесних задоволень і ледарства учні полюблять науки і мистецтва та будуть займатися ними [2, С. 24]. Вчений закликав до виправлення вже існуючих шкіл, створення в них справжніх осередків обдарувань, майстерень гуманності та джерел мудрості, і шляхом до цього, на думку вченого, є, окрім вивчення мов, філософії та богослов'я, прекрасні справи у вільних мистецтвах (у тому числі музиці) для засвоєння й майстерного їх застосування, а також відмінного шліфування вдач» [2, С. 32].

Список використаних джерел:

1. Коменский Я. Великая дидактика // Хрестоматия по истории зарубежной педагогики: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Сост. А. Пискунов. 2-е изд., перераб. Москва: Просвещение, 1981. 528 с.
2. Коменский Я. О развитии природных дарований: Избр. пед. соч.: В 2-х т. / сост. Э. Днепров и др. Москва: Педагогика, 1982. Т. 2. С. 5-33.
3. Коменский Я. Об изгнании из школы косности: Избр. пед. соч.: В 2-х т. / сост. Э. Днепров и др. Москва: Педагогика, 1982. Т. 2. С. 112-132.
4. Свиридова Г. Розвиток ідеї взаємозв'язку морального та естетичного виховання учнівської молоді в історії педагогічної думки України (20 – 80-ті рр. ХХ ст.). Автореферат дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2011. 20 с.

СЕМЕНОВСЬКА Лариса Аполлінаріївна,

доктор педагогічних наук, професор,

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

(м. Полтава, Україна)

ІДЕЯ ПОЛІТЕХНІЗМУ: ВИКЛИКИ ДОБИ НОВОГО ЧАСУ

Утвердження національних інтересів у інтеграційному світі, піднесення конкурентоспроможності, міжнародного авторитету України й становлення її позитивного іміджу зумовлює потребу в постійному зміцненні економічних позицій нашої держави насамперед шляхом розвитку людського капіталу, наукомістких виробництв і впровадження нанотехнологій. Найважливішим у досягненні цих стратегічних орієнтирів є інноваційне розв'язання проблеми підготовки молоді до майбутньої трудової діяльності, урахування її людиноцентричну сутність та закон зміни праці. Це розкриває соціально-економічну природу переорієнтації трудових функцій людини як істоти розумної і моральної, що набуває особливої значущості в сучасних умовах, коли спостерігається зростання професійної мобільності особистості. Тож на особливу увагу заслуговує ідея політехнізму, яка сформувалася в добу Нового часу.

Ідея політехнізму, хоч і опосередковано, пронизує педагогічну концепцію Я. Коменського. Підготовка дітей і молоді до відповідальної праці в

майбутньому; виховання таких моральних якостей, як працелюбність, доброзичливість, витривалість; формування розумових і фізичних здібностей – це головні завдання, які, на думку педагога, мають реалізовуватися в процесі трудового виховання. Я. Коменський наголошував, що неробство є головною небезпекою, від якої дорослі повинні оберігати молоде покоління. Саме тому, переконував він, навіть ігрова діяльність дитини повинна бути насичена трудовими елементами. Зокрема, у творі «Материнська школа» він зазначав, що «початком будь-якого ремесла буде навчання дітей тому, що їм притаманно: рубати, колоти, сікти, розташовувати, зв'язувати, розв'язувати, звалювати до купи, розвалювати» [1, С. 90]. У творі «Світ чуттєвих речей у малюнках» (1654 р.) Я. Коменський ознайомлював учнів із тогочасними професіями, детально пояснював сутність садівництва, землеробства, тваринництва, будівництва, полювання, обробки металів, гончарства, давав наукове пояснення діям, пов'язаним з виготовленням борошна, випіканням хліба. Подаючи схематичне зображення виробничих процесів, він указував на особливості обробки матеріалів та специфіку використання універсальних знарядь праці. Зазначимо, що погляди Я. Коменського на проблему трудового виховання молоді відрізнялися стрункістю теоретичних позицій і чіткістю обґрунтованих ним практичних рекомендацій.

Англійський мислитель Дж. Уінстенлі звертав увагу на важливість розвитку ремесел не лише у зв'язку із соціально-економічним благополуччям суспільства, але й з метою гармонійного розвитку кожної дитини. У праці «Закон свободи» (1652 р.) мислитель переконував, що зміст освіти необхідно визначати з урахуванням усіх професій, які існують у світі. Тож Дж. Уінстенлі виокремлював п'ять джерел мистецтва й науки: правильна обробка землі для підвищення її врожайності та садівництво; заняття мінералами; скотарство; лісництво; спостереження за явищами природи, рухами небесних тіл [1, С. 114]. Значення доробку Дж. Уінстенлі ми розглядаємо з позицій важливості тези, висловленої ученим, щодо врахування в змісті освіти усіх напрямів трудової діяльності людини.

Французький педагог Ж.-Ж. Руссо вважав надзвичайно важливим залучати дітей до вивчення ремесел, зокрема, землеробства, визнаючи його єдиним засобом існування людини. Він пропонував надавати право вибору майбутньої професії дітям, підкреслював моральне значення формування вміння та готовності займатися виробничою працею. У романі «Еміль, або Про виховання» (1762 р.) Ж.-Ж. Руссо піддав нищівній критиці неробство, указував на його аморальність, стверджував, що заняття будь-яким ремеслом за особистим вибором зумовлює свободу кожної людини в суспільстві. Виходячи з цього, Ж.-Ж. Руссо висунув тезу активної позиції самого вихованця у виборі видів діяльності й інструментів трудової практики в ремісничих майстернях, а не лише у процесі спостереження за роботою інших.

Французький учений і державний діяч А.-Л. Лавуазьє виступив із шкільним проектом «Думки про народну освіту». У ньому учений виразив прагнення прогресивних кіл суспільства до створення у країні системи природничої і технічної освіти. У проекті він розвинув ідею єдності професійної освіти й політехнічних знань. На думку А. Лавуазьє, загальна освіта повинна бути надана кожному, незалежно від майбутньої професії.

Перспективи соціально-економічного зростання країни французький учений Г. Монж убачав у розбудові системи технічної освіти. Глибоко усвідомлюючи думку, що технічна освіта виступає важливим чинником розвитку виробництва й суспільного прогресу, він заснував у Парижі Політехнічну школу (1794), вихованцями якої були видатні вчені Ж. Даламбер, О. Коші, Л. Нав'є, Г. Ламе, П. Лаплас, Г. Пуансо, С. Пуассон, Ж. Фур'є, Ж. Штурм та інші [2, С. 139].

Ми переконані, що звернення до історико-педагогічних надбань Нового часу, однією із яких є ідея політехнізму, сприятиме вихованню в молоді відповідального й творчого ставлення до праці на благо суспільства й особистісного добробуту, чіткої громадянської позиції, а також подоланню таких негативних тенденцій, як прагнення до швидкого нетрудового збагачення, відчуження молоді від трудової діяльності; забезпечить піднесення

інтересу до технічних знань, здобуття робітничих професій як найбільш затребуваних на сучасному ринку праці України.

Список використаних джерел:

1. Антология педагогической мысли : в 3 т. / [сост. К. И. Салимова, Г. Б. Корнетов]. М.: Высш. шк., 1988. Т. 1. 447 с.
2. Боголюбов А. Н. Гаспар Монж (1746-1818). М.: Наука, 1978. 184 с.
3. Семеновська Л. А. Ідея політехнізму в шкільній освіті України (XX століття). Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2012. 344 с.

ТКАЧУК Лариса Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Черкаської міської ради

(м. Умань, Україна)

ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО І СУЧАСНІСТЬ

Ян Амос Коменський, виходячи із загальнолюдського розуміння призначення та основних завдань освіти та виховання, передбачив основні тенденції розвитку європейської філософії освіти. Його пансофічні ідеї багато у чому співзвучні сучасним конструктам суспільства знань. Освіта, у розумінні Коменського, є індикатором рівня розвитку суспільства: адже освічені народи, на його думку, намагаються подолати лінощі та злидні, тоді як у варварів, стверджує він у праці «Про розвиток природних обдарувань», існують «цілі полчища ледачих людей».

Нам імпонує думка вчених, які звертають увагу на те, що внутрішня форма українського слова «освіта» включає семантику світла, і є постійним нагадуванням про «шлях світла» – основну ідею видатного педагога та його послідовників. Воно співзвучне ідеям та принципам «Великої дидактики» Яна Амоса Коменського, оскільки вказує на те, що процеси навчання та виховання повинні нести світло та радість, а значить, враховувати потреби та можливості дитини. Ця вимога є актуальною і для сучасної школи. Принагідно зазначимо, що у XXI столітті в Україні здійснюються спроби фундації «Освітології» як

«наукового напрямку інтегрованого дослідження сфери освіти», де також зберігається вказана метафорика [6, С. 195–197].

Як образно зазначає у своїх філософських дослідженнях М. Култаєва, Ян Амос Коменський удосконалив, а частково і винайшов, «знаряддя праці», необхідні для «виготовлення нової людини», які потім застосовувалися на власний розсуд численними сучасними антропотехніками, які не завжди керувалися у своїх діях установками християнської етики та етики відповідальності [4]. Поєднання «шляху світла» з інструментальними технологіями формування людини, на думку вченої, містить у собі непрогнозовані наслідки. Так, зокрема, вона посилається на Петера Слотердайка, який бачить у них симптоматику «педагогічної апокаліптики» та трансформації «шляху світла в шлях школи», що у сучасних соціокультурних контекстах, як він вважає, загрожує цивілізаційним колапсом [7, С. 553–554].

Повертаючись до філософсько-педагогічних ідей Яна Амоса Коменського, з'ясуємо питання, що слід розуміти під виразом «навчатися всього» в його інтерпретації. Пансофічна школа (*schola pansophica*) як школа загальної мудрості, за його задумом, повинна була стати «майстернею гуманності», доступною всім, де «вчать усім предметам, які потрібні для справжнього та майбутнього життя, і до того ж – у всій їхній повноті», «...необхідно ... навчити розпізнавати основи, властивості та цілі найважливішого з усього, що існує і відбувається, щоб у цьому світі не зустрілося їм нічого, про що вони не могли скласти хоча б скромного уявлення і чим вони не могли б скористатися для певної мети розумно, без шкідливої помилки» [1, С. 88]. Зазначимо, що ця теза у всій своїй повноті співзвучна найновішим обґрунтуванням необхідності реалізації компетентнісного підходу в навчанні, і, отже, вимагає нового глибокого та вдумливого прочитання в контекстах сьогодення.

Чим же виступає «Все» у репрезентаціях Коменського? Даючи пораду вченим, церковникам, владі Європи, Коменський доводить необхідність «загального пробудження», «загального просвітництва», «загального

впорядкування світу», «пампедії – як культури розуму», «панглотії – загальної культури мови», «панортосії – загального перетворення». Заслуговує на пильну увагу зауваження М. Култаєвої, що німецький переклад основних понять, якими оперує Коменський, дещо відрізняється від українських. Так, *Pampaedeia* у німецькому перекладі з чеської – це *Aller-ziehung* (всевиховання), що передбачає формування засобами виховання універсальної культури для людського роду (*cultura universalis*). *Panglottia* німецькими авторами перекладається як *Allsprachlehre* (вчення про всемову), *Panorthosia* – *Allverhaltenslehre* (загальне вчення про правила поведінки). М. Култаєва зазначає, що український переклад не відображає у повному обсязі тих семантик всеєдності, якими оперував Коменський [5, С. 26]. Але саме через їхнє багатство творчу спадщину великого педагога сучасні західні дослідники його творчості називають «рудником» [8, С. 243].

Коменський вважав, що ефективне перетворення суспільства та вдосконалення людини (як мікрокосму) гарантується правильним методом навчання, без якого неможлива «майстерня гуманності». Його «Велику дидактику» можна вважати першою модерною школою, яка вказує шлях до реалізації програми покращення світу та становлення нової культури школи – як культури свободи шляхом радикальної революції у шкільній освіті. Ці перетворення стосуються педагогічних відносин («вчителі повинні менше вчити, натомість учні більше вчитися»); філософії навчального плану, орієнтованого на підготовку молоді до дорослого життя і ширше – переслідуючи мету, щоб усі без винятку люди незалежно від соціального статусу, статі та віку вчилися всьому, «у школах було б менше шуму, одуру, марної роботи, а більше дозвілля, радості та ґрунтового успіху, і в християнській країні було б менше темряви, бійок, розбратів, а більше світла, порядку, миру та спокою» [1, С. 42]. Все сказане вище не втратило сили свого звучання у сучасних реаліях України.

Таким чином, зосередивши увагу на виділених вище думках Я. А. Коменського, можна характеризувати його як педагога, який не

обмежував свої ідеї лише класно-урочною системою навчання, на чому в основному робиться акцент у різні періоди розвитку дидактики. Навпаки, він виводить цей процес за межі оволодіння знаннями на рівень культури, яка синтезує інтелектуальну діяльність (загальну освіту), моральність (людяність), прагнення самовдосконалення – мудрості тощо.

Сучасні діти значно відрізняються від попередніх поколінь. Тому ми маємо запропонувати майбутнім поколінням школу, яка буде для них сучасною [2]. Головне завдання модернізації освітньої системи, що здійснюється в Україні, – максимально наблизити навчання та виховання до конкретних здібностей дитини, її сутності [3, С. 33], орієнтація потреби учня в освітньому процесі, центрація на дитині; новий зміст освіти, заснований на формуванні компетенцій, необхідних для успішної самореалізації у суспільстві; педагогіка, заснована на партнерстві між учнем, учителем та батьками; наскрізний процес виховання, що формує цінності; мотивований вчитель, який має свободу творчості та розвивається професійно; нова структура школи, що дозволяє добре засвоїти новий зміст та набутти компетентності для життя; сучасне освітнє середовище, що забезпечує необхідні умови, засоби та технології для навчання учнів, педагогів, батьків не лише у приміщенні закладу освіти [3, С. 7–9]. Сучасна школа, як зазначено в Концепції «Нова українська школа», максимально враховує права дитини, її здібності, потреби та інтереси, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму [2].

Підсумовуючи, наголосимо, що розвиток європейської цивілізації важко уявити без освітніх трансформацій, яких вона зазнала, завдяки педагогічним інноваціям Я. А. Коменського. Потужна енергетика його педагогічного натхнення змінила спосіб мислення та долю багатьох поколінь європейців та поширилася по всьому світу. Нині однією з візуалізацій «шляху світла» є безперервна освіта, необхідність якої для гідного та щасливого життя людства відстоював «великий учитель європейців».

Необхідно визнати, що і нині ми ще не повністю проникли в глибину сутності філософсько-педагогічних поглядів Я. А. Коменського. Можна

аналізувати кожне слово, написане видатним педагогом, і знаходити в ньому нові і нові сенси. У його спадщині ми знаходимо методологічні засади та передумови сучасних педагогічних відкриттів та інновацій. Його спадщина невичерпна, і ми повинні весь час перевідкривати та переосмислювати її, уважно розглядаючи крізь призму сучасних уявлень про освіту.

У його роботах можна знайти й недоліки, зокрема це стосується деяких аспектів навчання учнів, але вони зазвичай продиктовані часом і тими умовами, в яких Коменський працював. Проте незаперечним є те, що ідеї видатного педагога і нині залишаються джерелом невичерпної енергії педагогічного розуму, спрямовуючи та стимулюючи його здатність до самооновлення, креативності, інноваційності у складних та суперечливих контекстах сучасності.

Список використаних джерел:

1. Коменський Я. А. Велика дидактика / За ред. з біограф. нарисом і приміт. проф. А. А. Красновського. Вибрані педагогічні твори. Т.1. Київ: Рад. школа. 1940. 248 с.
2. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/zagalno-serednya-osvita-2/nova-ukrajinska-shkola/> (дата звернення: 20.09.2022)
3. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму – шлях змін і розвитку Директор школи, ліцею, гімназії. 2011. № 4. С. 33–34.
4. Култаєва М. Антропотехнічний поворот та його соціально-філософські та філософсько-освітні імплікації у теоретичних розвідках П. Слотердайка. Філософія освіти. Philosophy of Education. 2014. № 1(14). С. 54–95.
5. Култаєва М. Філософсько-педагогічні розвідки Яна Амоса Коменського Григорія Сковороди: нагадування про сенс і призначення освіти. Філософія освіти. Philosophy of Education. 2017. № 2 (21). С. 169–193.
6. Огнев'юк В., Сисоєва С. Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти. Освітологія. Хрестоматія. Київ. 2013. С. 192–203.
7. Sloterdijk Peter. Du mußt dein Leben ändern. Über Anthropotechniken. Frankfurt am Main: Suhrkamp. 2009. 723 S.
8. Treml Alfred K. Padagogische Ideengeschichte. Ein Überblick. Stuttgart: Kohl-hammer, 2005. 326 S.

ТРУБАВІНА Ірина Миколаївна,
доктор пед наук, професор,
**Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної
педагогічної освіти**

(м. Тернопіль, Україна),

ЧЕРЕДНИЧЕНКО Олександр Юрійович,
кандидат економічних наук, професор,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

(м. Харків, Україна),

НЕДРЯ Кирило Михайлович,
кандидат історичних наук, доцент,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

(м. Дніпро, Україна)

РОБОТА ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗЗСО З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ДІТЬМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Проблема організації освітньої роботи з числа ВПО в Україні в війні 2022 є актуальною внаслідок масовості явища -11 млн людей в Україні є переміщеними, з них майже 8 млн в межах України. Кожний шостий громадянин України змінив місце проживання внаслідок агресії РФ. Досвід України щодо вирішення подібних проблем роботи з ВПО та приймаючими громадами у 2014-2017 роках, власний досвід ВПО, досвід організації соціально-педагогічної та психологічної допомоги сім'ям з дітьми в умовах військового конфлікту дозволяє говорити про певні акценти щодо організації та здійснення освітньої та соціальної роботи з дітьми з числа ВПО в умовах війни. Діти є особливою категорією ВПО. Унаслідок незрілості психічної, психологічної, фізичної вони не мають досвіду і змоги самостійного вирішення життєвих проблем, не те що в війну. Їх батьки розгублені, сім'ї - дистантні, педагоги, які завжди лідери-онлайн, а не поруч. Виникають проблеми соціалізації дітей, їх психологічного захисту, фізичної безпеки, емоційної безпеки. Дівчата більш схильні до інтерналізації травматичного життєвого досвіду, ніж хлопці, які більше демонструють екстерналізацію такого досвіду назовні в різних формах. Тому потрібна увага мовчазних, слухняних дітей,

без особливостей поведінки як до тих, в кого в будь-який час може бути нервовий зрив, будь-яке слово може спровокувати прояв травматичного досвіду, сльози, істеричу, неадекватну поведінку. Потрібна робота педагогічних працівників щодо створення умов для повернення в щасливе дитинство для переключення з травматичного досвіду.

В умовах війни потрібно впровадження в діяльність ЗЗСО ідей і принципів освіти в умовах конфлікту в практику. Цей досвід є міжнародним, але вимагає на вивчення, адаптацію і конкретизацію в нашій країні і в кожній громаді, в залежності від небезпек в ній і реальних ризиків. Такій освіті вчителів сприяє існуючий курс для вчителів «Освіта в умовах конфлікту» на англійській мові (Conflict Sensitive Education – online course), який є замалим (2-3 години), не розкриває українських реалій. Існуючі рекомендації ЮНІСЕФ (Conflict Sensitivity and Peacebuilding Programming Guide November, 2016) не є навчальним курсом, є матеріалом для самопідготовки. Ці розробки дають уявлення лише про проблему та її важливість, не формують компетентності з нашого професійного стандарту вчителя.

Якщо раніше соціально-педагогічна робота в закладах освіти спрямовувалася на вирішення проблем соціалізації дітей, захист їх прав, то сьогодні це організація соціальної роботи всіма педагогічними працівниками з ВПО та сім'ями. Сьогодні ЗЗСО надають допомогу соціальну підтримку, допомогу в соціальній адаптації і в соціалізації дітям і сім'ям ВПО в новій громаді, регіоні, освітньому середовищі в умовах війни. Педагогічним працівникам треба формувати у дітей і їх батьків життєві вміння, знайомити з громадою, регіоном, їх культурними та освітніми надбаннями, з можливостями вирішення їх проблем, задоволення базових потреб, особливих потреб. Незалежно від фаху всі педагогічні працівники сьогодні вирішують питання соціальної допомоги ВПО.

У більшості ВПО є психологічні травми різної важкості внаслідок війни. Важливим є для всіх педагогічних працівників у роботі з ВПО прояв емпатії, чуйності, доброзичливості для формування почуття прийняття, зниження рівня

стресу і напруги, позбавлення негативних емоцій від переміщення, бойових дій, страхів і жахів, відновлення психіки дітей і дорослих.

Багато ВПО виїжджали швидко, без речей і потребують одягу, взуття, білизни, не думаючи, що потрібно буде тривалий час жити в новій громаді. Тому інформування про надання речової і матеріальної допомоги є важливим. Обізнаність ВПО про таку допомогу є шляхом попередження депресій, нервових зривів. Тому оцінка потреб дітей, сімей є новою функцією педагогічних працівників.

Виникає питання про переключення ВПО від подій нещодавнього минулого, травматичного досвіду до вирішення проблем побуту, налагодження життя в нових умовах і громаді, формування нового способу життя і нових динамічних стереотипів, формування життєвих умінь і формулюванні виважених рішень, потреба в задоволенні культурних потреб, адаптації до нової громади, її традицій і ритуалів, в позитивних враженнях як переключення від травматичного досвіду і переживань, до позитивних моментів. Важливо виявляти можливості ВПО для їх застосування на користь громаді, розпочати сім'ям життя з чистого аркушу паперу. Отже, потрібні екскурсії, заходи виховного і культурного характеру, знайомство з містом, з новим освітнім колективом, його надбаннями і традиціями тощо. Особлива увага приділятися повинна формуванню культури безпеки людей, навчання жити в умовах воєнного стану з його ризиками і небезпеками, обмеженнями і правилами.

На основі викладеного можна говорити, що ролі всіх педагогічних працівників змінюються в роботі з дітьми ВПО та їх батьками в умовах війни внаслідок виконання нових функцій: безпекової, соціальної допомоги, інформаційної.

ФЕЩЕНКО Галина Володимирівна,

кандидат педагогічних наук,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач-методист,

***Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»***

(м. Умань, Україна)

ОСВІТНЯ ФІЛОСОФІЯ ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО

Видатний мислитель, педагог, науковець – усі ці епітети стосуються Яна Амоса Коменського, якого сміливо можна назвати учителем учителів, адже не один десяток поколінь навчався за розробленою Коменським освітньою філософією. При детальному вивченні стає зрозуміло, що стратегічною метою розробленої ним педагогічної системи є безперечна гармонія людини в оточуючому світі. Будучи віруючою людиною, Я. А. Коменський вбачав шлях до пізнання людиною себе і Бога через виховання. Відповідно, кінцевою метою його педагогіки є вдосконалення людства через навчання і виховання. Величезна віра в можливості людського розуму, впевненість, що кожного можна навчити жити гармонійно, стала тим стимулом, який спонукав педагога всебічно дослідити, вивчити і узагальнити педагогічні процеси. Більше того, він зміг систематизувати здобутий віками досвід людства в галузі навчання і виховання. Отже, Коменський, будуючи власну педагогічну систему загальної освіти не лише опирався на власні релігійні переконання та на потреби і запити суспільства, він керувався ідеєю про право кожної людини на освіту.

Завдяки своїм гуманістичним світоглядним переконанням Коменський ототожнював школу з майстернею гуманності. Усі навчальні заклади, призначені для навчання юнацтва, - стверджував він, - мають бути школами подібного типу. Будь-яка школа, даючи освіту, має обов'язково бути школою мудрості, до того ж, всезагальної мудрості. Вона має орієнтуватись на раціональні витoki, тому вивчати потрібно усі предмети, необхідні як для сьогодення, так і і майбутнього життя, до того ж, вивчати їх слід у повному обсязі і всебічних зв'язках.

Загалом Я. А. Коменський всю шкільну освіту поділив на етапи тривалістю по 6 років кожен, вважаючи, що в межах кожного такого часового відрізка мають вирішуватись конкретні послідовні навчальні та виховні завдання. За основу поділу на етапи навчання і виховання Коменський взяв природню вікову періодизацію: раннє дитинство, підлітковий період, юнацький вік, зрілість і старість.

Крім того, Коменський у своїй освітній системі керувався принципом природовідповідності і був переконаний, що він має проходити через усі етапи процесів навчання та виховання, доводячи, що людина є частиною природи і має підкорюватись її законам. Відповідно, в мистецтві навчання та виховання це означає, що в людині слід розвивати все, що закладене у ній самою природою, дати можливість визріти природнім силам. При цьому педагог вважає правилом, що все має проходити природнім шляхом, у природньому темпі, і без будь-якого насилля. Тобто, на його думку, пізнання реальності здійснюється на основі чуттєвого сприйняття і досвіду, що свідчить про певний сенсуалізм у підходах до проблеми освіти. Коменський переконаний, що слух потрібно поєднати із зором, а слово з діяльністю руки. Саме тут виток його відомого методу наочного навчання – «золоте правило» навчання й виховання: в інтелекті немає нічого, чого б не було в почуттях. Наочність у навчальному процесі Коменський вважав надзвичайно важливою, і наполягав, що потрібно максимально забезпечити чуттєве сприйняття учнями навчального матеріалу, щоб вони мали можливість бачити, чути, відчувати на нюх, дотик, смак. Педагог підкреслював, що наочність не просто навчає учнів, але і значно полегшує роботу вчителя.

Надзвичайно великої ваги Я. А. Коменський надавав найпершому, початковому етапу системи освіти – материнській школі. Адже це дійсно важливий, навіть особливий етап виховного процесу, який відбувається завдяки матері, під її контролем та керівництвом. І саме у цей період навчання і виховання дітей ґрунтується на життєвому досвіді, коли максимально мають задіюватись усі органи чуттів. Коменський стверджував, що саме в цей період

батьки мають забезпечити дитину елементарними знаннями про оточуючий світ та підготувати її до школи. Саме опираючись на життєвий наочний досвід формуються уявлення дитини про найрізноманітніші галузі життя. Наприклад, знайомлячи дитину з природничими знаннями, потрібно дати поняття про природні явища. Арифметичні уміння формуються з елементарних понять «багато – мало», «було – стало», «всього», і т. ін. Діти можуть міркувати про простір, місце, час. Саме через елементарні знання про світ, які формуються посередництвом наочності, ми відкриваємо дитині шлях до глибоких наукових знань.

Метою наступного освітнього етапу, коли дитина навчається у загальноосвітній школі (6-12 років), на думку Коменського, постає завдання виховання розумного громадянина посередництвом вивчення загальних предметів, тренування пам'яті. Такі школи мали назву шкіл рідної мови.

Далі Коменський вважав, що якщо учень показував здібності до навчання, у віці 12 років його потрібно переводити у гімназію для поглиблення знань, які обов'язково розширювались вивченням різного виду історії – релігійної, моральної та вітчизняної.

На наступному етапі, який розпочинався з 18 років, учні повинні займатись вибором і здобуванням певної професії в університеті чи академії. Таким чином Я. А. Коменський окреслив систему загального навчання і виховання розумного громадянина, який обов'язково несе користь суспільству.

Педагогічна скарбниця Я. А. Коменського не вичерпується окресленими аспектами, вона містить безліч мудрих думок, порад, ідей, які є цікавими, оригінальними, і не втратили актуальності навіть сьогодні. Червоною ниткою крізь «Велику дидактику» Коменський проводить думку, що кожній людині потрібно жити з іншими за єдиними законами, бути корисним суспільству, і, що важливо, щоденно кожен має засвоювати щось нове.

Отже, створена Я. А. Коменським педагогічна система має яскраво виражений гуманістичний характер, адже метою навчання і виховання він визначив визнання цінності людини, її виховання для розумного співіснування

людства. Ця система за своєю сутністю є дуже оптимістичною, адже в її основі – безмежна віра в людські можливості, віра в силу навчання, виховання та подальше розумне співіснування. Можна стверджувати, що педагогічна спадщина Я.А. Коменського стала підсумком розвитку гуманістичної педагогічної думки попередніх поколінь, увібравши і синтезувавши у собі найпрогресивніші ідеї, а його «Велика дидактика» беззаперечно дала старт виникненню і розвитку інших авторських дидактичних систем у наступних століттях і до наших днів.

Список використаних джерел:

1. Історія освіти і педагогічної думки: Учеб. Для студ. висш.учеб. закладів. - М.: Изд-во ВЛАДОС - ПРЕС, 2003. - 352 с.
2. Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори / Я. А. Коменський. - У 2-х т. Т.1. -М.: Педагогіка, 1982.
3. Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори / Я. А. Коменський. - У 2-х т. Т.2. - М.: 1982.
4. Коменський Я. А. «Велика дидактика». - Вибрані педагогічні твори / Я. А. Коменський. - М.: Уч.пед.іздат., 1955.
5. Кратохвіл, М. В. Життя Яна Амоса Коменського / М. В. Кратохвіл. - М.: Просвещение, 1991.
6. Лордкіпінадзе, Д. О. Ян Амос Коменський / Д. О. Лордкіпінадзе. - М.: Педагогіка, 1990.
7. Ніпков, К. Е. Ян Коменський сьогодні / к.е. Ніпков. - СПб.: «Глаголь», 1995.
8. Піскунов, А. І. Хрестоматія з історії зарубіжної педагогіки / А. І. Піскунов. - М.: «Просвещение», 2001.
9. Теорія і практика шкільних виховних систем / Редкол: Л. І. Новікова та ін М.: Нова школа, 1996. - 160 с.
10. Джібладзе, Г. Н. Філософія Коменського / Г. М. Джібладзе. - М., Прогрес, 1982.

ФЕЩЕНКО Галина Володимирівна,

*кандидат педагогічних наук,
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист,*

АМІРБЄСКОВА Поліна Ельмарівна,

*здобувач освіти III курсу освітнього ступеня
фаховий молодший бакалавр,*

**Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»**

(м. Умань, Україна)

ЗНАЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ Я. А. КОМЕНСЬКОГО ДЛЯ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ, У ТОМУ ЧИСЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

Видатний чеський педагог і мислитель Ян Амос Коменський заснував нову прогресивну педагогічну систему та розробив закінчену теорію навчання – дидактику, яку описував, як таку, що «...містить універсальну теорію вчити всіх усього або вірний і ретельно обдуманий спосіб створювати по всіх общинах, містах і селах кожної держави такі школи, в яких би все юнацтво обох статей, без будь-якого де б то не було винятку, могло навчатися наук, вдосконалюватись в нормах, набиратись благочестя і, таким чином, в роки юності навчитись всього, що потрібно для справжнього і майбутнього життя» [3, С. 1].

Педагог не дарма покладав великі сподівання на свою систему освіти. Запроваджені ним ідеї, які за його часів були революційними, справили величезний вплив на світову педагогіку та залишаються актуальними досі.

Я. А. Коменський вважав, що людському розуму під силу опанувати будь-що, головне, щоб навчання було послідовним, правильно скомпонованим та відповідало віку учнів. Саме йому належить ідея розділити навчальний рік на чверті, поділити учнів на класи, визначити тривалість занять, запровадити перерви, канікули та багато всього іншого, що тепер здається звичним і навіть буденним у навчальному процесі, але, звичайно, було таким не завжди.

Протягом усього життя філософ, теолог і педагог Ян Коменський сумлінно відстоював принцип природовідповідності, зробивши його наріжним каменем усієї своєї педагогічної системи. Суть принципу полягає в тому, що навчання й виховання повинно здійснюватися за закономірностями, які об'єктивно існують у природі. Я. Коменський вважав, що закони природи діють як у світі тварин та рослин, так і відносно до людини. Головним завданням для педагога Я. Коменський визначав встановлення закономірностей виховання шляхом аналогії з основними законами природи.

Не менш важливим для навчального процесу Я. Коменський вважав також принцип наочності, з якого вивів власне «Золоте правило дидактики»: «Нехай буде золотим правилом для тих, хто навчає: все, що тільки можна, надавати для сприймання чуттями: видиме – зором, чутне – слухом, запахи – нюхом, доступне смакові – смаком, доступне дотикові – дотиком. Якщо якісь предмети можна сприйняти одразу кількома чуттями, нехай вони зразу ж і відчуються кількома чуттями» [3, С. 154].

Великою інновацією у сфері педагогіки став виданий Яном Коменським дитячий підручник нового типу, що містив ілюстрації - «Orbis Pictus». Книжка являла собою перше успішне застосування ілюстрацій у викладацькій роботі та стала найпоширенішим шкільним підручником того часу. Перекладений різними мовами, він використовувався в європейських школах аж до кінця XIX ст. [4].

Завдяки доробку Я. А. Коменського сформувалася світова освіта в сучасному її вигляді, зокрема – європейська. Окрім загальновідомих «семи вільних мистецтв» Ян Амос також запровадив вивчення у школах природознавства та географії як окремих навчальних дисциплін. Вплив Коменського на педагогічну думку можна порівняти хіба що із впливом його сучасників, Бекона і Декарта, на науку і філософію [5, С. 649-650].

Діяльність Яна Амоса Коменського, його передові ідеї та наукові праці надзвичайно глибоко вплинули на становлення шкільної системи освіти в усьому світі та розвиток педагогіки як науки в цілому. Завдяки спадщині цього

геніального мислителя встановилася та продовжує розвиватися і наша українська передова педагогіка. Яким би зараз не був педагог та в якою б освітньою діяльністю не займався, йому неодмінно доведеться звернутися до праць Яна Коменського - настільки значним та цінним є педагогічний вклад засновника науки про освіту й виховання.

Список використаних джерел:

1. Велика дидактика. Закони добре організованої школи / Я. А. Коменський // Коваленко, Є. І. Історія зарубіжної педагогіки : хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Є. І. Коваленко, Н. І. Белкіна ; М-во освіти і науки України, Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – К. : Центр учбової літ-ри, 2006. – С. 155-185.
2. Вибрані педагогічні твори: у трьох томах. Т. 1. Велика дидактика / Ян Амос Коменський; під ред. з біограф. нарисом і примітками проф. Красновського А. Л. – К. : Рад. школа, 1940. – 248 с.
3. Ян Коменский. Великая дидактика. — СПб: Типография А. М. Котомина, 1875.
4. Learning from Comenius
5. New International Encyclopedia, Vol. 5

ФЕЩЕНКО Галина Володимирівна,

*кандидат педагогічних наук,
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист,*

БЕЗДУШНА Ірина Василівна,

*здобувач освіти II курсу освітнього ступеня
фаховий молодший бакалавр,*

*Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»*

(м. Умань, Україна)

СУЧАСНА ПРОБЛЕМА КІБЕРБЕЗПЕКИ УЧНІВ ТА СТУДЕНТІВ У РАКУРСІ ДИДАКТИЧНОГО ВЧЕННЯ Я. А. КОМЕНСЬКОГО

З часів Я. А. Коменського пройшло досить багато часу. Змінюється світ, змінюється і характер дидактики: вона розвивається і змінюється у ногу з суспільством. Особливо великих змін дидактика зазнала, коли у повсякдення та

навчання впевнено увійшов Інтернет.

Інтернет – це велика частина життя сучасних дітей. Вони навчаються в Інтернеті, знаходять нові знання та інформацію для виконання домашнього завдання, спілкуються з друзями з усього світу, стежать за життям своїх улюблених блогерів в Instagram і своїх відеоблогерів на YouTube. Інтернет дозволяє дітям бути в курсі останніх подій, ділитися фото- та відеоконтентом, розважатися та легко відволікатися від сварок з батьками чи негараздів у школі. Але окрім очевидних дивідендів, Інтернет також створює загрози. Даючи дітям уявлення про культуру користування цими благами цивілізації, ми користуємось класичною дидактичною системою Я. А. Коменського.

Екран телефону чи планшета створює ілюзію захисту та безпеки, але зі збільшенням кількості користувачів злочинність в Інтернеті набуває нових форм. Перш за все, батьки повинні зрозуміти, як їхні діти не матимуть проблем в Інтернеті. Серед цих ризиків необхідно виділити контент, який завдає шкоди дітям, пропозиції, що вводять в оману, небезпечні групи, кібербулінг, секстинг і онлайн-грумінг. Щоб уникнути різних неприємностей потрібно скористатися кібербезпекою. Кібербезпека – це процес застосування заходів безпеки для забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності даних. Кібербезпека забезпечує захист ресурсів (інформації, комп'ютерів, серверів, підприємств, окремих осіб). Кібербезпека розроблена для захисту даних на етапах обміну та зберігання. Такі заходи безпеки включають контроль доступу, навчання, аудит та оцінку ризиків, тестування, безпеку управління та авторизації. Відповідно до правил навчання, розроблених Коменським, можна сформулювати правила, які можуть захистити вашу дитину - не важливо підлітка чи студента - від небезпеки на просторах інтернету:

- Застосування антивірусу і блокування спливаючих вікон. Це базове правило дозволяє відфільтрувати велику кількість вірусного вмісту та шкідливих веб-сайтів. Антивірусне програмне забезпечення має бути встановлене та оновлене на кожному комп'ютері. Щоб заблокувати підозрілу рекламу та спливаючі вікна, ви можете встановити розширення для браузера, наприклад AdBlock або AdMuncher.

- Персональна інформація повинна бути завжди таємною, щоб пояснити дитині, що не можна опублікувати свій телефонний номер на цю адресу, а також для дзвінка, це саме стосується адреси школи, друзів або батьків. Слід також не забувати відключити геопостановку на фотографіях, у пошті і при додаванні публікацій в соціальні мережі.

- Заохотити дитину не реагувати на різні пропозиції незнайомих, навіть якщо пропонують подарунки. Такі люди часто просять надіслати номер картки своїх батьків, домашню адресу або номер школи, чи надіслати інтимні фото в обмін на гроші чи подарунки. Діти мають знати, що Інтернет є досить небезпечним місцем, яке використовують злочинці. Образно кажучи, вони просто входять в будинок не через двері, але просто через Інтернет.

- Пояснити дитині важливість інтернет-контакту. Розповісти, як небезпечно давати особисті контакти незнайомцям. Профіль 10-річної дівчини або гарної підліткової дівчини може бути використаний непорядним чоловіком або педофілом. Слід вчити дитину завжди спілкуватись на нейтральні теми і ніколи не погоджуватися на приватний чат з незнайомцями. Також дитина повинна повідомити батькам, якщо віртуальний друг пропонує зустрітись в реальному житті.

- Інтернет ніколи не використовується для публікації даних кредитних карт. Слід пояснити дітям, що онлайн-шопінг можна робити тільки разом з батьками. Навіть якщо це додаток для смартфона. Деякі рекламні оголошення пропонують безкоштовні речі або можуть повідомити про велику кількість прибутку. Але насправді вони збирають вашу особисту інформацію або намагаються вкрати ваші гроші.

- Не потрібно відкривати листи, які надходять з невідомих джерел. Вони можуть містити віруси або фішингові посилання (якщо ви думаєте, що переходить посилання на тему, яка вас цікавить, і є освітні програми, шпигунські програми, тощо). Все це дитина має знати.

Довірливі стосунки, постійна комунікація і регулярне оновлення знань дорослих про ці теми дозволять захистити дитину від несподіваних проблем. Спроектуювши сучасні вимоги до формування навичок кібербезпеки на

дидактичні принципи, методи, організаційні форми, розроблені Я. А. Коменським, можна впевнено констатувати сучасність і актуальність його ідей, які існують поза часом.

Список використаних джерел:

1. <http://start.karazin.ua/programs/5/7/125/31>
2. <https://artefact.live>.
3. <https://life.pravda.com.ua/society/2018/10/23/233739/>

ФЕЩЕНКО Галина Володимирівна,

кандидат педагогічних наук,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач-методист,

ГОЛУБ Дарина Михайлівна,

здобувач освіти III курсу освітнього ступеня

фаховий молодший бакалавр,

*Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»*

(м. Умань, Україна)

СУЧАСНІСТЬ ОСНОВНИХ ДИДАКТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ

ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО

Дидактика – це мистецтво, яке має бути пізнане кожним педагогом, який поважає себе і справу, якою займається. Вона є основою сфери навчання і виховання та дає початок для становлення повноцінної, розумово розвиненої особистості. Такої думки дотримувався видатний чеський викладач, мислитель та філософ Ян Амос Коменський.

Майже все своє життя Коменський займався розробкою питань дидактики. Він спостерігав, експериментував, виявляв проблеми тогочасної освіти і приділяв багато часу на їх вирішення. Узагальнивши й систематизувавши всі свої пізнання, дійшовши до певних висновків та сформувавши відповіді на найбільш проблемні питання, педагог створив один з найвідоміших світу загально теоретичних творів – «Велику дидактику, або Універсальне мистецтво навчати всіх усьому». Усі вкладені у цей витвір знання використовуються й до цього часу. «Деякі поставили за мету написати

скорочені посібники для легшого викладання тільки тієї чи іншої мови. Інші вишукували швидші і коротші шляхи, щоб швидше навчити тієї чи іншої науки... Ми обіцяємо Велику дидактику, тобто універсальне мистецтво всіх вчити всього» [1, С. 245]. Так писав Коменський про свою працю.

В основу ж його «Дидактики» входили три найважливіші принципи:

- Виховання. Таку роботу педагог покладав на школу і казав, що саме з вихованням молоді можливе реформування суспільства;

- Зв'язок навчання з життям. Будь-яке знання пізнається для того, щоб у майбутньому його використали з користю;

- Підбір матеріалу, відносно віку учнів. На період розвитку дитини підбирається той матеріал, який її розум вже може сприймати.

Окрім вище сказаних принципів, автор виділяв інші, не менш важливі основи навчання:

1. Принцип наочності. Коменський категорично виступав проти викладання «сухої» теорії, адже на собі зазнав такого викладання у школі. Він хотів дати змогу дітям повністю відчувати матеріал, зрозуміти суть деяких явищ, демонструючи ілюстрації, макети та замальовки. Він вивів «золоте правило» дидактики, яке містить у собі наведений принцип: « Все, що тільки можна, надавати для сприймання чуттями: видиме – зором, чутне – слухом, запахи – нюхом, доступне смакові – смаком, доступне дотикові – дотиком; коли ж щось може бути одночасно сприйняте кількома чуттями, то треба одночасно давати кільком чуттям» [2, С. 384].

2. Принцип поступовості та систематичності знань. Однією з основних проблем формування навчального процесу є постановка й порядок вивчення тем. Як дотриматись послідовності викладу матеріалу для зрозумілого сприйняття? Як поділити тему й дотриматись логічності? Як казав сам Коменський, навчання повинно йти від більш легкого до більш складного, від загального до конкретного, від відомого до невідомого тощо. Також матеріал має вивчатися з розрахунком на майбутнє, щоб з наступними темами можна було пов'язати попередні.

3. Принцип свідомості і активності. Без розуміння явища його вивчення

неможливе. Звичайне зубріння ніколи не дасть відповідних і довго збережених знань, якщо не сприймати суті вивченого та не використовувати його на практиці.

4. Принцип вправ та міцності засвоєння знань. Вирішення різноманітних вправ та завдань дає змогу зрозуміти, як дитина орієнтується в матеріалі, дізнатись про рівень її знань та про слабкі місця. Також такий метод дає змогу краще засвоїти вивчене. Цей тип роботи повинен проводитись систематично.

Про методи навчання Коменський казав, що головна їх мета – полегшити процес навчання, але водночас забезпечити свідоме й відмінне засвоєння матеріалу. Вони мають відповідати навичкам учня відповідно його віку та розвитку.

Одна з головних задач педагога – зацікавити дитину. Я. А. Коменський вважав, що діти повинні любити навчання на рівні з тим, як вони б грали в ігри чи займались улюбленою справою. Без цього подальша робота є просто неможливою.

Також педагог сподівався на самостійну діяльність учнів. Наприклад, щоб вони запитували вчителя про хвилюючі їх питання, окремо досліджували певні теми, взаємно обмінювались знаннями.

Отже, Ян Амос Коменський зробив великий прорив, дав основу для розвитку майбутньої освіти. Він був тим, хто дослідив та систематизував дидактику, потавивши емпіричні знання на наукове підґрунтя, створив науку. Він той, хто обожнював свою роботу і намагався поділитися своїм досвідом з колегами. Саме його вченням педагоги користуються й донині, та завдячуючи йому, продовжують передавати знання наступним поколінням.

Список використаних джерел:

1. Коменський Я. А. Велика дидактика. Избранные педагогические сочинения. - Т. I, - М., 1982. - С. 245.
2. Коменський Я. А. Велика дидактика. Избранные педагогические сочинения. - Т. I. - М., 1982. - С. 384.
3. Кравець В. «Історія класичної та зарубіжної педагогіки та шкільництва. Навчальний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів». - Тернопіль, 1996. - 436 с. [с. 125-134].

ХОРОШЕВ Олександр Миколайович,
кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет цивільного захисту України
(м. Харків, Україна)

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА ЯК ІДЕЙНИЙ НАЩАДОК ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО

У 2022 році людство відзначило 430 річницю з дня народження видатного чеського педагога, вченого, релігійного діяча та письменника Яна Амоса Коменського. Роки його життя припадають на XVII століття – переламний період в історії людства, добу Відродження, яка подарувала людству ідеї гуманізму та антропоцентризму. Саме в цей час Коменський заклав підвалини новітньої педагогіки. В його теоретичних працях, які присвячені проблемам навчання та виховання дітей, визначені майже всі найважливіші педагогічні проблеми людства. В цьому ж році відзначили трьохсотліття з дня народження видатного українського вченого, педагога, самобутнього філософа та музиканта Григорія Сковороди. Незважаючи на те, що цих людей розділяє більш ніж ціле століття, їх педагогічні думки багато в чому дуже схожі, а педагогічні ідеї Коменського, без сумніву, мали значний вплив на Г. С. Сковороду.

Насамперед двох великих педагогів об'єднують ідеї гуманістичного підходу до людини, до освіти, до пізнання світу. В основу їх педагогічних ідей покладені принципи природовідповідності. Ян Коменський орієнтувався на цілісну особистість учня, на мотиваційну сферу, на різноманітну роботу інтелекту, на «живе» знання, а не на традиційну «книжкову вченість». В свою чергу Сковорода вважав, що шлях до пізнання навколишнього світу лежить через самопізнання. Він вважав, що в самопізнанні людина повинна розкрити себе не лише як частку природи, а й як частку суспільства. Характерною ж рисою поглядів Яна Амоса Коменського було те, що він розглядав виховання як найважливішу умову встановлення справедливих та дружніх відносин між людьми, країнами та народами. Як бачимо, погляди двох педагогів перекликаються, незважаючи на розбіжність їх в часі та просторі.

Як відомо, Коменський розробив грандіозний, навіть і по сучасним масштабам, проект виховання людини від народження до двадцяти чотирьох років. Він розбив цей період на чотири етапи по шість років, виділив для кожного з них свої особливі задачі виховання. Проект був зорієнтований на ідею «навчати всьому», тобто на створення масової школи з різноманітними методами та напрямками роботи. Григорій Савич Сковорода ж, розвиваючи ці ідеї, вважав, що насамперед необхідно розкрити «сродність» людини, тобто її схильність до певного виду діяльності та праці. Український мислитель вважав, що доля суспільства багато в чому залежить від вдалого вибору кожним його членом діяльності відповідно до свого покликання, нахилів та уподобань. Ілюстрацією успішності реалізації цього принципу самим Г. С. Сковородою можна вважати його особистий досвід праці в Харківському колегіумі, де він згуртував навколо себе найздібніших вихованців, які вивчали з ним різні науки.

Педагогічну систему Коменського можна вважати гуманістичною моделлю педагогічного процесу, метою якого був цілісний розвиток природних здібностей підростаючого покоління. Сковорода-педагог вважав за необхідне розумове та моральне виховання дітей, а також трудове навчання. Джерелом всіх знань він вважав досвід, практику, життя «...во всех науках и художествах плодом есть правильная практика» [2, С. 353]. Ян Амос Коменський був змушений враховувати поділ суспільства на верстви та стани, хоча і вважав, що виховання не можна підганяти до виконання тільки станових ролей та соціальних функцій. Григорій Сковорода ж відстоював необхідність навчання всіх дітей, незалежно від їх соціальної верстви та матеріального стану. Хоча і в його часи це була досить смілива ідея.

Коменський приділяв велике значення вихованню дитини в сім'ї. Продовжуючи ідеї Платона та Аристотеля, основними якостями людини він вважав мудрість, поміркованість, мужність та справедливість. Їх головними засобами виховання чеський педагог вважав приклад батьків. Родина, на його думку, була головним чинником морального виховання дітей. На друге місце після батьків у цьому процесі Коменський ставив вчителів. Сковорода одним з

перших в українській педагогіці звернувся до особистості вчителя. На його думку, педагог мав насамперед дбати про розвиток природних нахилів та можливостей дитини. У цьому зв'язку важливою є його ідея про взаємоповагу та дружбу між учнем та вчителем. До педагога мислитель ставив великі вимоги: насамперед це глибокі знання, гуманність, терпимість, повагу до тих, кого він навчає, відданість своєму народу, своїй справі тощо.

Таким чином, на перший погляд роз'єднані в часі два великі педагоги Ян Амос Коменський та Григорій Сковорода дуже схожі в своїх поглядах на освіту та виховання підростаючого покоління. Їх ідеї відіграли значну роль у подальшому розвитку вітчизняної педагогіки. З кінця XVIII століття всі видатні українські педагоги так чи інакше розробляли основні питання, поставлені чеським та українським мислителями: подолання схоластики і догматизму в навчанні, перехід від релігійного до світського навчання, виявлення і розвиток природних задатків, нахилів і здібностей особистості, розвиток у дітей мислення, пам'яті, волі, виховання високих моральних якостей. Всі ці проблеми актуальні і в сучасному світі. Нинішнім українським педагогам необхідно реагувати на гострі виклики сьогодення: впливу масової культури, комп'ютеризації світу, розмивання традиційних цінностей тощо. І тут педагогічні ідеї Яна Амоса Коменського та Григорія Сковороди не старіють, залишаються актуальними, цікавими, сучасними, такими, що будуть вивчатися наступними поколіннями.

Список використаних джерел:

1. Верба Г. М. Ключ християнської філософії Григорія Сковороди. – Тернопіль: Астон, 2007. – 655с.
2. Сковорода Григорій. Твори в двох томах. Т. 1. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961. – С. 353.
3. Parry, D. Exile, Education and Eschatology in the Works of Jan Amos Comenius and John Milton. In T. Fehler, G. Kroeker, C. Parker, & J. Ray (Eds.), *Religious Diaspora in Early Modern Europe: Strategies of Exile* (pp. 47-60). Pickering & Chatto.

ЧЕКАН Оксана Іванівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної та спеціальної освіти,
Мукачівський державний університет
(м. Мукачево, Україна)

НАСТУПНІСТЬ У КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ ЗДО ТА ШКОЛИ ЯК ОДИН ІЗ СУЧАСНИХ ВЕКТОРІВ ОСВІТИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

К. Д. Ушинський, С. Ф. Русова, Є. І. Тіхеєва, В. О. Сухомлинський, О. М. Водовозова, А. С. Симонович та ін. доводили, що принцип наступності повинен охоплювати усі сфери навчання і виховання дітей, реалізуючись через відповідні умови [2, С. 232-237].

Для вирішення проблеми наступності важливими є дослідження вітчизняних педагогів і психологів: Б. Г. Ананьєва, Ю. К. Бабанського, Л. А. Венгера, О. В. Запорожця, Г. С. Костюка, Г. О. Люблінської, М. М. Поддякова, В. О. Сухомлинського та ін.

Наступність та перспективи розвитку дитини в закладах освіти забезпечуються завдяки таким принципам як: узгодженість та цільова єдність в розвитку дитини на етапах дошкільної та початкової освіти; спільність для дошкільної та початкової освіти принципів, підходів, намірів, провідних видів діяльності, що забезпечують розвиток дитини; використання форм та методів педагогічної роботи, які відповідають віковим закономірностям розвитку дитини; послідовне збагачення та формування компетентностей дитини дошкільного та молодшого шкільного віку як результат освіти.

Наступність між дошкільною та початковою освітою простежується також і через формування наскрізних вмінь, що є спільними для дошкільної і початкової освіти. Виявляти творчість та ініціативу, керувати емоціями, висловлювати та обґрунтовувати власну думку, критично мислити, ухвалювати рішення, розв'язувати проблеми та співпрацювати в колективі. Ці положення особливо важливі при навчанні дітей з ООП, оскільки саме у дошкільному віці закладаються найважливіші риси майбутньої особистості. Тому завдання педагогічного колективу – організація єдиного розвиваючого світу: дошкільної та початкової освіти.

Говорячи про інклюзію в Україні часто мають на увазі про освіту дітей з інвалідністю. Але вчені визначають поняття «інклюзія» як право бути рівним, різним та особливим. Тобто воно складається з багатьох компонентів, складових. Це, по-перше, і доступ до освіти всіх дітей, в тому числі і з інвалідністю; по-друге, доступ, незалежно від соціального статусу сім'ї чи регіону проживання; та мігранти, що є особливо актуальним в теперішній час.

Отже, підводячи підсумки стверджуємо, що кожна дитина має доступ до якісної освіти. Базовий компонент - це ще один крок для забезпечення ефективного доступу до якісної освіти дітей дошкільного віку в Україні. Якісна освіта сприяє позитивному впливу на пізнавальний, соціальний та емоційний розвиток дитини, а потім і на навчальні досягнення. Такий вплив є особливо значущим для тих дітей які мають ризик соціальної ізоляції, тобто це діти із ООП.

Список використаних джерел:

1. Педагогическая энциклопедия: в 4-х т. / гл. ред. А. И. Каирова. Москва: Сов. энциклопедия, 1966. Т. 3. 880 с.
2. Ушинський К. Педагогічна система / К. Ушинський. – М. : Просвітництво, 1984. – 561 с.

ЧЕКАН Оксана Іванівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет,
вчитель-логопед логопедичного пункту
управління освіти, молоді та спорту виконавчого
комітету Мукачівської міської ради,
БЛИЧКО Вікторія Анатоліївна,
здобувач освіти першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти II курсу денної форми навчання,
спеціальності 016 «Спеціальна освіта. Логопедія»,
Мукачівський державний університет
(м. Мукачево, Україна)

ПРОБЛЕМА МОВЛЕННЄВОЇ ГОТОВНОСТІ ДИТИНИ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ

Готовність дитини до школи - це знання, навички та поведінкові вміння,

які дають змогу дітям вчитися й досягати успіхів у школі. Досить часто батьки вважають, що якщо їхній дитині вже виповнилося 6 років, то це показник готовності дитини до школи. Насправді це індивідуальний підхід і готовність дитини до школи визначається багатьма чинниками: фізіологічні, соціальні, інтелектуальні, мовленнєві, мотиваційні.

У дітей з порушеннями мовлення перш за все страждає формування мовленнєвої готовності до навчання у школі та саме навчання. Про це говорили багато вчених-педагогів такі як Ян Амос Коменський, Василь Сухомлинський, Костянтин Ушинський, Волкова Лариса, Єлизавета Тихеева, Йоганн Генріх Песталоцці.

Це питання завжди було і є актуальним, адже у дітей з'являється все більше проблем з мовленням.

Мовленнєва готовність до школи проявляється у навичках усного мовлення та його використанні, вмінні висловлювати свої думки і потреби, чітко говорити та вимовляти всі звуки, розуміти, про що йдеться в розмові, тобто мати відповідну лексичну базу.

Дослідження вченими проблеми мовленнєвої готовності відбувалося в таких напрямках: визначення початкового змісту навчання мови у дошкільному закладі; становлення і розвиток мовленнєвих функцій; усвідомлення мовлення дитиною; розвиток окремих мовленнєвих навичок; підготовка дітей до навчання грамоти та навчання грамоти; мовленнєва підготовка дітей до школи.

Основне завдання корекційно-попереджувального навчання дітей старшого дошкільного віку, яке прописане у «Концепції стандарту спеціальної освіти дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку», є корекція провідного розладу, розвиток усіх сторін мовлення та підготовка їх до навчання у школі [3].

Відомий чеський педагог Ян-Амос Коменський вперше звернув увагу на необхідність підготовки дітей дошкільного віку до подальшого навчання. У своїй праці «Материнська школа» (1632) він ніби створив програму підготовки дитини до школи, де описав всі вимоги готовності до школи. Досить широко Ян Амос Коменський визначив вікові закономірності та норми оволодіння

мовлення. Він вважав, що загальноосвітнє та виховне значення мовлення повинно бути розвинутих і досконалим.

Чеський педагог умовно виокремив 3 показники мовлення за яким можна зрозуміти готовність учнів до школи: граматики, риторика, поетика. У праці «Материнська школа» Ян-Амос Коменський описав це: «У перші шість років дитина повинна вміти назвати стільки речей, скільки їх знає, хоч і з помилками, але чітко, щоб її можна було зрозуміти. Риторика – це вміння користуватися жестами, а також використовувати висловлювання, які воничують. Початок поетики закладається заучуванням напам'ять віршів...» [1].

На жаль, мало дітей у 6 років мовленнєво готові до навчання у школі. Відхилення від вікових нормативних показників у розвитку усного мовлення зумовлюють неспроможність дитини увійти в соціальні контакти з дорослими і ровесниками, опанувати навчальну діяльність, що гальмує процес засвоєння загальноосвітніх знань, розвиток навчальних умінь, навичок читання й письма в початковій школі, а також особистісний розвиток дитини. Це зумовлює загострення суперечності між сучасними вимогами до мовленнєвої готовності дітей до школи і педагогічними умовами забезпечення цього процесу [2, С. 347].

Діти з вадами мовленнєвого розвитку зазнають значних труднощів у підготовці та навчанні у школі. Їм характерна пасивність, підвищена емоційна чутливість, залежність від навколишніх, схильність до спонтанної поведінки, вони некритично ставляться до своїх можливостей, виражена низька працездатність, яка виявляється у домінуванні негативних емоцій [4, С. 294].

Тому слід звертати велику увагу на цих дітей задля ефективної корекції їхніх вад, надавати їм логопедичну допомогу, щоб діти прийшовши у школу не відчували втоми, стресу, булінгу, а ефективно навчалися та розвивалися, були впевнені в собі.

Отже, порушення мовленнєвого розвитку у дітей призводить до проблем у формуванні мовленнєвої готовності до навчання у школі як складової частини готовності взагалі. Це викликає труднощі у засвоєнні програми загальноосвітньої школи. Потрібно проводити корекцію та логопедичний вплив

на цих дітей задля подолання наявних мовленнєвих порушень та профілактики виникнення вторинних недоліків готовності дитини до школи.

Список використаних джерел:

1. Коменський Я. А. Учитель вчителів. Вибране. Материнська школа або про дбайливе виховання юнацтва в перші шість років / Я. А. Коменський. - М.: Карапуз, 2008. - 288 с.
2. Логопедія / За ред. Л. С. Волкової. – М.: Просвітництво, 1989. – 528 с.
3. Соботович Є.Ф. Концепція стандарту спеціальної освіти дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку //Дефектологія. – 2002. – №1.
4. Хрестоматія з логопедії / За ред. Л. С. Волкової. – В 2-х томах. – М. : ВЛАДОС, 1997. – 428 с. – Т. 2.

ЧЕКАН Оксана Іванівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет,
вчитель-логопед логопедичного пункту
управління освіти, молоді та спорту виконавчого
комітету Мукачівської міської ради,
ДЕРБАЙ Анастасія,
ДОВБНЯ Софія,
здобувач освіти I курсу денної форми навчання
педагогічного факультету,
спеціальності 016 «Спеціальна освіта»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Мукачівський державний університет
(м. Мукачєво, Україна)

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ДИСФОНІЇ У РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Голос в сучасному світі має важливе значення і без нього неможливо уявити наше життя, він є невід'ємним компонентом процесу комунікації. Існують різні захворювання, дефекти розвитку і травми різних частин мовного апарату, які є причиною порушення голосоутворення й мови. Мовне спілкування не може повноцінно здійснюватися при порушенні голосоведення. В майбутньому проблеми з голосом можуть обмежувати вибір професійної діяльності. З кожним роком все більшої актуальності набуває питання щодо

профілактики порушень голосу і мови у дітей. Тому питання розвитку голосу, збереження його сили, звучності, витривалості, а також своєчасної корекції голосових порушення займає вагомe місце в ряду проблем корекційної педагогіки.

Проблему дисфонії розглядали: Перелло, І. Максимов, Ф. М. Алекперов, Л. Б. Дмитрієв. Перелло розподіляє функціональні дисфонії на фонопонози і фононеврози. Фонопонози розглядаються автором як результат неадекватного голосоведення, а фононеврози об'єднують всі дисфонії, викликані психогенними і неврогенними факторами [1]. І. Максимов виділяє такі форми функціональних дисфоній: дисфонії внаслідок органічних уражень центральної нервової системи, істеричні дисфонії, функціональні дисфонії, які виникли на ґрунті патологічних змін периферичного органа – гортані, спастична дисфонія або афонія, звичний вентрикулярний голос [1].

Голос – це сукупність різних за частотою, інтенсивністю та тембром звуків, що вимовляються людиною за допомогою голосового апарату [2]. Порушення голосу у дітей – складна проблема, тому потребує пильної уваги фахівців. В цій статті ми розглянемо дисфонію у дітей.

Дисфонія – це порушення усної мови, під час яких голос у людини зберігається, але втрачає індивідуальність звучання [3]. Причини дисфонії: сильний емоційний струс; надмірна напруга м'язів гортані, шиї, плечей; хвороби горла (ларингіт, тонзиліт, ангіна); професійна перенапруга голосових зв'язок (у артистів, викладачів, тренерів); важкі патології (хвороба Паркінсона, гепатит, туберкульоз, онкологія, сифіліс).

Виділяють шість видів дисфонії: психогенна виникає внаслідок стресу, нервового виснаження. Голос втрачає звучність, але зберігається шепотіння; гіпотонусна - м'язовий тонус голосових складок слабшає. Голос набуває хрипоти та звучить слабко, а мова швидко втомлює; гіпертонусна - м'язовий тонус голосових складок підвищений. Голос звучить різко та хрипло, а голосоутворення супроводжується больовими відчуттями в горлі; гіпогіпертонусна- м'язовий тонус мовного апарата неоднорідний: у голосових складок знижений – а у внутрішніх м'язів гортані підвищений; спастична

зустрічається у осіб середнього або зрілого віку (35-45 років), частіше у жінок. Внаслідок мимовільного скорочення (спазма) м'язів голосових складок виникає вібрація. Людям з цим видом дисфонії важко починати розмову та вести довгу бесіду; мутаційна виникає у підлітків, частіше у хлопчиків. Знижується звучання голосу, набуває грубості. Прослуховуються фальцетні ноти, які іноді не зникають і в дорослому віці.

Отже, профілактика дисфонії полягає насамперед у своєчасному лікуванні хвороб гортані і глотки, дотримання правильного голосового режиму. Важливо не допускати частих простудних захворювань, зміцнювати імунітет. Адже, здоровий голос дитини- це запорука його благополучного розвитку, виховання і навчання.

Список використаних джерел:

1. Лабораторія порушень голосу
http://www.audiovoice.kiev.ua/publication_016_ru.shtml.
2. Особливості обстеження порушення голосу
<https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4501/1/Давиденко%20К.А.%20Особливості%20обстеження%20порушення%20голосу.pdf>.
3. Дисфонія <https://mind-stimulation.com/lechenie-disfonii-kiev/>.

ЧЕКАН Оксана Іванівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет,
вчитель-логопед логопедичного пункту
управління освіти, молоді та спорту виконавчого
комітету Мукачівської міської ради,
ОДОШЕВСЬКА Єлена Сергіївна,
здобувач освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
II курсу денної форми навчання,
спеціальність 016 «Спеціальна освіта. Логопедія»,
Мукачівський державний університет
(м. Мукачєво, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНОСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ІЗ СИНДРОМОМ ДАУНА

Мовлення є важливою складовою загального гармонійного розвитку

особистості, її інтелекту, мислення, моральних якостей тощо. Володіння ним дає людині змогу комунікувати з іншими, пізнавати цей різноманітний світ та самих себе. У наш час, із стрімким розвитком інклюзивної освіти, питання навчання дітей з особливими потребами, а зокрема із синдромом Дауна, стали досить актуальними та привернули увагу таких вчених, як Т. Медведєва, А. Савицький, Р. Ковтун та ін.

Синдром Дауна – це одна з найпоширеніших хромосомних аномалій, що зумовлена наявністю додаткової хромосоми у 21-й парі. За статистикою ВООЗ одне на 700 немовлят, що з'являються на світ, мають дане відхилення.

На розвиток мовлення осіб, що мають синдром Дауна, перш за все впливають анатомо-фізіологічні дефекти у будові мовленнєвого апарату та особливості дихання, що характерні для даного синдрому. Усе це спричинює значні труднощі у пізнанні рідної мови. Також значною мірою впливають сформованість психічних процесів та сенсорних функцій. У дітей із синдромом Дауна спостерігається недорозвинення багатьох психічних функцій, особливості на рівні довільності і усвідомлення. Відставання в розумовому розвитку впливає і на навички спілкування [3, С. 28].

Часто діти цієї категорії мають порушення слухової функції, внаслідок чого виникають труднощі із фонематичним сприйняттям [2, С. 178-179]. Також у них часто відмічається зниження зору, у багатьох спостерігається косоокість. Якщо дитина бачить погано, нечітко, або не може сфокусувати погляд на предметі, їй буде набагато складніше співвіднести слово з конкретним предметом [2, С. 179]. Проте, у разі незначного порушення роботи зорового аналізатора або при його повноцінному функціонуванні зорове сприйняття стає ведучим у пізнавальній діяльності. П. Жиянова зазначає, що у дітей із синдромом Дауна воно розвинене значно краще, ніж слухове, що дає перевагу у використанні наочності для кращого розуміння мовлення і стимулювання власної мовленнєвої активності дитини [1]. Наочність у навчанні є одним із основних принципів дидактики, відповідно до якого воно будується на конкретних образах, що безпосередньо сприймаються учнями. Вперше цей

принцип було обґрунтовано чеським педагогом Я. А. Коменським [6].

Наочність – це невід’ємна складова логопедичних занять, що допомагає зробити їх пізнавальними, цікавими та емоційно насиченими. Логопеди можуть використовувати різні предметні та сюжетні навчальні картини, фотографій, настільно-друковані ігри, натуральні предмети, муляжі тощо [4]. Здатність осіб із синдромом Дауна успішно оволодівати комп’ютерними технологіями також сприяє ефективнішій та різноманітнішій корекційній роботі педагога [5, С. 9].

Доведено, що застосування логопедом наочності сприяє:

- поповненню та збагаченню словника учня
- формуванню в нього зв’язного мовлення
- розвитку зорового сприйняття та пам’яті;
- виникненню інтересу до пізнавальної діяльності тощо.

Отже, враховуючи психофізичні особливості осіб із синдромом Дауна, можна дійти висновку, що застосування логопедом різноманітних видів наочності сприяє кращому сприйманню навчального матеріалу дітьми цієї категорії. Такі заняття можуть бути ефективними для поповнення словникового запасу дітей, накопичення уявлень про навколишню дійсність та розвиток усіх компонентів мовлення.

Список використаних джерел:

1. Жиянова П. Л., Гимадеева М. Ф. Социальная адаптация детей раннего возраста с синдромом Дауна : организация, содержание и методика работы адаптационных групп : методическое пособие. Изд. 2-е, перераб. и доп. Москва, 2008. 197 с.;
2. Медведева Т. П., Панфилова И. А., Поле Е. В. Комплексное развитие детей с синдромом Дауна. Групповые и индивидуальные занятия: методическое пособие. Москва : Даунсайд Ап, 2004. 368 с.;
3. Мерковская А. В., Есипова Т. П. Рекомендации по комплексному развитию детей с синдромом Дауна раннего возраста. Новосибирск: ГООИ «Общество «ДАУН СИНДРОМ», 2008. 64 с.;
4. Рібцун Ю. В. Використання наочності в роботі з молодшими дошкільниками із загальним недорозвитком мовлення Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання, 2010. с. 32–35.;
5. Чеботарьова О. В., Гладченко І. В., Василенко-ван де Рей А., Ліщук Н. І. Дитина із синдромом Дауна. Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018.

48 с.

6. Інтернет-джерело:

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%87:Cthulhu5678>

ЧЕКАН Оксана Іванівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет,
вчитель-логопед логопедичного пункту
управління освіти, молоді та спорту
виконавчого комітету Мукачівської міської ради;
ПАНЬКІВ Емма,
здобувач освіти I курсу, денної форми навчання
педагогічного факультету,
спеціальності 016 «Спеціальна освіта»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Мукачівський державний університет
(м. Мукачево, Україна)

ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

За останні роки до проблеми формування особистості сучасного вчителя звертались такі вчені, як: С. Гончаренко, Л. Губерський, М. Євтух, В. Журавський, І. Зязюн, В. Кремень, О. Савченко, О. Сердюк, І. Надольний, В. Огнев'юк та інші. Актуальність дослідження обумовлюється необхідністю осмислити місце і роль вчителя в освіті, його особистісних характеристик та якостей в контексті утвердження постіндустріального вектора суспільного поступу, глобалізації та розгортання інформаційної революції [2].

Особистість — людина, соціальний індивід, що поєднує в собі риси загальнолюдського, суспільне значущого та Індивідуально неповторного.

Формування особистості — становлення людини як соціальної істоти внаслідок впливу середовища і виховання на внутрішні сили розвитку.

Розвиток людини не можна зводити до засвоєння, простого накопичення нею знань, умінь та навичок з різних галузей науки і практичної діяльності. Його не слід розглядати лише з кількісного боку. Розвиток полягає передусім в

якісних змінах психічної діяльності, в переходах від її нижчих щаблів до вищих, у виникненні нових рис пам'яті, сприймання, уявлення, мислення, волі, характеру тощо, у формуванні нових якостей особистості.

Людська особистість розвивається в анатомо-фізіологічному, психічному, соціальному напрямках. Анатомо-фізіологічні зміни — збільшення і розвиток кісткової та м'язової систем, внутрішніх органів, нервової системи. Психічні зміни - передусім розумовий розвиток, формування психічних рис особистості. Набуття соціальних якостей, необхідних для життя в суспільстві - соціальний розвиток особистості.

Розвиток особистості залежить від спадковості, середовища та виховання. Його джерелом і внутрішнім змістом є такі внутрішні і зовнішні суперечності:

- між рівнем розвитку особистості й ідеалом: оскільки ідеал завжди досконаліший за конкретного вихованця, він спонукає до самовдосконалення особистості;

- процеси збудження і гальмування;

- в емоційній сфері — задоволення і незадоволення, радість і горе [1].

У сучасній психології нараховують десятки теорій особистості. Допарадигмальний характер психології не дає достатніх підстав визначити, яка з них є правдивою. С. Л. Рубінштейн зазначав, що особистості характерний такий рівень психічного розвитку, який дозволяє їй свідомо керувати власною поведінкою і діяльністю. Суть особистості, за К. Роджерсом, виражає її самосвідомість, суб'єктивність, здатність діяти свідомо і відповідально.

Особистість є категорією і предметом вивчення психології особистості. Особистість з точки зору психології — це сукупність вироблених звичок і уподобань, психічний настрій і тонус, соціокультурний досвід та набуті знання, набір психофізичних рис та особливостей людини, її архетип, що визначають повсякденну поведінку і зв'язок з суспільством і природою. Також особистість спостерігається як прояв «поведінкових масок», вироблених для різних ситуацій та соціальних груп взаємодії.

Отже, особистістю можна назвати людину, яка досягла такого рівня

соціального розвитку і самосвідомості, який дозволяє їй знаходити і обирати серед цінностей культури особистісні смисли, самостійно виконувати відповідну перетворювальну діяльність, свідомо і відповідально здійснювати саморегуляцію діяльності й поведінки [3].

Список використаних джерел:

1. Формування і розвиток особистості.
<https://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14319/>
2. Формування особистості вчителя в сучасних умовах
https://ipiend.gov.ua/wpcontent/uploads/2018/07/andruschenko_formuvannia.pdf
3. Тлумачення особистості в психології <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.

ЧЕХРАТОВА Олена Андріївна,
доктор філософії (Освітні, педагогічні науки), викладач,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

(м. Харків, Україна)

ВИКЛАДАЧ-МЕНТОР ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

У студентоцентрованому навчанні на викладача покладені не тільки функції навчання і контролю. Сучасна система освіти передбачає, що педагог стає фасилітатором, консультантом і помічником для своїх студентів [5], ментором, який не може відсторонено спостерігати за освітнім процесом, а радиться з підопічними, дослухається до їхньої точки зору, бере до уваги освітньою мету здобувачів, їхні інтереси та побажання, допомагає у розвитку професійних і комунікативних компетентностей учасників процесу.

В умовах воєнного стану, особистісні характеристики викладача набувають ще більшого значення, адже можливість і бажання педагога підтримати, допомогти, співчувати, довіряти і неупереджено ставитися до здобувачів сприяють створенню позитивного освітнього середовища за умови постійної співпраці і взаємодопомоги. Складна ситуація в Україні змусила педагогів і студентів згуртуватися для підтримки одне одного і продовження спільної роботи.

Формат освітнього процесу змінився, студенти і викладачі працюються у різних умовах, деякі вимушені були покинути територію країни через загрозу життю, бойові дії та тимчасову окупацію окремих територій, а тому учасники освітнього процесу потребують допомоги і підтримки одне від одного, закладу освіти і держави [4, С. 746].

Особливо цінним є те, що викладач-фасилітатор і викладач-помічник під час воєнного стану намагається створити, на скільки це можливо, комфортне освітнє середовище, у якому можна відчувати взаємопідтримку, попросити про допомогу і обговорити питання, які турбують, навіть якщо вони не пов'язані з темою заняття або предметом. Таке середовище дозволяє відчувати причетність кожного до спільної справи, підтримує у складних життєвих обставинах, створює умови для розвитку життєвих компетентностей [1, С. 6].

Педагоги закладів вищої освіти усвідомлюють що робота у несприятливих умовах складна, потребує більше енергії і ресурсів, психологічний стан кожного заходиться у постійній напрузі, але потрібно мотивувати здобувачів до навчання, власним прикладом показувати, що воєнний стан – не причина полишати досягнення, кожна людина навчається ставити нові цілі, досягати їх, втілювати нові ідеї і концепції, продовжувати жити і піднімати економіку країни.

Викладачі і студенти зараз знаходяться в однаково складних умовах, стикаючись з проблемами технічного і ергономічного характеру (відсутність або обмежений доступом до засобів і матеріалів для навчання; обмежений доступом до інтернету; проблеми з облаштування комфортного місця навчання і роботи) [2, С. 34]. Тим не менш, саме викладач-ментор, його активність, впевненість і стійкість підтримує студентів і допомагає продовжувати освітню діяльність.

Ще однією важливою частиною підтримки молоді під час воєнного стану є формування медіаграмотності і аналіз особливостей медіаосвіти. Педагог-ментор повинен не тільки сам вміти аналізувати інформацію, знаходити офіційні джерела і достовірні дані, а й допомогти студентам у виборі таких

джерел для отримання лише перевірених даних і не розповсюдження фейків і паніки [4, С. 747]. Стресові умови роботи і навчання часто призводять до паніки, а тому саме викладач намагається створити безпечне інформаційно середовище.

Викладач-фасилітатор закладу освіти також культивує соціальну відповідальність студентів, як частину їхньої громадської і професійної відповідальності, розвиває навички співпраці і допомоги у вирішенні складних і конфліктних ситуацій, навчаючи аналізувати реальні ситуація для створення атмосфери взаємодопомоги і взаємопідтримки [3].

Однак, потрібно пам'ятати, що у складний для суспільства час, викладач теж може відчувати втому і страх, потребувати психологічної підтримки. В такому випадку, завдання створення комфортного освітнього середовища буде частково покладено на здобувачів, які, у студентоцентрованому навчанні, розділяють відповідальність за освітній процес з педагогом.

Список використаних джерел:

1. Бородай Е., Кононец Н., Гуз К. Інноваційно-організаційний формат розвитку лідерської компетентності вчителів предмета «Захист Вітчизни» у воєнний час. Імідж сучасного педагога. 2022. № 2 (203). С. 5–11. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-2\(203\)-5-11](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-2(203)-5-11)

2. Мар'єнко М., Сухих А. Організація навчального процесу у ЗЗСО засобами цифрових технологій під час воєнного стану. Український педагогічний журнал. 2022. № 2. С. 31–37. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-2-31-37>

3. Погорелова Т. Ю. Корпоративна соціальна відповідальність як складова професійної компетенції майбутнього менеджера. Адаптивне управління: теорія і практика». Серія «Педагогіка». 2018. № 4 (7). URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal/article/view/68> (дата звернення: 17.10.2022).

4. Шевчук Г. Українська освіта в умовах викликів воєнного часу. Актуальні питання гуманітарних наук. 2022. № 51. С. 745–750. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/51-114>

5. Voller P. Does the teacher have a role in autonomous language learning? Teaching and Learning Languages. Harlow, Addison Wesley Longman. P. 98–113.

ЮВКОВЕЦЬКА Юлія Олександрівна,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри іноземної філології та перекладу,
Державний торговельно-економічний університет
(м. Київ, Україна)

НАГАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА СТУДЕНТА І ВИКЛАДАЧА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Інколи недостатньо усього життя, аби усвідомити його швидкоплинність, почати насолоджуватися речами, які раніше приймав, як належне, радіти щасливим миттям, жити тут і зараз, а інколи достатньо і одного ранку, аби почати цінувати існування, як ніколи раніше, своє та рідних. Четвер 24 лютого став таким собі каталізатором: він поділив життя мільйонів українців, цілої нації на до та після, змусив побачити те, що раніше не бачили, відчутти те, що раніше не відчували. Боляче згадувати той ранок, але саме тоді всі усвідомили, що так, як раніше не буде ніколи. Наше життя повністю змінюється, у цю мить: на наших очах пишеться нова історія, Україна відроджується з полум'я, могутнішає. Війна прийшла у дім кожного українця, навіть до тих, хто за кордоном. Здавалося б, людина звикає до всього, психіка адаптується, стає легше чути новини на кшталт Кременчука чи Оленівки, Вінниці чи Маріуполя, Харкова чи Сум. Складалося відчуття, що ти починаєш черствіти: жахливі новини не викликають у тебе жодних емоцій, ані жалю, ані страху, ані співчуття. І тоді ти картаєш себе за це, або ще гірше, виникає почуття провини. Переслідують різні думки: чому нам пощастило народитися не в Бучі? За що ми заслужили бути в тилу, у відносному спокої, мати їжу, тепло, затишну постіль? І найцікавіше, що не можна виділити окрему категорію людей, яким би було легше переживати це все: відмінність полягає лиш у вмінні опанувати себе, зібрати всю силу до купи, працювати, вчитися та постійно підтримувати ЗСУ.

Повномасштабна війна триває 7 місяців. Може в якийсь момент нам і здавалося, що світ на паузі, але ні, життя продовжується, і треба якось йти далі, з усім тим болем, що не вщухає ні на мить. І саме тому, що наша країна

потребує сильних, здорових та успішних людей, потрібно навчитися входити в рутину, займатися своїми справами, робити те, що виходить найкраще: хтось працює та має змогу надсилати гроші на купівлю славнозвісних Байрактарів; хтось лікує тіло та душу; хтось волонтерить та робить все можливе задля того, щоб наші бійці мали усе необхідне; а хтось вчиться, і викладає, тим самим забезпечує Україну талановитою та розумною молоддю у майбутньому, яка допомагатиме відроджувати країну. Щодо останніх, поговоримо про них більше детально. Ні для кого не секрет, що майбутнє творять освічені та розумні люди, які вмотивовані певною ціллю та сміливо реалізують свої задуми. Як би не було дивно, але на нашу думку, становище, в якому ми зараз знаходимося, вкрай принагідне для саморозвитку, реалізації проєктів, мрій, творчих планів, або зміни сфери діяльності в цілому. Річ у тім, що коли в твоїй країні війна, з часом тобі стає все легше і легше відпускати непотрібне зі свого життя, мовляв, коли, як не зараз? А раптом завтра в нас ракета влучить? Ми живемо у час, коли не так страшно ризикувати, йти з головою у щось нове, що так давно манило. І дійсно, зараз існує певна тенденція у зміні роботи, переходу у нову царину діяльності та розвитку себе. Але тут можна зіштовхнутися з проблемою вигорання, знецінення своїх почуттів. Так само як студент може зневіритись у своїх силах, у собі, так і викладач у тому, що робить. Ніхто не застрахований від емоційного виснаження, і це є нормальним, особливо з огляду на наше становище зараз. Саме тому вкрай важливо вміти підтримувати одне одного, отримувати максимальну користь від спільної роботи та опановувати незнайоме та складне разом, пліч-о-пліч. Викладач та студент повинні мотивувати одне одного: студент - вчитися новому, викладач - удосконалювати набуте. Шляхом повного взаєморозуміння та руху до поставленої мети, і перемога настане швидше. Також варто додати, що емоційний стан вчителя вкрай сильно відображається на студентах: емоції зчитуються дуже швидко, тому викладач не просто може, а повинен вміти взяти свої емоції під контроль, адже від нього напряму залежить майбутнє цвіту нації, молоді країни. Отже, і студент, і викладач повинні мати психологічні сили працювати далі, заради

себе, та на благо країни. Зрозуміло, що у зв'язку з війною учні почали гірше зосереджуватися на навчанні, такий вже наслідок стресу. Тож, не будемо забувати, що зменшення концентрації, певна апатія чи надмірне роздратування є проявом страху та очікування невизначеного майбутнього. Отож, це і є ще одна причина, аби викладач і студент об'єднали свої сили навколо розвитку та навчання. Звісно не варто сильно перенапружуватися, потрібно знайти той самий баланс, який дозволить ефективно засвоювати нову інформацію та не буде надто виснажливим для обох сторін.

Ось декілька порад, що допоможуть розвантажитись та розгрузити психіку: прислухайтеся до себе, давайте волю емоціям: не важливо, погані вони чи хороші, дозвольте собі прожити все так, як ви вмієте; додайте позитиву у щоденну стрічку подій: дивіться комедії, слухайте цікаві подкасти, книги тощо; споживайте новини дозовано; якщо щось бентежить - не соромтесь, поділіться з тим, кому довіряєте.

Пам'ятаймо, що майбутнє наше та України тільки у наших руках, і саме віра у швидку перемогу та себе є ключем до успіху.

Цитуючи основоположника української літератури, додамо:

*“І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люди на землі”.*

Список використаних джерел:

1. <https://osvitoria.media/experience/yak-navchaty-pid-chas-vijny-checlist-uchytelya-na-dystantsijtsi/>
2. <http://muzdepartament.uz.ua/articles/2022/03/28/navchannya-pid-chas-vijni-rol-vikladachiv-dlya-studentiv>
3. <https://meridian.kpnu.edu.ua/2022/03/12/psykholohichni-rekomendatsii-dlia-vykladachiv-iaki-pratsiuiut-pid-chas-viiny/>
4. <https://eo.gov.ua/osvita-pid-chas-voyennoho-stanu-30-zapytan-ta-vidpovidey/2022/04/18/>
5. <https://dif.org.ua/article/distance-learning>

Ruslan Jakowyszyn,
doktor nauk pedagogicznych, docent w
Katedrze pedagogiki i psychologii oraz edukacji inkluzyjnej,
Tarnopolski obwodowy municypalny instytut podyplomowej edukacji
pedagogicznej

(Ukraina),

Piotr Sochacki,

mgr, kanclerz

Wyższej Szkoły Biznesu i Zarządzania w Ciechanowie

(Polska).

KONCEPCJE WYCHOWANIA DZIECI W TEORIACH I POGLĄDACH WYBITNYCH NAUKOWCÓW I PEDAGOGÓW

Streszczenie: *Artykuł poświęcony złożonej problematyce wychowania dzieci.*

Poglądy wybitnych naukowców i pedagogów obrazują ważne zadanie społeczne – wychowanie przyszłego pokolenia.

Słowa kluczowe: *wychowanie, rodzina, dzieci, pedagogika.*

Problematyka badawcza.

Problematyka wychowania dzieci stanowi przedmiot zainteresowania wielu badaczy oraz naukowców. Jest to złożony proces, polegający przede wszystkim na rozumieniu i traktowaniu człowieka jako osoby. Wychowanie i wykształcenie młodego pokolenia jest naczelnym zadaniem narodu i państwa oraz stanowi naturalną formę racjonalnego działania narodu [5, s. 9].

Wychowanie i kształcenie człowieka jest permanentne: w pierwszym okresie życia jednostki, do osiągnięcia pełnej dojrzałości, niezbędna jest pomoc ze strony rodziców, szkoły, aby skutecznie przygotować człowieka do dalszego samowychowania i samokształcenia, poprzez uczestnictwo w różnych formach życia społecznego [5, s. 9].

Aktualność badań.

Wychowanie dziecka stanowi aktualny problem badaczy i naukowców wielu państw. Proces ten wpisany jest w kulturę danego narodu. Przyszłość społeczeństwa zależy od dobrze wychowanych obywateli, szanujących tradycję i kulturę nie tylko swojego kraju, lecz także kulturę i tradycję innych narodów.

Podczas wspólnych międzynarodowych badań, konferencji naukowych opracowywane są nowe metody i techniki wychowania dzieci w zmieniającym się globalnym świecie. Społeczeństwa stają wobec nowych wyzwań społecznych i nowych zadań w teorii i praktyce wychowania dzieci.

Koncepcje wychowania wybitnych naukowców i pedagogów

Wychowanie dziecka zaczyna się w rodzinie, która jest podstawową grupą społeczną. Stanowi ona pierwszą drogę i najważniejszą: jest drogą powszechną i szczególną, jedyną i niepowtarzalną, jak również niepowtarzalny jest każdy człowiek. Człowiek, zdaniem papieża Jana Pawła II: «(...) rodzinie zawdzięcza sam fakt bycia człowiekiem. A jeśli w tym przyjsciu na świat oraz we wchodzeniu w świat człowiekowi brakuje rodziny, to jest to zawsze wyłom i brak nad wyraz niepokojący i bolesny, który potem ciąży na całym życiu» [6, s. 2].

Papież Jan Paweł II odwołuje się do europejskich korzeni wychowania, stwierdzając: «W kontekście kulturalnym w Europie duży wpływ na rozumienie wychowania wywarła inspiracja chrześcijańska. Wychowanie człowieka jako istoty zdolnej do ustawicznego «stawania się» powinno otwierać się na perspektywę religijną. Albowiem otwarcie na Boga nie jest czymś alienującym, zniewalającym, lecz to właśnie ono pozwala widzieć «człowieka rzeczywistego», «otwartego», a koncepcyjnie ujmować go «dynamicznie». (...) «Boże wychowanie» to nic innego jak zaproszenie do pójścia za Nim ku pełni życia. (...) Celem więc wychowania jest religijna działalność chrześcijanina, do której zmierza przez całe życie i która staje się celem chrześcijańskiego życia» [9, s. 7].

Janusz Korczak. Pedagogika wychowania znanego pedagoga Jana Korczaka przepełniona jest miłością do dziecka. Jego nastawienie do dzieci bierze się z własnego wychowania, opartego na etosie służby społecznej wobec innych osób, a przede wszystkim: słabych, biednych, wykluczonych. Żył on i działał w bardzo trudnych warunkach społecznych, gdzie panował kryzys oraz bieda. Tego ciężaru doświadczały przede wszystkim dzieci, dlatego poświęcił swoje życie budowaniu warunków sprzyjających rozwojowi dzieci, respektowania godności, praw i

obywatelstwa dzieci [3, s. 7].

Janusz Korczak kocha dzieci oraz uczy je kochać miłością mądrą, refleksyjną, skierowaną na poznawanie i rozumienie dziecka: «Miłość jest procesem. Jest dynamiczna, rozwija się, dojrzewa przede wszystkim w pytaniach: ogólnych i szczegółowych, filozoficznych i praktyczno-codziennych, skierowanych zarówno na poszukiwanie istoty dziecka i dzieciństwa, jak i na indywidualne poznanie własnego dziecka i uczenie się roli rodzicielskiej» [3, s. 8].

Spuścizna Janusza Korczaka jest cenna i bogata w różnorodne utwory, przekazujące następnym pokoleniom jego doświadczenie w wychowaniu dzieci. Niezapomniane pozostają również napisane przez niego bajki, w których chciał pokazać inny świat, rządzony przez dzieci. Są to bajki m. in. o królu Maciusiu: «Król Macius Pierwszy» i «Król Macius na wyspie bezludnej».

W bajce o królu Maciusiu, główny bohater Macius ma trudne zadanie – po śmierci swego ojca-króla podejmuje się ważnego i odpowiedzialnego zadania – odziedziczenia korony i przejęcia odpowiedzialności za swoje królestwo. Jest jeszcze dzieckiem, ale musi szybko przejąć obowiązki, gdyż ze strony sąsiednich królestw istnieje zagrożenie. Władcy tych państw są przekonani, że dziecko nie będzie w stanie bronić swego królestwa, jak osoba dorosła. Szybkie zwycięstwo nie dochodzi do skutku, gdyż król Macius wygrywa wojnę i zaprowadza w swoim królestwie niezbędne reformy. Z czasem uczy się mądrości zarządzania państwem i nawiązuje stosunki dyplomatyczne. Zastanawia się też nad ważną reformą – stworzenia dziecięcego parlamentu oraz nadania dzieciom pełni praw obywatelskich.

W «Królu Maciusiu na wyspie bezludnej» główny bohater zostaje uwięziony. Jednak nie załamuje się, lecz zastanawia się nad swoim postępowaniem: «Największy mój błąd, że byłem dumny. Czy król może kochać cały naród, czy tylko chce, żeby go chwalili; i dlatego jest dobry? Czy można kochać, jeżeli się nie zna? Chciałem, żeby dzieciom było dobrze, ale chciałem, żeby wiedziały, że to wszystko zrobił król Macius Reformator» [4, s. 40-41].

Twórczość Janusza Korczaka pozostawia następnym pokoleniom bogatą

wiedzę o wychowaniu dzieci, w oparciu o założenie, że: «(...) dziecko chce, aby je traktować poważnie, jest człowiekiem tu i teraz (...). Bo dziecko i dzieciństwo są ważne same w sobie» [3, s. 8].

Antoni Makarenko. W zakresie ogólnych warunków wychowania rodzinnego, pedagog i pisarz Antoni Makarenko twierdził, że: «Wychowanie dzieci stanowi niezmiernie ważną dziedzinę naszego życia. Dzieci to przyszli obywatele naszego kraju i obywatele świata, którzy będą tworzyć historię, to przyszli ojcowie i matki, którzy kiedyś wychowywać będą własne dzieci. Trzeba, aby wyrosły na wzorowych obywateli, na dobrych i rozumnych rodziców» [7, s. 5].

Suchomliński Wasyl. Znany ukraiński pedagog Wasyl Suchomliński przywiązywał dużą wagę do roli czytania literatury: «Literatura piękna ma ogromny wpływ na człowieka, na rozwój kultury duchowej, jeżeli na pierwsze miejsce jest wysunięte zrozumienie kryteriów estetycznych oraz przesłania tego lub innego utworu, głębokie osobiste emocjonalne nastawienie się do niego, bo w literaturze mamy do czynienia z najdelikatniejszymi, najbardziej skomplikowanymi przejawami natury ludzkiej – uczuciami, emocjami, pięknem, indywidualnością» [8, s. 78-79].

Maurice Debesse. Francuski pedagog i psycholog Maurice Debesse uważał, że: «Na każdym etapie rozwoju podstawową misją wychowania jest wytworzenie dziecku sprzyjającego środowiska. (...) wychowanie to rozpoczyna się na kilka miesięcy przed urodzeniem dziecka. Trzeba mu zapewnić sprzyjające warunki życia dzięki właściwemu odżywianiu matki, które uniemożliwi wszelkie niebezpieczeństwo zatrucia płodu; i dzięki życiu spokojnemu, uregulowanemu, bez dużych wysiłków» [1, s. 32].

John Dewey. Amerykański pedagog John Dewey był przekonany, że: «Wszelkie wychowanie jest procesem wzrastania jednostki w społeczną świadomość gatunku. Wzrastanie to rozpoczynające się nieświadomie niemal już od urodzenia kształtuje stopniowo siły jednostki, zapładnia jej świadomość, wytwarza przyzwyczajenia, rozwija wyobrażenia oraz wyzwala uczucia i wzruszenia. Dzięki temu nieświadomemu wychowaniu jednostka staje się z wolna uczestnikiem

intelektualnych i moralnych zasobów, zdobytych przez ludzkość w ciągu długiego rozwoju. Staje się spadkobiercą nagromadzonego kapitału cywilizacji. Nawet najbardziej formalne i techniczne wychowanie nigdzie w świecie nie może zatracić tej zasadniczej właściwości wszelkiego procesu wychowawczego. Może go jedynie zorganizować lub zróżnicować w pewnym szczególnym kierunku» [2, s. 9].

Podsumowanie.

Poglądy wybranych znanych naukowców i pedagogów w sposób bardzo prosty i zrozumiały dla każdego potencjalnego rodzica nakreślają ramy wychowania. Wymaga ono dobrego przygotowania do pełnienia ważnej roli społecznej – bycia rodzicem. Małżeństwo – zdaniem papieża Jana Pawła II – ponosi odpowiedzialność za dobro wspólne: najpierw małżonków, a później dobro wspólne rodziny: «Tym wspólnym dobrem jest człowiek, jest wartość osoby, która jest miarą godności człowieka. Człowiek nosi z sobą tę właśnie miarę wszędzie, w każdym układzie społecznym czy polityczno-ekonomicznym» [6, p. 12].

LISTA WYKORZYSTANEJ LITERATURY:

1. Debesse M. Etapy wychowania. Wydawnictwo „Żak”. Warszawa 1996.
2. Dewey J. Moje pedagogiczne credo. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2005.
3. Korczak J. Jak kochać dziecko. Dziecko w rodzinie. Rzecznik Praw Dziecka. Warszawa 2012.
4. Korczak J. Król Maciuś na wyspie bezludnej. Fundacja Nowoczesna Polska. Lektura on-line: www.wolnelektury.pl
5. Krąpiec M. A. OP, Rozważania o wychowaniu. Wydawnictwo Fundacja Servire Veritati Instytut Edukacji Narodowej. Lublin 2010. S. 9.
6. List do Rodzin Ojca Świętego Jana Pawła II. Rzym 1994.
7. Makarenko A. Wychowanie w rodzinie. Państwowy Instytut Wydawniczy. Warszawa 1954.
8. Pobirchenko N. Wasyl Suchomliński: kształtowanie osobowości dziecka za pomocą literatury pięknej. Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy. Nr 20 (3) / 2016.
9. Wychowanie w nauczaniu Jana Pawła II. Wyższa Szkoła Zarządzania i Przedsiębiorczości im. Bogdana Jańskiego. Warszawa 2000.

БАБИЧ Оксана Олександрівна,
викладач вищої категорії,
БАБИЧ Діана Сергіївна,
здобувач освіти ОКР молодший спеціаліст,
СЕМІВОЛОС Дар'я Олександрівна,
здобувач освіти ОКР молодший спеціаліст,
**Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»**
(м. Умань, Україна)

ЯН АМОС КОМЕНСЬКИЙ – ОСНОВОПОЛОЖНИК СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ

Ян Амос Коменський належить до числа історичних осіб, які своїми творіннями і беззавітним служінням народу здобули славу, любов і визнання. Не випадково його називають Коперником педагогіки, Колумбом педагогіки, учителем народів, батьком нової педагогіки. Коменський ставив і розв'язував найважливіші педагогічні проблеми виходячи з власної педагогічної практики, з тривалих спостережень, зводив своє педагогічне вчення, ґрунтуючись на практиці і теорії виховання у всіх народів і часів (антична педагогіка, педагогічні ідеї мислителів Відродження і соціалістів-утопістів, єзуїтські школи, школи братств тощо). Велика заслуга Коменського полягає в тому, що у своїх творах він дає такі фундаментальні вказівки, які далеко випередили практику свого часу.

Величезна педагогічна мудрість і наукове передбачення – ось чим пояснюється той факт, що вчення Коменського зберігає свою актуальність і в наш час.

Даною науково-практичною проблематикою займалися такі вітчизняні й зарубіжні вчені, як М. Арцишевська, М. Бечкова, Я. Квачала, В. Кларін, В. Кравець, В. Кортгаазе, Д. Лордкіпанідзе, Я. Паточка, А. Піскунова, Й. Полішенський, С. Соучек та ін.

Вчення, створене Я. А. Коменським, не лише прискорило процес виділення педагогіки в самостійну науку, а й визначило перспективи розвитку

теорії і практики навчання та виховання на наступні століття.

Теоретичне і практичне значення педагогічного вчення Коменського було випробуване століттями. Геніальність його досягнень полягає не лише в обґрунтуванні загальнонаукових основ педагогіки, а й у визначенні характерних особливостей діяльності національної школи.

У багатій педагогічній спадщині Я. А. Коменського розглянуті всі найважливіші питання педагогіки. Так, у «Великій дидактиці» він виклав усі вимоги щодо процесу навчання. Вони викликають не лише історичний, а й практичний інтерес. Коменський вважав, що кращі успіхи в навчанні досягаються, якщо:

- освіта людини починається з дитинства і для цього відводяться ранкові години, а все, що підлягає вивченню, розподіляється згідно з ступенями віку;
- розум розвивається раніше, ніж мова. Ніяка мова не вивчається через граматику, а через відповідні твори письменників. Реальні навчальні предмети передують формальним, а приклади – правилам;
- кожен, кого віддають до школи, залишається в ній до кінця. Розум учнів слід підготувати до засвоєння предмету, який вивчається, а все, що стоїть на заваді навчання, потрібно усунути;
- в школі необхідно встановити порядок, за яким учні в один і той же час займатимуться одним предметом;
- учитель, по-перше, має домагатися розуміння речей, по-друге, розвивати пам'ять і, по-третє, розвивати мову і руки, вдаватися до всіх способів розкриття пізнавальних здібностей і застосовувати їх згідно з обставинами;
- навчальний матеріал має розподілятися так, щоб наступні заняття служили подальшим розвитком одержаних знань в їх частинах подібно до того, як всі гілки дерева виростають одна з одної. Будь-яка мова, наука і мистецтво спершу повинні викладатись так, щоб в учнів склалось загальне уявлення про ціле;
- уся сукупність занять має детально розчленуватися на класи з таким розрахунком, щоб попереднє завжди відкривало дорогу наступному,

виконувалась своя особлива робота, щоб нічого не пропустити і не перекрутити;

- школа має знаходитись в тихій місцевості, віддаленій від місць розваг;
- учні одержують відповідні кожному класу книги, які заслужено можна було б назвати джерелом мудрості, благочестя, в школі і поза її стінами не терпітимуть поганого товариства.

Чимало з цих загальних положень, сформульованих Коменським, уже давно стали педагогічними аксіомами, інші ще потребують своєї наукової розробки. Необхідною умовою успішності процесу навчання Коменський вважав легкість і приємність процесу навчання.

З метою прискорення навчання Коменський запропонував використовувати класно-урочну систему навчання. Він досить детально обґрунтував і розробив деталі цієї системи навчання і впроваджував її у практику.

Особливе місце в педагогічній системі Я. А. Коменського займає вчення про роль вчителя у вихованні особистості. Вся робота школи, її успіхи та невдачі залежать від учителя. Він формує з дитини майбутню людину і повинен бути добрим, уважним і одночасно суворим і вимогливим. «Ти не можеш діяти як учитель, якщо ти не ставитимешся як батько» [4, С. 73-74]. Про велику громадську роль вчителя свідчать слова: «Наступне століття буде саме таким, якими будуть виховані для нього майбутні громадяни». [4, С. 78-82]. Вчитель не повинен відштовхувати від себе дітей надмірною суворістю, а привертати їх по-батьківськи. Коли він з любов'ю поводитиметься з учнями, то легше завоює їх серця, і дітям приємніше буде перебувати в школі. Необхідно вміти збуджувати увагу, завдяки чому учні краще сприймають навчальний матеріал. «Школа без дисципліни – що млин без води», – наводить Коменський чеське прислів'я. Вчитель повинен вміти її підтримувати [4, С. 81].

Вчитель повинен бути відданим справі навчання і виховання дітей, любити свою професію, не бути заробітчанином, а прагнення покинути цю професію в погоні за грошима веде до того, що він не може бути «живим

зразком» для учнів [4, С. 83-87].

Успішне виховання і навчання визначається в першу чергу всебічністю освіти вчителя, його широкою ерудицією і високим авторитетом. Вчителі – це люди, які добре знають свою справу і вміють використовувати всі свої знання на практиці. Великого значення надавав педагог-гуманіст естетичному вигляду й поведінці вчителя, який повинен володіти не тільки почуттям прекрасного, але й бути прикладом у створенні всього прекрасного в житті. У зв'язку з цим він вказував на необхідність залучення вихованців до читання художньої літератури, занять музикою і співами, навчання колективному декламуванню.

Всього Ян Амос Коменський написав понад 250 творів, присвячених одній темі – освіті людини. І був глибоко впевнений в тому, що загальна освіта, створення нової школи допоможуть виховувати людей в дусі гуманізму, солідарності, взаєморозуміння.

Ці думки є актуальними й досі, не дивлячись на те, що величезний часовий проміжок віддаляє нас від епохи Коменського. Побудова системи шкільної освіти у відповідності до ідей та принципів чеського мислителя є ідеальним зразком успішного процесу організації навчання, з якого варто черпати та застосовувати ідеї українській педагогічній науці й сьогодні. Проте, проведена дослідницька робота не вичерпує усієї проблеми. Подальшого дослідження потребують питання взаємозв'язку педагогічного та творчого доробку Коменського із процесом навчання на сучасному етапі та їх використання у сучасних умовах освітнього простору.

Список використаних джерел:

1. Ісаєвич Я. Д. Ян Амос Коменський і Україна / Я. Д. Ісаєвич // Український історичний журнал. – 1967. – Березень. – №3. – С. 129-131.
2. Кравець В. Педагогічна система Яна Амоса Коменського / В. Кравець // Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва: навч. посіб. для студ. пед. навч. докл. / В. Кравець – Тернопіль, 1996. – С. 122-178.
3. Коваленко Є. І. Коменський Ян Амос / Є. І. Коваленко // Енциклопедія освіти / Академія пед. Наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юніком Інтер, 2008. – С. 407-408.
4. Коменський Ян Амос. Вибрані педагогічні твори: у трьох томах.

Т.1. Велика дидактика /Ян Амос Коменський; під ред. з біограф. нарисом і примітками проф. Красновського А. Л. – К. : Рад. школа, 1940. – 248 с.

5. Мединський Є. М. Братські школи України і Білорусії в XVI-XVII століттях: [монографія] / Є. М. Мединський. – К. : Рад. школа, 1958. – 210 с.

БАРАБАШ Валентина Іванівна,

*викладач вищої кваліфікаційної
категорії, викладач-методист,*

*Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г.Шевченка Черкаської обласної ради»*

(м.Умань, Україна)

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ЯНА КОМЕНСЬКОГО В ПЕДАГОГІЦІ

Педагогічна творчість Яна Амоса Коменського є великим внеском у світову педагогічну науку, у розвитку якої зацікавлений кожний цивілізований народ. Українські школи протягом трьох сторіч виявляли і виявляють живу цікавість до спадщини Коменського.

Якщо в 17 і 18 століттях дорогу ідеям Коменського в Україну прокладали переважно його мовні підручники, то в 19 і 20 століттях Україна широко застосовує, вивчає і поглиблює його педагогічну систему.

Педагогічна спадщина Коменського охоплює всі найважливіші питання педагогічної науки. Але передусім вирізняються ідеї, які визначають необхідність навчання і виховання у школі. Згідно з ними, у школі повинні навчатися хлопчики і дівчатка, бідні й багаті. У процесі виховання людина вчиться пізнавати себе і навколишнє життя (розумове виховання), володіти собою (моральне виховання), вірити в Бога (релігійне виховання). Майбутнє держави і народу залежить від того, як організовано освіту, навчання і виховання підростаючого покоління.

Він запропонував таку періодизацію в системі народної освіти: дитинство, отроцтво, юність, змузніння. Кожний період триває 6 років.

У дитинстві (від народження до 6 років) діти виховуються вдома, під наглядом матері. У цей час треба розвивати їх мову, збагачувати запас уявлень про навколишнє життя, привчати до самообслуговування, поміркованості,

охайності, пошани до батьків і старших, правдивості, справедливості, слухняності. Підлітки (від 6 до 12 років) навчаються у початкових школах, де опановують читання рідною мовою, письмо, арифметику з елементами геометрії, початки природознавства, географію, історію, співи, ручну працю, закон Божий. Такі школи повинні бути в кожному населеному пункті, їх відвідують хлопчики і дівчатка всіх станів. Юнаки (від 12 до 18 років) навчаються у загальноосвітній середній школі (гімназії), де вивчають «сім вільних мистецтв»: фізику, географію, історію, хронологію, етику, релігію, а також рідну, латинську та одну з нових мов [7, С. 93].

Люди змужнілого віку (від 18 до 24 років) навчаються у вищих навчальних закладах (академія або університет) у великих містах країни. В університетах є три факультети: богословський, юридичний і медичний, які готують студентів до майбутньої наукової діяльності.

Я. А. Коменського вважають батьком дидактики. Він уперше створив ґрунтовне вчення про сутність, основні принципи і методи навчання, класно-урочну систему. У «Великій дидактиці» учений визначив сутність і завдання освіти, яка покликана служити людині для вдосконалення її розуму, мови і рук, щоб вона могла все потрібне розумно споглядати, висловлювати словами і здійснювати в дії. Коменський виступав за енциклопедичність, посиленість і доцільність змісту освіти, єдність і наступність шкіл усіх типів, пропонував концентричний спосіб розміщення навчального матеріалу.

Я. А. Коменський наголошував на тому, що успіхи школи в навчанні й вихованні учнів залежать передусім від учителя. Саме вчитель, відчуваючи всю відповідальність за долю не лише майбутніх громадян, а й усього суспільства, повинен пробуджувати в учнів самостійну думку, готувати з них діяльних благочестивих людей. У педагогові він бачив не лише вчителя, а й вихователя [8, С. 89].

Ян Амос Коменський був засновником педагогіки нового часу. В його теоретичних працях з питань навчання і виховання дітей («Материнська школа», «Велика дидактика», «Новітній метод мов», «Пансофічна школа» і ін.) розглянуті всі найважливіші педагогічні проблеми. В дидактичному навчанні Коменського одне з важливих місць займає питання про загальні принципи

навчання, які звичайно називають дидактичними принципами. Принципи навчання містять ті положення загальнометодичного характеру, на які спирається навчання.

Яна Амоса Коменського прийнято вважати родоначальником всіх ілюстрованих букварів. У передмові до «Світу в картинках» Коменський пише, що при навчанні рідній мові книга ця дасть дітям більш легкий спосіб навчитися читати, чим це було дотепер. Завдяки цьому, вивчаючи абетку дитина «при одному погляді на тварину легко згадає, як вимовляється відповідна буква, і зрештою його уява, укріплена вправою, приведе його до швидкого запам'ятовування всіх букв. Розглянувши потім таблицю первісних складів, учень зможе перейти до розгляду малюнків і надрукованих над ними написів. Тут знову саме розглядання намальованого предмета, викликавши в його розумі найменування останнього, нагадає йому, як потрібно прочитати заголовок малюнка» [5, С. 27].

Поряд з навчанням Коменський порушує питання про систему морального виховання, що будується на визначених основних принципах, що додають визначений зв'язок, цілісність усьому вихованню.

Моральне виховання протікає не тільки в процесі навчання, але й в умовах позакласних занять. Особливе значення Коменський додавав позакласному читанню. До позашкільних занять Коменський відносить також ігри і драматичні представлення. Він рекомендує тілесні, гігієнічні вправи (бігання, стрибання, боротьба, гра в м'яч і т.д.), прогулянки, сидячі ігри, театральні представлення [4, С. 164].

У школі діти не тільки учаться, але і виховуються як майбутні громадяни. У школі повинне бути організовано щось начебто «самоврядування», у якому Коменський хоче бачити відображення суспільства, державного ладу дорослих. [3, С. 167].

Отже, Коменський переборює однобічність і вузькість підходу до виховання, борючись проти його зведення тільки до інтелектуалізму, віддаючи собі звіт у важливості виховання почуттів. Виховання в його розумінні спрямовано на розвиток найрізноманітніших здібностей, охоплює різні види

діяльності, творчості дітей і підлітків.

Ідеї Коменського, як будь-яке відкриття в історії людства, «приречені на поширення» і вже століття стимулюють розвиток гуманістичної педагогічної думки.

Його педагогічні погляди величезною мірою вплинули на розвиток світової педагогіки і шкільної практики. Більшість педагогічних положень є актуальними й сьогодні.

Список використаних джерел:

1. Великая Дидактика. Избр.пед.соч..В 2-х т. - Т. 1. - М,1982.
2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи. – К.: Центр навчальної літератури, 2003.
3. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения, т. 2. – М.: Педагогика, 1982.
4. Коменский Я. А. Великая дидактика, М., 1983, стр. 160-170.
5. Коменский Я. А. Мир чувственных вещей в картинках. Изд. 2-е, Москва, 1957.
6. Оконь В. Введение в общую дидактику. – М.: Высш. Шк., 1990.
7. Подласый И. П. Педагогика: Новый курс: В 2 кн. – М.: 1999.
8. Ягупов В. В. Педагогіка, навчальний посібник. – К.: Либідь, 2002.

БАРАБАШ Валентина Іванівна,

*викладач вищої кваліфікаційної
категорії, викладач-методист,*

КУХАРЧУК Наталія Віталіївна,

здобувач освіти I курсу освітнього ступеня бакалавр,

***Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г.Шевченка Черкаської обласної ради»***

(м.Умань, Україна)

ЗНАЧЕННЯ СПАДЩИНИ Я. А. КОМЕНСЬКОГО ДЛЯ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ПЕДАГОГІКИ

Розвиток освіти сьогодні стає одним із пріоритетних напрямів діяльності нашої держави.

Основоположником сучасної наукової педагогіки вважається видатний чеський педагог Я. А. Коменський. Він першим у світі теоретично обґрунтував весь комплекс основних питань, які в сукупності визначають педагогіку як

науку, зібравши і переробивши у своїх творах весь досвід попереднього розвитку теорії і практики навчання і виховання підростаючого покоління.

Світогляд педагога формувався під впливом джерел, які часто суперечили одне одному. Він був активним діячем релігійної організації і в той же час устремління Коменського - і наукові, і практичні - були спрямовані в реальний світ і на покращення життя в ньому. З поєднання всіх цих чинників Коменський прагнув виробити власну філософію [1, С. 29].

У педагогічній системі чеського педагога освіта розглядається як важливий фактор прогресу суспільства, розвитку гуманних відносин у ньому на фундаменті християнської релігії. Така освіта полягає у передачі накопичених людством знань, культурних цінностей і життєвого досвіду підростаючим поколінням.

Коменський бачив, відчував на собі і глибоко переживав недосконалість та несправедливість тогочасного суспільного устрою. Єдиним доцільним засобом реформування суспільства він називає зразкове виховання молоді. «Людина робиться людиною тільки завдяки вихованню». Справу виховання молоді покладає на школи [6, С . 89].

Ідея створення цілісної педагогічної теорії виступає у системі поглядів Коменського як частка загального плану удосконалення людства. У його багатющій педагогічній спадщині, і передусім у «Великій дидактиці», вперше у світі педагогічна теорія набула якості науки. Тут розглянуті всі найважливіші питання педагогічної науки.

Коменський розробив ґрунтовне вчення про школи, склав низку підручників, які ще за його життя набули широкого розповсюдження в усій Європі, використовувались в країнах Америки і Азії.

Важливими компонентами цього вчення є вікова періодизація розвитку дітей, система шкіл, зміст освіти та вимоги до організації роботи навчальних закладів.

Кожному віковому періоду Я. А. Коменський визначив відповідну школу: материнська школа (материнське опікунство у кожній сім'ї); школа рідної мови

(елементарна народна школа, створюється у кожній общині, селі, містечку); латинська школа або гімназія (створюється у кожному місті); академія (створюється у кожній державі або великій провінції) [4, С. 93].

Кожна школа відмінна від інших своїми завданнями, змістом освіти та організацією роботи.

Я. А. Коменський детально описав усі сторони дошкільного виховання у написаному ним посібнику для батьків «Материнська школа» – першій в історії такого роду книзі.

Ґрунтуючись на принципі природовідповідності, Я.А. Коменський радить починати процес морального виховання з раннього віку, у зв'язку з чим у «Великій дидактиці» учений резюмує: «Природа всіх народжуваних істот така, що вони є гнучкими і легше всього приймають форму в ніжному віці; зміцнившись, вони не підлягають формуванню», або «тільки те в людині є міцним, що вона увібрала у себе в юному віці» [5, С. 111].

Одна з найбільших заслуг педагога — розробка найважливіших питань класно-урочної системи навчання і обґрунтування уроку як форми організації навчання в школі.

Одним з центральних питань в дидактиці Коменського є питання про методи навчання. «Метод навчання повинен зменшувати важкодоступність навчання з тим, щоб воно не викликало в учнів незадоволення і не відвертало їх від подальших занять», з точки зору успішності навчання Я. А. Коменський надає особливого значення використанню таких методів, які забезпечують свідоме, легке, ґрунтовне засвоєння матеріалу, що вивчається [2, С. 89].

Шкільна освіта повинна бути універсальною: «У школах потрібно вчити всіх усьому... Але не вимагати знання всіх наук і мистецтв, адже це безглуздо і за малою тривалістю нашого життя неможливо, а прагнути навчити розпізнавати основи, властивості і цілі всього найважливішого, що існує і розвивається, щоб у цьому світі не зустріти нічого, про що б вони (учні) не могли скласти бодай скромного судження» [5, С. 119].

Коменський висуває ціле вчення про моральне виховання та шкільну

дисципліну. Це зрозуміло, адже моральність входить до трьох основних якостей людини, які складають її суть: мудрість, моральність і благочестя.

Головним засобом дисциплінування Коменський називає авторитет учителя, який повинен бути таким, щоб учню було гріх його не послухати. Для цього учитель повинен завжди іти попереду і вести за собою учнів. До вчителя і до вчительської професії Коменський ставить високі вимоги [2, С. 112].

У нашій педагогіці останні роки усе помітніше прагнення до ґрунтовного перегляду її концептуальних основ, починаючи з трактування самої категорії «виховання». Цей процес буде тим результативнішим, чим повніше і глибше буде усвідомлена гуманістична природа педагогічного процесу.

Список використаних джерел:

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи. – К.: Центр навчальної літератури, 2003.
2. Коменський Я.А. Великая дидактика // Педагогическое наследие /Сост. В. М. Кларин, А. Н. Джурицкий. - М.: Педагогика, 1988. - С. 6-138.
3. Коменський Я. А. Материнська школа // Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки / За ред. З. Борисової. – К.: Вища школа, 2004.- С. 10-25.
4. Красновский А. А. Ян Амос Коменский [Текст] / Красновский А. А. - М., 1953. - 323 с.
5. Монро П. История педагогика [Текст]: пер. с англ. - Ч. И. Новое время / Монро П. - 4-е изд. - М.; Пг.: ГИЗ, 1923. - 342 с.
6. Подласый И. П. Педагогика: Новый курс: В 2 кн. – М.: 1999.
7. Ягупов В. В. Педагогіка, навчальний посібник. – К.: Либідь, 2002.
8. <https://infopedia.su/4xf7e.html>

БИСТРАНИВСЬКА Ольга Станіславівна,
*викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист,
голова циклової комісії спеціальної педагогіки і психології,
Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»
(м. Умань, Україна)*

ЯН АМОС КОМЕНСЬКИЙ — УЧИТЕЛЬ МУДРОСТІ ТА ЛЮДЯНОСТІ

Ян Амос Коменський— чеський вчений-гуманіст, один із фундаторів

сучасної наукової педагогіки і психології, релігійний, громадський і державний діяч. Вчення Я. А. Коменського не втрачає актуальності у сучасній педагогічній науці.

У багатій педагогічній спадщині Я. А. Коменського розглянуті всі найважливіші питання педагогіки. Видатний педагог зібрав і систематизував вчення про педагогіку, а також розробив класно-урочну систему навчання.

Я. А. Коменський першим у світі науково обґрунтував основні закони навчання і виховання дітей, визначив умови створення нової школи, довів необхідність створення класів за віком учнів, довів необхідність систематичної організації навчання на уроках.

Вчений був переконаний у тому, що розум людини спроможний охопити все, що завгодно. Я. А. Коменський вважав, що починати навчання дітей треба якомога раніше і навчальний матеріал повинен обов'язково відповідати вікові учнів. А у навчанні потрібно дотримуватися послідовного і поступового просування вперед за універсальними дидактичними правилами: «від близького до далекого», «від цілого до окремого», «від знайомого до незнайомого». Видатний педагог наголошував що учні повинні засвоювати систему знань, а не уривчасті відомості.

Я. А. Коменський вбачав мету навчання не лише в оволодінні знаннями, але й у розвитку моральних якостей дитини, таких як справедливість, поміркованість, наполегливість у праці.

Вчений розглядав процес навчання і виховання в нерозривній єдності й вважав, що освіта повинна здобуватися спочатку рідною мовою, а згодом латиною, яку розглядав як універсальну мову науки і культури.

Я. А. Коменський мав високі вимоги вчителя та його ролі у вихованні особистості дитини. Вчитель, повинен пробуджувати в учнів самостійну думку, виховувати діяльних, благочестивих громадян. Ця професія є «найпочеснішою під сонцем», а тому «найкращі з-поміж людей нехай будуть учителями»

У 1630 році Я. А. Коменський завершив свою працю «Материнська

школа» у якій виклав свої погляди на виховання дітей у сім'ї. Педагог вважав, що основою для виховання дитини є сім'я, без якої постраждає все наступне виховання і освіта людини.

У «Великій дидактиці» учений визначив мету і завдання освіти, яка покликана служити людині для вдосконалення її розуму, мови і рук, щоб вона могла все розумно споглядати, висловлювати словами і закріплювати в рухах.

Я. А. Коменський виступав за енциклопедичність, посиленість і доцільність змісту освіти, єдність і наступність шкіл усіх типів, пропонував концентричний спосіб розміщення навчального матеріалу. Він зауважував, що «який сенс вивчати те знання, яке не принесе користі».

Вчений увів поняття навчального року з поділом його на чверті та канікули, запровадив перевідні іспити в кінці року, різні види контролю й перевірки успішності учнів, розмірковував про організацію навчального дня в школі.

Розроблений Я. А. Коменським принцип природовідповідності є найбільш істотним та методологічним для сучасної педагогіки. За Я. А. Коменським – природовідповідність означає відповідність виховання природі і тим закономірностям, що існують у ній незалежно від нас. Оскільки людина є частиною природи, то вона підпорядковується загальним законам природи. Видатний педагог розробив вчення про нову школу, де навчання й виховання буде узгоджене з природою, де виховуватимуться нові люди, які потім побудують нове життя. Вчений вважав, що людина створена добродібною, і від природи їй властиве прагнення до знань, і тому завдання педагога сприяти розвитку цих якостей.

Я. А. Коменський висунув ідею компенсації природних недоліків дітей за допомогою виховання і навчання: «Сліпих, глухих, недорозвинених потрібно прилучати до культури і навіть з особливим старанням, зважаючи на їх більшу потребу у нашій допомозі, бо їхня природа через внутрішні недоліки менше здатна допомогти сама собі. Сліпі від народження стають прекрасними музикантами, юристами, ораторами; із глухих від народження виходять чудові

художники, письменники».

Я. А. Коменський працював над створенням підручників. Найвідоміші з них — «Відкриті двері мов і всіх наук», «Видимий світ у малюнках». Вчений вважав, що підручники мають бути окремими для кожного класу, доступними для розуміння учнями, написані гарною мовою, відповідати віковій дітей

Педагогічні погляди вченого значно вплинули на розвиток світової педагогіки і шкільної практики. Більшість педагогічних положень Я. А. Коменського є актуальними й сьогодні.

Список використаних джерел:

1. Антонюк Г. Ян Амос Коменський і розвиток педагогічної думки України в XVII ст. Педагогіка і психологія професійної освіти. Львів, 2012. – № 6. С. 189–201.
2. Ісаєвич Я. Д. Ян Амос Коменський і Україна. Український історичний журнал. 1967. № 3. С. 129-131.
3. Кравець В. Педагогічна система Яна Амоса Коменського. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва: навч. посіб. для студ. пед. навч. закл. Тернопіль, 1996. С. 122-178.
4. Новосад В. П., Пріма Р. М. Новаторство педагогічних ідей Я. А. Коменського. Педагогічний часопис Волині: науковий журнал. Луцьк: СНУ імені Лесі Українки, 2017. №3 (6). С. 24–28.

БИСТРАНИВСЬКА Ольга Станіславівна,

*викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист,
голова циклової комісії спеціальної педагогіки і психології,*

БАЗИЛЕВСЬКА Софія,

*здобувач освіти II курсу освітнього ступеня бакалавр,
Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»*

(м. Умань, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Розвиток суспільства безпосередньо залежить від культурного та інтелектуального капіталу окремої людини. Тому освіта – це найважливіший рушій економічного зростання, наукового прогресу.

Професія педагога є однією з провідних у формуванні особистості людини готової жити і працювати у сучасному суспільстві, здатної самостійно і креативно мислити, здійснювати свій моральний вибір та нести за нього відповідальність.

Із системою освіти стикається кожен громадянин держави в різні періоди свого життя і тому кожен зацікавлений у тому, щоб система освіти була максимально ефективною.

У зв'язку з цим проблема підвищення якісної підготовки здобувачів освіти педагогічних закладів освіти набуває важливого значення!

Мета статті – теоретичне обґрунтування деяких аспектів системи професійної підготовки майбутніх педагогів.

У документах ЮНЕСКО, Європейського Союзу, Ради Європи, Європейської Комісії, Європейської асоціації педагогічної освіти наголошується на основній ролі педагога у сучасних і майбутніх істотних змінах в освіті та суспільстві.

Основоположник педагогічної науки Я. А. Коменський вважав, що якими діти народжуються - це ні від кого не залежить, але щоб вони внаслідок правильного виховання вони стали добрими, — це в нашій змозі.

Німецький педагог Ф. А. В. Дістервег стверджував, що цінність школи дорівнює цінності її вчителя.

В. Ковальчук вважає, що сучасний педагог має бути висококваліфікованим професіоналом, свідомим та відданим патріотом України, володіти інформаційними та педагогічними технологіям.

Т. Шестакова зауважує, що у майбутніх педагогів необхідно формувати самостійність, творчу активність, відповідальність за власний професійний розвиток.

Ми вважаємо, що у здобувачів освіти педагогічних спеціальностей в освітньому процесі потрібно формувати:

- позитивне ставлення до професії;
- вміння забезпечити успіх у навчальній діяльності для всіх дітей, а не

лише для тих, хто добре навчається;

- вміння вирішувати навчальну задачу не тому, що її потрібно вирішити, а тому, що це знадобиться у житті;
- вміння приймати рішення у різних педагогічних ситуаціях;
- вміння працювати з різними категоріями учнів – з обдарованими, з дітьми з особливими освітніми потребами, а також із соціально занедбаними дітьми.

На сучасному етапі розвитку освіти майбутніх педагогів вчать не просто передавати дітям знання, а вчити їх мислити, міркувати, відстоювати свою думку та поважати думку інших людей, використовуючи знання, отримані на заняттях у закладі освіти.

У майбутніх педагогів в процесі навчання формується повага до дитини. Адже вони вчаться бачити дитину не тільки в майбутньому, якою вона має стати, а й зрозуміти її теперішню, такого, якою вона є: з труднощами у навчанні, переживаннями.

Проте сьогодні потребує нових підходів до організації освітньо-виховної роботи зі здобувачами освіти.

Адже, сучасний процес навчання повинен враховувати такі особливості:

1. Велику кількість інформації здобувачі освіти отримують самостійно у світовому інформаційному просторі.

2. Технології сприйняття та усвідомлення інформації змінюються, це пов'язано з впливом соціокультурної ситуації (наприклад, впровадженням у життя здобувачів освіти гаджетів і технологій Інтернет, де інформація подається стисло і швидко змінюється).

3. Основною властивістю інформаційного освітнього середовища є інтерактивність – можливість оперативної взаємодії особистості з компонентами середовища з метою навчання та розвитку. Таким чином, з'являється новий активний елемент освітнього процесу, що впливає на основні функції викладачів та здобувачів освіти.

4. Викладач керує процесом навчання, спрямовує здобувача освіти,

пропонує різні варіанти досягнення пізнавальних цілей, сприяє самоконтролю.

Отже, діяльність викладача в даних умовах можна розглядати як один із аналогів тьюторського супроводу пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

Список використаних джерел:

1. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. К.: Знання, 2005. 486 с.
2. Булах І. С., Долинська Л. В. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів: навчально-методичний посібник. К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2002. -114 с.
3. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні: підручник. К.: КНЕУ, 2004. – 380 с.
4. Зарішняк І.М. Компонентно-структурний аналіз поняття «дидактична емоційна взаємодія» у системі «викладач – студент» Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія. 2004. № 10. С. 17–21.

БІЛАШ Аліна Володимирівна,

вихователь,

Дошкільний навчальний заклад ясла-садок комбінованого типу № 25

(м. Умань, Україна)

АКТУАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ Я.А. КОМЕНСЬКОГО ПРО ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНОСТІ ДЛЯ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Визнання пріоритетним завданням держави в галузі освіти молодого покоління, а також усвідомлення необхідності приділяти увагу вихованню моральності, що є основою (базисом) комплексного виховного впливу на особистість дитини, стали причиною звернення до педагогічної спадщини великого чеського мислителя Яна Амоса Коменського, який закликав розвивати «благонравство та звичаї у напрямку будь-якої пристойності згідно з усіма моральними підвалинами, адже ідеальна мета виховання відображається в моральному ідеалі, який приймає суспільство» [3, С. 125].

Якщо уважно проаналізувати ідеї Я. А. Коменського, викладені у «Великій дидактиці», можна побачити, що автор, перебуваючи на вершині своїх творчих пошуків у галузі педагогіки, системно, послідовно та всебічно представляє багатовимірним явищем саме виховання, яке має готувати юнацтво

до майбутнього саморозвитку та самоудосконалення.

Теорія виховання Я. А. Коменського є системою, заснованою на гуманістичних ідеях загального виховання, мета якого – виховання цілісної всебічної особистості та об'єднання розуму, волі та совісті, а «... оскільки вони є єдиною душею, то не слід розривати три прикраси душі: освіту, чесноту та благочестя». Я. А. Коменський також виділяє три складові душі, три її здібності: розум, волю та совість. Совість – як благочестя, як прагнення Бога. Совість – як внутрішній моральний закон людини, мірило її духовності та відповідності вищому ідеалу. Совість дозволяє людині самій оцінити свої думки та дії, незалежно від думки суспільства, від норм та правил, прийнятих у соціумі. Совість є ще одним показником моральної зрілості та розвиненої духовності поряд із почуттям справедливості, що є основою, стрижнем особистості, вихованої в душі високої моральності [3, С. 169].

Необхідність морального виховання підростаючого покоління поруч із навчанням Я. А. Коменський сформулював у наступних рядках «Великої Дидактики»: «Народженим людьми, безумовно, необхідне виховання, щоб вони не були дикими тваринами, безглуздими звірами і нерухомими чурбанами». У освітченої людини в нерозривній єдності зосереджуються навченість та вихованість, що є актуальним для педагогіки і сьогодні [3, С. 95].

Ґрунтуючись на християнських догматах, Я. А. Коменський виділяє метод звичаїв, вказуючи, що найголовніше в освіті людини – виховання моральності та благочестя. Іншими словами, мета виховання: «у вивченні мудрості, яка робить нас піднесеними, мужніми та великодушними. Лише завдяки цьому ми стаємо воістину вищими за тварин та ближчими до самого Бога». Автор закликає педагогів до «приємної м'якості виховання»: «...у такій піднесеній справі (справжньому удосконаленні людини) потрібно уникати грубості та примусу, що викликає огиду; м'якість і захоплююча приємність (наскільки це можливо) збудять у підростаючого покоління добровільне бажання та ентузіазм» [2, С. 49].

Я. А. Коменський вважав справедливість однією з головних «чеснот».

«Справедливості вчать, нікого не ображаючи, віддаючи кожному своє, уникаючи брехні та обману, виявляючи старанність і люб'язність» [4, С. 53].

В етиці справедливість як категорія, означає розумність життя; вона збігається з моральністю у її проекції на соціальну сферу та є основною чеснотою соціальних інститутів. Специфіка справедливості пов'язана з дотриманням міри об'єктивності, неупередженості в оцінці як вчинків інших людей, різних суспільних фактів, так і в оцінці власної поведінки. Почуття справедливості завжди спрямоване на пошук та обґрунтування етично задовільного рішення в ситуаціях морального вибору. Справедливість вимагає від людини неухильного прагнення боротьби з неправдою, бездушністю, несправедливістю. Почуття справедливості проявляється у любові до істини та незалежності. Розвинене почуття справедливості визначає моральну зрілість людини [1, С. 80].

Отже, розгляд педагогічних ідей виховання моральності молодого покоління прабатька сучасної освітньої системи Я. А. Коменського є цілком виправданим і продуктивним з погляду звернення до історичної пам'яті суспільства та практики дбайливого використання людської діяльності у сфері освіти та виховання. Його ідеї, досвід та авторитет у педагогічному світі є найважливішими та підтверджують актуальність виховання моральності дітей протягом кількох століть, адже це є найвищим за значимістю завданням держави в галузі освіти підрастаючого покоління в наші дні. Аналіз, обґрунтованість актуальності спадщини Я. А. Коменського в галузі виховання моральності та приклади технологій виховання можуть стати науково-методичним підґрунтям для роботи педагогів та наставників, які беруть участь у реалізації виховних концепцій держави.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Моральність особистості: стратегія становлення. – К., 1991. – 167 с.
2. Дьюї Джон. Моральні принципи в освіті: Пер. з англ. – Л.: Освіта, літопис. – 2001. – 201 с.
3. Кравець В. Педагогічна система Яна Амоса Коменського /

В. Кравець // Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва: навч. посіб. для студ. пед. навч. закл. / В. Кравець. – Тернопіль, 2006. – С. 122-178.

4. Фіцула М. Педагогіка: Навчальний посібник/ Михайло Фіцула. – 2-ге вид., виправлене, доповнене. – К.: Академвидав, 2005. – 559 с.

ВДОВИЧЕНКО Оксана Володимирівна,
фахівець (консультант),
Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр»
Уманської міської ради

(м. Умань, Україна)

«ЗОЛОТЕ ПРАВИЛО ДИДАКТИКИ» Я. А. КОМЕНСЬКОГО З ДІТЬМИ З ООП

Основоположником сучасної наукової педагогіки вважається видатний чеський педагог Я. А. Коменський. Він першим у світі теоретично обґрунтував весь комплекс основних питань, які в сукупності визначають педагогіку як науку, зібравши і переробивши у своїх творах весь досвід попереднього розвитку теорії і практики навчання і виховання підростаючого покоління.

Теоретичним фундаментом усієї педагогічної системи Я. А. Коменського було його вчення про людину. Причому, виховні зусилля Я. А. Коменського були спрямовані не на розвиток окремих обдарованих осіб, а на просвіту усього людства, від талановитої до останньої розумово відсталого дитини і каліки. «Всіх потрібно вести до того, щоб вони, належним чином поглинали в себе знання, могли з користю пройти справжнє життя... Якщо ми дозволимо розвивати розум тільки деяким, вилучивши останніх, то будемо несправедливими у ставленні до тих, хто володіє тією ж природою», – так проголошував він велику мету загальної освіти. Таким чином, говорячи про мету і завдання виховання, Я. А. Коменський гуманно підходив до питання про дотримання індивідуального підходу до кожної дитини, який сприяє розвитку в дитині властивих їй здібностей і сил, необхідних їй для того, щоб вона стала людиною [3].

Важливий внесок зробив Я. А. Коменський в роботі з дітьми з різними

індивідуальним особливостями. Він вважає цю групу дітей дуже важкою, але запевняє, що в природі проти згубного знаходяться засоби, і що дерева, від природи неродючі, внаслідок належної посадки, можуть бути плодоносні, і, виходячи з цього, вчителю не потрібно втрачати надію, а потрібно турбуватися про те, щоб, насамперед, у цих дітей побороти та усунути впертість. У дітей з особливими освітніми потребами порушене сенсорне сприймання, яке є основою розвитку пізнавальних процесів, що детально розроблена і обґрунтована Я. А. Коменським [1].

Своїм «золотим правилом дидактики» Я. А. Коменський поклав початок найважливішому дидактичному правилу, яке згодом було підтверджено експериментально і свідчить: сприйняття стає сильнішим, коли в цьому сприйнятті беруть участь декілька органів чуття. Протестуючи проти звичайного у той час в школах словесно-схоластичного методу викладання, Я. А. Коменський вимагає, щоб навчання починалося з речей, явищ, оскільки «річ – тіло», «слово – одежа». «Чому краще користуватися чужими очима замість своїх?» – запитує Я. А. Коменський, наполягаючи, щоб у школі досліджувалися речі, а не чужі спостереження і свідчення про речі, щоб при вивченні слух з'єднувався із зором і «слово з діяльністю руки». Виходячи з цього, він формулює «золоте правило дидактики»: треба все, «наскільки можливо, пропонувати відчуттям, а саме: видиме – зору, відчутне на слух – слуху, пахуче – нюху, те, що можна покуштувати – смаку і відчутне на дотик – дотику, якщо ж що-небудь може бути одночасно сприйняте декількома відчуттями, то слід представляти цей предмет одночасно декільком відчуттям».

У формулюванні золотого правила прослідковується також рекомендація Я. А. Коменського користуватись у процесі навчання не лише самі предмети, але й картини, копії (репродукції), муляжі, моделі тощо. Педагог не схвалював відірване від життя словесне, пасивне навчання, тому надавав принципу наочності неабиякого дидактичного значення.

Розглядаючи зміст основного завдання наочного навчання, Я. А. Коменський вважав, що воно не лише сприятиме полегшенню свідомого,

осмисленого засвоєння знань учнями, але й розвитку у них різних здібностей, а в зв'язку з цим – органів чуття [2].

Я. А. Коменський указує, що при навчанні потрібно йти від простого до складного, від конкретного до абстрактного, від фактів до висновків, від легкого до важкого, від близького до далекого. Приклади слід подавати перед правилами. Кожне пояснене таким чином правило слід висловлювати стисло, точними, ясними словами. При навчанні треба поступово ускладнювати матеріал [4].

Отже, обґрунтовуючи послідовність навчання, Я. А. Коменський радить спочатку розвивати почуття учнів, оскільки без правильного уміння спостерігати не може бути правильного навчання, потім пам'ять, мислення, і нарешті, мову і руку, оскільки учень повинен уміти правильно висловити засвоєне і застосувати його на ділі. Розуміння, рука і мова – або інакше – розум, дія, мова – це сіль життя, підкреслює Я. А. Коменський, і всі три особливості слід застосовувати рівномірно у вихованні.

Початок пізнання завжди впливає з відчуттів, тому навчання треба починати не із словесного тлумачення про речі, а з реального спостереження за ними.

Список використаних джерел:

1. Бондар В. І. Проблеми корекційного навчання у спеціальній педагогіці: Навч. посіб. К.: Наш час, 2005. 176 с.
2. Колупаєва А. А. Організаційно-педагогічні умови інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір / Дефектологія, № 4, 2003. С. 154.
3. Коменський Я. А. Велика дидактика. Закони добре організованої школи / Я. А. Коменський // Коваленко, Є. І. Історія зарубіжної педагогіки : хрестоматія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Є. І. Коваленко, Н. І. Белкіна; М-во освіти і науки України, Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. К.: Центр учбової літ-ри, 2006. С. 155-185.
4. Морозова О. Е. І. Тихеева. Дошкільний вік: сенсорний розвиток і виховання / Дошкільне виховання. 1993. № 5. С. 54-55.

ВОЙТЕНКО Галина Миколаївна,
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»

(м. Умань, Україна)

СЕДЛЕЦЬКИЙ Микола Олександрович,
здобувач освіти I курсу,
Вища Школа Підприємництва та Адміністрації
(м. Люблін, Польща)

СИСТЕМА ГІДНОСТИ Й СУМЛІННЯ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ СФОРМОВАНА У «ПОРАДАХ» Я. А. КОМЕНСЬКОГО

У XVII столітті Ян Амос Коменський сформулював позиції спрямовані на викорінення війни й створення всіляких умов для вдосконалення поняття «людина» та здобуття знань у новому міжнародному порядку.

Для поліпшення принципів міжнародного миру й безпеки потрібно переглянути політико-правові надбання минулого. У цьому нам допоможуть погляди чеського мислителя Я. А. Коменського, які висловлені ним у праці *Всезагальна порада людському роду, і перш за все вченим і побожним володарям Європи, про покращення людських справ* (далі «Порада»).

Педагог зазнав свого визнання завдяки реформам у світі, навчання мовам, вдосконалені методів навчання, сучасним освітнім принципам [1]. Мислитель спрямував свої педагогічні принципи на розвиток людини шляхом навчання, що охоплюють міжнародні відносини з елементами ідеї миру як найбільшої цінності. Ідеї, які висловлені в «Поряді», направлені на міжнародно-правовий характер розвитку сучасного міжнародного права.

У центрі світового вдосконалення, на думку Я. Коменського, є людина, її розвиток, сумління, гідність та особисті якості розвитку.

Людина, яка створена Богом, у якої є розум та прагнення до волі, не може бажати війни, розрухи й страждань: «Весь рід людський наділений шляхетним розумом, який скоріше допустить керівництво собою, ніж примус» [1]. Перевиховувати людство потрібно не силою, а зразком та добровільною роботою над собою – самовихованням.

Звичайно, можна стверджувати, що мова йде про ідеальну людину, але на нашу думку, якщо людина не прагне війни, знаходиться в мирі, як в душі, так і на землі, то це не є вадю проекту автора. Навпаки, трактат «Поради» стає привабливим і спонукає до розбудови суспільних відносин. Позиція Учителя має важливі наслідки при формулюванні правових та міжнародно-правових відносин.

Я. А. Коменський засуджує у політиці як спотворення анархію, деспотизм, тиранію, «насильство всякого роду, в'язниці, страти, війни» [1]. Він наполягає на відмові від жорстокості, покарань, як таких, що принижують людську гідність, які перешкоджають «завданню світового порядку – справі єднання людей» [1].

Ще однією позицією педагога є проголошений універсалізм – визнання необхідності піклування про спільний добробут, взаємне спілкування народів та єднання людства [2]. Ян Коменський стверджував, що потрібно піклуватися не тільки про долю одного свого народу, але й прагнути до миру в усьому світі, встановлюючи перешкоди перед будь-якими війнами [2].

На думку мислителя, «нова політика» має шукати «миру з усіма людьми, щоб не від кого не надходило горя і шкоди» [2].

Належність ЮНЕСКО до спеціалізованих установ ООН, наявність численних освітніх програм на міжнародному рівні так само говорять про те, що сучасній міжнародно-правовій свідомості властиве встановлювати залежність між поширенням освіти та підтримкою міжнародного миру, а це наближає її до поглядів Яна Амоса Коменського [1].

Список використаних джерел:

1. Міжнародно-правовий аспект та сучасне значення «Поради» Яна Амоса Коменського URL: <https://valyartzhevskaya.wordpress.com/2011/08/16/komensky/> (дата звернення: 23.10.2022).

2. Ян Амос Коменський URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%AF%D0%BD_%D0%90%D0%BC%D0%BE%D1%81_%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9 (дата звернення: 24.10.2022).

ГУРІЄНКО Валентина Григорівна,
вихователь вищої кваліфікаційної категорії,
Дошкільний навчальний заклад ясла-садок комбінованого типу № 25
(м. Умань, Україна)

ТЕОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ЗАСОБАМИ ЧИТАННЯ

В своїй книзі «Велика дидактика» (1633 – 1638 рр.) видатний чеський педагог-гуманіст Ян Амос Коменський зауважив: «...Для того, щоб читання книг приносило користь, потрібно уміти правильно читати: необхідним є не механічне прочитання тексту, а читання уважне, з наступним аналізом та осмисленням прочитаного. Читати і не розуміти – теж саме, що зовсім не читати...» [2, С. 169].

Ціннісні фактори читання і на сьогодні залишаються актуальними та визнаються всіма дослідниками (А. Богуш, Л. Гурович, О. Монке, Н. Гавриш, А. Просенюк, С. Русова, Л. Артемова, О. Білан). Читання здатне відкрити маленькому читачеві багатство та красу мови, тим самим збагативши його комунікативний потенціал: дитина отримує більше можливостей для самовираження, стає комунікативно успішнішою, що в сучасному соціумі особливо цінується. Також читання сприяє поширенню цінностей, важливих для суспільства загалом: допомога, співчуття, підтримка, увага до людини, яка потрапила у скрутну ситуацію.

Теорія формування особистості засобами читання дозволяє вже на початкових етапах освіти застосовувати у навчанні передові та продуктивні технології формування читацької свідомості. Знайомство з книгою – це єдиний надійний засіб вилучити дитину з приголомшуючого її потоку переважно непотрібної інформації, яку «виливають» Інтернет та інші ЗМІ, і з багатьма з яких сучасна дитина знайомиться перш ніж з книгою. Читання є універсальним видом діяльності, в якій механічне розкодування тексту та сприйняття інформації органічно поєднуються як обов'язкові складові основного процесу читання з неодмінним емоційним відгуком читача дошкільного віку, що є основою формування його особистісних відносин з книгою [3].

Серед найважливіших понять теорії становлення особистості дитини

засобами читання відзначається поняття «читацька самостійність» – особистісна властивість, що дозволяє читачеві за першої необхідності звично звертатися до світу книжок за недостатнім досвідом. Читацька самостійність може бути сформована в результаті процесу цілеспрямованої взаємодії читача з окремою книгою та цілим світом книг. Такий процес називають правильною читацькою діяльністю.

Отже, кваліфікованим читачем є той, хто виявляє самостійність і має тип правильної діяльності. Самостійне читання такого читача є поступовим процесом цілеспрямованого індивідуального засвоєння та осмислення змісту книг задля усвідомлення власних особистих запитів та особливостей в процесі читання.

Модель правильної читацької діяльності характеризується наявністю компонентів, а також продуктивними та непродуктивними зв'язками між ними. У структурі читацької діяльності виділяються такі провідні компоненти:

- мета читання (особистісний зміст звернення до книги та читання);
- уміння орієнтуватися у доступному світі книг;
- сформована в процесі навчання здатність засвоювати зміст книг, що

виявляється на певному рівні.

Продуктивні зв'язки між компонентами реалізуються в процесі діяльності кваліфікованого читача.

У разі, якщо завдання прочитати (освоїти) книгу, поставлене не самим читачем, а сформульоване ззовні, в читацькій діяльності можуть реалізовуватись і непродуктивні зв'язки між компонентами. Зазвичай, читач особисто усвідомлює важливість прочитання книги. Наприклад, йому це потрібно, щоб переказати зміст прочитаного максимально близько до тексту. Проте, не завжди такі непродуктивні зв'язки можуть зацікавити та спонукати до подальшого самостійного читання, адже дитині було поставлено досить обмежене завдання: прочитати, щоб переказати. Такий одиничний факт читання, зазвичай, не призводить до формування любові до книг, цікавості до нових книг, читанню в майбутньому [1, С. 97].

На жаль, сучасна практика навчання читанню дошкільників, у яких ще не

сформовано тип правильної читацької діяльності, читацька практика складається з окремих епізодів читання – завдань, сформульованих дорослим: прочитати казку, відповісти на питання за змістом, підготуватися до переказу. Такі читацькі практики мають коротку тимчасову перспективу, адже побудовані за принципом: «Прочитав – прозвітував». В подібному процесі навчання читання у маленького читача втрачається особистісний сенс діяльності, а отже, і не формується читацька самостійність як особистісна якість.

Список використаних джерел:

1. Ватаманюк Г. П. Робота з дитячою книгою в закладі дошкільної освіти: теорія і практика: навчально-методичний посібник. Київ: КНТ, 2018. – 480 с.
2. Велика дидактика. Закони добре організованої школи / Я. А. Коменський // Коваленко, Є. І. Історія зарубіжної педагогіки: хрестоматія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Є. І. Коваленко, Н. І. Белкін; М-во освіти і науки України, Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – К.: Центр учбової літ-ри, 2006. – С. 155-185.
3. Машовець М. А. Дитяча книжка в процесі виховання сучасної дитини дошкільного віку / М. А. Машовець [електронний ресурс]: режим доступу: <http://ualogos.kiev.u>

ЗАБОЛОТЕНКО Олена Володимирівна,

*викладач I кваліфікаційної категорії,
викладач методик початкової освіти,*

ЗАБОЛОТЕНКО Владислав Олександрович,

*здобувач освіти другого курсу освітнього
ступеня фаховий молодший бакалавр,*

ПРИЩЕПА Анастасія Володимирівна,

здобувач освіти 4 курсу ОКР молодший спеціаліст,

***Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»***

(м. Умань, Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ

Я. А. КОМЕНСЬКОГО В СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Я. А. Коменський (1652 – 1670) - видатний чеський мислитель, фундатор

наукової педагогіки, автор таких праць як: «Велика дидактика», «Материнська школа», «Відкриті двері до мов і всіх наук», «Про культуру природних обдарувань», «Правила поведінки дітей», «Закони добре організованої школи», «Світ чуттєвих речей в картинках», зробив великий внесок у розроблення питання про роль природи у навчанні та вихованні дітей. Він вважав, що правильне виховання має відбуватися відповідно до природи дитини, її можливостей. Вже з раннього віку слід давати дітям потрібні знання про природу.

У творі «Материнська школа» зробив спробу визначити обсяг знань, які повинна засвоїти дитина в перші 6 років життя. На його думку, дитина повинна ознайомитися з тим, що таке сніг, дощ, знати назви дерева, кущів, які часто зустрічаються. Це було першою спробою в педагогіці окреслити коло знань про природу для дошкільників.

У 1658 р виходить ілюстрований підручник-енциклопедія «Навколишній світ у малюнках». Це свого роду ілюстрована дитяча енциклопедія початкових знань, перекладена багатьма мовами світу, де в 150 статтях в доступній формі дітям давалися відомості з географії, ботаніки, суспільного життя і діяльності людини (ремесла, сільське господарство, транспорт, культура і т. д.). Його популярність була так велика, що він використовувався в переробленому вигляді в Європі до другої половини XIX ст.

Вважаючи людину частиною природи, Коменський зазначає, що її виховання має враховувати закони природи, тобто бути природовідповідним. Цей принцип став методологічною засадою трактування ним процесу навчання і виховання та побудови шкільної системи. Він перший у світі піднявся до усвідомлення особливих законів у вихованні й навчанні. Пізніше до цього принципу з різних позицій зверталися інші педагоги. Його принципи і сьогодні знаходять - своє застосування у сучасній прогресивній педагогіці.

Я. А. Коменський, вважав, що пізнання природи дитиною повинно починатися з реальних явищ і предметів, а не з словесного тлумачення про речі. Наочність називав «Золотим правилом навчання». Поряд із спостереженням

реальних предметів, розглядання ілюстрацій повинно допомагати дітям у пізнанні природи. Погляди Коменського були прогресивними і мали великий вплив на розвиток світової педагогічної думки.

У своїй праці «Велика дидактика» (1633-1638) основоположник наукової педагогіки писав: «Формування людини найлегше відбувається в ранньому віці. Воно лише в цьому віці й може відбуватися». Він розробив десять основних положень природовідповідності навчання:

1. Дитинство — весна, юність — літо, змужніння — осінь, старість — зима.
2. Освіту слід розпочинати у весняну пору людського життя — в дитинстві.
3. Ранкові години найбільш зручні для навчання. Ранок — весна, полудень — літо, вечір — осінь, ніч — зима.
4. Природа ніколи не використовує непридатного.
5. Потрібно запалювати бажання у дітей вчитися.
6. Із зерна виростає рослина.
7. Природа закладає коріння глибоко.
8. Природа ніколи не робить нічого зайвого.
9. Розпочавши, природа доводить до кінця.
10. Природа уникає всього шкідливого й негативного.

Враховуючи, що дев'яносто відсотків навчального матеріалу дитина сприймає зором, Я. А. Коменський у своїх творах обґрунтував основні принципи навчання: наочності, свідомості, міцності, послідовності та ситематичності, посильності. Він розумів наочність широко, не тільки як зорову, але і як залучення всіх органів чуття для кращого і яснішого сприймання речей і явищ. Він проголосив золоте правило дидактики: «Усе, що тільки можливо, надавати для сприймання органам чуття, а саме: все, що можна побачити - для сприймання зором; все, що можна почути – слухом; запахи – нюхом; належне смаку – смаком; доступне дотику – шляхом дотику. Якщо деякі предмети можна одразу сприймати декількома чуттями, нехай вони

одразу сприймаються декількома чуттями».

Професію педагога вважав «найпочеснішою під сонцем», а тому «найкращі з-поміж людей нехай будуть учителями». Педагог має любити свою справу, бути працьовитим, ентузіастом, сповненим життя, діяльним і чуйним, любити учнів, ставитись до них по-батьківські, бути високоосвіченою людиною, живою бібліотекою і завжди прагнути до збагачення своїх знань і досвіду, добре володіти методикою передання знань і досвіду.

Список використаних джерел:

1. Коменский Я. А. Великая дидактика // Избранные педагогические сочинения. – М., 1955. - С.164 – 392.
2. Кравець В. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва. – Тернопіль, 1996. – 436 с.

ІЮТКОВСЬКА Марина Олександрівна,
*аспірант кафедри педагогіки вищої школи,
ДВНЗ Донбаський державний педагогічний університет
(м. Дніпро, Дніпропетровська область),
вчитель англійської мови,
Одеський ліцей №9 з поглибленим вивченням іноземних мов
(м. Одеса, Одеська область)*

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНЕ КОЛО НАУКОВО-ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: СУПРОВІД ТА ПІДТРИМКА КОЛЕКТИВУ КАФЕДР

Грунтовний історико-педагогічний аналіз наукових джерел показав, що в нашій державі завжди існували свої науково-педагогічні установи, науково-дослідні інститути, лабораторії, та засоби науково-педагогічної комунікації, наукові школи, а головне – свої науковці, які створювали педагогічні знання, що збагачували і світову педагогіку. Історико-педагогічні розвідки свідчать, що саме дошкільна педагогіка досліджує специфічну сферу суспільної діяльності дитини дошкільного віку; вона реалізує теоретичну (обґрунтування нових теорій, законів), практичну (створення програм, та методів виховання і навчання), аналітичну (дослідження відповідності реальної педагогічної практики принципам виховання і навчання), прогностичну (з'ясування

тенденцій розвитку системи виховання і навчання дітей дошкільного віку) функції. Розглядаючи питання супроводу та підтримки доцільно звернення до наукового доробку видатного чеського педагога Я. Коменського в контексті багатьох змін у педагогічній науці для об'єктивного розгляду теоретико-методологічних та концептуальних засад педагогіки в часовому вимірі, а також урахування історично напрацьованих розвідок з метою визначення і аргументування нових засад.

Політичні, економічні та соціокультурні реформації, що відбуваються в країні зумовили значущість проблеми тьюторського супроводу освітньої діяльності, чому і присвячене представлене науково-педагогічне дослідження. Демократичні суспільно-політичні зрушення та певний рівень свободи вимагають активних науково-практичних пошуків освітян, котрі у мінливості сьогодення призведуть до розробки та впровадження інноваційних педагогічних ідей. Виходячи з основних положень Національної доктрини розвитку освіти, ключовим завданням постає необхідність створення умов для самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення кожної особистості, формування нового покоління українців, здатних до навчання впродовж життя, що у свою чергу потребує нових форм педагогічної діяльності, уможливлених при організації якісно нової освітньої парадигми, котра базуватиметься на провідних світових педагогічних інноваціях. Таким чином, проблема науково-педагогічної діяльності та супроводу колективу кафедр в закладі вищої освіти є надзвичайно актуальною на теренах історико-педагогічного розвитку та становленні системи вищої освіти України [1, С. 96-100].

Зауважимо, останні дослідження і публікації, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Зроблений нами аналіз науково-педагогічних досліджень і публіцистичних праць доводить, що досить велику кількість робіт останніх років присвячено вивченню проблеми супроводу. Науково - дослідні здобутки наукових праць (Б. Алмазов, Г. Бєвз, Т. Голубенко, Л. Зілковська, Н. Іванова, Н. Комарова,

В. Ослон, Н. Палієва; Г. Сем'я, Л. Трусова) педагогічного та психологічного спрямування показав, що наразі спостерігається серйозний науковий інтерес до проблематики супроводу, свідченням чому є ряд наукових розвідок, присвячених різноманітним аспектам проблеми супроводу.

У різних наукових колах йдеться про психологічний, педагогічний, соціальний та інші види супроводу. Сенс супроводу полягає у тому, щоб зусиллями науковців і практиків створити особливу культуру підтримки та допомоги що стає елементами однієї системи. Дефінітивний аналіз педагогічного супроводу засвідчив комплексність цього поняття та ототожнення з деякими іншими категоріями. Проаналізувавши близькі до супроводу концепції (педагогічна підтримка, педагогічна допомога, сприяння) дійшли висновку, що супровід передбачає передусім створення умов. Педагогічний супровід спрямований на створення позитивного контексту актуального та перспективного розвитку колективу, при цьому педагоги мають сприяти процесу набуття знань і умінь, навичок та розвитку бажаних якостей.

Отже, можна констатувати, що термін «супровід» міцно увійшов у професійне життя педагогів і вживається як концептуально так і відносно практичної діяльності для вирішення конкретних проблем сьогодення. Відповідні передумови виникнення особистісного підходу поступово закладалися на науковому ґрунті та у досвіді. Важливо підкреслити, що на сьогоднішній день серед вчених-педагогів не склалося єдиного підходу щодо співвідношення цих понять: одні дослідники розглядають їх як синонімічні (В. Метелюк, В. Стрельцова та інші), деякі знаходять між ними певні відмінності (О. Газман, А. Колупаєва, М. Мушкевич) [2, С. 34-43]. За даним визначенням «підтримка» у контексті здійснення педагогічної діяльності надає суб'єкту самостійності в аспекті прийняття рішення, що здійснюється дотично. Проведене дослідження не вичерпує різноманіття питань, пов'язаних із вивченням проблеми супроводу науково-педагогічного колективу кафедр в закладі вищої освіти. Подальшого вивчення та розробки потребують питання використання інноваційних та інформаційних технологій супроводу,

дослідження практичного досвіду роботи науково-педагогічного колективу кафедр у закладах вищої освіти [3, С.27-32].

Підсумком є думка про те, що реалії сьогодення вимагають пошуку нових підходів до організації індивідуалізації освітнього процесу у закладах вищої освіти, осучаснення роботи здатне закласти новітні реальні основи для конкурентоспроможності як випускників, так і закладів вітчизняної освіти, що безперечно сприятиме консолідації українського суспільства, а також зміцненню державних позицій. Отже, якщо педагогічна підтримка реалізується в більшості випадків ситуативно, то супровід передбачає заздалегідь сплановану діяльність, спрямовану на запобігання труднощам конкретного суб'єкта. Однак як підтримка, так і супровід можливо зреалізувати лише за наявності віри і сили та можливості супроводжуваного. Обидва поняття не виключають, а доповнюють один одного, будучи необхідними ланками освітнього процесу. Підтримка і супровід може розглядатися як взаємоперехідні парадигми педагогічної діяльності, необхідні одній і тій самій людині на різних етапах її професійного становлення. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні змісту супроводу науково-педагогічного становлення колективу кафедр дошкільної освіти 1991-2010 років.

Список використаних джерел:

1. Єрмоменко О. А. Сутність педагогічного супроводу освітнього процесу. Проблеми інженерно-педагогічної освіти. 2012. №36. С. 96-100.
2. Семененко І. Є. Аналіз теоретичних підходів до визначення поняття педагогічний супровід. Педагогіка та психологія. 2015. №49. С. 34-43.
3. Стрельцова В. Ю. Соціально-педагогічний супровід процесу соціальної адаптації студентів творчих спеціальностей до умов культурно-освітнього середовища. Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2008. №3. С. 27-32.

КОВРОВА Євгенія Борисівна,

вихователь – методист,

Уманська початкова школа № 3 Уманської міської ради Черкаської області

(м. Умань, Україна)

ЗОЛОТЕ ПРАВИЛО ДИДАКТИКИ Я. А. КОМЕНСЬКОГО ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Сучасна система освіти з багатим арсеналом інноваційного оснащення поступово починає витісняти з інструментарію педагога об'єкти живої та неживої природи, природні явища, події суспільного життя як об'єкти ознайомлення та засоби формування цілісної картини світу. Зважаючи на це, постає проблема ефективних шляхів формування естетичної культури особистості.

Загальновідомо, що формуванню естетичної культури дитини дошкільного віку, передують сформованість основних естетичних еталонів (прекрасне, ідеальне, досконале тощо) у педагога. Реально оцінити оточуючі явища, дати їм свою оцінку зможе тільки людина з високим рівнем сформованості естетичної культури. У ході своєї педагогічної роботи педагог повинен не лише донести своїм вихованцям досвід та знання, які він увібрав протягом свого життя, але й для кожної дитини, яка ставить вихователя своїм еталоном, беручи від нього все і наслідуючи його. Перед педагогом у свою чергу постає питання – підібрати ефективні засобами формування естетичної культури.

Оскільки естетика як наука вивчає природу (функції, загальні закони і закономірності) естетичної свідомості (діяльності людини і суспільства, буття), то, на мою думку, варто звернутись до світу предметів та явищ оточуючої дійсності, які безпосередньо беруть участь у процесі становлення особистості як суб'єкта сучасної естетичної культури. Сучасний педагог, який виконує навчально-виховну роботу з дітьми, обов'язково використовує теорії,

положення провідних педагогів минулого.

Найбільшої уваги заслуговує видатний чеський педагог Ян Амос Коменський, який першим у світі теоретично обґрунтував весь комплекс основних питань, які в сукупності визначають педагогіку як науку, зібравши і переробивши у своїх творах весь досвід попереднього розвитку теорії та практики навчання і виховання підростаючого покоління [2, С. 124].

Проаналізувавши дидактичні положення Я. А. Коменського, виявлено, що він ґрунтував їх на сенсуалістичній основі, тобто відчуття й сприйняття – основна й головна форма достовірного пізнання. Основний принцип сенсуалізму, прибічником якого був педагог, звучить у такому формулюванні: «немає в розумі нічого такого, чого б не було в почуттях». Саме тому, на мою думку, найголовнішим принципом навчання він вважав принцип наочності. Ян Амосович був першим у світі, хто теоретично обґрунтував і детально розкрив цей принцип. Доречною також є думка Я. А. Коменського: «Початок пізнання завжди впливає з відчуттів, тому навчання починати не із словесного тлумачення про речі, а з реального спостереження за ними» [2, С. 126].

Як відомо, Я. А. Коменського називають «батьком дидактики», який надавав принципові наочності неабиякого значення у становленні особистості дитини. З цього принципу він вивів «Золоте правило дидактики», яке звучить так: «Нехай буде золотим правилом для тих, хто навчає: все, що тільки можна, надавати для сприймання чуттями: видиме – зором, чутне – слухом, запахи – нюхом, доступне смакові – смаком, доступне дотикові – дотиком. Якщо якісь предмети можна сприйняти одразу кількома чуттями, нехай вони зразу ж і відчуються кількома чуттями» [3, С. 78-79].

Зважаючи на важливість естетичних почуттів у процесі формування естетичної культури особистості, потрібно враховувати, що системоутворюючим елементом естетичної культури в цілому є естетичні відносини і відповідна їм система естетичних цінностей.

У формулюванні золотого правила прослідковується також рекомендація Я. А. Коменського користуватись у процесі навчання не лише самі предмети, але й картини, копії (репродукції), муляжі, моделі тощо. Педагог не схвалював

відірване від життя словесне, пасивне навчання, тому надавав принципу наочності неабиякого дидактичного значення. Розглядаючи зміст основного завдання наочного навчання, Я. А. Коменський вважав, що воно не лише сприятиме полегшенню свідомого, осмисленого засвоєння знань дітьми, але й розвитку у них різних здібностей, а в зв'язку з цим – органів чуття [2, С. 130].

Таким чином, великий педагог Ян Амос Коменський здійснив великий вплив на розвиток педагогічної теорії та практики у всьому світі. Його підручники були перекладені на багато мов світу, і деякі з них близько півтори сотні років слугували зразками для підготовки підручної літератури іншими прогресивними педагогами. А його «золотим правилом» користуються у своїй роботі не лише педагоги ЗДО, але й усі працівники освіти, що ще раз підкреслює його важливість та питому вагу дорогоцінного вкладу в дидактику сучасної системи освіти.

Список використаних джерел:

1. Вишнякова Л. Р. Формирование эстетической культуры учащихся профтехучилищ. / Л. Р. Вишнякова. – К. : Вища школа, 1984. – 238 с.
2. Левківський М. В. Історія педагогіки : навч.-метод. посібник. / М. В. Левківський. – Вид. 4-те. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 190 с.
3. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки : навч. посібник / Вступні нариси та упорядкування З. Н. Борисової, В. У. Кузьменко; За заг. ред. З. Н. Борисової. – К. : Вища школа, 2004. – 511 с. : іл.

КОЗАК Наталія Дмитрівна,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач-методист,

голова циклової комісії образотворчого мистецтва

та методик навчання,

***Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»***

(м. Умань, Україна)

Я. А. КОМЕНСЬКИЙ ПРО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ НА ПРИКЛАДАХ МИСТЕЦТВА

З переходом людства до епох Реформації і Просвітництва мистецтво поступово втратило своє освітнє значення й поступилося місцем науці,

внаслідок чого утвердилася сцієнтистська парадигма і суспільства й освіти. Втім, видатні педагоги минулого не відмовлялися від нього у своїй діяльності. Зокрема, Я. А. Коменський, високо оцінював педагогічний потенціал мистецтва і вважав його більш ефективним, ніж будь-які настанови. Видатний чеський педагог активно використовував різновиди мистецтва у процесі навчання та виховання дітей з метою розвитку в них спостережливості, гостроти розуму, швидкості реакції, свободи від усілякої сором'язливості».

Перша в історії педагогіки фундаментальна праця з дошкільного виховання «Материнська школа» Я. А. Коменського розглядала естетичне виховання разом з розумовим як важливий засіб формування особистості дитини. Головним у естетичному розвитку її автор вважав оточення, формування самостійної діяльності. Тому входження в естетику потрібно починати якомога раніше, щоб розвивати у малюка здібності до споглядання речей.

Я. А. Коменський вважав необхідною умовою естетичного розвитку, на його погляд, є розвиток чуттєвого бачення: пізнання починається з відчуття, відчуття переходить в образи дійсності, які дитина створює в малюнках. Саме VII століття в історії методів навчання малюванню є періодом становлення нової педагогічної системи - академічної. Чітка і організована система мистецької освіти, що встановилася в академіях, стала впливати і на методи викладання малювання в загальноосвітніх навчальних закладах.

Займаючись малюнком, вихованець одночасно пізнає світ. Звідси висновок: заняття малюванням корисні для всіх. Положення про користь малювання як загальноосвітнього предмета було не раз висловлено великим чеським педагогом Я. А. Коменського в його «Великій дидактиці». У цей період на малювання починають дивитися як на один із засобів, що сприяють розвитку образного уявлення і навичок, які можна застосувати в будь-якій професії.

Всі навчальні заклади не ставили собі за мету виховання художників-професіоналів, не прагнула наблизити малювання до завдань художнього

навчання. Вони давали своїм вихованцям тільки елементарні навички, щоб ті могли їх використовувати в самих різних випадках.

Щоб навчитися малювати, потрібно навчитися міркувати і мислити, а це необхідно всім людям, і розвивати вміння мислити треба з дитячого віку. Як правило, діти люблять малювати, отримуючи можливість передати те, що їх схвилювало, що їм сподобалося, що викликало у них інтерес. Малювання як вид художньо-продуктивної діяльності має велике значення для всебічного виховання дітей дошкільного віку, розкриття і збагачення його творчих здібностей. Малювання - найважливіший засіб естетичного виховання.

Ще художники Давньої Греції вважали, що навчання малюванню необхідно не тільки для багатьох практичних ремесел, але і важливо для загальної освіти та виховання. Я. А. Коменський, і надав великого значення малюванню. Педагог в першому в історії ілюстрований підручник «Світ чуттєвих речей у картинках», який був опублікований в 1658 році. Здійснюючи перетворення шкільної справи в Угорщині, Коменський зробив першу спробу створити нову школу із 7-річним навчанням. Також нововведенням Амоса було те, що до кожного класу було прикріплено навчальні кімнати, підручники та вчителі. Крім реформування навчального процесу, Коменський захоплювався малюванням та займався картографією. Він намалював карту Моравії, яка була надрукована у 1627 році.

Уперше в цей період домінує думка про користь малювання як освітнього предмета. Вона була висловлена великим чеським педагогом Яном Амосом Коменським (1592-1670) в його «Великій дидактиці». Правда, Коменський ще не вирішувався включити малювання в курс шкільного навчання як обов'язковий предмет. Однак цінність цих думок полягала в тому, що вони були тісно пов'язані з питаннями педагогіки. В одному з розділів «Великої дидактики», названому «Метод мистецтв», вказується, що для навчання мистецтву необхідно дотримувати три вимоги: правильного вживання; розумного напрямку; частій вправи.

Отож, Коменський, розглядаючи малювання як загальноосвітній предмет,

не робить різких відмінностей в методах і системах навчання мистецтву в загальноосвітніх і спеціальних школах. Він спирався на вже складену систему навчання малюнку в академіях мистецтв, на методи навчання, що виправдали себе.

Список використаних джерел:

1. Сисоєва С. О., Соколова І. В. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: іивч. посіб. / С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. - К.: Центр навчальної літератури, 2003. - С. 30.

2. Коменский Я. А. Великая дидактика / Я. А. Коменский // Коменский Я. А., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие / сост. И. М. Кларин, А. Н. Джурицкий. - М. : Педагогика, 1988. - 416 с.

КРУПЕНКО Ірина Миколаївна,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач-методист,

КРАВЕЦЬ Даша Сергіївна,

здобувач освіти III курсу освітнього ступеня

фаховий молодший бакалавр,

***Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»***

(Умань, Україна)

ЗНАЧЕННЯ ІДЕЙ Я. А. КОМЕНСЬКОГО ДЛЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

Понад триста років тому на світі жив професійний педагог і нещаслива людина — Ян Амос Коменський (1592—1670). За життя доля ганяла його з місця на місце. Коменський ще в XVII столітті докладно описав у своїх працях сучасну школу: урок, навчальний рік, чверть, дзвоник, підручник, щоденник, наочне приладдя, парту, наганяй від учителя.

Гуманіст Коменський вважав людину образом Божим і був упевнений, що учень бажає пізнати про світ усе. Тому в школі «за Коменським» учителі впихали в дитину стільки знань, на скільки вистачало сил». Шкільна система, що зійшла з конвеєра в XVII столітті, згодом зносилася. З'ясувалося, що людина — не образ Божий. Крім того, інформації про світ ставало все більше, і

щоб викладати її дитині, потрібно було прив'язувати її до столу і стільця.

Ян Амос Коменський (1592—1670) — фундатор наукової педагогіки, видатний чеський мислитель. Жив і творив у період переходу від середньовіччя до нового часу, для якого була характерна боротьба між феодалізмом і капіталістичними елементами, що зароджувались і бурхливо розвивалися.

Педагогічним поглядам й педагогічній діяльності Коменського були притаманні демократизм, гуманізм, життєрадісність, релігійність — визнання Бога як першопричини появи природи і людини; сенсуалізм, згідно з яким началом пізнання є відчуття, досвід. У його світогляді сенсуалізм вступав у суперечність з релігійністю, демократизмом, просвітительством, що зумовило двоїстість підходу вченого до основних питань педагогіки.

Педагогічна спадщина Коменського охоплює всі найважливіші питання педагогічної науки. Але передусім вирізняються ідеї, які визначають необхідність навчання і виховання у школі. Згідно з ними, у школі повинні навчатися хлопчики і дівчатка, бідні й багаті. У процесі виховання людина вчиться пізнавати себе і навколишнє життя (розумове виховання), володіти собою (моральне виховання), вірити в Бога (релігійне виховання). Майбутнє держави і народу залежить від того, як організовано освіту, навчання і виховання підростаючого покоління.

Я. А. Коменський запровадив вікову періодизацію розвитку дітей і, згідно з нею, систему шкільної освіти та її зміст. Він запропонував таку періодизацію в системі народної освіти: дитинство, отрочтво, юність, змужніння. Кожний період триває 6 років.

Я. А. Коменський – батько дидактики та педагогічної науки. Він уперше створив ґрунтовне вчення про сутність, основні принципи і методи навчання, класно-урочну систему. У «Великій дидактиці» учений визначив сутність і завдання освіти, яка покликана служити людині для вдосконалення її розуму, мови і рук, щоб вона могла все потрібне розумно споглядати, висловлювати словами і здійснювати в дії. Коменський виступав за енциклопедичність,

посильність і доцільність змісту освіти, єдність і наступність шкіл усіх типів, пропонував концентричний спосіб розміщення навчального матеріалу. У своїх творах він обґрунтував основні принципи навчання: наочності, свідомості, міцності, послідовності та систематичності, посильності, емоційності. На його думку, їх дотримання зробить навчання легким, ґрунтовним і коротким.

Учений увів поняття навчального року з поділом його на чверті та канікули, запровадив перевідні іспити в кінці року, різні види контролю й перевірки успішності учнів, розмірковував про організацію навчального дня в школі. Запровадивши класно-урочну систему навчання, вимагав починати навчання в школах щороку в один день і час; старанно розподіляти навчальний матеріал за роками навчання, одночасно вчити певну кількість учнів (клас) і переводити їх з одного класу до іншого. Класно-урочна система навчання утвердилася в школах усього світу.

Я. А. Коменський створив нові підручники замість застарілих середньовічних. Найвідоміші з них — «Відкриті двері мов і всіх наук», «Видимий світ у малюнках», « Велика дидактика». Вважав, що підручники мають бути окремими для кожного класу, доступними для розуміння учнями, написані гарною мовою, відповідати віковій дітей; у них не повинно бути нічого зайвого.

Видатний педагог багато уваги приділяв моральному вихованню та шкільній дисципліні, був переконаний, що освіта людини повинна сприяти підвищенню її моральності, формуванню мудрості, помірності, мужності й справедливості — головних моральних якостей гуманної людини.

До основних засобів морального виховання відносив приклади порядного життя батьків, учителів, товаришів, вправи, привчання, дисципліну. Особливу увагу звертав на шкільну дисципліну, яку розглядав і як незмінний порядок шкільного життя, обов'язковий для всіх, і як умову правильної організації навчання й виховання, і як систему покарань, засіб впливу на школярів («школа без дисципліни є млин без води»). Головним засобом дисциплінування вважав

авторитет учителя, у крайніх випадках допускав і тілесні покарання (за богохульство, за вперту неслухняність і свідому непокору вчителю, за пиху, недобррозичливість, відмову допомогти товаришеві в навчанні).

Я. А. Коменський наголошував на тому, що успіхи школи в навчанні й вихованні учнів залежать передусім від учителя. Ця професія є «найпочеснішою під сонцем», а тому «найкращі з-поміж людей нехай будуть учителями». Педагог повинен любити свою справу, бути працьовитим, ентузіастом, сповненим життя, діяльним і чуйним, любити учнів, ставитися до них по-батьківськи, бути високоосвіченою людиною, живою бібліотекою і завжди прагнути до збагачення своїх знань і досвіду, добре володіти методикою передавання знань учням. У педагогові він бачив не лише вчителя, а й вихователя.

Список використаних джерел:

1. Коваленко, Є. І. Коменський Ян Амос / Є. І. Коваленко // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 407-408.
2. Кравець, В. Педагогічна система Яна Амоса Коменського / В. Кравець // Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва : навч. посіб. для студ. пед. навч. закл. / В. Кравець. – Тернопіль, 1996. – С. 122-178.
3. Коваленко, Є. І. Коменський Ян Амос / Є. І. Коваленко // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 407-408.
4. Коменський Я. А. Учитель вчителів. Вибране. Материнська школа або про дбайливе виховання юнацтва в перші шість років (з скороченнями) / Я. А. Коменський. - М.: Карапуз, 2008. - 288 с.
5. Фіцула М. Педагогіка: навч. посіб. / М. Фіцула. – 3-тє вид., стер. – К. : Академвидав, 2009. – 560 с.
6. Коваленко Є. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: Навч. посібник / Є. І. Коваленко, Н. І. Белкіна. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 664
7. <https://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14329/>

КРУПЕНКО Ірина Миколаївна,
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист,
ПОШТАРУК Лариса Іванівна,
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист,
завідувач відділення дошкільної і початкової освіти
Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»
(Умань, Україна)

АКТУАЛЬНІСТЬ ПОЛОЖЕНЬ ТА ІДЕЙ ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО

Сучасні суспільно-політичні та економічні процеси в Україні вимагають нового бачення проблем освіти та виховання. Перед сучасною українською школою постає завдання максимального розкриття й розвитку потенціалу кожної особистості, її підготовки до самовдосконалення, самовизначення і самореалізації. Тому актуальним є використання у контексті загальносвітових тенденцій модернізації освіти ідей Яна Амоса Коменського – видатного чеського педагога, патріота, істинного демократа, гуманіста, мислителя та основоположника педагогіки нового часу.

Теорія виховання Я. А. Коменського є системою, заснованою на гуманістичних ідеях загальнолюдського виховання. Педагог проголошував ідею цілісного розвитку особистості, об'єднуючи розум, волю, честь, совість. Той, хто сам неодноразово пережив жахи війни, на думку Я. А. Коменський, повинен мобілізувати всі свої сили на знищення війни. У трактаті «Панегерсія» він писав: «Якщо всі ми – громадяни Всесвіту, що заважає нам з'єднатися і жити за єдиними законами?» [3, С. 157].

У своїй праці «Велика дидактика» [2] Я. А. Коменський запропонував певні вимоги до навчального процесу. За думкою педагога, хороша успішність полягає у тому, що навчання повинно починатися змалечку, навчальний матеріал має розподілятися згідно з віком; наставник повинен домагатися розуміння матеріалу, розвивати пам'ять в учнів, розкривати та розвивати здібності молодих талантів та направляти їх у потрібне русло; кожен учень,

який вступив до навчального закладу – вчиться у ньому до кінця; увесь навчальний матеріал має бути так розподілений, щоб з кожним роком матеріал відкривав дорогу новому; навчальний заклад має розташовуватися у тихому та далекому від розваг місці.

Багато уваги Я. А. Коменський приділяв визначенню змісту освіти та дидактичним принципам, а саме:

- доцільності: «Який сенс вивчати те знання, яке не принесе користі?»;
- енциклопедичності знань;
- посильності (матеріал повинен бути доступним учням);
- концентричності: «З самого початку юнакам, яким треба дати освіту, слід дати основи загальної освіти, тобто розподілити навчальний матеріал так, щоб наступні заняття не вносили нічого нового, а становила тільки деякий розвиток отриманих знань».

Основним завданням, зазначеним у його працях було наступне:

« ...знайти, дослідити та розвинути методику, завдяки якій кожний, хто навчається міг якомога більшому навчитися і якомога менше часу витратити на одурення та марну роботу».

Особливе місце приділяв підготовці дитини до школи. «Безрозсудно поступають ті батьки, які без усякої підготовки ведуть своїх дітей до школи, точно телят на бійню або худобу в стадо: хай на потім шкільний учитель мучиться з ним, та терзає як хоче» [2].

При підготовці дитини до школи Я. А. Коменський вирішальне значення надавав вихованню у дітей почуття пошани до школи та вчителя. «Божевільні ті, хто зробив з учителя лякало, а з школи застінок для тортур, і все таки ведуть туди дітей».

У «Панортосії» Я. А. Коменський розглядає шляхи реалізації своїх ідей реформуванням людського суспільства в трьох сферах – освіти, релігії, громадського управління. Щоб досягти цього, він пропонував створити ряд міжнародних організацій, серед яких – Колегія світла – зібрання найвизначніших представників науки, яке опікувалося б поширенням істинних знань, контролювало б школи і стежило за якістю книг.

Я. А. Коменським було запропоновано класно-урочну систему для полегшення процесу навчання. Ця система була вдало введена в практику. Педагог вважав, що людина має закінчити весь курс за певну кількість років, і вийти зі школи освіченим та свідомим громадянином своєї держави.

Підручники Я. А. Коменського містять багатий навчальний матеріал, в них вміщені цікаві вправи для засвоєння граматики, відомості з природознавства. Людство ще й досі користується системою та положеннями чеського педагога щодо навчального та виховного процесів.

Вітчизняна культурно-педагогічна традиція свідчить про те, що на всіх етапах розвитку української освіти саме проблемам виховання надавалось великого значення. Уведення таких дидактичних інновацій, як загальне навчання, класно-урочна система, дидактичні принципи природовідповідності, наочності, послідовності та поняття шкільного року по сьогодні використовуються та служать опорою для навчання. Чеський педагог був тієї думки, що школа має існувати не лише для багатой верхівки, а й для усіх прошарків населення. Викладення матеріалу повинно вестися рідною мовою.

Список використаних джерел:

1. Антонюк Г. Ян Амос Коменський і розвиток педагогічної думки України в XVII ст. / Галина Антонюк // Педагогіка і психологія професійної освіти. – Львів, 2012. – № 6. – С. 189–200.
2. Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори : у 3-х томах. – Т. 1: Велика дидактика / за ред. з біограф. нарисом і примітками проф. Красновського А. А. – К. : Рад. школа, 1940. – 248 с.
3. Коваленко Є.І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: Навч. посібник / Є.І. Коваленко, Н.І. Белкіна. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 664 с.
4. Коваленко, Є. І. Коменський Ян Амос / Є. І. Коваленко // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 407-408.
5. Коменський Я. А. Учитель вчителів. Вибране. Материнська школа або про дбайливе виховання юнацтва в перші шість років (з скороченнями) / Я. А. Коменський. - М.: Карапуз, 2008. - 288 з.
6. Мітюров Б. Н. Педагогічні ідеї Яна Амоса Коменського на Україні: [монографія] / Б. Н. Мітюров. – К. : Рад. школа, 1971. – 107 с.

КРУПЕНКО Ірина Миколаївна,
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист,
ТАРАСОВ Ярослав Вікторович,
здобувач освіти III курсу освітнього
ступеня фаховий молодший бакалавр,
Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»
(м. Умань, Україна)

**ЗНАЧЕННЯ СПАДЩИНИ Я. А. КОМЕНСЬКОГО ДЛЯ РОЗВИТКУ
СВІТОВОЇ ПЕДАГОГІКИ І ДЛЯ РОЗБУДОВИ СИСТЕМИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ІНШИХ СУВЕРЕННИХ
ДЕРЖАВАХ ЄВРОПИ І СВІТУ**

Ян Амос Коменський - славнозвісний чеський педагог, «батько нової педагогіки», гуманіст, суспільний діяч. Чи Сучасний він сьогодні - адже його ідеї народилися декілька сторіч назад? Більшість педагогів сходяться в єдиній думці - звісно, сучасний. Саме він уперше обгрунтував струнку педагогічну систему, почав говорити про гуманізації процесу освіти. Коменський - творець системи загальної освіти. Він поставив питання про загальноосвітню школу і плановість шкільного навчання, про відповідність рівнів утворення віку людини, про навчання на рідній мові. За його визначенням вчитель повинен володіти педагогічною майстерністю і любити свою справу, будити самостійну думку учнів, готувати з них діяльних людей, що піклуються про загальне благо. Своім нащадкам Коменський залишив найбагатшу педагогічну спадщину, вплинувши величезний чином на розвиток світової педагогіки і шкільної практики. Багато які його дидактичні положення «Великої дидактики» увійшли в сучасну теорію навчання, а перечитуючи його книгу «Материнська школа», черговий раз переконуєшся, що це класика світової педагогіки. Таким чином, актуальність даної теми сумнівів не викликає.

Педагогічна спадщина Коменського охоплює всі найважливіші питання педагогічної науки. Але передусім вирізняються ідеї, які визначають

необхідність навчання і виховання у школі. Згідно з ними, у школі повинні навчатися хлопчики і дівчатка, бідні й багаті. У процесі виховання людина вчиться пізнавати себе і навколишнє життя (розумове виховання), володіти собою (моральне виховання), вірити в Бога (релігійне виховання). Майбутнє держави і народу залежить від того, як організовано освіту, навчання і виховання підростаючого покоління.

Вважаючи людину частиною природи, Коменський зазначає, що її виховання має враховувати закони природи, тобто бути природовідповідним. Цей принцип став методологічною засадою трактування ним процесу навчання і виховання та побудови шкільної системи. Він перший у світі піднявся до усвідомлення особливих законів у вихованні й навчанні. Згодом до цього принципу з різних позицій зверталися інші педагоги, він і сьогодні знаходить своє застосування у сучасній прогресивній педагогіці.

Я. А. Коменський запровадив вікову періодизацію розвитку дітей і, згідно з нею, систему шкільної освіти та її зміст. Він запропонував таку періодизацію в системі народної освіти: дитинство, отрочество, юність, змужніння. Кожний період триває 6 років.

Особливо повчальними і значущими в цьому відношенні є досвід і ідеї Яна Амоса Коменського - основоположника наукової педагогіки і винахідника класно-призначеної системи. У історії педагогіки Коменський є кращим з ідеалів, особистістю-символом. Він створив педагогічні і філософські твори, пронизані духом гуманізму, демократизму, любов'ю і повагою до людей, повагою до праці. Коменський проповідував ідею ліквідації станових привілеїв і пригноблення людини людиною, любов до Батьківщини, оптимістичну віру в майбутнє, рівноправність великих і малих народів і повагу до національних прав всіх народів. Коменський написав такі книги, як «Велика дидактика», «Материнська школа», «Відкрита двері до мов», «Новітній метод мов», «Фізика», «Астрономія», «Мир почуттєвих речей в картинках», «Школа-гра», «Загальна рада про виправлення справ людських» і інші, які ще за його життя набули поширення у всьому світі [2, С. 104].

Минуло понад 400 років від часу виходу в світ творів Я. А. Коменського, але всі вони зберігають своє величезне значення для педагогічної науки. Ян Коменський – не лише історія, це й наша сучасність, бо його ідеї, критично переосмислені, увійшли в систему української педагогіки, українського національного виховання. Українські освітяни в спадщині Я. А. Коменського знаходять безцінний скарб для творчої праці в такий складний і відповідальний час.

Список використаних джерел:

1. Історія педагогіки і освіти. Від зародження виховання в первісному суспільстві до кінця ХХ в.: Учбова допомога / Під ред. А. І. Піськунова. - М.: ТЦ «Сфера», 2001. - 512 з.
2. Коджаспирова Г. М. Історія утворення і педагогічної думки: таблиці, схеми, опорні конспекти / Г. М. Коджаспирова. - М.: Изд-у ВЛАДОС-ПРЕС, 2003. - 224 з. - С. 67-69.
3. Коменський Я. А. Учитель вчителів. Вибране. Материнська школа або про дбайливе виховання юнацтва в перші шість років (з скороченнями) / Я. А. Коменський. - М.: Карапуз, 2008. - 288 с.
4. Sesja naukowa w Lesznie w czterechsetna rocznica powstania Gimnazjum_ i w trzechsetna wydania «Opera didactica omnia» J. A. Komeńskiego, red. Kurdybacha, Wrocław — Warsz., 1957;(пол.)

КРУПЕНКО Ірина Миколаївна,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач-методист;

ЧЕРНЕНКО Наталія Миколаївна,

здобувач освіти III курсу освітнього

ступеня фаховий молодший бакалавр,

Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради».

(Умань, Україна)

РОЛЬ І МІСЦЕ ПЕДАГОГА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сутністю постіндустріального інформаційного суспільства стали суттєві зміни в усіх сферах людського життя.

Поширення інноваційних технологій в освітній галузі стало об'єктивною закономірністю, зумовленою новою філософією освіти. Інновації варто розглядати як ефективні та результативні нововведення у змісті, методах, засобах і формах навчання та виховання особистості, в управлінні системою освіти, в організації освітнього процесу, у структурі закладів освіти.

Особливої актуальності набули інновації з початком широкомасштабної війни, розв'язаної російською федерацією на території України, коли стало життєво необхідним приймати швидкі, нестандартні, по суті – інноваційні рішення.

Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій. Саме тому підтримка активного упровадження інновацій в освітню галузь під час війни стала одним із ключових напрямів роботи Міністерства освіти і науки України та його підрозділів.

Варто зазначити, що в цей складний час і самі освітяни стали більш активно вести пошук шляхів вирішення проблем в організації навчання здобувачів освіти. Багато закладів освіти відкрили у вільному доступі платформи зі своїми навчальними матеріалами. Наприклад, учні всієї України, які мають доступ до Інтернету, після реєстрації для всіх дітей України уроки в ZOOM.

В умовах війни важливого значення набувають питання створення комфортного освітнього середовища та організації освітнього процесу, особливо для тих дітей, які отримали психологічну травму. З метою надання психоемоційної підтримки населенню під час війни, формування у педагогічних працівників навичок роботи з дітьми, за підтримки Першої леді України Олени Зеленської започатковано Національну програму психічного здоров'я та психосоціальної допомоги.

Які пріоритети української освіти у воєнний та післявоєнний періоди?

- забезпечення сталості та безперервності освіти;

- створення безпечних умов для навчання та викладання;
- психологічна підтримка учасників освітнього процесу;
- відновлення освітньої інфраструктури в найближчому майбутньому;
- продовження реформ та якісних трансформацій на всіх рівнях освіти.

На допомогу фахівцям психологічної служби системи освіти України розроблено наскрізну навчальну програму з позашкільної освіти оздоровчого напрямку «Основи безпеки життєдіяльності в умовах бойових дій» та Методичні рекомендації до цієї програми, поширено кращі практики психолого-педагогічного супроводу та підтримки учасників освітнього процесу в умовах воєних дій і збройних конфліктів, а саме: «Стрес як ресурс», «Психологічна підтримка та супровід дорослих і дітей у кризових ситуаціях: практикум», «Особливості організації дистанційного навчання під час воєнного стану», «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєних дій», «Самодопомога в умовах стресу», «Долоньки миру» .

У цей непростий час маємо наголошувати на психоемоційному стані учнів, встановленні з ними довірливих взаємин, створенню відчуття безпеки та підтримки. Тож учителям варто знизити рівень вимог до знань та успішності, адже діти перебувають у стані стресу, тривоги, паніки й розгубленості. Педагогам доводиться розробляти уроки з урахуванням таких фактів:

- внаслідок сильних емоційних переживань когнітивні можливості мозку значно погіршуються, тому дитині набагато складніше сприймати нову інформацію і відтворювати раніше засвоєну;
- наслідки стресу можуть проявлятися у вигляді надмірної непосидючості, дратівливості, агресії чи навпаки – апатії й замкнутості;
- серед ваших учнів, найімовірніше, будуть діти із зон активних бойових дій; діти, які втратили рідних та близьких. Їхня психіка наразі надзвичайно вразлива.

Важливі поради вчителям для організації освітнього процесу під час війни:

- психологічна підтримка та спілкування — головна мета навчання нині;

- заняття мають бути орієнтовані на повторення;
- краще не розпочинати урок з опрацювання нових тем;
- варто уникати негативних оцінок та великих за обсягом домашніх завдань;
- натомість слід створювати для учнів ситуації успіху, позитивну мотивацію, хвалити їх;
- із розумінням ставтеся до неувважності учнів;
- говоріть із дітьми про емоції та почуття;
- нагадуйте про інформаційну гігієну користування гаджетами;

Висновок: аналіз ситуації в Україні та світі дозволяє зробити висновок, що надання психоемоційної підтримки дітям в складний період, формування у педагогічних працівників навичок роботи з дітьми в умовах війни є важливою складовою педагогічного процесу в наш час.

Список використаних джерел:

1. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проектна діяльність: Науково-методичний збірник/ за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. с. 140
2. Наталія Куба, директорка Центру навчальної майстерності у SoftServe, викладачка в ЛНУ ім.І.Франка та Львівській Політехніці Як навчатися і займатися професійним саморозвитком під час війни.
3. Навчання під час війни: корисні рекомендації для вчителя. Освітній портал МОН.

КУЦЕНКО Тетяна Іванівна,
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»
(м. Умань, Україна)

ПРОБЛЕМА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО

У «Великій дидактиці» і «Материнській школі» Коменський рішуче висунув ідею освіти рідною мовою для всіх народів світу.

Рідна мова - основа універсального методу знань для кожного народу;

вивчення іноземних мов - засіб спілкування національного єднання молоді однієї й тієї ж нації у справі здійснення високоідейних культурних зв'язків.

Правильне вивчення іноземної мови, що спирається на рідну мову, сприяє удосконаленню вивчення останньої. При вивченні іноземної мови необхідно, щоб:

1) учитель і учень говорили однією мовою;

2) усі пояснення здійснювали зрозумілою мовою;

3) граматики і словники були пристосовані до тієї мови, з допомогою якої здійснюється вивчення нової (латинська - з допомогою рідної, грецька - з допомогою латинської);

4) при вивченні латинської і рідної мови остання передуює, а латинська слідує [Т. 1. - С. 345].

Засвоєння рідної мови здійснюється в сім'ї, в природній обстановці. Коменський розглядав мову як вираження спостережень дитини над реальною дійсністю, спостережень і досвіду, почерпнутих і накопичених розумом. Не дивно, що розділу VIII «Як необхідно майстерно розвивати в дітей мову». Передують два розділи: VI - про вправи дітей у розумінні предметів і явищ реального світу, і розділ VII - про привчання дітей до діяльного життя і постійних занять.

Як відомо, Ян Коменський одним із перших розробив оригінальну систему навчання мови, побудовану на відповідності природі дитини і врахуванні характеру пізнавальних процесів.

У своїх творах «Велика дидактика» (1628) та «найновіший метод мов» (1648) великий педагог висловив цілу низку ідей щодо правил навчання іноземних мов, способів полегшення засвоєння учнями матеріалу, досягнення міцності знань.

Вивчення мов мало, за Яном Коменським, насамперед розвивальне, загальноосвітнє, енциклопедичне значення. Мова сприймалася ним як засіб пізнання оточуючого світу і суті речей разом з вивченням їх назви.

З метою підвищення ефективності викладання іноземних мов педагог

рекомендував дотримуватися таких правил:

I. Кожну мову слід вивчати окремо, одна за одною, а не разом, щоб вони не заважали одна одній; починати з рідної, потім – мову сусіднього народу, а затим – латину, грецьку та інші «наукові» мови.

II. На вивчення кожної мови слід відводити певний час, наприклад; на рідну мову можна відвести 8-10 років, потім перейти до іншої вживаної іноземної мови, на яку достатньо відвести 1 рік, вивчення латини можна завершити за 2 роки і т.д.

III. Кожну мову краще вивчати «не шляхом правил, а на практиці»; якомога більше читаючи, пишучи, наслідуючи усне і письмове мовлення.

IV. Правила повинні підтримувати і закріплювати практику. Це особливо стосується «наукових» мов.

V. Правила повинні бути граматичними, а не філософськими; достатньо простого пояснення того, що відбувається і як відбувається – детальний розгляд причин і наслідків, подібностей і відмінностей буде тільки заважати.

VI. Нормою для формулювання правил мови, яка вивчається, має бути раніше вивчена мова.

VII. Перші вправи в оволодінні мовою повинні будуватися навколо вже відомих предметів, що допоможе концентрації уваги на словах, а не на названих предметах.

VIII. Усі мови можна вивчати за одним і тим самим методом [1, С. 399-401].

Зазначимо, що значну увагу педагог приділяв особистості вчителя як керівнику навчального процесу. Ян Коменський підкреслював, що вчитель іноземної мови повинен мати «хороше знання» того, чого він навчає, «вміння навчати інших», при цьому проявом дидактичних вмінь є «терпимість до помилок учнів чи незнання і здатність це незнання ефективно долати»; бажання навчити того, що вчитель знає і може сам [3, С. 532-533].

З метою підвищення ефективності вивчення іноземних мов чеський педагог розробив цілу низку дидактичних і методичних порад учителю щодо

викладання іноземних мов: вивчати треба лише необхідні мови; обсяг, ступінь засвоєння мови і спосіб навчання залежить від дидактичної мети; вивчення мов повинно відбуватися паралельно з вивченням речей; засвоєння іноземної мови повинно ґрунтуватися на знаннях мови, що вивчалася раніше; навчати слід за допомогою прикладів, правил, шляхом практичного застосування або імітації («наслідування»); після закріплення знання мови на практиці корисно порівнювати її словниковий склад з іншими вивченими мовами [3, С. 533].

Я. Коменському вдалося не тільки сформулювати ідеї стосовно методу навчання мов, а й втілити їх у життя, створити навчальні підручники нового типу. Книжки, за якими мало відбуватися послідовне, ступеневе навчання мов відповідно до різних вікових груп: «Переддвір'я» (дитячий вік), «Двері» (підлітковий вік), «Палац» (юнацький вік), «Скарбниця» (зрілий вік), будувалися ним не навколо засвоєння граматики, а за темами, взятими з життя. Зокрема підручник латинської мови «Відкриті двері до мов та всіх наук» (1631) включав такі розділи, як «Природа» (створення світу; елементи; небесна сфера; каміння, рослини, тварини), «Людина» (сутність тіла й душі; соціальні відносини: людська діяльність і життєві стосунки, шлюб, сім'я, народження; церква і держава; моральні стосунки: школа, наука, звички і чесноти, смерть і поховання), «Бог» (божий промисел; ангели). Цим його методика дуже відрізнялася від традиційної схоластичної, вербальної методики вивчення латинської мови як засвоєння граматики і синтаксису і більше наближала процес навчання іноземної мови до об'єктів реальної дійсності і шляху оволодіння рідною мовою. Зазначимо, що його відомий, перший в історії навчання ілюстрований підручник «Видимий світ у малюнках» (1658) був одночасно і книгою для навчання рідної мови, і підручником латинської мови та усіх нових мов, на які він перекладався. А ілюстрована азбука, подана її «Передмові» до цього підручника, започаткувала нову, «звукову», методику навчання букв за зразком звуків, які відтворюють різні істоти, наприклад: «Ворона каркає - кар» тощо [2, С. 12-13].

Таким чином, проведене дослідження дозволяє стверджувати, що саме Ян

Коменський вперше окреслив сукупність наукових знань, умінь і підходів, якими може керуватися у своїй роботі вчитель іноземної мови, і багато з яких періодично актуалізувалися у вітчизняній практиці навчання іноземних мов і згодом відіграли важливу роль у науковому обґрунтуванні застосування наочності при розробці так званого «натурального» методу навчання іноземних мов наприкінці ХІХ ст.

Список використаних джерел:

1. Коменский Я. А. Великая дидактика / Ян Амос Коменский // Избранные педагогические сочинения: в 2 т. [под ред. А. И. Пискунова]. – Т.1. – М: Педагогика, 1982. – С. 242-276.
2. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения [перевод с чеш.; под ред. вступ ст. и примеч. А. А. Красновой] / Ян Амос Коменский. – М: Просвещение, 1955. – С. 651.
3. Коменский Я. А. Новейший метод языков / Ян Амос Коменский // Избранные педагогические сочинения: в 2 т. [под ред. А. И. Пискунова]. – Т.1. – М: Педагогика, 1982. – С. 528-597.

ЛЕБІДЬ Валентина Петрівна,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач-методист,

ШАРАПАНЮК Аліна Йосипівна,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач-методист,

***Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»***

(м. Умань, Україна)

ЯН АМОС КОМЕНСЬКИЙ ПРО «МАТЕРИНСЬКУ ШКОЛУ» ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СУЧАСНОЇ СІМ'Ї

Ян Амос Коменський — один із фундаторів сучасної наукової педагогіки і психології. Цього року виповнюється 390 років з часу виходу у світ основоположної роботи Коменського «Материнська школа», в якій він передбачив багато ідей ХХ сторіччя, але питання актуальні на сучасному етапі.

Коменський був одним з перших педагогів, які займалися докладною розробкою питань дошкільного виховання. Для дітей від народження до 6 років

він призначав материнську школу, під якою мав на увазі не суспільне установа, а своєрідну форму сімейного виховання. Материнської школі Коменський присвятив велику главу своєї «Великої дидактики» і спеціальне твір під назвою «Материнська школа». Цьому ступеню виховання він надавав дуже велике значення, розглядаючи її як першу і найважливішу частину всієї розробленої ним системи виховання і освіти підростаючого покоління.

Материнська школа (дошкільне виховання дітей у сім'ї) покликана передусім забезпечити фізичний розвиток дітей, а також дати початки знань всього того, чого людина повинна навчитися протягом життя. На першому місці – фізичне виховання. Поряд з цим потрібно здійснювати і моральне, естетичне, трудове, релігійне виховання: «Батьки не повинні відкладати виховання до навчання своїх дітей вчителями, адже неможливо» [3, С. 94].

Зміст порад і завдань в «Материнській школі» розрахований на освічену жінку-матір, яка глибоко розуміє сам принцип такої школи і наукову термінологію, а також володіє методикою впровадження її ідей. Підтвердженням цього є перелік занять і знань, які дитина має засвоїти від народження до шести років.

1. Початкові знання з метафізики дитина опановує, коли батько і мати звертають її увагу на все, що вона бачить, чує, смакує, тримає в руках. Пізніше дитина засвоює терміни: дещо, десь, є, немає, так, не так, де, коли, схоже, несхоже та ін., що в цілому і є основою метафізики.

2. З галузі фізики дитина у шість років має знати, що таке вода, земля, повітря, вогонь, дощ, сніг, лід, камінь, залізо, дерево, трава, птах, риба, домашні тварини та ін.

3. З азами оптики дитина знайомиться, коли починає розрізняти і називати світло й темряву, світло й тінь та розпізнавати основні кольори: білий, чорний, червоний та ін.

4. Початкові знання з астрономії дитина засвоює, коли дізнається, що називають сонцем, місяцем, зірками, і помічає, як вони кожного дня сходять і заходять.

5. Перші відомості з географії дитина отримує у своєму природному довкіллі, коли починає усвідомлювати, що таке гора, долина, поле, річка, село, селище, місто.

6. Основи хронології дитина пізнає, коли починає розуміти, що таке час, година, день, тиждень, місяць, рік, а також літо, зима, весна, осінь, учора, позавчора, завтра, післязавтра та ін.

7. Початкові знання з історії дитина дістає, коли намагається пригадати й розповісти, що відбулося недавно, як та чи та людина в цій ситуації діяла, — не страшно, якщо це буде по-дитячому наївно.

8. Ази арифметики дитина засвоює, коли дізнається, що таке багато і мало, вчиться рахувати до десяти й розуміти, що три більше, ніж два, і що одиниця, додана до трьох, — це вже буде чотири та ін.

9. Елементарні знання з геометрії дитина отримує, коли усвідомлює, що називається великим і малим, довгим і коротким, широким і вузьким, товстим і тонким, а також — що таке лінія, хрест, коло тощо, і завважає для себе, що те чи те вимірюється лінійкою, метром, сажнем, рулеткою та ін.

10. З основами статики дитина знайомиться, коли спостерігає, як зважуються продукти, і вчиться щось зважувати на власній руці, аби визначити, що важче, а що легше.

11. Перший досвід механічної праці дитина дістає, коли їй не лише дозволяють, а й навчають щось робити, допомагати: переносити речі, приводити їх у порядок, щось будувати чи руйнувати, зв'язувати та ін. Усе це діти залюбки роблять у цьому віці. А тому не слід забороняти такі заняття, необхідно підтримувати їх і розумно направляти дітей.

12. З мистецтвом діалектики дитина знайомиться, коли її увагу привертають до розмови, яка ведеться у формі запитань і відповідей, привчають її ставити запитання і відповідати на них в межах теми, не відхиляючись від неї.

У материнської школі повинні закладатися основи фізичного, морального і розумового розвитку дітей. Коменський приділяв багато уваги питанням фізичного виховання дітей. Він закликав батьків, зокрема матерів, піклуватися з

найбільшою ретельністю про здоров'я своєї дитини і давав конкретні вказівки про догляд за малюком, про те, яким має бути його харчування, одяг, режим. Дуже важливим було вимога Коменського про годування немовлят неодмінно молоком матері, його поради забезпечити дітям якомога більше рухів - давати їм можливість бігати, грати, гратися.

Гру Коменський справедливо розглядав як необхідну для дитини форму діяльності. Він вимагав, щоб батьки не заважали дитячим іграм, а самі брали в них участь, направляючи їх в правильне русло: «Нехай вони (діти) будуть тими мурахами, які завжди зайняті: що-небудь катають, несуть, тягнуть, складають, перекладають; потрібно тільки допомагати дітям, щоб все, що відбувається, відбувалося розумно» [3, С. 234].

У програму материнської школи Коменський включав також ознайомлення дітей з явищами суспільного життя: в доступній для їх розуміння формі їм слід повідомляти деякі відомості з історії, економіки, політики.

Поряд з виробленням у дітей уміння правильно говорити рідною мовою материнська школа повинна покласти початок розвитку їх мислення, яке, за словами Коменського, «проявляється вже в цьому віці і пускає свої паростки» [3, С. 210].

Ідея необхідності розпочинати виховання з моменту народження дитини, висунута Я. А. Коменським, в подальшому була підтримана іншими педагогами. Він порівнював дитину з деревом і писав: «без попереднього щеплення живців мудрості, моралі і благочестя вона не може стати істотою розумною, мудрою, моральною і благочестивою . Все це легше формується в ніжному віці. Справа надзвичайно небезпечна, якщо людина не переймається здоровими для життя правилами ще в колисці» [3, С. 212].

Список використаних джерел:

1. Коменський Ян Амос // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. — Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. — 742 с. — 1000 екз. — ББК 872. — ISBN 966-531-128-X.
2. Коменський Я. А. Велика дидактика // вибр. тв. в II т. / за ред.

А. І. Піскунова. – М. : Педагогіка, 1982. – Т. І. – С. 242–476.

3. Коменський Я. А. Материнська школа / Я. А. Коменський // вибр. пед. тв. в II т. / за ред. А. І. Піскунова. – М. : Педагогіка, 1982. – Т. І. – С. 201–242.

МАЛАХОВА Олена Григорівна,
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист,
викладач методик дошкільної освіти,
Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж Черкаської обласної ради»
(м. Умань, Україна)

РОЛЬ РУХЛИВИХ ІГОР ТА ФІЗИЧНИХ ВПРАВ У ДУХОВНОМУ ТА ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ЗА ЯНОМ КОМЕНСЬКИМ

Досвід, який було накопичено в розвитку фізичних вправ та народних рухливих ігор у період раннього середньовіччя, вплинув на те, що при розробленні своїх педагогічних систем видатні просвітителі різних країн (Ян Амос Коменський, Жан Жак Руссо, Йоган Генріх Песталоцці та ін..) обґрунтували значення фізичного виховання у всебічній підготовці підростаючих поколінь.

Видатний чеський педагог Ян Амос Коменський (1592-1670) приділяв багато уваги питанням фізичного виховання дітей. Він закликав батьків, зокрема матерів, піклуватися з найбільшою ретельністю про здоров'я своєї дитини і давав конкретні вказівки про догляд за малюком, про те, яким має бути його харчування, одяг, режим. Дуже важливим було вимога Коменського про годування немовлят неодмінно молоком матері, його поради забезпечити дітям якомога більше рухів - давати їм можливість бігати, грати, гратися.

Під впливом поглядів утопістів Відродження, а також узагальнюючи особистий досвід, Ян Амос Коменський дійшов висновку про необхідність застосування фізичного виховання дітей у педагогічному процесі школи та сім'ї. У його працях «Велика дидактика» та «Материнська школа», де

розглядалися також питання виховання дітей дошкільного віку, відзначається, що правильно підібрані та дозовані фізичні вправи зміцнюють здоров'я дітей і підвищують їх працездатність. Він рекомендував матерям годувати немовлят материнським молоком та давати дітям, коли вони трохи підростуть, більше гратися та бігати. У педагогіці Коменського роль рухливих ігор та фізичних вправ не обмежувалася лише фізичною підготовкою, вони виконували також важливу функцію як засіб духовного та естетичного виховання особистості дитини.

Значне місце у фізичному вихованні дітей раннього віку займають різноманітні рухливі ігри та забави. Вони є найбільш доступним та універсальним засобом всебічного розвитку дітей і повинні широко використовуватись у сімейному фізичному вихованні. Поряд з головним завданням - вдосконаленням тіла людини, ігри суттєво впливають на духовний світ - світ емоцій, естетичних смаків, етичних аспектів особистості. Саме тому визначні педагоги: Я. Коменський, К. Ушинський, П. Лесгафт, Е. Покровський, В. Сухомлинський та ін. підкреслювали особливе значення народних ігор як засобу всебічного виховання дитини.

Слово «гра» дуже широке й загальне. Тому існує багато підходів до визначення цього поняття. Узагальнюючи їх, можна констатувати, що гра розглядається як певна діяльність дитини, спрямована на задоволення її інтересів та вирішення виховних завдань [2].

Рухлива гра - один з важливих засобів всебічного виховання дітей дошкільного віку, характерною особливістю якого є комплексність впливу на організм і на всі сторони особистості дитини.

Рухова діяльність ігрового характеру та викликані нею позитивні емоції підсилюють фізіологічні процеси в організмі, покращують роботу всіх органів і систем. Емоційний підйом (радість, задоволення, піднесеності, натхнення) створює у дітей підвищений тонус всього організму. Позитивні емоції, творчість - найважливіші фактори оздоровлення. Прагнення дітей до досягнення спільної для всіх мети виражається в ясному усвідомленні завдання,

кращої координації рухів, більш точного орієнтування в просторі і в ігрових умовах, в прискореному темпі виконання завдань. За такої захопленості дітей і захопила їх радісною прагненні до досягнення мети підвищується роль волі, допомагає долати різні перешкоди.

У XVII ст. Я. А. Коменський відносив гру (поряд з бесідами, жартами, музикою і т.п.), з одного боку, до числа розваг, які сприяють відпочинку і відновлюють сили зовнішніх і внутрішніх почуттів людини. З іншого, - гра була включена їм у число засобів, які дозволяли молодому поколінню яскраво представляти різні сторони життя і цим виховували у них певні схильності і інтереси. Великий педагог знаходить їй місце у всіх семи класах своєї Пансофической школи - школи загальної мудрості, де «до утворення допускаються всі, де навчаються усіх предметів, за потрібне для теперішнього та майбутнього життя, і до того ж в досконалої повноті» [1] .

Я. А. Коменський у листі Міській управі Амстердама (1657 р.) називає сім основних умов рухливої гри:

- рух;
- фізична розкутість і свобода;
- громадський характер, «бо забава виходить з товариства, до якого прагне людина»;
- змагальність, яка призводить до «коливання духа між надією і страхом»;
- наявність правил, так як без них «гравці розбігаються або пускаються в сварки і бійки, так що порушенням правил гра суперечить сама собі»;
- легкість, яку отримує кожен її учасник;
- обмеженість у часі.

«У кожної гри повинен бути свій кінець, так як надмірно тривала гра набридає».

Важливою турботою дорослих Я. А. Коменський, у своїй книзі «Материнська школа», називає збереження здоров'я дитини. Засоби збереження здоров'я — фізичні вправи, правильне харчування, гігієна, посильна фізична

праця.

Учений вказує, що діти намагаються копіювати дорослих. Відповідно, в сім'ї, де є діти, доцільна величезна обачливість, щоб усі дотримувались правдивості, помірності, поважали одне одного. Якщо цього не буде, діти постійно порушуватимуть моральні норми попри будь-які навчання й покарання. Відсутність дисципліни передбачає вседозволеність. Дитина, яка виростає у такій атмосфері, формується як особистість неконтрольовано, під впливом найбільш непередбачених обставин. Відповідно, вона може стати свавільною, грубою, непорядною людиною. Неробство вчений порівнює з «подушкою Сатани», бо «кого Сатана знайде не працюючим, того він займе спочатку дурною думкою, а потім ганебною справою». З тлумачення порівняння випливає висновок: не дозволяти дитині байдикувати. Вона повинна або гратися, або навчатися, або працювати. Головне, щоб її мозок, почуття, м'язи не знали «втоми» від бездіяльності.

У материнській школі повинні закладатися основи фізичного, морального і розумового розвитку дітей. При цьому Коменський нагадував, що фізичні і духовні сили дитини розвиваються поступово.

У Материнській школі Коменський розглядав рухливі ігри як ефективний засіб для вирішення оздоровчих, освітніх і виховних завдань, як необхідну для дитини форму діяльності. Він вимагав, щоб батьки не заважали дитячим іграм, а самі брали в них участь, направляючи їх в правильне русло: «Нехай вони (діти) будуть тими мурашками, які завжди зайняті: що-небудь катають, несуть, тягнуть, складають, перекладають; потрібно тільки допомагати дітям, щоб все, що відбувається, відбувалося розумно». Підкреслюючи освітнє значення дитячої гри, Коменський писав: «Під час гри розум все-таки чимось напружено зайнятий і часто навіть витончується». Він вказував і на виховну роль гри в справі зближення дитини з його однолітками і рекомендував батькам організовувати і заохочувати спільні ігри і розваги дітей один з одним [3].

Підкреслюючи велике значення правильного управління іграми з боку

дорослих, Я. А. Коменський говорив, що при дотриманні необхідних умов гра повинна бути «серйозною справою, тобто або розвитком здоров'я, або відпочинком для розуму, або підготовкою для життєвої діяльності, або всім цим одночасно». Згідно з його порадами варто використовувати народні ігри, «пристосовані до народного звичаю». Ігри повинні відповідати віку, містити різноманітні рухи (ходьбу під час прогулянок, біг, стрибки, рухи з м'ячем). Способи проведення ігор треба змінювати, щоб гравці отримували від них більше задоволення. Окрасою гри Я. А. Коменський вважав «рухливість тіла», життєрадісність, порядок, дотримання правил, досягнення перемоги спритністю, а також надання гравцям можливості розпоряджатися собою й підкорятися. В іграх він засуджував млявість, недобррозичливість, галас і «підступництво» [3].

Теорія виховання Я. А. Коменського має багато спільного з теорією М. Монтеня. Водночас Я. А. Коменський свідомо створює свою систему таким чином, щоб не тільки еліта, а й менш заможні кола суспільства могли дати дітям достойне виховання.

Доводиться визнати, що такі цінні для дитини риси, як повага до батьків, тактовність, привітність, стриманість, які у багатьох сім'ях батьки, няні й гувернери неспроможні виховати у ХХІ столітті, вмів виховувати Я. А. Коменський. Отже, уважне прочитання нашими сучасниками праць Я. А. Коменського допомогло б їм у вирішенні складних сімейних проблем.

Список використаних джерел:

1. Вольчинський А. Я. Використання українських народних ігор у фізичному вихованні дошкільнят / А. Я. Вольчинський // Матеріали 2-ї всеукраїнської конференції аспірантів «Молода спортивна наука України». - Львів, 1998. - С.180-187.

2. Кругляк О. Від гри до здоров'я нації. Рухливі та українські народні ігри / О. Кругляк, Н. Кругляк. - Тернопіль, 2000. - 80 с.

3. Коменський Я. А. Велика дидактика // Вибр.. пед. твори .: В 2 т. - М., 1982. - Т.2.- С. 45.

МАРТИНЮК Леся Іванівна,
викладач суспільних дисциплін,
МАРТИНЮК Вадим Володимирович,
викладач англійської мови,
**Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»**
(м. Умань, Україна)

СУЧАСНЕ ЗНАЧЕННЯ «ПОРАДИ» ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО

Зимовий ранок... 24 лютого 2022 року о четвертій ранку сталася подія, яка сколихнула весь світ. Війна... Яке страшне слово.

Війна... П'ять літер. Але скільки асоціацій пробуджує в нас воно! Біль, героїзм, патріотизм, туга за близькими людьми, ненависть та любов...

Війна – це не тільки минуле людства, це, на жаль, його сьогодення... На жаль, тепер і наше нове покоління знає, що таке війна. Раніше, лише зі сторінок підручника історії ми дізнавались про війну, про її наслідки, а вже сьогодні вона прийшла у наш дім.

Видатний чеський мислитель Ян Амос Коменський у XVII ст. сформулював пропозиції щодо розбудови нового міжнародного порядку, спрямованого на викорінення війни та створення умов до поширення знань і вдосконалення людини. Коли у 1656р. під час шведсько-польської війни м. Лешно було спалене, Коменський знайшов собі притулок в Нідерландах, в Амстердамі, де написав 7 томів праці «Загальна порада про виправлення справ людських», в якій накреслив гуманну і демократичну програму реформи людського суспільства (Пансофія - загальна мудрість, Пампедія - загальне виховання, Панглотія - загальна мова, Панортозія - загальне управління тощо). Він висловив ідею створення міжнародних організацій, які турбувалися б про збереження миру й безпеки в усьому світі («мира з усіма людьми, щоб не від кого не походило шкоди» [4]), повного роззброєння як головного завдання підтримки міжнародного миру і про розповсюдження освіти серед усіх народів.

Ян Амос Коменський розробив загальну програму перетворення людського суспільства заради знищення феодального ладу та породжених ним

воєн. Він стверджує, що слід прагнути до взаємопорозуміння й миру в Європі, викорінюючи будь-які прояви конфліктів (суперечки, ненависть, несправедливість, гоніння), коріння яких в різниці у поглядах. Мислитель пропонує три шляхи, щоб замінити нелюдяність людяністю: засновуватися на розумі, а не на почуттях, і пробачити колишні образи; проявляти взаємну терпимість (кожному треба надати право вільно висловлювати власні погляди і спокійно займатися власною справою); прийти до взаємного примирення [3]. Держави повинні слідувати цьому планові і діяти разом, мирними засобами.

Для досягнення миру та єдності необхідне «взаємне виправлення», якому повинно підпорядковуватися «все, що пов'язує нас із речами, людьми, богом, іншими словами, освіта, політика, релігія. І повинні бути виправлені всі стани, віки, статі, народи, щоб, якщо можливо, не залишилося й сліду зіпсованості» [3]. Виправленням повинні займатися всі люди разом і домогтися появи нової філософії, нової релігії, нової політики, заснованих на законах всезагальності, простоти й добровільності.

Філософія, політика і релігія знищать можливі недоліки, безглуздя, і тоді «проствітлені уми отримають можливість збиратися, разом шукати істину та прищеплювати її людській думці; священослужителі - направляти душі до бога; політики - зберігати повсюди мир і спокій; усі разом будуть змагатися в тому, щоб кожен у своєму полі якнайкраще сприяв благу роду людського» [3]. Необхідно обрати видатних людей («постійних стражів щасливо заведених порядків»), які будуть слідкувати за збереженням справедливо встановленим ладом. На думку Я. А. Коменського, кращим просвітителем буде не просто мудрий, а релігійний і сильний; кращим правителем - мудрий і той, що шанує бога, а не просто сильний без мудрості й віри.

Першочерговим завданням будь-якої держави повинен стати нагляд за життям і поведінкою кожної людини і стану, щоб всі виконували свої обов'язки у справі зміцнення миру. «Відповідний собор держав міг би йменуватися також директорією держав світу, сенатом світу або ареопагом світу, а його члени - правителями світу (верховними суддями світу)» [3]. Виконавча функція

належить правителям, які перешкоджають виникненню нових воєн, бур, кровопролиття і своєчасно знищують причини, що їх породжують. Правителі світу повинні своєчасно створити заморські колонії. Ратуші, сейми, трибунали кожного народу в своїй діяльності повинні керуватися законами справедливості, віротерпимості, рівності, забезпечуючи громадянам житло, захист і охорону. Багаті люди нехай присвятять себе наукам, щоб служити загальному благу, а бідні - живуть працею власних рук. Ті, хто вчинять інакше, будуть покарані. Я. А. Коменський стверджує: «Рушниці слід використовувати проти звірів, тоді як гармати слід перелити на дзвони, якими скликають народ, або на музичні інструменти» [3].

Засадами розбудови міжнародного правопорядку відповідно до «Поради» Я. А. Коменського виступають увага до потреб людини, віра у ефективність ненасильницьких засобів захисту права й миру, визнання того, що запорукою належного функціонування будь-якої системи органів, покликаної слугувати добробуту суспільства, має бути сумління людей, що забезпечують роботу цієї системи. Завдяки ним «Порада» зберігає свою актуальність і може бути використана для вдосконалення сучасного міжнародно-правового регулювання.

Отже, «Загальна порада людському роду» Коменського є теоретичним проектом створення єдиної європейської держави з метою збереження загального миру і безпеки. Філософ проголосив принцип, згідно з яким народне благо повинно бути вищим законом кожної республіки і королівства, а рівність, віротерпимість, гласність і поділ влади мають бути основами майбутньої об'єднаної Європи і світу.

Список використаних джерел:

1. Волосюк Б. «Нашу мрію не зруйнувати!» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://volga.lutsk.ua/view/50779/>
2. Загально-педагогічні ідеї Коменського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://studopedia.com.ua/1_14352_zagalnopedagogichni-idei-komenskogo.html
3. Загальна порада людському роду, і перш за все вченим і благочестивим властителям Європи, про виправлення людських справ [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://uk.wikipedia.org/wiki/Загальна_порада_людському_роду,_і_перш_за_все_вченим_і_благочестивим_власителям_Європи,_про_виправлення_людських_с_прав

4. Міжнародно-правовий аспект та сучасне значення «Поради» Яна Амоса Коменського. Економіка інноваційної діяльності підприємств. Педагогіка та психологія, мова та культура [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://valyazhevskaya.wordpress.com/2011/08/16/komensky/>

САВРАНСЬКА Олена Миколаївна,
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
БУРКОВСЬКА Анна Миколаївна,
САВЧУК Діана Олександрівна,
здобувачі освіти IV курсу ОКР молодший спеціаліст,
**Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»**
(м. Умань, Україна)

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ЗДІБНОСТЕЙ ТА ОБДАРОВАНОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО

Інтерес до проблеми розвитку здібностей та обдарованості, на різних етапах розвитку людської цивілізації, розвивався нерівномірно. Історія педагогічної думки знала як спалахи інтересу до виховання обдарованих дітей, так і майже абсолютну відсутність такої зацікавленості. Певний інтерес у контексті розробки проблеми навчання і виховання обдарованої особистості представляє собою епоха Відродження в Європі, яка характеризувалася поверненням суспільства до ідей античного світу щодо ідеалу розвитку особистості.

Ідеї епохи Відродження, зокрема повернення до ідеалу гармонійного і всебічного, духовного і фізичного розвитку людини, сприяли підвищенню інтересу до розвитку усіх здібностей та обдарувань дитини. Саме на часи Реформації, Великої Селянської війни і ряду інших повстань проти панування феодалів та католицької церкви, буржуазних революцій у Нідерландах та Англії припадає життя і творчість чеха за національністю та геополіта за духом Яна Амоса Коменського (1592-1670). Цей останній могікан великих геніїв Відродження набагато випередив свій час, ставши засновником педагогіки

Нового часу та зробивши значний внесок у розвиток філософської думки Європи.

Аналізуючи природу дитини, він визнає, що людина від народження наділена природними даними у вигляді таланту і різних здібностей, які можуть бути вдосконаленими і розвиненими шляхом виховання. Від народження в людини існують чотири задатки: розум, з судженням і пам'яттю, воля, здатність рухатися і мова. Для цих задатків є відповідні органи: мозок, серце, рука і мова, які й необхідно перш за все вдосконалювати. Проте діти не однакові за своєю природою і за темпами свого розвитку, «у одних здібності гострі, у інших - тупі, у одних - гнучкі і податливі, у інших - тверді і вперті; одні прагнуть до знань заради знань, інші захоплюються швидше механічною роботою. З цього подвійного роду здібностей виникає їх шестикратне поєднання» [1, С. 122].

Таким чином, видатний педагог вважає за необхідне віднайти такі методи роботи з дитиною, які б привели здібності до середнього рівня, тобто, до «норми»: «при недоліках людського духу найкращим методом буде лікування, при якому стають більш помірними надлишки і нестача обдарованостей і все приводиться до гармонії і приємної домовленості». Саме тому Коменський пропонує метод навчання, пристосований до середніх здібностей (які частіше всього зустрічаються) для того, щоб «стримувати передчасне виснаження найбільш обдарованих і підганяти повільних» [2, С. 407].

Коменський, орієнтуючись перш за все на дітей з середнім рівнем здібностей, все ж таки вважає за необхідне звертати на дітей обдарованих особливу увагу, стверджуючи, що «набагато більше виховання потребують люди талановиті, так як активний розум, не будучи зайнятим чимось корисним, займається непотрібним, пустим і пагубним. Чим родючіше поле, тим більше воно дає чортополоху і терену. Так і видатний розум, якщо його не засіяти насінням мудрості та доброчинності. Як діючий млин, якщо в нього не підсипати зерна, тобто матеріалу для перемелювання, стирає сам себе, ... так і рухливий розум позбавлений серйозної роботи, буде взагалі наповнюватися мізерним, порожнім і шкідливим вмістом і стане причиною власної загибелі» [3, С. 122].

Коменський глибоко впевнений, що те, «якими діти народжуються, ні від кого не залежить, але щоб вони шляхом правильного виховання стали добрими, – це залежить від нас» [3, С. 107]. Адже, «як би не відрізнялися люди один від одного здібностями, всі вони володіють однією й тією ж людською природою, мають одні й ті ж самі органи» [3, С. 89].

На думку Яна Амоса Коменського, кожна людина певною мірою наділена природними даними у вигляді таланту і здібностей від самого свого народження, і всі ці здібності можуть бути вдосконалені і розвинені шляхом виховання. Видатний мислитель визнає існування нерівності у наділених людини певними здібностями, на основі чого ним здійснено спробу створення оригінальної типології дітей. Першопричину існування такої різниці у здібностях пояснює божим призначенням кожної особистості.

Погляди Я. Коменського на природу здібностей характеризуються суперечливістю, що пояснюється характером його світогляду та недостатнім рівнем розвитку науки того часу. Обдарованість розглядається ним як відхилення від норми, яке має бути компенсованим правильним вихованням і поверненням до середнього рівня. При цьому видатний педагог формулює ряд пропозицій стосовно організації виховання та навчання як обдарованих дітей, так і таких, що відстають у своєму розвитку.

Педагогічні ідеї великого дидакта пережили свого творця на кілька століть. І якби на його книгах не стояли дати сімнадцятого століття, їх можна було б прийняти за сучасні педагогічні твори, настільки вони актуальні і життєздатні сьогодні.

Список використаних джерел:

1. Кравець В. Педагогічна система Яна Амоса Коменського / В. Кравець // Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва: навч. посіб. для студ. пед. навч. докл. / В. Кравець – Тернопіль, 1996. – С. 122-178.
2. Коваленко Є. І. Коменський Ян Амос / Є. І. Коваленко // Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юніком Інтер, 2008. – С. 407-408.
3. Коменский Я. А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие / сост. В. М. Кларин, А. Н. Джуринский. – М.: Педагогика, 1989. – С. 6-137.

САВРАНСЬКА Олена Миколаївна,
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
ДУНЬ Анна Михайлівна,
ДЗВОНИСЬКА Олеся Віталіївна,
здобувачі освіти IV курсу
ОКР молодший спеціаліст,
Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»
(м. Умань, Україна)

ТЕХНОЛОГІЇ ОСВІТИ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ **ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО**

Соціальні, культурні, економічні й політичні перетворення у суспільному житті, необхідність у зміцненні державності України та утвердженні її міжнародного авторитету, інтеграція у світове співтовариство неможливі без вирішення ключової проблеми: забезпечення високої якості національної освіти. У ракурсі означеного питання особливого значення набуває підготовка не тільки висококваліфікованих і конкурентно-спроможних освітян, а й здатних ефективно діяти в умовах динамічних змін у суспільстві, науці, техніці, самостійно нарощувати свій професійний потенціал, креативно, своєчасно та ефективно використовувати існуючий освітній досвід у процесі власної професійної діяльності. Одним із ефективних способів досягнення цієї мети є застосування технологічного підходу: використання найкращих зразків та інтерпретація їх за існуючих умов. Звідси впливає своєчасність актуалізації педагогічного досвіду педагогів минулого, зокрема – Яна Амоса Коменського, в умовах сьогодення.

Технологізація освіти є актуальною темою досліджень сучасних науковців. Питання педагогічних технологій досліджували В. Безпалько, А. Кіктенко, М. Кларін, А. Нісімчук, О. Пехота; особистісно-орієнтовані технології навчання і виховання – В. Андрущенко; інноваційні аспекти – О. Богданова, І. Дичківська, Г. Селевко; окремі методичні питання технологій розглядали А. Алексюк, Н. Морзе, О. Рибалко, М. Скаткін, І. Чередов. Значний науковий інтерес сьогодні також становлять громадська, наукова та педагогічна

діяльність Яна Амоса Коменського. Їх досліджували В. Кларін, А. Джуринський, В. Кравець, Д. Лордкіпанідзе, С. Марчукова, А. Піскунова. Аналіз використання педагогічних ідей вченого та обґрунтування актуальності у сучасній освітній діяльності знаходимо у працях Е. Александрова, О. Антонова, І. Зайченко, Б. Мітюкова, Є. Путілова, Д. Скільського, А. Хуторського, Д. Чижевського, П. Щербаня.

Як зазначають сучасні дослідники, педагогічна технологія завжди привертала увагу вчених. Проте першим, хто на науковому рівні зайнявся її розробкою, був Ян Амос Коменський. У створеній ним технології основними елементами були: класно-урочна система; предметність навчання; певні правила викладу навчального матеріалу (наочність, системність, послідовність, спадкоємність під час передачі та засвоєння знань) [3, С. 8–9].

Він розглядав поняття школи, яка «точно відповідає своєму призначенню» і порівнював її із майстернею, у якій розум учнів був би осяяним блиском мудрості для того, щоб проникати у все явне та сокровенне [3, С. 30]. Технологізація освіти тісно пов'язана із поняттям «педагогічна технологія», воно дедалі більше поширюється в науці й освіті останнім часом. У психолого-педагогічній літературі широко використовуються синонімічні варіанти: «технологія навчання», «освітня технологія», «технологія у навчанні», «технологія в освіті» [2, С. 270].

Слово «технологія» грецького походження [techne – мистецтво, майстерність + logos – вчення] і має кілька тлумачень.

1. Сукупність виробничих операцій, методів, процесів у певній галузі виробництва, способів, що використовуються у якій-небудь справі тощо.

2. Сукупність знань про способи обробки матеріалів, виробів, про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва; навчальний предмет, який викладає ці знання, відомості [2, С. 378].

Особливості навчально-виховного процесу, Ян Амос Коменський розглянув у своїх працях «Велика дидактика», «Всезагальній пораді стосовно виправлені справ людських» тощо. Так, загальнопедагогічні аспекти детально висвітлені у перших дев'ятнадцяти главах «Великої дидактики», ідеї

конкретно-методичного рівня педагог реалізував у розробці ідей чотирьохступінчатої школи, елементи локального рівня знаходимо у конкретних методичних порадах, які наводив педагог для успішного навчання мов, математики, фізики тощо та виховання особистості в цілому.

На основі порівняльного аналізу сучасного розуміння поняття «педагогічна технологія» та педагогічного доробку Яна Амоса Коменського нами було встановлено та обґрунтовано існуючий взаємозв'язок, доведено актуальність розроблених методичних рекомендацій для розробки педагогічних технологій в умовах сучасних освітніх реалій. Проте проведена наукова робота не вичерпує усіх аспектів проблеми. Детальнішого дослідження потребують питання актуалізації педагогічної спадщини педагогів-класиків (Д. Локка, Ж. Ж. Руссо, К. Ушинського, В. Сухомлинського та ін.) у контексті технологізації освіти.

Список використаних джерел:

1. Освітні технології : навч-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. ; за ред. О. М. Пехоти. – К. : Видавництво А.С.К., 2003. – 255 с. – Бібліогр. в кінці розд.
2. Сучасний тлумачний словник української мови : 60 000 слів : / за заг. ред. В. В. Дубічинського. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2009. – 832 с.
3. Чайка В. М. Основи дидактики : навч. посіб. / Володимир Мирославович Чайка. – К. : Академвидав, 2011. – 240 с. – (Серія «Альмамагер»).

САВРАНСЬКА Олена Миколаївна,
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
КОРЖУК Діана Леонідівна,
НАГІРНЯК Катерина В'ячеславівна,
здобувачі освіти IV курсу ОКР молодший спеціаліст,
**Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»**
(м. Умань, Україна)

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО ТА ЙОГО ВНЕСОК У РОЗВИТОК СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

Педагогічна теорія видатного педагога широко використовується

сьогодні у реформуванні національної школи суверенної України. Знаходимо втілення його основної ідеї при врахуванні вікових та індивідуальних особливостей учнів у навчально-виховному процесі дошкільних закладів та початкової школи. Вимога відповідності навчання та освіти віку стала визначальною у побудові нової системи освіти незалежної України, удосконаленні змісту освіти в різних типах навчально-виховних закладів, при розробці навчальних планів, програм та підручників для загальноосвітньої та вищої шкіл України [3, С. 175].

Вперше в історії освіти Ян Амос Коменський запропонував вікову періодизацію дітей з раннього віку до юнацтва та зрілості у відповідності до стрункої системи шкіл. Сьогодні в Україні структура освіти включає вікову періодизацію. Я. А. Коменський в усьому шукав простоти і логіки, загального закону і принципу. Аналогії з природою дозволили йому створити таку педагогічну систему, яка залишається неперевершеною і сьогодні.

Педагог стверджував, що «точний порядок для школи і при тому такий, який не могли б порушувати ніякі перешкоди, треба брати в природи». Природу вчений вважав творінням божим, а ієрархію, на вершині якої стоїть Творець, універсальною системою, в рамках якої вміщується Всесвіт. У зв'язку з цим він стверджував: «...той порядок, який ми бажаємо зробити універсальною ідеєю для мистецтва – всього навчати і всього учитися – повинен бути запозичений і може бути запозичений не з чого іншого, як тільки з вказівок природи» [5, С. 107].

Про значну увагу вченого до принципу природовідповідності свідчить чимала кількість аналогій людини і природи. Зрілу, сформовану людину Я. А. Коменський порівнює зі старим деревом, яке не «...допускає зміни свого вигляду ... легше ламається, ніж випростовується», а при пересаджуванні старих дерев і прищепленні їм родючості «мистецтво садівництва має нікчемну силу», – вважає педагог [1, С. 53]. Цій проблемі присвячений окремий розділ «Великої дидактики», який має назву «Освіта людини з найбільшою користю відбувається в ранньому віці. Вона навіть тільки в цьому віці і може

відбуватися» [1, С. 55]. І сьогодні ми бачимо, як ідеї вченого втілюються в процесі розвитку дошкільного навчального закладу.

Завдання і зміст, форми і методи роботи з дітьми, запропоновані вченим у книзі «Материнська школа», також знаходять відображення в програмах та методичних розробках до них.

Ідею народності Я. А. Коменський розглядав через призму постановки всієї справи виховання в інтересах народу. Завдання сучасних освітніх закладів – виховати різнобічно розвинену особистість, гуманну, трудолюбиву людину, носія духовних цінностей народу. Виховання такої особистості можливе лише за умови введення рідної мови навчання.

Мова навчання – одна з основних проблем освітньої політики України, яка ставить перед школою завдання забезпечити «знання рідної мови й літератури, історії свого народу, його традицій, звичаїв, ідеалів, витоків і особливостей рідної культури, усної народної творчості...» [2, С. 52].

В педагогічній спадщині Я. А. Коменського знаходимо цінні думки з питань диференціації навчання. Сьогодні в Україні існують школи з різним рівнем розвитку навчальних досягнень дітей, є диференційні класи, школи для обдарованих дітей. Принципи навчання, сформульовані Я. А. Коменським, залишаються основоположними ідеями української педагогіки і сьогодні. Це такі принципи, як «принцип науковості, міцності знань, свідомості та активності, наступності та систематичності, наочності тощо» [3, С. 87]. Педагог вказує, що вчити треба «коротко, приємно, ґрунтовно», спираючись на принцип науковості, який він сформулював таким чином: «Істинність підтверджується паралельними прикладами в галузі механічних мистецтв» [3, С. 285]. Принцип систематичності і послідовності навчання забезпечувався таким положенням: «Порядок розподіляється по роках, місяцях, днях і годинах, нарешті, указується» [4, С. 41]. Окремо учений визначив також місце для принципу зв'язку навчання і виховання з життям та практикою. Принцип наочності педагог назвав «золотим правилом дидактики» [4, С. 126].

Я. А. Коменський відстоює думку про те, що дитинство – не підготовка

до майбутнього дорослого життя, а справжнє життя. «Ми, дорослі, які вважаємо людьми тільки самих себе, а вас тільки мавпочками, себе тільки мудрими, а вас – нерозумними, себе лише – красномовними, а вас – безсловесними, – тепер ми стаємо вашими учнями» [5, С. 98]. Сьогодні академік О. Савченко вважає, що школа – це не підготовка до життя дитини, а власне і є її життям. Наголошуючи на важливості виховання дітей та молоді, Ян Амос Коменський формулює мету цього процесу: «Обачно виховувати юнацтво – це значить дбати про те, щоб душі юнацтва охоронялися від спокус світу і природжене їм сім'я моральності викликалося до щасливого проростання чистими і постійними прикладами» [5, С. 54].

У вищій школі важливим сьогодні залишається добір таких активних методів і форм навчання, про які ще в минулі часи висловлювався Я. А. Коменський. Це навчальна дискусія, дидактична гра, метод аналогій. Вони успішно використовуються в особистісно орієнтованому навчанні в освітніх закладах України. Як бачимо, аналіз лише окремих наукових положень педагогічної спадщини Я. А. Коменського дає нам підстави стверджувати, що його освітні ідеї співзвучні з сучасністю і мають важливе значення для розвитку різних закладів освіти в Україні.

Отже, ми висвітлили основні теоретичні положення освітніх ідей Яна Амоса Коменського, які стосуються розвитку освіти, навчання. Вони визначили перспективи становлення теорії і практики навчання та виховання дітей у різних закладах освіти України. Народність виховання, систематичність, пріоритетність та системність в освіті, її науковість, розвиток особистості, перетворення освіти в головний засіб формування духовності кожної людини і нації в цілому, – всі ці ідеї великого мислителя співзвучні з сучасністю і мають велике значення для реформування загальноосвітніх навчальних закладів сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Коменський Я. А. Велика дидактика / Я. А. Коменський // Избранные педагогические произведения в 2 т. – Т. 1. – М. : Просвещение, 1982. – 656 с.
2. Конфорович А. Г. Великий чеський педагог-гуманіст /

А. Г. Конфорович // Радянська школа. – 1970. – № 11. – С. 50–55.

3. Левківський М. В. Історія педагогіки : підручник / М. В. Левківський. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 360 с.

4. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко. – К. : Абрис, 1997. – 416 с.

5. Творча спадщина Яна Амоса Коменського і сучасність // Тези доповідей виступів на міжвузівській науково-методичній конференції, присвяченій 400-річчю з дня народження Я. А. Коменського. – Львів : Основа, 1992. – 110 с.

СІРОШТАН Оксана Петрівна,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»

(м. Умань, Україна),

СІРОШТАН Софія Володимирівна,

здобувач освіти II курсу

філософського факультету,

Прешовський університет

(м. Прешов, Словаччина)

ДЕЯКІ ФІЛОСОФСЬКОЇ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ

Я. А. КОМЕНСЬКОГО

Ян Амос Коменський (1592—1670) — фундатор наукової педагогіки, видатний чеський мислитель.

Я. А. Коменський народився у невеличкому містечку Нівніце в сім'ї мірошника. Рано втративши батьків, завдяки громаді здобув початкову, середню і вищу освіту. З 1614 р. завідував початковою школою в м. Прешові. Згодом оселився у м. Лешно (Польща), де працював ректором гімназії. Там він написав твори «Велика дидактика», «Материнська школа», «Відкриті двері до мов і всіх наук» та ін. Побував у Англії, Швеції та Голландії. В 1650—1654 р. жив у м. Паток (Угорщина), де написав твори «Про культуру природних обдарувань», «Правила поведінки дітей», «Закони добре організованої школи», «Видимий світ у малюнках» та ін. Останні роки жив у Амстердамі, помер у 1670 р. (похований в Неардені, неподалік Амстердама).

Говорячи про Яна Амоса Коменського необхідно зазначити його різнопланову діяльність публіциста, проповідника, політика, педагога. Але справою його життя була філософія.

Філософія Коменського була перш за все Антроподіцея (виправданням існування людини в бурхливому світі). Ще навчаючись в Гернборнському університеті у професора Альштеда він формулює три основні принципи своєї діяльності.

«Перш за все це жага охопити повністю величезний потік нових знань і відкриттів. Друге - необхідність підпорядкувати неосяжні масштаби науки певній системі. І нарешті - прагнення за всією різноманітністю пізнаваного «матеріалу» прийти в його розумінні до загальної гармонії, яка, особливо на перших порах, повинна була усунути протиріччя між науковим пізнанням і істиною, «явленою» в Святому писанні» [3, С. 19].

Філософія часто стикається з навчанням. Багато хто з класичних філософів були одночасно і педагогами. Але в жодному вченні, крім дидактики Яна Амоса Коменського, не спостерігається такого взаємопроникнення ідей філософії та педагогіки. Добре знайомий з працями античних авторів, таких Платон, Аристотель, Плутарх, Сенека, Коменський підхоплює традицію античного ставлення до людини. З його точки зору мета людини - використовувати дані Богом якості для досягнення гармонії людського духу з навколишнім світом.

Сам володіючи безперечними задатками філософствування, Коменський чітко відокремлює язичницьке знання від християнського, висміює багатьох з древніх авторитетів. «...Переїнята сарказмом критика філософів ведеться протягом всього оповідання» [4, С. 71].

Але навіть більш ніж язичництво Ян Амос Коменський не любив самовихваляння. Він вважав, що зайва зарозумілість метафізиків, фізиків, астрономів, політиків, математиків і богословів породжувало спотворення істини в їхніх працях. Крім того, на шляху наукового прогресу стоїть ряд труднощів. Він називав три причини труднощів наукових занять. Першою

причиною він вважав рабський спосіб постановки занять; другою причиною - хибний спосіб вивчення речей, коли учнів не навчають речей, а лише розповідають їм про речі; третя причина - недосконалість методу. Також виділяв три причини страждання істини в книжках: розбіжності між науками; недостатній внутрішній зв'язок методу з самими речами; частково недбалість, частково недоречна пишність виразів і стилю [4, С. 75].

З цього безпосередньо випливає педагогічний метод Яна Амоса Коменського. Він виганяє з своєї школи відсталість, зубріння і байдужість учнів. Замість цього Коменський віддає перевагу поясненню речей і процесів, визнає безкрайній політ творчої думки.

«Коменський вимагає демонстративності при поясненні речей, при їх викладі, а це – не що інше, як наочність. Крім того, він вимагає обґрунтування. Одним словом, головне полягає в тому, щоб речі вивчалися (пізнавалися) на підставі самих речей, а не за їх зовнішніми ознаками» [4, С.78].

Центральним пунктом філософського вчення Коменського є його праця «Пансофія». «Пансофія – загальна мудрість, дзеркало світової машини (закономірностей сукупності предметів). В основі її лежать три пізнавальних принципи: почуття (відчуття), розум, божественне одкровення» [4, С. 96].

Він вважав, що «школи повинні навчати:

- 1) теорії,
- 2) практиці
- 3) вживання всіх добрих і корисних речей» [4, С. 81].

Коменський намагався пов'язати теоретичне та практичне пізнання. З його механістичного ставлення до пізнання безпосередньо випливає його педагогічна діяльність. «Коменський завжди розвивав в учнях самостійність у мисленні, в мові, практиці і в застосуванні, як єдину основу для придбання міцного знання чесноти до блаженства» [4, С. 81].

Характерним для педагогічної філософії Коменського є побудова його теорії пізнання за принципом тріади: подання предмета, вивчення, застосування. І, головне, «застосовувати вже здобуте знання тільки на

добре» [4, С. 86].

Філософія Коменського пропонує розроблену методика наукового осягнення світу, розумну систему переходу від теоретичної до практичної діяльності і навпаки.

Список використаних джерел:

1. Альт П. Прогресивний характер педагогіки Коменського. - М., 1959.
2. Джібладзе Г. М. Філософія Коменського. - М., 1982.
3. Константинов Н. А. та ін Історія педагогіки: Підручник для студентів пед. Ін-тів. - М.: Просвещение, 1982.
4. Кратохвіл М. В. Життя Яна Амоса Коменського. - М.: 1991.

СЛУПЦЬКА Світлана Михайлівна,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач-методист,

ГРУШЕЦЬКА Анна Сергіївна,

здобувач освіти IV курсу ОКР молодший спеціаліст,

Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»

(м. Умань, Україна)

ВПЛИВ ЕПОХИ НА ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ Я. А. КОМЕНСЬКОГО

Ян Амос Коменський – основоположник наукової педагогіки, великий чеський мислитель, син своєї епохи – жив і творив у XVII столітті.

Завдяки своїй відданій та наполегливій праці, Коменський зумів вибудувати власну філософію, яка поклала початок подальших змін у вихованні та навчанні не одного майбутнього покоління.

Система поглядів Я. А. Коменського є актуальним предметом дослідження учених, істориків на теренах України та за кордоном.

Так, Вікторія Лучкевич у статті «До питання Коменологічних студій в Україні» відзначає, що Ян Амос Коменський був людиною XVII століття, епохи Відродження і Реформації, де кожна освічена людина займалася різними видами діяльності, тому і чеський Педагог був водночас публіцистом, політиком, філософом, просвітителем, релігієзнавцем і педагогом. Історія університетської освіти у Західній Європі тісно пов'язана з філософським

знанням, і філософські дослідження, в свою чергу, дуже часто переплітаються з проблемами навчання і виховання. Тому багато класичних філософів були одночасно філософами та педагогами.

У свої студентські роки, ще навчаючись в Гернборнському університеті та інших університетах Європи Я.А. Коменський уже сформулював основні принципи своєї діяльності. Він прагнув охопити всі нові знання та відкриття в одне ціле, підпорядкувати їх одній системі, прийти до загальної гармонії, усунувши протиріччя між науковим пізнанням та істиною, що закладена у Святому Писанні [3].

Крім того, як зазначають науковці, у світовій історії XVII століття було часом боротьби з католицькими канонами, переходу від середньовіччя до нового часу, який супроводжувався сутичками нових і старих порядків.

Тому, у світогляді Я. А. Коменського відобразилися суперечності перехідного періоду від феодалізму до капіталізму, боротьби прихильників Реформації і Контрреформації; більше того, погляди педагога формувалися і під впливом джерел, які часто суперечили одне одному.

Та попри усе, епоха Відродження привела Я. А. Коменського до розуміння того, що «людина – останнє і найдосконаліше творіння Бога. Її призначення не тільки підготувати себе до майбутнього небесного життя, а й жити справжнім життям земним» [2].

Відчувши та переживши на собі недосконалість та несправедливість тогочасного суспільного устрою, Коменський зрозумів, що єдиним доцільним засобом реформування суспільства є зразкове виховання молоді. Його знаменитий вислів «Людина робиться людиною тільки завдяки вихованню» – яскраве тому підтвердження.

Як відомо, сенсуалізм (*sensus* – відчуття) – філософська течія, представники якої стверджують, що джерелом пізнання об'єктивного світу для людини служить передусім її чуттєвий досвід. Саме на засадах цієї течії ґрунтуються найважливіші педагогічні ідеї Я. А. Коменського.

Сенсуалізм Коменського має багато спільного із поглядами Френсіса

Бекон. Як і Бекон, великий Педагог вважав, що «нічого не буває в свідомості, чого раніше не було у відчуттях, отже, матеріал для всіх роздумів розум отримує тільки від відчуттів». Проте у світогляді Коменського завжди спостерігались суперечності між сенсуалізмом і релігійністю, між демократизмом і просвітительством [4].

Як правильно зауважує В. Лучкевич, в епоху, коли жив чеський просвітитель, зародилася особлива філософська культура, що базувалася на духовних цінностях особистості, націлених на захист усього людства і кожної людини зокрема від кровопролитних воєн. Причиною, яка спровокувала появу та поширення миротворчих ідей у філософів-гуманістів Відродження та просвітників Нового часу, стали міждержавні конфлікти, що супроводжувалися розширенням масштабів воєнних дій та швидкий розвиток виробництва, культури і науки, який посилив віру народу в могутність людського розуму, його спрямованість на благо всього людства. Ця культура охоплювала майже всі сторони духового розвитку суспільства свого часу, проникаючи та проявляючись у різних галузях науки, мистецтва, літератури, музики, архітектури. У вужчому значенні ця миротворча культура постала як філософська і суспільно-політична думка, що шукала шляхи виключення воєн із своєї теорії. Я. А. Коменський займався питаннями «вічного миру», які лягли в основу його філософської концепції.

Стаття Е. М. Івханенка та Л. І. Аттасової «Ян Амос Коменський та ідея «вічного миру» в західноєвропейській філософії Нового часу» заслуговує уваги і присвячена аналізу праць чеського Педагога, в яких яскраво відображені його миротворчі ідеї. За словами авторів, «шукаючи шляхи порятунку людства від воєн, Я. А. Коменський розвиває ідею про виховання розуму на засадах християнської моралі».

Як зазначають автори цієї статті, чеський педагог звертається до народу та протестантських общин як до суспільної сили, що «стане носіями миротворчих ідей». Як пишуть автори цих розвідок, «не позбавлений реалізму, чеський педагог пов'язує ліквідацію воєн зі зміною умов життя людей, в тому

числі й матеріальних» [3].

Отже, як засвідчили результати нашого дослідження, загальне філософське бачення світу, педагогічні ідеї Я. А. Коменського сформувались під впливом античної філософії, релігії, ідей Відродження, усієї епохи XVII століття.

Я. А. Коменський був активним діячем релігійної організації, всі наукові і практичні прагнення Коменського були спрямовані в реальний світ людей, заради покращення життя у ньому.

Ідеї Відродження, участь в демократичному народному русі Чехії впливали на суспільні погляди Педагога та сформували у нього демократизм, гуманізм, народність, розуміння потреб простих людей.

Список використаних джерел:

1. Джурінський А. Н. Педагогіка: історія педагогічних ідей. – К., 2000.
2. Юлія Кузьмінська. Ян Амос Коменський – основоположник нової прогресивної педагогічної системи, великий гуманіст і мислитель. – <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/9250/1/JohnAmosComenius.pdf>
3. Вікторія Лучкевич. До питання Коменологічних студій в Україні. // О. В. Сухомлинська. Історико-педагогічний альманах № 2, 2008. – Умань: УДПУ. – <http://politics.ellib.org.ua/pages-4687.html>
4. <https://ukped.com/statti/istorija-pedagogiki/2639-pedagogichna-sistema-jana-amosa-komenskogo.html>
5. <http://um.co.ua/10/10-5/10-58406.html>

СОБОЛЕНКО Ольга Іванівна,

викладач соціальних дисциплін,

голова циклової комісії соціальної роботи,

Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»

(м. Умань, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Соціально-філософський аналіз соціальної роботи обумовлений динамічним розвитком нашого суспільства, самої системи соціальної роботи та потребами сучасного суспільства в процесі її осмислення та розвитку.

Більшість вітчизняних авторів (О. Вадзюк, Н. Кабаченко, Л. Тюптя, О. Киричук, В. Полтавець, Л. Тютюнник) в якості соціальної роботи розглядають лише її перетворення, пов'язане з наданням допомоги людям, що потрапили у важкі життєві ситуації та потребують професійного сприяння для їх вирішення. Інші її перетворення вивчаються фахівцями та, відповідно, враховуються та практично реалізуються досить недостатньо. Частковість визначень соціальної роботи визначає частковість використання її потенціалу як чинника розвитку людини та суспільства [1, С. 95].

В даний час країни, де соціальна робота перебуває на більш високому ступені розвитку, обирають інші орієнтири. У документах Міжнародної федерації соціальних працівників соціальна робота розглядається як діяльність, спрямована переважно на проведення соціальних перетворень та запобігання порушенням нормального функціонування особистості. Вітчизняні підходи до визначення соціальної роботи відображають, перш за все, розвинуту в нашій країні практику професійної соціальної роботи, спрямованої на допомогу кожній людині, що її потребує [2, С. 49].

На думку В. Тарана, приватне наукове пізнання спрямовується на змістовне розуміння буття, тоді як філософське пізнання спрямовано на виявлення сутності буття. Виявлення в інтересах людини та суспільства сутності та сенсу соціальної роботи, її місця та ролі в життєдіяльності людини та суспільства вимагає використання потенціалу філософії як методологічної основи дослідження [3, С. 74].

З методологічних позицій проблеми соціальної роботи з людиною, її впливу на особистість та суспільство у нових економічних умовах розвитку сучасного суспільства майже не розглядаються; дослідження в даній сфері досить фрагментарні, внаслідок чого такий складний, масштабний і багатогранний вид діяльності суспільства залишається поза предметним полем соціальної філософії. Все це вказує на необхідність переходу від фрагментарних досліджень соціальної роботи та відсутності цілісного та послідовного соціально-філософського її аналізу, адекватного до сучасних

потреб суспільного розвитку до цілісного вивчення соціальної роботи та визначення ступеня її впливу на функціонування і розвиток людини.

Вибір соціальної філософії як методологічної основи дослідження соціальної роботи дозволяє вивчати не приватні (хоча й дуже важливі) аспекти, а її онтологічні та системно-функціональні параметри, що має велике значення не тільки для теорії та практики соціальної роботи, але й розвитку суспільства загалом.

Аналіз наукових публікацій вказує на те, що в останні роки спостерігається сплеск інтересу до вивчення різноманітних питань соціальної роботи. Економісти та соціологи досліджують соціальну роботу як один із засобів, зняття соціальної напруги в нових для українського суспільства умовах. Збільшення кількості категорій населення, які потребують соціальної допомоги та підтримки викликало необхідність переосмислення питань підготовки компетентних спеціалістів в роботі з різними групами клієнтів.

Аналіз наукової літератури свідчить, що, попри значні досягнення у вивченні соціальної роботи, недостатньо уваги приділяється таким етико-філософським проблемам:

- Визначення соціокультурних домінант та етико-аксіологічних підстав соціальної роботи та з'ясування їх значення та впливу на організацію діяльності сучасного інституту соціальної роботи.

- Пошук причин недостатньої ефективності соціальної роботи та умов найповнішої реалізації її гуманістичного потенціалу.

- Обґрунтування необхідності підвищення загальної та професійної культури представників професії, перебудови їх професійної свідомості та мислення у відповідності до завдань модернізації соціальної роботи.

Сучасні дослідження з філософії та етики вказують на те, що питання сприяння індивіду в його соціалізації містять ідеї про необхідність його залучення до соціально нормального способу життя, формування соціально значимих позитивних аспектів індивіда. Деякі з таких ідей сформували основу сучасної соціальної роботи як специфічного виду соціальної діяльності. Разом з

тим, слід зазначити, що соціальна робота у філософських творах ніколи не була самостійним предметом аналізу [3, С. 112].

Список використаних джерел:

1. Лукашевич М. П., Мигович І. І. Теорія і методи соціальної роботи / Лукашевич М. П., Мигович І. І. Навч. посіб. – 2-ге вид., доп. і випр. – К.: МАУП, 2003. – 168 с.
2. Попович Г. Соціальна робота в Україні та за рубежом / Г. Попович. – Ужгород: Граджа, 2000. – 134 с.
3. Таран В. О., Зотов В. М. Соціальна філософія: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 272 с.

ТРОЯН Наталія Дмитрівна,

*викладач вищої кваліфікаційної категорії,
завідувач навчально-методичного кабінету,*

*Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж імені Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»*

(м. Умань, Україна)

ІДЕЇ «МАТЕРИНСЬКОЇ ШКОЛИ» Я. А. КОМЕНСЬКОГО У СУЧАСНИЙ ЗАКЛАД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Законом України «Про дошкільну освіту» визначено основні завдання та принципи дошкільної освіти. Одним із найважливішим принципів сьогодення, в умовах, що склалися в нашій державі, є принцип забезпечення гуманізації педагогічного процесу [1]. Гуманістичні тенденції визначають напрями сучасної дошкільної освіти та чітко відображені у нормативних документах, а саме: в Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти України нової редакції (2020 р.), освітніх програмах для дітей дошкільного віку, затверджених МОН України.

Проблема забезпечення гуманістичних підходів до організації педагогічного процесу була і буде предметом уваги багатьох учених. Їх дослідження спрямовуються на виявлення шляхів і засобів впливу на розвиток дошкільної освіти. Аналізуючи матеріали з питань історії педагогіки робимо висновок, що більшість видатних педагогів створюють свої педагогічні системи на основі гуманістичних підходів. Одним із яскравих представників педагогів-

гуманістів є педагог, письменник, філософ Я. А. Коменський.

Видатні представники освітніх діячів України: Вишенський І., Транквілієн К., Ставровецький Л., Смотрицький Г. вказували на важливість ідей чеського педагога. Значну увагу до його поглядів приділяли науковці та педагоги Гудзик К., Мітюров Б., Мазуркевич Н.

Мета статті – схарактеризувати ідеї Я. А. Коменського щодо окремих питань дошкільного виховання, розглянути погляди видатного педагога-гуманіста як інтерпретацію завдань сучасного закладу дошкільної освіти та розкрити їх вплив на розвиток дошкільної освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Видатний педагог-гуманіст є основоположником педагогічної науки та практики. Найцінніша його педагогічна спадщина – це «Велика дидактика». Наукова праця великого педагога наповнена гуманістичною концепцією, що розкриває важливі питання навчання і виховання. Кожний розділ «Великої дидактики» присвячений основним компонентам педагогічної науки [3]. В одному із них висвітлюється організація роботи «Материнської школи», що передбачає сімейне виховання дітей дошкільного віку.

Я. А. Коменський у своєму творі детально описав усі аспекти дошкільного виховання. У його ідеях на навчання, виховання відображено гуманістичні погляди. Видатний педагог вважав, що найважливішими ознаками навчання є повага до дитини, увага до її індивідуальних потреб та уважне ставлення до здоров'я дитини.

Минуло понад 400 років від виходу у світ творів Я. А. Коменського, але всі вони мають величезне значення для сучасної педагогічної науки. Праці видатного педагога пронизані гуманістичними підходами до організації педагогічного процесу і є предметом уваги багатьох сучасних науковців та практиків.

Побудова сучасної системи дошкільної освіти, її принципи та завдання ґрунтуються на гуманістичних поглядах, які висвітлював у своїх працях чеський педагог, громадський діяч Я. А. Коменський.

Представлені ідеї із педагогічної спадщини видатного педагога-гуманіста можна розглянути їх як інтерпретацію основних завдань сучасної дошкільної освіти. Так, дошкільна освіта є важливим етапом для цілісного розвитку дитини. Нині її зміст органічно пов'язаний з ідеями Нової української школи: він забезпечує наступність між дошкільною та початковою освітою в умовах шкільної реформи. В Україні дошкільна освіта є обов'язковою частиною у системі безперервного навчання. Відповідальність за навчання дитини у закладі дошкільної освіти несуть її батьки або особи, які їх замінюють, та навчальні заклади, де діти мають можливість перебувати [4].

Висвітлена у «Материнській школі» ідея організації дошкільного виховання в сім'ї розглядається на сучасному етапі, як форма дошкільної освіти і перегукується з сучасними підходами до проведення освітнього процесу в умовах закладу дошкільної освіти. Враховуючи реалії сьогодення, проблеми дошкільного виховання знайшли своє відображення у змісті «Материнської школи».

Впровадження ідей педагога-гуманіста у освітній процес сучасного закладу дошкільної освіти відіграє вагомий роль в гармонійному розвитку кожного вихованця, підвищує відповідальність сім'ї за освіту і виховання дітей, урізноманітнює та активізує спільну діяльність закладу і батьків.

Отже, використання ідей педагогічної спадщини Я. А. Коменського в умовах закладу дошкільної освіти є ефективним засобом впливу на розвиток сучасної дошкільної освіти, що слугує вагомим внеском у розбудову системи національної освіти в Україні.

Перспективою подальших наукових пошуків є дослідження педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти до використання гуманістичних ідей у освітньому процесі.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти нової редакції
2. Закон України «Про дошкільну освіту»
3. Левківський М. Історія педагогіки. К.: 2011. С.31-34
4. Сайт МОН України/ інтернет ресурс:
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita>

ХАРЧЕНКО Ірина Михайлівна,
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист,

ЗАМАШНА Дар'я Олександрівна,
здобувач освіти IV курсу ОКР молодший спеціаліст,

***Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»***

(м. Умань, Україна)

АКТУАЛЬНІСТЬ СВІТОГЛЯДНИХ ІДЕЙ ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО НА ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

Ян Амос Коменський - чеський теолог, мислитель, педагог, письменник та автор підручників «Велика дидактика», «Материнська школа», «Світ чуттєвих речей у картинках» - уперше зібрав і систематизував усі відомості з педагогіки.

Розвиток педагогічної думки в Україні в період XVI-XVII ст. відбувався у складних суспільно-історичних умовах. Це пояснювалось тим, що розвиток освітньої та педагогічної української культури проходив у складі чужої держави, в умовах незавершеного процесу націотворення білоруського і українського народів, що стало причиною зумовлення багатомовності письмової культури. В Україні в цей період відбувається інтенсивне запозичення, засвоєння і переробка культурних досягнень європейського Відродження, а педагогічні погляди Я. А. Коменського були співвідносні основним культурологічним засадам періоду європейського Відродження та Реформації.

Ян Амос Коменський розробив революційні педагогічні ідеї, до яких належить ідея класно-урочної системи, визначив і сформував принципи природовідповідності та народності виховання, які і стали методологічною основою його педагогічної теорії. Він детально вивчив досвід навчання з урочної системи, а також дав теоретичне обґрунтування класно-урочної системи шкільного навчання і сформулював її основоположні принципи. Тому

в історії педагогічної думки та її спадщини він вважається творцем цієї системи навчання, її основоположником та засновником, а основні правила організації навчання є актуальними і в наш час.

На його думку, починати навчання треба якомога раніше, а навчальний матеріал повинен обов'язково відповідати віковим особливостям учнів, адже розум людини спроможний охопити все, що завгодно. Він був переконаний, що в навчанні потрібне послідовне й поступове просування вперед, додержуючись безсмертних і універсальних дидактичних правил: «від близького до далекого», «від цілого до окремого», «від знайомого до незнайомого». Це було необхідно для того, щоб учні засвоювали цілісну систему знань, а не уривчасті її відомості.

Коменський вважав, що необхідно з раннього дитинства виробляти такі позитивні етичні риси, як справедливість, поміркованість, мужність, а також наполегливість у праці. Провідна роль в етичному вихованні відводиться прикладу дорослих, систематичному привчанню дітей до суспільно-корисної діяльності, до виконання встановлених та вироблених правил загально-людської поведінки.

Особливе місце в педагогічній системі Я. А. Коменського займає вчення про роль вчителя у вихованні особистості, адже він формує з дитини майбутню Людину. Необхідною умовою успішності процесу навчання Коменський вважав легкість і приємність процесу навчання, яке мало проходити без труднощів і бути зручним та доступним для всіх. Саме вчитель покликаний прищеплювати дітям потяг до знань і навчального процесу в цілому. Він повинен використовувати лише ті методи, які зменшують труднощі навчання та полегшують його, не викликаючи в дітей незадоволення та негативного відношення до занять. Основним завданням вчителя, на думку Коменського, є розвиток пізнавальних здібностей учнів, та формування у них прагнення до самостійної активної роботи по набуттю знань і застосуванню їх у повсякденному житті.

У педагогічних поглядах Коменського покладена ідея виховання особистості, виховання людяності в людині, виховуючого навчання і

природовідповідності. Велике значення він надавав розвитку у дітей доброзичливого ставлення до інших людей та повагу до дорослих, бесідам з дітьми на морально-етичні теми. Моральність, на його думку, тісно пов'язана з вихованням мудрості і любові до всього, що оточує дітей від народження.

Актуальною в наш час є думка Яна Амоса Коменського, що загальна освіта і створення нової школи допоможуть виховувати людей в дусі гуманізму, солідарності, взаєморозуміння. Побудова системи шкільної освіти у відповідності до ідей та принципів чеського мислителя є ідеальним зразком успішного процесу організації навчання, з якого варто черпати та застосовувати ідеї українській педагогічній науці й сьогодні. Не підлягає сумніву, що педагогічні ідеї Яна Амоса Коменського значно випередили свій час у питанні організації освітньо-виховного процесу, а його творчі доробки знаходять почесне місце у сучасних умовах освітнього простору сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Антонюк Г. Ян Амос Коменський і розвиток педагогічної думки України в XVII ст. / Галина Антонюк // Педагогіка і психологія професійної освіти. – Львів, 2012. – № 6. – С. 189–200.
2. Коваленко Є. І. Коменський Ян Амос / Є. І. Коваленко // Енциклопедія освіти / Академія пед. Наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юніком Інтер, 2008. – С. 407-408.
3. Мітюров Б. Н. Педагогічні ідеї Яна Амоса Коменського на Україні: [монографія] / Б. Н. Мітюров. – К. : Либідь, 2009. – 387 с
4. Коменський Ян Амос. Вибрані педагогічні твори: у трьох томах. Велика дидактика / Ян Амос Коменський; під ред. з біограф. нарисом і примітками проф. Красновського А. Л. – К. : Форум, 2001. – 520 с.

ХОДАК Тетяна Володимирівна,
викладач – методист,

*Комунальний заклад «Прилуцький гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж імені Івана Франка» Чернігівської обласної ради
(м. Прилуки, Україна)*

ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЛЮДИНИ В СПАДЩИНІ

ЯНА КОМЕНСЬКОГО

В світовій культурі, освіті є імена, які завжди сучасні. І одне з них -

Я. А. Коменський. Він – основоположник наукової педагогіки, розробив дидактику як науку, обґрунтував багато інших питань і одне з них – виховання особистості людини.

Бути людиною – це основна і головна мета виховання. «Людина є малий світ, -зазначає Коменський», а далі в главі 6 «Великої дидактики» пояснює, що «людину, якщо вона має стати людиною, необхідно виховувати і навчати.» Тут же зазначає, що «насіння знання, моральності, благочестя дає природа, але вона не дає самого знання, чесноти, благочестя. Це набувається за допомогою молитви, учіння, діяльності» [1, С. 15]. А цьому всьому дитину треба навчати. Слід зазначити, що значна частина «Великої дидактики» присвячена доказу того, що виховання потребують всі люди, «бо не існує настільки зіпсованої людини, яку б не можна було зробити кращою» [1, С. 18].

Метою виховання, вчений, називає і підготовку людину до майбутнього життя на небі, а також до справжнього життя на землі [1].

Така підготовка має три ступені (триєдине завдання виховання):

– оволодіння мудрістю (все знати про себе і речі навколишнього світу) – освіта;

– оволодіння добродією (зовнішня і внутрішня вихованість) – моральне виховання;

– оволодіння благочестям (внутрішнє богошанування) – релігійне виховання.

Я. Коменський висловив іще одну думку: виховання має на меті підготовку людини до виправлення недоліків в оточуючому житті, до удосконалення всього існуючого.

В процесі виховання велика роль належить макро і мікросередовищу: «Нехай ніхто не думає, що справжньою людиною можна стати, не навчившись діяти, як людина, тобто не отримавши настанови про те, що робить її людиною, - зазначає Коменський» [1, С. 16].

Щоб стати людиною, продовжує автор, потрібно брати приклад з природи, самої людини і з постійної потреби в вправах, праці, діях. Засобами

виховання Я. Коменський вважав: приклад «порядного життя» батьків, учителів, товаришів; настанови, бесіди з дітьми; привчання, вправлення дітей в моральному поведженні (зокрема у вихованні мужності); боротьбу з розбещеністю, з лінню, необачністю, недисциплінованістю тощо.

Аналіз праць Я. А. Коменського дозволяє стверджувати, що він виділяв такі основні методи виховання як: особистий приклад, повчання, вправи, заохочення, покарання [1, С. 299, 230].

А далі він зазначає, що «формування людини легше за усе відбувається в ранньому віці. Воно навіть тільки в цьому віку і може відбуватися (гл. VII)» [1, С. 20].

Вихователі повинні пам'ятати, що «тільки міцним є все, що засвоюється в ранньому віці» [1, С. 22].

І тут же застерігає «Здобути неправильне виховання — справа дуже небезпечна... якщо людина не переймається здоровими для життя правилами ще в колисці» [1, С. 22].

Основоположним принципом виховання є природовідповідність. Педагог постійно наголошував, що виховання має враховувати закони природи, наслідувати та враховувати їх, бо людина – це частина природи. Цей принцип став реальною методологічною основою трактування ним не тільки процесу навчання, а й виховання та побудови шкільної системи в цілому.

Я. Коменський постійно підкреслював необхідність розвитку інтелекту в формуванні індивіда і вірив у створенні силами людей щасливого життя для всіх за допомогою розуму. «Людина за своєю природою, — говорить вчений, — народжується цілеспрямованою і здатною до розуміння найрізноманітніших речей. Властивість пізнання є божественною в людині. ...Немає потреби щонебудь привносити людині ззовні, необхідно тільки розвивати, з'ясовувати те, що вона має закладеним у собі самій» [1; 2].

Великою заслугою Я. Коменського є і те, що він рішуче виступав за виховання й навчання рідною мовою, на основі народної культури, або як він говорив, материнською мовою. «Народна мова є засобом цементування народу

як такого», сказано ним в 1636 році. В роботі «Про культуру природних обдарувань» вчений виступає проти непотрібних запозичень в сфері культури і освіти. Він пише: «Скільки іще ми будемо прагнути чужих шкіл, книг, обдарувань? Чи вічно будемо ми, як здорові жебраки, випрошувати в інших народів творчики, книжечки,..., листівочки і бог знає іще що? Для чого ми, в завжди лише в чужих криницях шукаємо воду, задоволення чи якихось цікавих відкриттів? Чому не відкривати своїх власних джерел?» [2, С. 135].

Значну роль Я. А. Коменський визначав моральному вихованні людини. Недаремно епіграфом до «Правил поведінки, зібраним для юнацтва в 1653 році» стало прислів'я «Хто встигає в науках, але відстає в добрих справах, той більше відстає, ніж устигає».

В У XXIII розділі «Метод нравів» «Великої дидактики» Я. А. Коменський вказував, що головним у вихованні, є моральність і благочестя: «Отже, слід якнайбільше дбати про те, щоб мистецтво впроваджувати справжнім чином моральність і справжнє благочестя було поставлено належним чином у школах, щоб школи цілком стали, як їх називають, «майстернями людей». [1, С. 78]. Тут же він подав 16 правил для розвитку моральності в учнів.

Важливе місце в моральному вихованні дітей Я. А. Коменський відводив родині, ролі матері й батька. Школа, вихователі, проповідники, як він уважав, можуть лише розвинути і деяким чином направити виховання дітей у потрібне русло, але інтелект особистості переважно народжується все ж таки в сім'ї. Саме вчений створив поняття «Материнська школа». У ній дітям до 6 років батьки мали надати можливість бігати, грати, гратися. Поряд з цим, слід виховувати правдивість, працьовитість, ввічливість, шанобливість до старших.

Значну роль педагог відводив шкільній дисципліні, фізичному й трудовому вихованню, а також самоврядуванню, до якого слід було готувати дітей.

Отже, Я. А. Коменський зробив значний внесок у розвиток теорії виховання.

Видатний німецький учений-енциклопедист Г. В. Лейбниц в свій час

писав, що Я. А. Коменський зіграв таку ж роль у педагогіці, як Коперник – у розвитку астрономії . І це підтверджує вся його спадщина, яка є актуальною і понині.

Список використаних джерел:

1. Коменский Я. А. Великая дидактика. Пампедия [Текст] // Я. А. Коменский, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, И. Г.. Песталоцци. Педагогическое наследие. / Сост. В. М. Кларин, А. Н. Джурицкий. — М.: Педагогика, 1989. - 416 с.
2. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения: В 2 т. - М., 1982.-651с.
3. Коменский Я. А. Предвестник всеобщей мудрости /Ян Амос Коменский // Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. Т. 1. – М.: Педагогика, 1982. – 656 с.
4. Коменский Я. А. Про культуру природних обдарувань / Ян Амос Коменский // Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. Т.2. – М. : Педагогика, 1982. – С. 135.
5. Кучай Т. Роль педагогічної системи Я. А. Коменського у вихованні особистості. Гірська школа Українських Карпат, 2019. Вип. 4–5. С. 252– 255.

ХОДАК Тетяна Володимирівна,

викладач – методист,

МОСКАЛЕНКО Марія Вадимівна,

здобувач освіти,

Комунальний заклад «Прилуцький гуманітарно-педагогічний фаховий коледж імені Івана Франка» Чернігівської обласної ради

(м. Прилуки, Україна)

СУЧАСНІСТЬ ДИДАКТИКИ Я. А. КОМЕНСЬКОГО

Розділ педагогіки під назвою Дидактика має грецьке походження (дав.-гр. διδακτικός — повчаючий) – це галузь педагогіки про теорію навчання й освіти людини. [4, С. 134]. Початок її таїться, звісно ж, у тисячолітніх глибинах людських культур.

Одним з науковців, який зробив незрівнянно великий вклад в її створення і розвиток був Ян Амос Коменський (1592 – 1670 рр.).

Він першим у світі теоретично обґрунтував весь комплекс основних питань, які в сукупності визначають педагогіку як науку, зібравши і

переробивши у своїх творах весь досвід теорії і практики навчання і виховання підростаючого покоління.

Коменський вважав свою «Велику дидактику» як «універсальне мистецтво вчити всіх всьому» [1, С. 12]. Навіть повна назва твору про це засвідчує: ««Велика дидактика, яка містить універсальну теорію вчити всіх усього, або вірний і ретельно обдуманий спосіб створювати по всіх громадах, містах і селах кожної держави такі школи, в яких би все юнацтво обох статей, без будь-якого, де б то не було винятку, могло навчатися наук, удосконалюватись в характері, набиратись благочестя і, таким чином, в роки юності навчитись всього, що потрібно для справжнього і майбутнього життя» [1, С. 11]. І далі «Коротко, приємно, ґрунтовно, де для всього, що пропонується, основи беруться з самої природи речей: істинність підтверджується паралельними прикладами з галузі механічних мистецтв; порядок розподіляється по роках, місяцях, днях і годинах, легкий і вірний шлях для вдалого здійснення цього на практиці» [1, С. 11].

Тобто відразу ми бачимо сучасність його поглядів, адже ці положення і сьогодні є важливими в нашій школі.

Велика роль в дидактичній системі педагога належить школі, яку він назвав «справжньою майстерністю людей, у якій, уми учнів осяяли б блиском мудрості, щоб швидко проникати у все явне і потаємне ...» [1, С. 30].

Коменський вказував на величезне значення освіти людини, зазначаючи: «Отже, у всіх випадках без винятку потрібно прагнути до того, щоб у школах, а звідси завдяки школам та у всьому житті

I. За допомогою наук і мистецтв розвивалися природні обдарування.

II. Удосконалювалися мови.

III. Розвивалися добродетель і звичаї у напрямі всякої пристойності згідно з усіма моральними підвалинами» [1, С. 31].

В основі всього навчання має бути, так званий пансофізм, тобто всебічний розвиток, «універсальна освіта». Вона надається кожному без винятку, не залежно від раси, релігії, народності тощо [3].

Сама ж освіта має бути: «Як підготовка до життя, ця освіта має бути закінчена ще до настання зрілості. Ця освіта має відбуватися дуже легко і м'яко, як би сама собою - без побоїв і суворості чи будь-якого примусу. Ця освіта не повинна вимагати великих зусиль, а має бути надмірно легким» [1, С. 33].

Для того, щоб повноцінно дати таку освіту і виховання він розробив систему дидактичних принципів, які й на сьогодні є основою освіти.

Одним із найважливіших в його системі, є принцип наочності. Я. Коменський першим теоретично обґрунтував його, розуміючи наочність як залучення всіх органів відчуття до повноцінного сприйняття речей та явищ. Він сформулював «золоте правило» дидактики: «Усе, що тільки можливо, представляти для сприйняття відчуттями: видиме для сприйняття - зором; те, що можна чути, - слухом, запахи нюхом; те, що належить брати на язик, - смаком; доступне огляду - шляхом огляду. Якщо які-не-будь предмети відразу можна сприймати декількома відчуттями, нехай вони зразу ж схоплюються декількома відчуттями» [1, С. 71]. Навчання має розпочинатися не з розповіді, а з конкретних спостережень за предметом вивчення. У випадку неможливості цього потрібно замінювати ілюстраціями, моделями, малюнками.

Звернімо увагу на сучасні школи: справді, вчителі намагаються нам донести інформацію саме за допомогою всіх органів чуття. Наприклад, з фізики демонструють, як працюють явища природи, ми бачимо як горить вогонь, чуємо звуки грому. На геометрії нам показують тривимірні фігури, дають їх покрутити в руках, щоб зрозуміти суть їх будови. І це вже не говорячи про «практичні» предмети, як от технології, фізична культура, чи Захист Вітчизни. Я вже не говорю про важливість даного принципу на дистанційній освіті.

Щоб учень справді запам'ятовував матеріал система Коменського передбачає часткову відмову від так званого «зазубрювання» матеріалу. «Нічого не потрібно примушувати вивчати напам'ять, окрім того, що добре зрозуміле розумом». Ми повинні створювати певні асоціації для кращого запам'ятовування. Він зазначав: «... на кожному предметі потрібно зупинитися

до тих пір, поки він не буде зрозумілим». Саме так формується принцип свідомого навчання [1, С. 63].

Разом з тим, вчений вважав основною властивістю свідомого знання не лише розуміння, але активність учня, й використання вивченого на практиці. Він говорив, що вчити розуміти речі, але не вчити разом з тим, діяти є вид фарисейства [1, 2].

Розгляньмо навчання в сучасній школі: воно проходить саме так, адже кожен учень, завдяки активним і інтерактивним технологіям, проектній та дослідницькій діяльності є активним і свідомим учасником навчання. Всі інші принципи навчання мають не менше шляхів реалізації в сьогоденні, чим вище зазначені.

В «Великій дидактиці», вчений звертає увагу на необхідність розробки універсального методу навчання, «щоб все здійснювалося шляхом від теорії до практики», <...> розвиваючи «самостійність в спостереженні, в мові, в практиці» <...> «як єдину основу для досягнення міцних знань» [2, С. 178]. Саме на це спрямована сьогодні Нова українська школа, де головними засадами є компетентністний та діяльнісний підходи навчання здобувачів освіти.

Я. Коменський запровадив, також, поняття навчального року з поділом його на 4 чверті і канікули між ними. Педагог вимагав, щоб прийом учнів до школи відбувався один раз на рік – восени. У кінці навчального року ввів перевідні экзамени. Крім цього запровадив різні види контролю й перевірки успішності учнів у навчанні: поурочна, щодення, щотижнева, четвертна.

Цікаві і важливі погляди Коменського відносно структурної побудови уроку. Він розрізняє три частини уроку: початок — відновлення пройденого, опитування і створення уваги; продовження — показ, сприймання, роз'яснення; закінчення — вправа, оволодіння, використання.

Щоправда, серед цього він вважав, що вчителя вистачить для будь-якої чисельності учнів в класі. Як бачимо сьогодні, це твердження не справдилось через надмірне навантаження.

Отже, як бачимо, майже всі сфери сучасної освіти і виховання загалом

черпали положення саме з робіт Я. Коменського, а «Велика дидактика» й сьогодні є актуальною основою знань для більшості вчителів.

Список використаних джерел:

1. Коменский Я. А. Великая дидактика. Пампедия // Я. А. Коменский, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, И. Г.. Песталоцци. Педагогическое наследие. / Сост. В. М. Кларин, А. Н. Джурицкий. — М.: Педагогика, 1989. - 416 с.
2. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения: В 2 т. - М., 1982. - 651с.
3. Пансофізм: стаття. URL: <https://uk.upwiki.one/wiki/Pansophism>, 23.10.2022.
4. Кузьмінський А. Г., Омеляненко В. Л. Педагогіка: Підручник./ А. І. Кузьмінський В. Л. Омеляненко. – К.: Знання-Прес, 2003. - С. 134-149

ХОРОЛЬСЬКА Олена Григорівна,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач-методист,

Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»

(м. Умань, Україна)

ПРОБЛЕМА ДУХОВНОСТІ В СПАДЩИНІ Я. А. КОМЕНСЬКОГО ОЧИМА СЬОГОДЕННЯ

Проблеми духовного розвитку особистості вічні. Духовність – це творча наснага, енергія людини, яка визначає спрямованість усіх її розумових, емоційно - чуттєвих, вольових якостей, здатність до самоусвідомлення себе, як особистості. Скільки існує людина, стільки вона намагається вдосконалити свій внутрішній світ. Особливу роль у цьому відіграють релігії і, зокрема, християнство як релігія особистості.

Фундатором наукової духовної педагогіки формування особистості був видатний чеський мислитель кінця XVI – початку XVII століття Ян Амос Коменський - глибоко релігійна людина, переконаний християнин, який щиро вірив у існування загробного життя, у вічність людської душі. Педагог надавав великого значення духовному світові особистості, що формується, і розглядав формування духовного світу людини в тісному зв'язку із його розумовим,

фізичним, моральним та естетичним розвитком. Так, внаслідок розумового виховання, відбувається пізнання себе і навколишнього світу, морального – керування собою і речами, релігійного виховання – прагнення до Бога. Педагогічним поглядам й педагогічній діяльності Коменського були притаманні демократизм, гуманізм, життєрадісність, релігійність — визнання Бога як першопричини існування світу [3].

У контексті педагогічної науки духовне виховання стоїть у синонімічному ряді з релігійним вихованням і розглядається як процес розвитку і саморозвитку особистості через залучення та інтеріоризацію християнських цінностей, високих моральних ідеалів та втілення зразків високоморальної поведінки у досвід індивіда, що призводить до включення її внутрішніх механізмів саморозвитку.

На сьогодні, в період війни, актуальним та безальтернативним є духовно-моральне виховання дітей та молоді, а також залучення батьків та представників навчальних закладів до цього процесу. Адже духовною основою нашої держави є українська родина. А духовною основою української родини є віра людини та її необхідність жити і діяти відповідно до звичаїв і традицій християнського віровчення (не залежно від конфесій), за будь – яких умов зберігаючи оптимізм, високу моральність та діяльність у сферах, які визначаються як ціннісні. Виховання людини, яка б протистояла економічним труднощам, духовній деградації, моральному та фізичному виснаженню мають на себе взяти навчальні заклади, в яких потрібно створити відповідні умови для пробудження і подальшого духовного розвитку індивіда. Питання це – надзвичайно важливе, оскільки проблема духовності належить також до числа основних психологічних проблем. В нинішній ситуації вкрай необхідно забезпечити виховання дітей та молоді на основі традиційних для нашого народу духовно-моральних цінностей, адже саме духовно-моральне виховання є основою формування особистості, що визначає рівень могутності та безпеки незалежної України, духовно-моральний та інтелектуальний стан громадянського суспільства.

Нагальною потребою для освітян є переосмислення й переорієнтація та вплив на формування високоморальної громадської позиції та національної свідомості. На основі цього відбувається процес оновлення змісту освіти, удосконалення систем духовного виховання підростаючого покоління. Так зокрема, інваріантну складову змісту дошкільної освіти, систематизовано за певними освітніми лініями відповідно до структури Базового компоненту дошкільної освіти. Основа кожної освітянської лінії є дитина, її особистісний розвиток, та духовна складова, яка реалізується в процесі духовного - морального виховання на християнських цінностях. Саме про це стверджують А. Богуш, Н. Гавриш, О. Косенко - модератори Всеукраїнського онлайн марафону: «Реалізація змісту Державного стандарту дошкільної освіти в парціальних програмах», який відбувся влітку 2022 року [1], [2].

Сьогодні руйнування звичних стереотипів мислення і життя, переоцінка духовних цінностей є дуже болісним процесом. Як Амос Коменський писав: «Немає нічого важче, як перевиховати людину, погано виховану». Тому школі, навчальним закладам потрібно щодня турбуватися про духовний світ дитини, бачити молодь, як майбутнє нашої нації, рушійну силу, яка спроможна вирішити проблеми держави, молодь із вищими моральними, етичними й естетичними канонами та ідеалами. Адже від її ставлення до надбань культури залежить нині духовне оновлення нашого суспільства, зміст її ціннісних орієнтацій і майбутнє. Майбутнє держави і народу залежить від того, як організовано освіту, навчання і виховання підростаючого покоління.

Я. А. Коменський сказав: «Зневага до виховання — загибель людей, сімей, держав і всього світу». Тому наше завдання надати право кожній особистості проявити себе у власній самостійності та неповторності.

Життєво важливі задачі, котрі стоять перед сучасною цивілізацією – це подолання соціальної й національної несправедливості, жорстокості, припинення війни та національної кризи – а це потребує (корінного) перетворення свідомості багатьох людей, тобто нового духовного відродження суспільства. Сьогодні дуже важливо для нашої держави, щоб

кожен її громадянин, піднявся над своїми власними проблемами, і намагався збагатитися духовно.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція): Науковий керівник А. М. Богуш та ін.. – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Гавриш Н. Доброму всюди добре, або як допомогти дітям зростати доброзичливими / Н. Гавриш // Вихователь – методист дошкільного закладу. – 2017. – № 8. – С. 40-45.
3. Пальчевський С. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Степан Пальчевський,. - К.: Каравела, 2007. – 575 с.

ХОРОЛЬСЬКА Олена Григорівна,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач-методист;

ЛЕБІДЬ Марина Олегівна,

здобувач освіти III курсу освітнього

ступеня фаховий молодший бакалавр,

***Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»***

(м. Умань, Україна)

ДОСВІД Я. А. КОМЕНСЬКОГО В ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЯХ СЬОГОДЕННЯ

Ян Амос Коменський належить до видатних людей минулого, імена яких із вдячністю і глибокою пошаною зберігає в пам'яті все прогресивне людство. Мислитель і засновник нової прогресивної педагогічної системи Я. А. Коменський є славою і гордістю не тільки чеського народу, але й великої сім'ї слов'янських народів і всього людства.

Соціальні, культурні, економічні й політичні перетворення у суспільному житті, необхідність у зміцненні державності України та утвердженні її міжнародного авторитету, інтеграція у світове співтовариство неможливі без вирішення ключової проблеми: забезпечення високої якості національної освіти. У ракурсі означеного питання особливого значення набуває підготовка освітян (науковців, педагогів, управлінців) не тільки висококваліфікованих і

конкурентноспроможних, а й здатних ефективно діяти в умовах динамічних змін у суспільстві, науці, техніці, самостійно нарощувати свій професійний потенціал, креативно, своєчасно та ефективно використовувати існуючий освітній досвід у процесі власної професійної діяльності. Одним із ефективних способів досягнення цієї мети є застосування технологічного підходу: використання найкращих зразків та інтерпретація їх за існуючих умов. Звідси впливає своєчасність актуалізації педагогічного досвіду Яна Амоса Коменського, в умовах сьогодення.

Технологізація освіти є актуальною темою досліджень сучасних науковців. Так, загальні питання педагогічних технологій досліджували В. Безпалько, А. Кіктенко, О. Пехота. Значний науковий інтерес сьогодні також становить громадська, наукова та педагогічна діяльність Яна Амоса Коменського. Її досліджували В.Кларін, А. Джуринський, В. Кравець, А. Піскунова. Аналіз використання педагогічних ідей вченого та обґрунтування актуальності у сучасній освітній діяльності знаходимо у працях Е. Александрова, Б. Мітюкова, Д. Чижевського, П. Щербаня [1, С. 16–17].

Як зазначають сучасні дослідники, педагогічна технологія завжди привертала увагу вчених. Проте першим, хто на науковому рівні зайнявся її розробкою, був Ян Амос Коменський. У створеній ним технології основними елементами були: класно-урочна система; предметність навчання; певні правила викладу навчального матеріалу (наочність, системність, послідовність, спадкоємність під час передачі та засвоєння знань) Він розглядав поняття школи, яка «точно відповідає своєму призначенню» і порівнював її із майстернею, у якій розум учнів був би осяяним блиском мудрості для того, щоб проникати у все явне та сокровенне. Технологізація освіти тісно пов'язана із поняттям «педагогічна технологія», воно дедалі більше поширюється в науці й освіті останнім часом. У психолого-педагогічній літературі широко використовуються синонімічні варіанти: «технологія навчання», «освітня технологія», «технологія у навчанні», «технологія в освіті». Сучасні учені наводять понад 300 формулювань, залежно від того, як автори уявляють структуру і компоненти освітнього процесу [3, С. 696-687].

Слово «технологія» грецького походження [techne – мистецтво, майстерність + logos – вчення] і має кілька тлумачень:

- сукупність виробничих операцій, методів, процесів у певній галузі виробництва, способів, що використовуються у якій-небудь справі;

- сукупність знань про способи обробки матеріалів, виробів, про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва, навчальний предмет, який викладає ці знання, відомості [2].

Саме у контексті першого означення ми знаходимо тлумачення навчально-виховного процесу у педагогічному доробку Я. А. Коменського.

Розглядаючи поняття технології з точки зору психолого-педагогічної науки, можна об'єднати поняття «операція» і «процес», оскільки під час освітньої діяльності конкретні операції настільки тісно інтегруються, що не піддаються розділенню. Так, прикладами операцій-процесів (за Коменським) можемо вважати: облагороджування, виховання, навчання.

На основі порівняльного аналізу сучасного розуміння поняття «педагогічна технологія» та педагогічного доробку Яна Амоса Коменського можна говорити про існуючий взаємозв'язок та актуальність розроблених методичних рекомендацій для розробки педагогічних технологій в умовах сучасних освітніх реалій.

Минуло багато років від часу виходу в світ творів Я. А. Коменського, але всі вони зберігають своє величезне значення для педагогічної науки. Ян Коменський – не лише історія, це й наша сучасність, бо його ідеї, критично переосмислені, увійшли в систему української педагогіки, українського національного виховання. Українські освітяни в спадщині Яна Амоса Коменського знаходять безцінний скарб для творчої праці в такий складний і відповідальний час.

Список використаних джерел:

1. Освітні технології : навч-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. ; за ред. О. М. Пехоти. – К. : Видавництво А.С.К., 2003. – 255 с.
2. Сучасний тлумачний словник української мови : 60 000 слів : / за заг.

ред. В. В. Дубічинського. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2009. – 832 с.

3. Чайка В. М. Основи дидактики : навч. посіб. / Володимир Мирославович Чайка. – К. : Академвидав, 2011. – 240 с.

ЧЕРЕВКО Леоніла Василівна,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач-методист,

ЧЕРЕВКО Олександр Дмитрович,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач-методист,

*Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»*

(м. Умань, Україна)

ІДЕЇ ПАНСОФІЧНОЇ ОСВІТИ Я. А. КОМЕНСЬКОГО У СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Українська освіта, як ніколи, зазнає глибокого і швидкого переосмислення у напрямку глобалізації, що визначається абсолютно новим досвідом соціально-політичного і культурно-економічного розвитку суспільства. Нині визначено чітку спрямованість української освіти на формування людини нової генерації – вільного громадянина, безумовного патріота, гуманної та компетентної особистості. Такий підхід спонукає до глибокого аналізу педагогічної спадщини, що не втратила своєї актуальності і сьогодні.

Нині у працях Яна Амоса Коменського – найдосліджуванішого зарубіжного науковця в Україні – знаходимо відповіді на багато питань, які систематично виникають у освітньому процесі. Не зважаючи на інтерпретацію надбань педагога і філософа, наукові пошуки не припиняють знаходити нові підходи до застосування і упровадження його ідей у сучасну педагогічну науку.

Філософські, педагогічні та психологічні аспекти наукової спадщини Я. А. Коменського в умовах сьогодення, на нашу думку, є надзвичайно затребуваними. Терпимість, моральність, християнська любов, суспільний обов'язок – це ідеї не лише тенденцій Нового часу, визначені пансофічними

ідеями Я. А. Коменського. Ці ідеї, висвітлені видатним педагогом у XVII столітті є надзвичайно актуальними і в умовах війни XXI століття.

Пансофічні ідеї Коменського спонукають до «мистецтва жити», уміння «відрізнати потрібне від непотрібного» у цілісному світі, що постійно змінюється. Його філософія дозволяє здолати плутанину, яка панує нині в школах, державі, церкві; плутанину в бібліотечній справі; безлад у веденні повсякденних справ. Також, пансофія дозволяє зрозуміти не тільки книги світу і розуму, а й творіння людського таланту, звільняючи тим самим від гніту авторитетів [3, С. 7].

Дослідники творчості чеського науковця-просвітителя М. Култаєва, О. Левін, В. Новосад, Е. Івахненко, Л. Атгасова та ін. зазначали, що Коменський передбачив основні тенденції розвитку європейської філософії освіти, яка має значний вплив на освіту вітчизняну. Філософська і педагогічна теорія цього видатного мислителя і Учителя європейських націй, обґрунтовується водночас у «перспективі людства і в оптиці пересічної людини», справжній сенс життєтворчості якої полягає у безперервній роботі над власним самоудосконаленням, заданим християнською космологією та етикою [2].

У своїй педагогічній практиці Я. А. Коменський застосовував досвід братських шкіл України, чим і була визначена основа середньої освіти. Саме ці основи визначають моделі сучасної освіти через активне застосування як звичайних так і інтегрованих підручників, що стали уособленням наукових надбань, соціального досвіду. Такий підхід ми застосовуємо і зараз, переосмислюючи, удосконалюючи і збагачуючи досвід, шлях якому відкрив Я. А. Коменський.

Освітняни в умовах війни – безпосередні творці нової педагогіки, що тісно переплітається із інтеграційними, міждисциплінарними тенденціями. А пансофічні ідеї Я. А. Коменського знаходять відгук у методології евристичного навчання, його діалогічності, практичній спрямованості, міждисциплінарності, метафоричності.

Список використаних джерел:

1. Коберник О., Осадченко І., Ткачук Л. Український контекст коменіології: філософські, педагогічні, психологічні аспекти / О. М. Коберник, І. В. Осадченко, Л. С. Ткачук // *Siedleckie Zeszyty Komeniologiczne seria Pedagogika*. – 2019. – Том VI. – С. 225 – 241. – Режим доступу: URL: <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-issn-2658-1973-year-2019-volume-6-article-1491/c/1491-1270.pdf> (дата звернення 20.10.2022)
2. Култаєва М. Д. Філософсько-педагогічні розвідки Я. А. Коменського і Григорія Сковороди: нагадування про сенс і призначення освіти / М. Д. Култаєва // *Філософія освіти*. – 2017. – № 2. – С. 169-193. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhilEdu_2017_2_12 (дата звернення 20.10.2022)
3. Новосад В. П. Розвиток ідей про пансофічну освіту Яна Амоса Коменського у сучасній педагогіці: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Мукачівський державний педагогічний ун-т. Мукачево, 2019. 231 с. с.7] URL: https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%8F_%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D0%B0%D0%B4_27.09.19.pdf (дата звернення 19.10.2022)

ЧЕРНЕНКО Любов Петрівна,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач – методист,

ОБМІНЯНА Галина Леонідівна,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач – методист,

***Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»***

(м. Умань, Україна)

ЯН АМОС КОМЕНСЬКИЙ – ФУНДАТОР НАУКОВОЇ ПЕДАГОГІКИ

Ян Амос Коменський належить до числа історичних осіб, які своїми творіннями і беззавітним служінням народу здобули славу, любов і визнання. Коменського називають Коперником педагогіки, Колумбом педагогіки, учителем народів, батьком нової педагогіки.

Педагогічним поглядам й педагогічній діяльності Коменського були притаманні демократизм та гуманізм. Педагогічна спадщина великого

гуманіста і мислителя охоплює найважливіші питання педагогічної науки – необхідність виховання та навчання підростаючого покоління. Ян Амос Коменський у своїх працях дає такі фундаментальні вказівки, які далеко випередили практику свого часу.

Величезна педагогічна мудрість і наукова передбачення-ось чим пояснюється той факт, що вчення Коменського зберігає свою актуальність і в наш час.

У багатій педагогічній спадщині Я. А. Коменського розглянуті найважливіші питання педагогіки. Так, його класична праця «Велика дидактика» (1932 р.) послідовно, систематично висвітлює майже всі основні проблеми навчання і виховання: «...вчити всіх усього», або «...створювати по всіх общинах, містах і селах кожної держави такі школи в яких би все юнацтво обох статей, могло навчатися наук, вдосконалюватись в мистецтвах, набиратись благочестя і, таким чином, в роки юності навчитись всього, що потрібно для справжнього і майбутнього життя».

У змісті твору «Велика дидактика» педагогіка розглядається як педагогічна наука. Перші 12 розділів становлять собою загально педагогічну частину «Великої дидактики». В наступних 13-14 розділах педагог характеризує основи для створення нових шкіл. 15-19 розділи розкривають основи загальної дидактики, 20-25 присвячені дидактиці певних видів освіти, 26 розділ – «Про шкільну дисципліну», 27-32 характеризують організацію навчального процесу в школах трьох ступенів, 33 розділ присвячений висвітленню умов необхідних для практичного здійснення ідей Коменського.

«Велика дидактика» - це нагромадження всієї спадщини великого педагога, а також результат досліджень, дидактичних способів і прийомів навчання, висунутих і розв'язаних завдань Коменським. Методологічною основою педагогічної теорії Я. А. Коменського являється принцип природо відповідності виховання. Йому підпорядковані всі теоретичні положення великої дидактики.

Ян Амос першим з педагогів послідовно обґрунтував принцип природо відповідності у вихованні. На підставі свого педагогічного досвіду він

намагався використати у процесі виховання природні, вікові та психологічні особливості дітей.

Принцип природо відповідності у вихованні, починаючи від Коменського неодноразово зустрічався у педагогічних концепціях педагогів XVIII-XIX століття. Даний принцип є актуальним і знаходить своє застосування в сучасній прогресивній педагогіці.

Нові ідеї і практику навчання Я. А. Коменський геніально синтезував, створивши педагогічну систему, яка була новим, вищим етапом у розвитку педагогічної науки, підсумком і теоретичним обґрунтуванням усього позитивного досвіду свого часу.

Ян Коменський – не лише історія, це й наша сучасність, бо його ідеї, критично переосмислені, увійшли в систему української педагогіки, українського національного виховання. Українські освітяни в спадщині Яна Амоса Коменського знаходять безцінний скарб для творчої праці в такий складний і відповідальний час.

Список використаних джерел:

1. Волкова Н. Педагогіка: Посібник // Наталія Волкова, Педагогіка. посіб. — К.: Академія, 2001., 2002. — 575 с.
2. Левківський М. В. Історія педагогіки / М. В. Левківський. – Київ: Центр Учбової літератури, 2011. – 190 с.
3. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. / Поніманська Т. І. Підручник 2-ге вид. доповнине. - К.: Академвправ., 2013. - 464 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу books.bg.com.ua
4. Фіцула М. М. Педагогіка : Навч. посіб. / М. Фіцула. – 3-тє.вид. - К. : Академвидав, 2009. - 560 с.

ЯЦЕНКО Тамара Володимирівна,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач-методист,

***Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»***

(м. Умань, Україна)

ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО

Аналіз історико-педагогічних праць засвідчує, що найбільш

досліджуваною постаттю серед зарубіжних педагогів в Україні і світі є видатний чеський мислитель XVII століття Я. Коменський. Неабиякий інтерес вітчизняних дослідників до творчості Я. Коменського підтверджує аналіз наукової літератури в різні історичні періоди. Українські вчені шукали в його багатій різноплановій спадщині відповіді на актуальні потреби тогочасної педагогічної науки і практики. Водночас оцінка його доробку залежала від суб'єктивних чинників – ідеологічних, релігійних, культурно-освітніх і політичних. Особливо це стосується тих країн, які часто зазнавали відчутних трансформаційних змін (революції, міжнаціональні, етнічні, релігійні конфлікти тощо). До таких належить й Україна, яка у XX столітті пройшла складний шлях творення власної незалежної держави.

Вивченням педагогічної діяльності Яна Коменського займалися Т. Алексеєнко, І. Боберський, Ю. Жданович, І. Зайченко, Н. Корпач, В. Кравець, С. Левицький та інші.

Особливе місце в педагогічній системі Яна Коменського займає вчення про роль вчителя у вихованні особистості. Уся робота школи, її успіхи та невдачі залежать від учителя. Він формує з дитини майбутню людину, має залишатись добрим, уважним, одночасно суворим і вимогливим. Учитель повинен бути відданим справі навчання і виховання дітей, любити свою професію. Коменський закликав учителів розвивати пізнавальні здібності учнів, особливо турбуватися про вироблення в них прагнення до самостійної активної діяльності з набуття знань і застосування їх у житті. Велика заслуга Яна Коменського полягає в тому, що він пов'язував педагогічну професію із соціальними явищами. Учений зазначав, що діяльність педагога зумовлюється вимогами, які суспільство висуває до школи, і вимагав, щоб, з одного боку, населення ставилось з повагою до вчителя, а з іншого – сам учитель розумів, яку важку благородну державну функцію він виконує, і був сповнений почуттям власної гідності [1, С. 3].

Я. Коменський різко критикував пануючий у його час шкільний режим взагалі та індивідуальногрупову форму організації занять особливо. За старою

системою учитель працював індивідуально з кожним учнем, а це значно обмежувало його можливості. Педагог міг займатися одночасно із 7–8 школярами, які ще й до того ж вивчали різний матеріал. Необхідними елементами класно-урочної системи організації навчальної роботи Я. Коменський вважав:

1) клас (групу осіб для навчання) з незмінним і стабільним складом учнів одного віку (приблизно однаковим рівнем розвитку);

2) сталий розклад занять;

3) послідовне чергування занять і перерв;

4) роботу вчителя з усім класом. Це давало можливість педагогу вести колективну роботу одночасно з усіма учнями, а всі учні на занятті займалися одночасно одним і тим самим.

Цікавими вважаємо погляди дослідника і на структурну побудову уроку. Зокрема, він розрізняв три частини уроку: початок – відновлення в пам'яті учнів вивченого, опитування та концентрація уваги; продовження – показ, сприймання, роз'яснення; закінчення – вправи, оволодіння уміннями, використання теорії. Ян Амос Коменський вважав, що на кожному уроці треба виділяти час для опитування школярів, пояснення нового матеріалу та для вправ із закріплення вивченого; на кожному уроці вчитель повинен визначити тему та сформулювати головну мету.

Творча спадщина Я. Коменського мала великий вплив на розвиток світової педагогіки і шкільної практики. Розглядаючи питання навчання і виховання в нерозривній єдності, педагог закликав до універсальної освіти спочатку рідною мовою, а потім і латинською – мовою науки і культури того часу. Мету виховання убачав не тільки в оволодінні знаннями, але й у розвитку моральних якостей людини, з яких найбільш важливими вважав справедливість і мужність. Педагог виокремлює три основні складові виховання: наукова освіта, моральне виховання, релігійне виховання. Таке розуміння Я. Коменським завдань виховання є виразником його гуманістичного прагнення до всебічного розвитку особистості, заклику людей до активних змін свого

життя, до знищення всіх пороків у суспільстві, недопущення війни та військових дій. Мету виховання Я. Коменський розглядає не тільки у знаннях, але й у комплексі моральних якостей, якими повинна володіти кожна людина. Він вважав, що якщо в молоді не формувати, не розвивати позитивні моральні, високодуховні якості з дитинства, то порушиться гармонія особистості. До найбільш важливих відносив справедливість, помірність, мужність. При цьому мужність він визнавав категорією обов'язковою у трудовому вихованні, трудовій діяльності. Важливу роль у моральному вихованні він відводив також прикладу дорослих, систематичному привчанні дітей до корисної діяльності і до виконання уставлених правил поведінки. Ураховуючи те, що Я. Коменський у своїх працях приділяв велику увагу релігії, у моральному вихованні акцентував увагу на формуванні релігійних чеснот: милосердя, благочесність, співпереживання, співчуття, жертвність, любов тощо. Загалом учений довів, що ефективний засіб виховання дітей – привчання слідуванню священному писанню. Питання виховання і навчання Я. Коменський розглядав у нерозривній єдності; дидактику трактував як теорію освіти і навчання, як теорію виховання; закликав давати молоді широку (універсальну) освіту. Як свідчить аналіз праць дослідника, велика частина їх присвячена вивченню мови – спочатку рідної, а потім латинської – мові науки і культури, яка об'єднувала людей, давала можливість спілкуватися науковцям різних країн. Саме такий підхід характеризує і сучасний стан розвитку мови в нашій країні.

Висновки: Я. А. Коменський – фундатор педагогіки як окремої науки. Він першим у світі теоретично обґрунтував весь комплекс основних питань, які в сукупності визначають педагогіку як науку, зібравши і переробивши у своїх творах весь досвід попереднього розвитку теорії і практики навчання і виховання молодого покоління. У працях видатного педагога знайшли відображення народна чеська педагогіка, антична педагогічна спадщина, ідеї багатьох передових педагогів, особистий досвід Я. Коменського. Велика заслуга педагога полягає в тому, що у своїх працях він дає такі фундаментальні вказівки, які далеко випередили практику свого часу. Велика педагогічна

мудрість і наукове передбачення – ось чим пояснюється той факт, що вчення Коменського зберігає свою актуальність і в наш час.

Список використаних джерел:

1. Антонюк Г. Ян Амос Коменський і розвиток педагогічної думки України в XVII ст. / Галина Антонюк // Педагогіка і психологія професійної освіти. – Львів, 2012. – № 6. – С. 189–200.
2. Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори : у 3-х томах. – Т. 1: Велика дидактика / за ред. з біограф. нарисом і примітками проф. Красновського А. А. – К. : Рад. школа, 1940. – 248 с.
3. Ян Амос Коменський і сучасність / редактори: Роман Мних і Вернер Кортгаазе. – Дрогобич : Коло, 2005. – 128 с.

ЯЦЕНКО Тамара Володимирівна,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач-методист;

СКРИПАР Анна Володимирівна,

здобувач освіти IV курсу ОКР молодший спеціаліст,

Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»

(м. Умань, Україна)

ДИДАКТИКА ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО

Ян Амос Коменський — загальновизнаний батько дидактики. Вказавши, що виховання людини потрібно починати з освіти, Коменський розробив закінчену теорію навчання — дидактику, або як він пише у передмові до «Великої дидактики»: «Універсальне мистецтво всіх вчити всьому легко, швидко, ґрунтовно, притому вчити так, щоб неуспіху бути не могло». Дидактика, на його думку, дає методикам викладання окремих дисциплін керівні положення і правила. Разом з тим, часткові методики є опорою для дидактики. Коменський неодноразово підкреслював ту обставину, що навчання передбачає спільну діяльність учителя і учнів, при цьому він відрізняє навчання як форму діяльності учителя від учіння як форми діяльності учня.

Коменський цілком правильно поставив питання про загально педагогічні основи навчання. Основу його дидактичного вчення становлять три

найважливіших принципи:

- виховуючий характер навчання;
- зв'язок навчання з життям;
- відповідність навчання віку учнів.

Якщо розглянути кожен принцип окремо, то можемо зазначити, що за виховуючим характером навчання Я.А. Коменський стверджував, що завдання навчання не лише у тому, щоб дати учням знання, але й у тому, щоб сформувати в них комплекс моральних якостей, таких як справедливість, впевненість, мужність, наполегливість у праці, привчати дітей до корисної діяльності і виконанню правил поведінки. Адже виховання поза процесом навчання не могло би забезпечити підростаючому поколінню можливість засвоєння досвіду людства, наукових закономірностей природи і суспільства. Принцип зв'язку навчання з життям, полягав у використанні на уроках життєвого досвіду учнів, розкритті практичної значимості знань, застосуванні їх у практичній діяльності; в участі школярів у громадському житті. Відповідно до нього, наукові положення в навчально-виховному процесі повинні підтверджуватися конкретною педагогічною практикою. Навчання лише тоді буде успішним, коли кожна особистість постійно відчуватиме користь здобутих знань у задоволенні життєвих потреб. Адже мета усіх навчальних закладів – підготовка людини до продуктивної праці, до активної, свідомої діяльності у сфері створення духовних і матеріальних цінностей.

Принцип відповідності навчанню віку учнів з точки зору Коменського, означає: встановлення точного порядку в часі; відповідність навчання рівню знань учнів; вивчення всього послідовно від початку і до завершення, звідси впливають такі дидактичні положення:

- основи повинні бути глибокими;
- все наступне повинно ґрунтуватись на попередньому;
- все повинно йти в неперервній послідовності, щоб сьогоденне закріплювало вчорашнє і проклало шлях завтрашньому; показ детермінованості того чи іншого явища чи речі.

У дидактичному вченні Коменського одне з найважливіших місць займає питання про загальні принципи навчання. Він не тільки вказав на необхідність керуватися ними в навчанні, але і розкрив сутність таких принципів навчання, як наочності; свідомості і активності в навчанні; систематичності і послідовності; вправ і міцного засвоєння знань і навичок; посиленості навчання.

Дидактичні положення Коменський ґрунтує, передусім, на сенсуалістичній основі, тому найголовнішим принципом вважає принцип наочності. Він першим у світі теоретично обґрунтував і детально розкрив цей принцип, хоч на емпіричному рівні його застосовували й інші педагоги. З цього принципу виводить «Золоте правило дидактики»: «Нехай буде золотим правилом для тих, хто навчає: все, що тільки можна, надавати для сприймання чуттями: видиме – зором, чутне – слухом, запахи – нюхом, доступне смакові – смаком, доступне дотикові – дотиком. Якщо якісь предмети можна сприйняти одразу кількома чуттями, нехай вони зразу ж і відчуються кількома чуттями».

У процесі навчання, крім використання самих предметів, Коменський рекомендував користуватись картинками, копіями, муляжами, моделями тощо. Як бачимо, принцип наочності Коменський протиставляв відірваному від життя словесному, пасивному навчанню.

Основним завданням наочного навчання Коменський вважав не лише полегшення свідомого, осмисленого засвоєння знань учнями, але й розвиток у них різних здібностей, а в зв'язку з цим — органів чуття.

Слід відзначити, що Коменський надмірно переоцінює роль і значення картинок, наочностей, він представляє наочність як універсальний принцип.

Отже, у дидактичній системі великого чеського педагога Я. А. Коменського є значна кількість положень та принципів, які при критичному підході до них, з урахуванням особливостей історичної доби, можна використати і в теперішньому часі.

Список використаних джерел:

1. [https://pidru4niki.com/19110522/pedagogika/komenskiy_suchasna_ped

agogichna_nauka]

2. [https://krempeddoshk.at.ua/_ld/1/182_zg2.pdf; c.81-84]
3. [<https://studfile.net/preview/5542554/page:5/>]
4. [<https://ukped.com/materialy/istoriia-pedahohiky/2639-pedagogichna-sistema-jana-amosa-komenskogo.html>]

Навчальне видання

Я. А. КОМЕНСЬКИЙ – ФУНДАТОР НАУКОВОЇ ПЕДАГОГІКИ,
(з нагоди 430-річчя від дня народження видатного педагога)

Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної
онлайн-конференції з міжнародною участю
10-11 листопада 2022 року

YA. A. KOMENSKYI IS THE FOUNDER OF SCIENTIFIC
PEDAGOGICS

(dedicated to the 430th anniversary of an outstanding teacher's birth)

Proceedings of the VIIth All-Ukrainian Scientific and Practical
Online - Conference With International Participation
November, 10-11, 2022

Автори опублікованих матеріалів
НЕСУТЬ ПОВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
за добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен
та інших відомостей!!

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 03.11.2022 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Ум. друк. арк. 17,08

Тираж 100 прим. Замовлення № 478

Видавничо-поліграфічний центр «Візаві»
20300, м. Умань, вул. Тищика, 18/19, вул. Небесної Сотні 1/2
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 2521 від 08.06.2006.

тел. (04744) 4-64-88, 3-51-33, (067) 104-64-88

vizavi-print.jimdo.com

e-mail: vizavi008@gmail.com

vizavi003@gmail.com